שו״ת · ראשונים

שות זכרון יהודה

רבנו יהודה בן הרא"ש

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שות זכרון יהודה

רבנו יהודה בן הרא"ש

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-זכרון-יהודה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

שאלה א 5
שאלה ב 6
שאלה ג 7
שאלה ד 7
שאלה ה 7
שאלה ו 8
שאלה ז 9
שאלה ח 10
שאלה ט 10
שאלה י 11
שאלה יא 11
שאלה יב 11
שאלה יג 12
שאלה יד 12
שאלה טו 12
שאלה טז 13
שאלה יז 13
שאלה יח 14
שאלה יט 15
שאלה כ 15
שאלה כא 16
שאלה כב 16
שאלה כג 17
שאלה כד 17
שאלה כה 18
שאלה כו 18
שאלה כז 18
שאלה כח 19
שאלה כט 19
שאלה ל 19
שאלה לא 19
שאלה לב 20
שאלה לג 20
שאלה לד 21
שאלה לה 21
שאלה לו 22
שאלה לז 22
שאלה לח 23
שאלה לט 23
שאלה מ 23
שאלה מא 23
שאלה מב 23
שאלה מג 24
שאלה מד 24
שאלה מה 25
שאלה מו 26
שאלה מז 26
שאלה מח 27
שאלה מט 27
שאלה נ 28
שאלה נא 29
שאלה נב 30
שאלה נג 31
שאלה נד 32
שאלה נה 34
שאלה נו 34
שאלה נז 36
שאלה נח 38
שאלה נט 39
שאלה ס 44
שאלה סא 45
שאלה סב 47

שאלה סג 49
שאלה סד 50
שאלה סה 52
שאלה סו 53
שאלה סז 53
שאלה סח 54
שאלה סט 54
שאלה ע 56
שאלה עא 57
שאלה עב 59
שאלה עג 61
שאלה עד 82
שאלה עה 83
שאלה עו 86
שאלה עז 89
שאלה עח 90
שאלה עט 96
שאלה פ 98
שאלה פא 101
שאלה פב 119
שאלה פג 126
שאלה פד 127
שאלה פה 138
שאלה פו 139
שאלה פז 140
שאלה פח 141
שאלה פט 142
שאלה צ 142
שאלה צא 142
שאלה צב 150
תשובות מהראשונים ז"ל 170

שאלה א

ילמדני מורי ורבי דודי הר' יהודה, ס"ט ראובן נשא לאה וילדה לו בן ובת ומת ראובן ועתה באין בן לאה ורחל ובניה לדון על עזבון ראובן ויש קרקעות ומטלטלין והוציא כן לאה כתובת אמו ושטר נדוניתה ואמר לב"ד הגבו לי אלו השטרות או תעיינו הזכות שיש לי בהן ותגבוהו לי ולמדתנו רבינו כי כתובת בנין דכרין נוהגת האידנא ואע"פ שאין בנכסים כדי הכתובה אם יראה לך יגבה הקרקע בן לאה בכתובה אמו ותתקיים נחלה דאורייתא במטלמלין כיון שכתובת בנין דכרין אינה נוהנה אלא בקרקע כי כן הסכימו הרמ"ה וה"ר יונה וזקני ז"ל ואם תסכים לזה מה יראה לך האיך יחלקו המטלטלין האלמנה והבנים או אם תאמר כיון שאין לשם כדי כתובה שאין לגבות כתובת בנין דכרין ומה יהי' דין הבת בעישור נכסי גם יש קרקעות ממושכנין מה יהי' הדין בהם גם הודיעני אם יראה שדברה בזה תקנת טוליטולה הודיעני הכל באר הטב כי תורה היא וללמוד אני צריך ואם יראה לך שיטול בן לאה הקרקעות ורחל תטול המטלטלין עד כנגד הקרקעות ואם יהיה בממלטלין יחלקו כפי תקנת טוליטולה ואם לא יהיו מטלטלין כנגד הקרקעות תפסיד רחל אע"פ שלא יטול כלום בן רחל כי אני סבור כי כדומה לזה ראיתי באבן העזר א) שלא יטלו כלום בני השנייה עוד ילמדני מרי יהודית משכנה ביתה וחתנה משכן ביתו עמה בסכום ידוע שני הבתים והם קבלנין זה לזה וחפני בן יהודית שכר הבתים הנ"ל וחתן יהודית מכר ביתו הממושכן ועתה בא השאלה ב) לגבות סכום המעות מבית יהודית והוציא פנחס בן יהודית שטר מתנה מוקדם משטר המשכונה וכתוב בשטר המתנה שנתנה יהודית לפנחס בנה כל ממונה קרקעות ומטלטלין ולא שיירה לעצמה כלום ואומר פנחס כי הבית הוא שלו ולא היתה יכולה אטו למשכן הבית מאחר שנתנה לו כל ממונה והמלוה אומר כי זה השטר הוא שטר מכרחת כי איך יתכן שהיתה אמו נותנת לו כל אשר לה הקרקעות והמטלטלין ותמות ברעב כי לעולם נשארה בביתה דרה היא וחפני בנה השוכר ואיך יתכן שיהי' שוכר הבית חפני בעבור אמו אם הבית הוא של פנחס אחיו ועוד כי פנחס הלך מן הארץ מחמת חוסר כל ומחמת חובות שהיו עליו ואילו, היה אמת שהשטר היה אמיתי למה ברח מן הארץ ע"כ מוכיחין הדברים כי היא קנוני' להכריח הנכסים ולמשכנם אחרי כן כדי להפסיד המעות למלוה ופנחס אומר לא כי אלא הבית הוא שלי והנה השטר בידי מקויים הודיעני הדין עם מי עוד ילמדני מרי לאה היה לה בית ממושכן בחצר ראובן במאתים זהו' ונפטרה והניחה שטר המשכונה לדינה בתה והיתה קטנה ומנתה אפוטרופוס לשמעון ואשתקד תבע שמעון האפוטרופוס ללוי כי לקח הבית בחזקה וכי תפסו קרוב לח' שנים ובקש ממנו שיחזיר לו הבית ושיפרע

לו השכירות מיום שלקחו ולוי אמר כי היה לו חוב על ראובן וכי ב"ד עשו לו שומא והכרזה והראה לפני ב"ד השומא וההכרזה ולא הראה ההורדה וגם הראה החוב ושטר חוב הוא מאוחר לשטר המשכונה של לאה ונשאר הענין כך ותבע האפוטרופוס לפנינו להשלים הדין וציוינו ללוי להראות זכיותיו והראה עוד שטר מכר מראובן מאוחר על הכל וציוינו לעשות שומא והכרזה בבית כדי לגבותו לדינה ושמוהו בש"ן זהו' הודיעני אם יראה לך שחייב לוי ליתן השכירות לדינה ומאיזה זמן ואם צריך לברר בעדים באיזה זמן לקחו וכמה קבל מהשכירות ואם לא ימצא עדים אם יצטרך לישבע כמה זמן תפסו וכמה גבה או אם ישומו נ' שמאים כפי מה שהי' שוה השכירות ואם נעשה חשבון הקרן והשכירות ויעשו בו הורדה או אם יצטרך ליתן השכירות במעות מה יהי' הדין בבית כי הקרן הוא ר' זהו' ואין בו דין חלוקה הודיעני הכל באר הטב ולפני חכם ונבון כמוך אין להאריך אלא שלומך ושלום תורתך ושלום סעייתך יאריך כחפצך וחפץ תלמידך אשר הקטן בן אחיך ר' שלמה זצו"ל.

תשובה. אני מסופק אם נוהגת כתובת בנין דכרין לפי תקנת טוליטולה ולא שמעתי לעולם מי שתבעה ועוד נראה לי שאפי' אם נדון אותה שאין לנו לדונה אלא כפי התלמוד עד שיניח קרקעות כשיעור שני כתובות כי אע"פ שמתקנת הגאונים נגבית הכתובה ממטלטלי לענין כתובת בנין דכרין נעמיד הדבר על דין תורה ובשאלה הג' יראה לי שלא לקחה לאה הבית של המשכונות ברשותה שהלוותה על הבית שאם הי' הבית ברשותה לא הי' ב"ד עושין בו הורדה ללוי בשטר מאוחר למשכונה וכיון שלא החזיקה בבית של המשכונה אין לה אלא דין בעל חוב שאינה יכולה לגבות השכירות של הבית ושלום דודך יהודה בן הרב ר' אשר ז"ל:

שוב כתבתי לו שלקח הבית בחזקה והשיב לי זה לשונו:

נ"ל שיש ללוי לפרוע השכירות משעה שנכנס לבית בחזקה כיון שהיתה מוחזקת בו ואפי' השאילו לאחר בחנם כי אין חילוק בין השאילו בין השכירו כיון דמכחו דר בו ואם יש לו מעות יתן ואם לאו ישומו מותר הבית במה שחייב בשכירות כדין ש"ח בעלמא:

שאלה ב

למדתני רבינו יוני שובך ויוני עלי' צריכין זימון וראיתי לזקני ע"ה כלל כ"ג סי' ו' ישראל שאמר לגוי מעי"ט קנה לי יונים למחר לצורך יו"ט והאריך בתשובה ובסוף דבריו כתב הילכך אם היונים גדולים שיכולים לברוח א) חוץ לתחום אסורים משום מוקצה ואם לאו מותרים בדיעבד היכא שקנאם עכ"ל ולא ידעתי למה יהיו מותרין בדיעבד כיון שידוע

שלא הי' מזומנים ועוד שמא הובאו מחוץ לתחום בשביל ישראל זה ומה חילוק בין אם יהיו גדולים בין אם יהיו קטנים כיון שלא היו מזומנים.
תשובה. התשובה שכתבת אינה בידי לפי דעתי ועד שאראנה איני יכול להשיבך ולכאורה נראה כאשר כתבת ואולי כשאראה יתחדש לי בה דבר ואעמוד על הטעם.

שאלה ג

ילמדני על ס"ת שכתבו בו אזכרה יתירה וחתכוהו בענין שנשאר מקום האזכרה נקוב וכתב זקני ז"ל כלל ג' סי' ו' בתשובה וח"ו לקדור האזכרות ב) מן היריעה מוטב שיסלק [היריעה] ויכתוב אחרת במקומה עכ"ל וכמדומה לי שהרצתי הדברים לפניך ואמרת לי שכל זמן שהיית מוצא ס"ת אחר לא היית קורא בו וע"פ הדברים האלה אמרתי להחליף היריעה וכן רצו לעשות והתירוה מהספר והוליכוה לטוליטולה ואמרו שאמרת להם שלא הי' צריך להחליפה וחחזירוה ותפרוה בס"ת וקוראין בו הודיעני נא דעתך.
תשובה. היריעה שהראו לי נקובה לא ידעתי שקדרו השם ממנה וא"א ז"ל כתב מוטב שיסלק היריעה ממה שיקדור האזכרות אולי אם יקדור לא הי' מסלק היריעה מ"מ כיון שנעשה בה עבירה טוב להחליפה:

שאלה ד

עוד ילמדני מרי על כי ראיתי מכשירי נאדות של ע"א ע"י שכשוך במים ומלח ואינם משהים אותו בו אלא מעט ולפי שראיתי שכתב דודי ז"ל ג) על שם זקני ז"ל כלל י"ט סי' כ' כי צריך להשהותו וגם על שם הרמ"ה ז"ל הודיעני היאך אתה רגיל להורות וגם אם יראה לך כיון שצריך לשהותו מעת לעת אם צריך שיהי' מלאים שאם לא כן ישאר הכל מצד אחד והצד האחר לא יגע אלא בשעת השכשוך עוד כתב דודי ז"ל שצריך שיהא תלתא מלחא ואין רגילין כן.
תשובה. איני רגיל להתיר נאדות ע"א רק במילוי ועירוי כי במים ומלח צריך שיהיה ב' שלישי מלח ומלאים ושישהו בו מעת לעת:

שאלה ה

עוד ילמדני מרי על ראובן שכתב גט לאשתו והחתים עליו עדים וקראוהו העדים והלכו ביחד ליתנו לאשה וקודם שהגיעו לבית האשה נתנוהו העדים לבעל והלכו ביחד לאשה ונתנו לה הבעל ולא קראוהו לאחר שבא ליד הבעל לא קודם נתינה ולא אחר נתינה ואחד מן העדים אומר שלא נעלם ממנו מעיניו עד שניתן לאשה ואע"פ שהי' ביד הבעל

והשני אומר כי נעלם מעיניו בדרך לאחר שנתנו לבעל הודיעני אם תדמה אותו להכניסו תחת כנפיו כי זקני ע"ה הכשיר בהכניסו תחת כנפיו וגם הרמב"ם ז"ל וגם לא כתבו בגט דיתיבא על נהר פלוני הודיעני אם צריכה גט שני או אם זה כשר והגיעתני תשובתך בענין הדג וכתבת שאמרו לך שמצאו בו קשקשים הודיעני אם תכשירנו לפי מה שאמרו לך והשיבני על הכל באר הטב כי תורה היא וללמוד אני צריך והשיבני באורך כדי שאבין. נכתב ביום שני פרשת הואיל משה באר את התורה ואין להאריך אלא שלומך ושלום תורתך ושלום סייעתך יאריך כחפצך וכחפץ עבדך הצעיר הלמידך אשר הקטן בן ר' שלמה וצו"ל.

תשובה. ובענין הגט נ"ל כיון שקראוהו ונתנוהו ליד הבעל על דעת ליתן אותו לאשה מיד והלכו עמו וגירשה בפניהם לא חיישינן לחלופי בזמן מועט כזה ודמי לעיליה לבי ידיה ואפקיה ואין לפסול הגט אם לא כתב בו שם הנהר וכמדומה לי שפה טוליטולה אין כותבין שם הנהר בגט והדן אשר כתבת כל כך תוכל לסמוך על בדיקתכם כמו על הבדיקה שבדקו בכאן ושלום דודך יהודה בן הרא"ש ז"ל:

שאלה ו

ילמדני מרי ראובן נשא לאה והיה לה בית וגם הי' לה בן מאיש אחר וראובן היה דר עם אשתו בביתה והוליד ממנה בן ונפטרה לאה ונשא רחל והי' לה בית וחזר לדור עמה בביתה ונשארו דרים בבית לאה אמה ושני בניה של לאה האחד בן ראובן והשני חורגו והוצרך ראובן מעות לנשואי בתו בת לאה ומשכן בית לאה בסכום ידוע וחורגו ובנו בני לאה יתערבו א) בשטר המשכונה וקבלו עליהם אחריות סך הממון ורחל ילדה לראובן בן ובת ונפטר ראובן בעודן קטנים ובא המלוה לגבות חובו ואומרין בני לאה שיש לפדות הבית מממון ראובן וישאר הבית להם כי הי' של אמם ולעולם בחזקתן וב"ד אומרים כי יש לקטן חלק בו וכיון שכתוב בשטר שהי' של ראובן ובני לאה קבלו אחריות עליהן הרי מודו שהוא הבית של אביהן וגם האלמנה אומרת שיש לה חלק בבית מהטעם שכתוב למעלה הודיעני הדין עם מי עתה ב) ילמדני מרי היאך יחלקו לפי תקנת טוליטולה יצ"ו כי האלמנה תובעת חצי הנכסים ונדונייתה וחותנה תובע נדונית אמו הודיעני היאך יחלקו הנכסים והיאך יגבו הנדוניות כיון שהבן הוא קטן והבת אם יתנו לה עישור נכסי ואם יגבו קודם החובות וגם יש חובות אחרים ואם צריך לחלק קודם עם הקטן כדי שישאר חלק הקטן שמור הודיעני הכל באר הטב ומה יהי' הדין בענין המשכונה אם יש לאשה ליקח חצי הבית של המשכונה ואם לא ישוה החצי האחר סכום המעות שהוא

ממושכן בהם כי ראיתי תשובת זקני ז"ל כלל נ"ד ג) סי' ד' שלוקחה האשה חצי כלל קרקע וקרקע הודיעני הכל.

תשובה. נ"ל שיש לקטן חלק בבית כי אע"פ שהיתה הבית של לאה בשעתה ירש ראובן החצי ובנה שהי' לה מראובן ירש החצי כתקנת טוליטולה וכשנפטר לוקחת האלמנה רביע הבית וירש בנו מלאה הרביע מחצי הבית ובנו הקטן מרחל יורש הרביע הנשאר מחצי הבית והאלמנה אינה יכולה לגבות נדוניתה ולא חורגה נדונית אמו עד שיגדל הקטן והבת אין לה עישור נכסי מנכסים משועבדים ואיני יודע למה יחלקו הבית בשביל הרביע של הקטן יגבה השכירות עד שיגדל ואז תגבה אותו הקודמת בנדונייתה והאשה לוקחת חצי הבית הממושכן בכתובתה ואם חצי האחר לא ישוה המעות של המשכונה יקח המלוה מה שיחסר לו מן חצי הנכסים שנשארו בני חורין משעבוד כתובת האלמנה אם אין שטרי חובות מוקדמין:

שאלה ז

עוד ילמדני מרי ראובן תבע לשמעון מנה בשטר וטען שלא הי' לו מטלטלין כי אם קרקע ונשבע כתקנת הגאונים והזביר שהיה לו כרמים ובית וב"ד עשו והכריזוהו שלשים יום וכאשר באו להוריד לראובן כבית בא שמעון ועשה התראה לב"ד שלא יורידו לראובן בבית כי היא העידית שבנכסין וב"ח דינו בבינונית וראובן טוען כי כיון ששתק כל ימי ההכרזה שאין לקבל עתה טענתו ויש להורידו בבית ויש בכאן מי שאומר שהדין עם ראובן ויש מי שאומר שהדין עם שמעון הודיעני הדין עם מי ואם יראה לך שצריך לחזור ולעשות שומא בבתים מי יפרע ההוצאה של השומא וההכרזה הראשונה ואחר הדברים משכן שמעון ביתו ללוי הודיעני אם יוכל לומר לוי הנחתי לך מקום לגבות ממנו או אם יאמר ראובן כיון ששמאוהו לו תחילה והכריזוהו ל' יום כדי להגבותו בחובו שיקדום הוא לגבותו בחובו הודיעני הדין עם מי.

תשובה. נ"ל שהדין עם ראובן כיון ששתק כל ימי ההכרזה גילה דעתו כי הוא מחשיב את הכר מן הבית והדין נותן כי על דרך הטבע] יותר תועלת יש לאדם בכל שנה מן הכרם ממה שיש לו מן הבית ואחר שעשו לו ב"ד שומא והכרזה אינו יכול הלוה להפקיע זכותו למשכנו ללוי וליתן לו הכרם:

שאלה ח

עוד ילמדני מרי ראובן קנה שעוה משמעון בהקפה ונתערב לו לוי בסך המעות ומת ראובן והניח אשה ובנים הא' גדול מאשה אחרת ושני קטן מאשה אשר היא בחיים ובא הלוי ותבע מהדיין לצוות ליהודה שיתפוס שעוה שבידו שהיתה של ראובן שקנה משמעון שנתערב לוי בעבורה ושתשאר בידו עד שיפסק הדין ביניהם וכן עשה אח"כ באו היורשים ותבעו מהדיין לצוות למכור השעוה מפני שהיתה מזלולת וישארו המעות ביד יהודה עד שיפסק הדין כדי שלא יפסידו היתומים בשעוה וכן עשו אח"כ בא לוי ותבע ליהודה השעוה כי אמר שהיתה של ראובן שנתערב הוא בעבורה ויהודה טוען כי אינו יודע מזה כלום כי קודם שנפטר ראובן נהגוהו לו פקדון אשת ראובן ובנו והוא תופס אותה בעבור שניהם ואשת ראובן אומרת כי השעוה של בעלה ואינה יודעת אם היא אותה שקנה בעלה משמעון או מאחר וגם אינה יודעת אם הי' בעלה חייב לשמעון כלום וחורגה אומר אמת כי זו השעוה היא שקנה אבי משמעון ונתערב לו לוי בעבורה ואני ואשת אבי נתנו השעוה ליהודה פקדון כדי לפרוע לשמעון קודם שהי' לוקחים ב"ח אחרים ואשת ראובן אומרת לא כי אלא אני אקח חלקי מן השעוה כמו משאר נכסי ראובן בעלי שנמצאו ברשותי הודיעני הדין עם מי והיאך יפסק הדין.

תשובה. נ"ל שהדין עם האשה במה שאומרת שאינה יודעת אם בעלה היה חייב לשמעון כלום וגובה חלקה מן השעוה ולאו כל כמיניה דחורגה להפסיד לה בהודאתו:

שאלה ט

עוד ילמדני מרי ראובן שמת וגם אשתו מתה והניחו בנים קטנים והיו חייבים מעות לגוי בשטר ושמעון ערב ובא הגוי ושמעון לגבות מממון ראובן וכדי שלא יעשה הגוי הוצאות בגביית הממון הוצרכו ב"ד לתת הכל ביד שמעון וכתבו הכל והשביעוהו שבועת התורה למכור הכל וליתן חשבון מהכל כדי שיפרעו לגוי וישאר השאר לקטנים וראובן היה עם חבורת בני אדם כפי מה שרגילין לעשות חבורות לגמול חסד ואומרים בני החבורה כי ראובן הי' גזבר ונשאר בידו מעות וחפצים של בני החבורה והחפצים שאומרים נשארו בבית ראובן הודיעני אם יש להאמינם להוציא מן היתומים.

תשובה. אין להאמין בני החבורה להוציא החפצים מיד היתומים כי הם נוגעין בעדותן שאין אדם מעיד לעצמו:

שאלה י

עוד ילמדני מרי ראובן משכן ביתו לשמעון והי' לו בנים גדולים ובנות אחת גדולה ושתים קטנות וראובן נטה למות וצוה מחמת מיתה שיתנו הבית הממושכן לבנותיו ועתה בא שמעון לתבוע מעותיו וטוען האפוטרופוס כי הבנות הם קטנות ואין נזקקין לנכסי קטן ושמעון טוען כי כיון שהבית היה ממושכן לו לא הי' יכול ראובן ליתנו לבנותיו הקטנות, כדי לסלק שעבודו כי מה שאמרו חכמים אין נזקקין לנכסי קטן דוקא קטן שירש אבל מי ששעבד נכסיו אין יכול ליתנם לקטן ולהעביר הנחלה מבניו הגדולים כדי להפסיד את בע"ח והאפוטרופוס אומר כי אין חילוק אלא בכל ענין אין זקקין לנכסי קטן הודיעני הדין עם מי.

תשובה. נ"ל שהדין עם שמעון כי לאו כל כמיניה דראובן להפסיד לשמעון זכותו במה שיתן אותו לקטן:

שאלה יא

עוד ילמדני מרי על מה שאמרו חז"ל אין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד אם יש חילוק בין אם היה בע"ד בעיר או אם יהי' חוץ לעיר כי לפי מה שנראה לי מן הפסקנים אין חילוק כי בכל ענין אין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד הודיעני מה יראה לך בזה הדין ושלום נאום הקטן אשר בן אחיך ר' שלמה ז"ל.

תשובה. אין מקבלין עדות אלא בפני בע"ד בין יהי' בע"ד בעיר בין לא יהי' כי לעולם אין מקבלין שלא בפני בע"ד אלא היכא דשלחו ליה ולא בא דפשע במה שלא רצה לבוא והנראה בעיני כתבתי יהודה בן הרב ר' אשר זצ"ל:

שאלה יב

גבירי ומרי דודי הר"ר יהודה נר"ו ילמדני מרי חבית של יין של ישראל שנאסרה בשתיה ע"י ניצק או ע"י מגע עובד אלילים *) ומיד הריקו ממנה היין אם צריכה מילוי ועירוי ג' ימים או אם אפשר בהכשר קל מזה כי אני סבור ששמעתיך אומר על יין של ישראל שנתנוהו בכלי של ע"א בלא מילוי ועירוי והיה יבש שאינו נאסר עד שישאר בו מעת לעת וא"כ הוא נאמר ג"כ בזה החביות שלא נאסרה הואיל ולא שהה בה יין לאחר שנאסר מעת לעת או נאמר כיון שהי' בה היין מתחילה מיד כשנאסר נאסר גם הבלוע בחביות וצריכה מילוי ועירוי.

תשובה. החביות צריכה מילוי ועירוי כי כל דבר שמכניסין לקיום אפילו לפי שעה גזרו בו רבנן ואפי' שלנו אם ננע בהם ע"א בעוד היין טופח עליהם ואינו דומה לנאדות ע"א וישראל שם בהם יין שאינו נאסר בפחות מעת לעת:

שאלה יג

עוד ילמדני מרי אם ישראל לקח יין מחביות שלו בכד וחוזר ונותן מן הכד בנאדות של ע"א והם יבשים וחזור ולוקח מן הנאדות ונותן בחביות כיון שלא נאסר היין שבנאדות הואיל ולא שהה בהן מעת לעת א"כ לא יאסר היין שבחביות.
תשובה. לא נאסר היין שבחביות ואפי' שבכד כל זמן שלא שהה מעת לעת:

שאלה יד

עוד ילמדני מרי ראובן הביא שטרותיו לב"ד אותם שהיו לו על שמעון וב"ד עשו שומא והכרזה בבית א' של שמעון ושמו הבית בת"ש זהובים ואחד משטרי החובות היה מת' זהו' ואמר ראובן כי עשה הוצאה על זה השטר ש' זהובים וב"ד כתבו בהורדה שעשו הורדה בת"ש זהו' ת' מהם מסכום השטר וש' כהופאה וכתבו בשטר ביני שיטי שנגבה ממנו ת' זהו' וכתבו בהורדה וכאשר ישבע ראובן שעשה בהוצאה ש' זהובים יורידו אותו בבית ובסוף השטר כתוב ומפני שנשבע ראובן שעשה בהוצאה ש' זהו' שטען הורדנוהו לבית הנזכר וחתמו הדיינין ונשארה ההורדה ביד סופר הב"ד עתה תבע ראובן לסופר שיתן לו ההורדה וסופר אומר כי נתונה בידו נאמנות עד שישבע ראובן בהוצאה כי עדיין לא נשבע ומפני זה נשארה בידו וראובן טוען כבר נשבעתי כי הם כתבו בהורדה שנשבע וחתמו ע"ז ועוד כי המחוייב שבועה אינו צריך לישבע א) ואפילו לא הייתי נשבע בפניהם הייתי יכול לישבע ביני לבינו גם טעו בזמן ההורדה וכתבוה מוקדמת ובזה מודים ראובן ושמעון והדיינים לא ידענא מה אדון בזה.
תשובה. הסופר לא יתן ההורדה עד שישבע על ההוצאה והדיינים לא חששו לכתוב בהורדה שנשבע כיון שהניחוה בנאמנות ביד הסופר והדיינים יכתבו בהורדה שטעו בזמן הכתוב בו ויכתבו זמן אמיתי ויחתמו פעם אחרת.

שאלה טו

למדתנו רבינו מקיימין השטר שלא בפני בע"ד ואפי' עומד וצווח וראיתי דודי הר"ר יעקב ז"ל שכתב בח"מ סי' ק"ח תשובת שאלה לזקני ע"ה יורש שנתן נכסי מוריש לקטן ויצא שטר חוב על מוריש מי נחתינן לנכסי קטן או לא אם השטר מקויים מורידין הבעל

חוב לנכסים ואם אינו מקויים אין מורידין שאין מקיימין את השטר אלא בפני בעל דין ולא הבנתי למה גם ילמדני מרי כי ראיתי בתשובות כ"י זקני ע"ה כלל כ"ז סימן א' עשה מעשה שהיה אונן במוצאי שבת ולא הבדיל ולא התפלל וביום א' אחר שקברו המת התפלל תפלת שחרית והבדיל שעדיין הוא זמן הבדלה למי שלא הבדיל בלילה ובפסקי ברכות פ"ב הכריע כדבר הר"ר יהודה אלברצלוני שכתב שאין צריך להבדיל כיון שבשעת חיוב הבדלה היה פטור ולא ידעתי לישב דברי השאלות עם הפסקים ואל יהיו דברי עליך לטורח כי תורה היא וללמוד אני צריך ותאריך לי בתשובתך כגון זה פתח פיך לאילם הוא נאום תלמידך הצעיר הקטן אשר בן אחיך ר' שלמה ז"ל.

תשובה. במקום שאני מוצא דברי פוסקים והש"ות סותרין זה את זה אני הולך אחר הפסקים שהם היו אחרונים. ושלום דודך יהודה בן הרא"ש זצ"ל:

שאלה טז

ילמדני מרי ורבי ראובן משכן חביות לשמעון בסך ממון והסכים עמו לנכות לו דבר ידוע לשנה בשכירות ולסוף שנתים או שלשה בקש ראובן חביותיו משמעון ושמעון אומר תן לי מעותי ותנכה מהם כמה שהסכמת עמי ואתן לך החביות וראובן אומר לא כי אלא ישומו כמה נותנין בעיר לשכירות בחביות ותנכה לי כל כך והשאר אתן ואע"פ שהסכמתי עמך סך ידוע כמו שכתוב בשטר אני אומר שהוא רבית מאחר שמשכן מטלטלין ונשתמש בהן עד עתה והנכיתא שהסכמת עמי דבר מועט ביותר שנראה כי בשכר המתנה מעותיך נשתמשת בחביות ושמעון אומר שהסכמת עמי בסכום ידוע כאשר כתוב בשטר הוי תנאי שבממון וכל תנאי שבממון תנאו קיים הדין עם מי אם נראה זה למשכנות קרקע ואם יש הפרש בין קרקע לחביות ולשאר מטלטלין הודיעני הכל באר הטב.

תשובה. נ"ל שהדין עם שמעון ואין חילוק בין קרקע למטלטלין כיון שיש בו נכיתא וגם אם לא תאמר כן אפשר שיצטרך להחזיר החביות בחנם אם הרויחו בסכום שכירות המעות של ההלואה ואז יהי' לו דין רבית קצוצה שיוצאה בדיינים כי כל סליקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא ואפשר להיותה מאכך רבית שאינה יוצאה בדיינים:

שאלה יז

עוד ילמדני מרי ראובן תבע לשמעון בדין וקרובי שמעון אומרים ששמעון הוא קטן ואינו ראוי לטעון עד שיגדיל וראובן אומר ישביעו לאם שמעון שתאמר האמת שמעון

הוא גדול או קטן יש אומרים שאין להאמינה מפני שני טעמים הא' שהיא קרובה והב' שאין להאמין אשה בשום עדות רק בעדות אשה ויש מי שאומרים כיון שאין מי שיוכל להזכר עתה אלא היא יש להאמינה והראו לי פסק דין ששלח לכאן דון מאירי בן שושן ז"ל וכתוב בו שהי' בעצתו וכתב על רחל שתבעה לשמעון מנה בשטר והוציאה עליו מנה ושמעון טען שרחל היתה קטנה בשעת ההוצאה שלא היתה יכולה לישבע על ההוצאה וצוה בכתבו שאם יברר שמעון באם רחל ובזקנתה או באנשים או בנשים אחרים שהיתה רחל קטנה בזמן שנעשית ההוצאה שיפטר שמעון מן ההוצאה כיון שבירר שהיתה רחל קטנה והודיעני הדין והטעם ואם הוא הדין הזה נוהג להעמיד ממון על חזקתו או גם להוציא הכל הודיעני באר היטב כי תורה היא וללמוד אני צריך. ודע גבירי כי יש כאן בני אדם שאומרים לבער מן העיר נשים מופקרות מפני שאומרים שעוברים על לאו דלא תהיה קדשה ועוד שאין טובלות ומכשילין לבני אדם בכרת ויש אומרים מוטב שישארו בעיר ואל יתערבו זרע קודש בבנות נכר ויבוא לידי סכנת נפשות הודיעני דבר מי יכשר אשר הקטן בן אחיך ר' שלמה ז"ל.

תשובה. נ"ל שאין להשביע לאם שמעון ואם ראובן בא להוציא משמעון בטענה שהוא גדול וקרוביו אומרים שהוא קטן המוציא מחבירו עליו הראיה אין הלכה כיש אומרים כי בזוגות ישראל יש לאו וכרת ומוטב שיסתכנו הגופים מן הנפשות ושלום דודך יהודא בן הרא"ש זצ"ל:

שאלה יח

גבירי ומרי דודי הר"ר יהודה נ"ר יודע לכבודך גבירי כי השבוע האחרת נשאלה בכאן שאלה ונחלקו בה הלומדים הדרים בכאן ואמר לי הדיין ר' ידידיה נ"י כי שלח לו א) שאלה בענין ומפני שאנו סבורים שלא הגיע לידך אמר לי שאכתוב פעם אחרת ראובן בא מחוץ לעיר ושידך עם לאה ואמר כי הוא אדם טוב ונשבעה לאה שבועת התורה שלא לינשא לשום אדם אלא לראובן והלך ראובן לדרכו ולא בא ועתה נתחרטה לאה על שבועתה כי אומרה שאמר לה שהוא אדם טוב ועל דעת כן נשבעה ועתה יודעת שאין אדם טוב וגם היא לא היה בדעתה שיהיה הולך ונשאר שם לעולם ולאה שלחה אמה לב"ד להתיר שבועתה הודיעני אם יכולין להתיר ללאה שלא בפני ראובן ואם יכולה לעשות שליח לבא לפני ב"ד להתיר שבועתה ואם השבועה היא כתובה אם יכולין להתיר השבועה קודם שיראו ב"ד נוסח השבועה השיבני על הכל באר הטב ואין להאריך ושלום כנפש עבדך אשר הקטן בן אחיך ר' שלמה ז"ל.

תשובה. אין מתירין ללאה שלא בפני ראובן ואם התירו לה שלא בפניו הויא התרה כדחזינן בצדקיהו שאע"פ שאסור לעשות הסנהדרין הצריכו לעשות מפני אימת מלכות ואם יש בכאן משום עגונא יראה שמותר לעשות ורבינו שמשון הורה דאם שלח אדם חרטת נדרו בכתב לאדם דמתיר לו שלא בפניו נמצא דיכולה לעשות שליח לבא לב"ד להתיר השבועה ואין לחוש אם כתובה השבועה כי ב"ד יתירו לה השבועה ע"פ דבורה והיא תחוש לעצמה אם תתעה את עצמה לא יועיל לה התרה ושלום דודך יהודה בן הרא"ש זצו"ל:

שאלה יט

ילמדני מרי ראובן הי' חייב מנה בשטר בנאמנות ועוד נשבע לו לפרוע לו מנה וכתוב בשטר השבועה ולא יקדר ידעי פלני אן אנדפה אלא בתקריע הדא אל מכתוב בקרע ב"ד ועוד כתוב בו והממון הנ"ל נתחייב ראובן לשמעון בשטר שסכומו מנה ועדיו פ' ופ' וערבים פ' ופ' וזמנו כך וכך ועתה בא שמעון לתבוע לראובן המנה בכח השטר שמראה וראובן אומר כבר פרעתי והנה שטר השבועה קרועה בידי ושמעון אומר לא פרעת אלא בקשת ממני למחול לך השבועה ונשאר השטר האחר בחזקתו הודיעני הדין עם מי נם תשלח לי תשובה על השאלות ששלחתי לך אחר המועדים ושלומך יגדל ולעד לא ידל כחפצך וחפץ עבדך צעיר תלמידך אשר בן אחיך ר' שלמה ז"ל.

תשובה. דבר פשוט הוא שאע"פ שנקרע שטר השבועה השט"ח לא נתבטל בכך והוא כמו שטר חוב דעלמא בלא שבועה הגע עצמך שהיתה השבועה כתובה בתוך השטר ולא היה כתוב בה שנשבע שלא יוכל לטעון שפרע וכו' והי' אומר שקיים שבועתו ופרע אע"פ שלא היינו יכולין לפסלו משום שעבר על השבועה דשמא אמת הוא שפרע מ"מ היה צריך לפרוע השטר ולא היה נאמן לומר שפרעו וה"ה בנדון זה ושלומך יגדל לעד כחפצפך וחפץ דודך הכותב יום ד' פ' והתברכו בזרעך כל גויי הארץ יהודה בן הרא"ש זצו"ל:

שאלה כ

מה שכתבת שלא מצאת השאלות אשר שלחתי לכבודך אכתבם לך פעם אחרת הודיעני מה דעתך בנט"י לדבר שטיבולו במשקה וברכה על נטילתם כי ראיתי מחלוקת בן הפוסקים גם הודיעני מה דעתך בקבר שפינו ממנו מת אם אסור לקבור בו מת אחר ואם יש חילוק בזה בין מת מצוה ובין מת אחר ואיזה קבר הוא אסור אם של קרקע עולם

או דוקא של בנין ואם יש שעור לאיסורו עד כמה תופסת הכל באר הטב ומה שכתבת באות של ס"ת שצריכה כתיבה לשמה ושלא יעשה מאות אחת שתים הודיעני אם צריך לגרור האות ולחזור ולכותבה לכתחילה או אם מועיל להעביר עליה הקולמוס והודיעני אם צריך אדם להזהר בשעת לימוד שלא לישב בגילוי הראש ושלום כנפש עבדך אשר הקטן בן אחיך ר' שלמה ז"ל.

תשובה. ודבר שטיבולו במשקה א"א ז"ל (כלל מ"ח סי' נ') היה מצריך נטילה אמנם מפני המחלוקת טוב שלא לברך כי בכל מקום שיש ספק ברכות יש למעט בהם וקבר של בנין שפינו ממנו מת אסור לקבור בו מת אחר ואם אינו של בנין מותר כי קרקע עולם אינו נאסר דמת איתקש לע"ז וע"ז במחובר לא מיירא ופריך לגרור האות ולכותבה ואיני יודע מה יועיל העברת הקולמוס עליה ויצטרך לגוררה אחר כך וטוב הוא שלא לישב בגילוי הראש בשעת הלימוד למי שיוכל לסבול לפי שילמוד יותר באימה ולפעמים מפני כובד החום אינו יכול לסבול ושלום דודך יהודה בן הרא"ש זצו"ל:

שאלה כא

גבירי ומרי דודי רבי והודי הר"ר יהודה הודיעני בענין מחצלת קטנה קרויה סניד"ה ויש בה צורות משקול שהיתה בכאן תלויה בב"הכ הי"ג ולפי שראיתי תשובת זקני ע"ה כלל ה' סי' ב' שהיה אוסרה הודעתי הדבר לקצת הקהל ואסרנוה הר' נתן ואני והיו מרננים על הדבר קצת מהקהל יצ"ו ואח"כ עשו במקום המשקל צורת שושנה והחזירוה לב"הכ הי"נ הודיעני אם יישר בעיניך שתשאר בב"הכ הי"ג כיון שאין בה צורת משקל.

תשובה. אשר שאלת בענין המחצלת קטנה לא ראיתי תשובת א"א ז"ל ואיני יודע מאיזה טעם אסרה אם הוא

מטעם איסור ע"ז שאולי יש בני אדם שעובדין לה א"כ בשהגיע ליד ישראל אין לה היתר עולמית:

שאלה כב

גם הודיעני גבירי מרי מה שכתוב בתקנת טוליטולה שאם תמות האשה בחיי בעלה בלי זרע שיטול חצי עזבונה הבעל וחצי הנשאר הקודם ליורשה זולת בעלה מה תפרש בו כי אמרו לי על שמך שיש לפרשו בענין שיקחו יורשיה ג' חלקים ולא הבנתי דבריהם ע"כ הודיעני תוכן הדברים בענין שאבינם.

תשובה. ומה שכתבת מענין תקנת טוליטולה לא הי' דברים מעולם כי מפורשת היא שהראוי ליורשה אחר בעלה שיטול החצי:

שאלה כג

ילמדני מרי על מעשה שאירע בכאן על כי עמדתי לקרוא בס"ת וברכתי והתחלתי לקרוא ומצאתי בו דבק בג' מקומות והיה הדבק מרגל הך' לתג של שיטה שלמטה הימנה וכן היו בג' או בד' מקומות רגל, של שיטה עליונה לתג של שיטה שלמטה הימנו אז אמרתי דבק יש בכאן לא אברך על זה הספר אז עמד מערער ואמר אני אברך בקול רם כי בעל התרומות נתן חילוק בין יהיה הדבק מלמטה או למעלה ועמד וברך בקול רם וצוה לאחרים גם לעמוד ולברך וכן עשו ואמרתי כי זקני ע"ה (כלל ג' סי' י"א) כתב כי הדבק פוסל בס"ת ולא נתן חילוק בין מלמטה ובין מלמעלה ואמר כי הי' עושה כבעל התרומות ואמרתי הלכה כבתרא וארכו דברים בינינו ואמר דלא אמרינן הלכה כבתרא אלא על האמוראים ואמרתי כי זקני ז"ל כתב דאמרינן הלכה כבתרא גם על האחרונים והאריכו בינינו הדברים עד שלקחתי הספר של בעל התרומות שהביא ראיה ממנו וכתוב בו ירושלמי חד תני דבק פסול וחד תני דבק כשר ומפרש רבינו מלמעלה כשר מלמטה פסול ותלמוד דידן פליג ופוסל בכל ענין ובמסכת סופרים כ' לא יקרא בו ע"כ לשון בע"ת.
תשובה. כאשר אמרת בענין הדבק כן הוא וממקום שרצה להסתייע מספר התרומות נכשל ואם פיו הכשילו לדבר על אדוני תועה הוא ימצא את עצמו ברעה כאשר לא תעמיד לו השעה ועל פי כתבך לא אכתוב לו דבר אבל יהיה שמור אצלי עד אמצא מקום ובפסקי סנהדרין כתב א"א ז"ל שגם בחכמי דורו הלכה כבתרא:

שאלה כד

ילמדני גבירי ומרי ראובן הי' לו שטר על שמעון ויהודה וגוי ערבים והשטר עשוי בעש"ג ונפטרו המלוה והלוה ומפני שיש גוי ערב הוצרך יורש ראובן לתבוע השטר בעש"ג והשופט גוי הנבהו בית שמוחזק בו לוי מפני שאומר יורש ראובן שהבית היה של שמעון ואחר שהגבהו השופט בא לתבוע אותו בדיננו והראה לוי שטר משכונה שמשכנו לו שמעון הלוה ועיין הדיין ומצא שטר המשכונה מאוחר מהשטר שנעשה בעש"ג ובקש זמן להביא ראיות ולא נפסק הדין ועתה לסוף שנה וחצי או יותר חזר יורש ראובן לתבוע הבית כבתחלה מלוי ולוי מראה עדים שהבית הי' של אבותיו והיורש שתבע אומר כי אמת הוא כי היה של אבותיו של לוי אבל נותן לשמעון בנישואין שהיה נשוי

עם אחות לוי ואין לו עדים בכל זה רק שאומר שאם היה הבית של לוי כמו שטוען שירשו מאביו למה עשה שטר משכונה בשם שמעון גיסו והוא השיב כי עשאו לפנסייא בעלמא כדי להכריחו מן המס עוד אומר התובע לנתבע תשבע שהוא כדברך שלא פרעת סכום המעות שכתובים בשטר המשכונה והפטר והנתבע אומר לא כי אלא תשבע אתה והיורשים האחרים שהם אחיך ובן אחיך שאין אתם יודעים כי זה השטר פרוע ותקח הבית ושטר המשכונה אינו נראה עתה אלא עדים שראוהו והודיעני מה יראה לך והורני הדרך אשר אלך בה ואת המעשה אשר אעשה.

תשובה. נ"ל שהדין עם היורש כיון שעשה בבית שטר משכונה לשמעון הרי הודה שהבית הוא של שמעון והעדים והדיין שראו השטר שהיה מאוחר מן השטר שנעשה בעש"ג יספיק למו כמו השטר.

שאלה כה

ודע גבירי, כי שמעתי על שמך שהעושה עירובי תבשילין ביו"ט על תנאי כי צריך לכפול תנאי ביום שני ולא הבנתי דבריהם כי אינו נראה כך מהגמ' ומהפוסקים ע"כ הודיעני דעתך ושלום כנפש אשר הקטן בן אחיך ר' שלמה ז"ל.

תשובה. והעושה ערובי תבשילין ביו"ט על תנאי אינו צריך לכפול תנאו כי אם יום ב' חול אינו צריך עירוב ושלום דודך יהודה בן הרא"ש זצו"ל:

שאלה כו

ילמדני מרי ודודי ר' יהודה ס"ת שקראו בו ששה והז' מצא בו דבק אם צריכין כלם לחזור ולקרות כל הפרשה ולברך

תשובה. ראיתי לפני א"א ז"ל שהז' מצא טעות בספר והוציאו אחר וקראו בו שבעה והדבקים מן הפוסלים בספר:

שאלה כז

עוד ילמדני מרי אם נפסל ס"ת מפני שיש שם תיבה חוץ לדף או ג' אותיות חון לדף מתיבה של ה' אותיות או שנים וחצי חוץ לדף כי דודי הר' יעקב ז"ל כתב א) לא יכתוב לכתחלה ואיני יודע אם עבר וכתב אם נפסל בעבור כך ואם אין שרטוט בסוף השיטין לשמאל הדף אם נפסל בעבור זה.

תשובה. ותיבה מה' אותיות שנכתב רובה חוץ לשיטה לא מנאו רבי' משה מן הדברים הפוסלים ואם אין שירטוט בסוף השיטין לצד שמאל נ"ל שאין לפוסלו בשביל זה כיון שהוא משורטט בין שיטה לשיטה:

שאלה כח

עוד ילמדני מרי מה שאמרו אם קרב שתי תיבות שנראין כאחת אם ריחק אותיות של תיבה א' שנראין כשתים שהוא פסול ואמרו שיעור לרחק בין שתי אותיות כמלא אות קטנה הודיעני אם נשאר האות כפי כתיבת הספר או באיזו כתיבה
תשובה. ושיעור אות קטנה שיש להניח בין תיבה לכאורה נ"ל שהוא מכתיבת הספר אמנם אין הספר נפסל אם לא שקרבן עד שיראו כתיבה אחת:

שאלה כט

עוד ילמדני מי שבא בדרך ורוצה ליטול ידיו לאכול ואין לו כלי ומצא בריכה של מים שאין בה מ' סאה האיך יעשה כיון שאין בה מ' סאה אני סבור שאינו יכול להטביל בה ידיו גם אינו מועיל לו לקנח בצרור או בעפר אלא לתפלה דכתי' ארחץ בנקיון כפי וכו' או אם יש לו להניח האכילה בעבור זה ואם יש מים לפניו עד כמה צריך להמתין.
תשובה. כאשר כתבת בענין נט"י כן הוא שאינו יכול לקנחם בעפר לאכילה ולא להטביל בפחות ממ' סאה וידוע הוא שיש לו להמתין עד שידוע שיהיה לו מים הלא תראה כמה החמור בנט"י ר' עקיבא כשהיה חבוש גם כי היה מדת חסידות נלמוד ממנה שיש לאדם לעשות כל יכולתו שלא יאכל בלא נטילה וכמדומה לי מה שאמרו ב) לגבל ולנטילה ארבע מילין, שהוא לאכילה:

שאלה ל

עוד ילמדני מרי אם טעה וכתב עי"ן במקום ו"ו אם יכול למחוק קצת העי"ן ולהניח מהעי"ן או אם צריך למחוק כל העי"ן כולה ולכתוב ו"ו וכדומה לזה באותיות אחרות.
תשובה. ולהחזיר מן העי"ן ו"ו לפי דעתי הוא תלוי במ"ש א"א ז"ל בתשובה כלל ג' סי' ט"ז שמחלק בין חק תוכות לחק יריכות כי צריך שיכתוב גוף האות ולא שימחק מקצת, אות וישאר הנשאר אות אחרת:

שאלה לא

עוד ילמדני מרי אם מותר האיש לצאת ביום שבת ברצועה קשורה בשערו

תשובה. ורצועה הקשורה בשערו נ"ל דאסור לצאת בה בשבת דחיישינין דלמא נפיל ואתי לאיתויי:

שאלה לב

ילמדני מרי מביאין לכאן דג ששמו לינסיראה ונוהגין בו איסור ויש לו סנפיר ושמעתי כי ר' שאול ז"ל בדקו ומצא בו סנפיר וקשקשת והתירו ואעפ"כ נוהגין בו איסור ואני בדקתיו ומצאתי לו קשקשת אע"פ שאינה נראית לכאורה לאחר שנתיבש שוב שריהיו במים ואז נראית בטוב הודיעני אם יראה לך להתירו כיון שיש בו סנפיר וקשקשת כי למדתנו רבינו עוף טהור נאכל במסורת אבל דג אני סבור שאין צריך מסורת כיון שמפורש סימניו בתורה הנני שולח דג אחד מהם ואתה בחסדך תצוה לבדקו והודיעני מה יראה לך בו ותצוה ליתן תשובה לזה הרגלי מיד ואין להאריך ושלום כנפש עבדך צעיר תלמידך אשר הקטן בן אחיך ר' שלמה ז"ל.

תשובה. דבר פשוט הוא שהרג שימצא בו האדם קשקשת שהוא מותר ואין צריך לזה מסורת כמו הנהו עובדי דפ"ב דע"ז א) והדג שרו אותו במים ובדקו אותו בסכין שלמה בני ואמו וקצת מן התלמידים ואמרו שמצאו לו קשקשת ושלום כנפש דודך הכותב יהודה בן הרא"ש ז"ל:

שאלה לג

עוד ילמדני מרי ראובן הביא לי שטר על שמעון לגבות ועיינתי בשטר ומצאתי בו כחצי שיטה חלק קודם שיטה אחרונה והי' במעמד לוי ואמרתי תעיד היאך הוא זה השטר שחסר ממנו כחצי שיטה אז לקח ראובן השטר והלך לו ולאחר זמן הביא ראובן השטר ומצאתיו כתוב כולו ובמקום החלק הי' כתוב והכל מקויים ושריר ושאלתי לסופר ואמר כי הוא כתבו כי כן דרכם לכתוב בשטרות ולהניח מקום חלק לראות אם דבר ביני שיטי או על הגרר ואפשר שבעבור זה נשאר זה המקום חלק ועל זה כשהוליך לו ראובן השטר ראה כי לא הי' שום דבר ביני שיטי ועל הגרר וכתב במקום החלק הכל שריר וקיים הודיעני הדין בזה ושלום לך ולתורתך כנפש עבדך צעיר תלמידך אשר הקטן בן אחיך ר' שלמה ז"ל.

תשובה. כיון שנראה לפניך השטר לגבותו והיה בו חלק חצי שיטה אין לך לגבות בו אח"כ ע"י שריר וקיים יהודה כן הרא"ש זצו"ל:

שאלה לד

אדוני ומרי הר' יהודה ישמרך האל יודע לככודך שהגיעוני תשובותיך ולא הבנתי מה שכתבת לי בענין נאדות ע"א כי כתבת לי שצריכין מילוי ועירוי
שאתה דן אותם כלי שמכניסו לקיום כיון שהצרכתם מילוי ועירוי וכן קראם זקני ז"ל בתשובת שאלה כלל י"ט סי' י"א ושוב כתבת לי וזה לשונך החביות צריך עירוי כי כל דבר שמכניסו לקיום אפי' לפי שעה גזרו בי' ואפי' שלנו אם נגע בהן ע"א בעוד היין טופח עליהן ואין דומה לנאדות ע"א וישראל שם בהן יין שאינו נאסר בפחות מעת לעת עכ"ל משמע מתוך דבריך שנאדות ע"א אין נקראים מכניסו לקיום כיון שאתה אומר דאין דומה חביות לנאדות גם בפסקי ע"ז של זקני ז"ל על נאדות ע"א וישראל שם בהן יין כתב שאין נאסר היין בפחות מעת לעת ולא הבנתי בו חילוק בין מכניסו לקיום ובין אין מכניסו לקיום כי כתב דין אחד לנאדות ולקנקנים בלי שום חילוק ודודי הר' יעקב ז"ל כתב על שם זקני ז"ל ב) כי אין מכניסו לקיום צריך מעת לעת וכתב במכניסו לקיום מתוך דברי רש"י זז"ל יראה שאוסרו מיד ואנא מרי אל יהי' דברי לטורח עליך כי תורה היא וללמוד אני צריך ואני מתחטא לפניך כבן לפני אביו ואין להאריך אלא בשלום תורתך כנפש צעיר תלמידך אשר הקטן בן אחיך ר' שלמה ז"ל
תשובה. נאדות של ע"א מי שמצריכו עירוי חשיבי לי' מכניסו לקיום וכן הוא דעת א"א ז"ל אבל אם נתן בהם ישראל יין ס"ל שאינו נאסר בתוך מעת לעת ונאדות של ישראל שנתן בהם ע"א יין אפילו לפי שעה גזרו בהם רבנן ואין חילוק בין נאדות לקנקנים כי שניהם מכניסו לקיום:

שאלה לה

ילמדני מרי ראובן מתה אשתו והניחה בנים קטנים ובאו קרובי האשה ותבעו ממני ומחברי לעיין על מה שנשאר מבגדי אשת ראובן ולברור אפוטרופוס וליתן הכל ביד האפוט' ולתבוע לראובן חצי הנדוניא כפי תקנת טוליטולה יצ"ו ואומרים כי ראובן אינו הולך בדרך ישר שיאבד חלק היתומים ואנו לא עשינו כלום בענין עד שהיינו שואלים את פיך כי ראינו תשובת שאלה לזקני ע"ה כלל פ"ז סי' א' כי כתב כי מי שיש לו אב אין לב"ד ליזקק לנכסין ולא לדקדק אחר מעשה האב והאריך בראיות אנא גבירי הורנו הדרך אשר נלך בה ואם יש חילוק בין אם יראה לדיין אם האב הולך בדרך ישר אם לאו לי אירע בכאן שני מעשים.
תשובה. נ"ל שאם האב אינו הולך בדרך ישר שחייבין ב"ד להשתדל לתועלת הקטן:

שאלה לו

עוד ילמדני מרי כי יש כאן תקנה והוטל עליה חרם וכתוב בה מי שיכה לשום אדם שיפרע סכום ידוע ויהיה נאמן המוכה בשבועתו ומי שאין לו סכום הקנס שישאר תפוס יום לזהוב עד תשלום הקנס כדי שיוסרו מי שאין לו כמי שיש לו וכתוב בה ומתחלק הקנס על זה הדרך שיקח המחרעם שליש אחד ולב"ד שליש ולהקדש שליש ועכשיו י"א כי אין לדיין לתפוס למי שאין לו הסכום אלא בעבור חלק ההקדש וי"א כי התקנה דברה בסתם וע"כ יש לתפסן גם על חלק האחרים וגם התפוס אומר שיעשה שטר על עצמו בסכום הקנס וכאשר יזדמן לו שיפרע י"א הדין עמו וי"א כי אין לדיין לעשות זה שא"כ כל מי שאין לו יעשה שטר ע"ע ומה הועילו בתקנתם עוד כתוב בתקנה כל מי שיעשה דבר שנתחייב עליו קנס בב"הכ הי"ג שיפרע הקנס כפול בין יהיה מתרעם בדבר או לא יהי' מתרעם בדבר י"א כי אין לדיין לבקש על הענין ולקבל עדויות על הענין וי"א כי הדיין מוכרח לקבל עדויות ולגבות הקנס עוד כתוב בתקנה כל מי שיחתוך בשר בקצבות זולת הקצב שיפרע ה' זהובים ובא ראובן וחתך כחל מבהמה ואומר כי אינו בשר ואין לו לפרוע כלום ויש אומרים כי יש לו לפרוע הודיעני מה יראה לך.

תשובה. כיון שהתקנה כתובה סתם יש לתפסו על כל הקנס אם לא יתרצו האחרים להוציאו ולא יחושו לחלקם דהוה לי' כאלו אמרו התקבלנו ולהקדש אינו יכול לעשות שטר ולאחרים יכול לעשות אם ירצו הם ליפרע מכמו בשטר במקום מעות והעושה דבר בב"הכ הי"ג שנתחייב כפל הקנס נ"ל שעל הדיין לתבעו מפני עלבון בי"הכ הי"ג ותועלת ההקדש ואיני יודע למה לא יהיה הכחל בכלל בשר אם לא יוכיח כן מתוך התקנה:

שאלה לז

עוד ילמדני מרי על מ"ש זקני ז"ל בענין שהחיינו של ר"ה וטוב ליקח פרי חדש ידעת גבירי כי הורגלנו בזאת הארץ לקדש בבי"הכ הודיעני אם יש למנוע לומר שהחיינו בליל שני של ראש השנה כיון שאין לו לשום פ"ח או אם טוב להניחם ע"פ מנהגם ואל ישנה אדם מפני המחלוקת ואנא גבירי תצוה להשיבני מהרה באורך.

תשובה. ושהחיינו בליל ר"ה אל תשנה המנהג:

שאלה לח

עוד ילמדני מרי ב"ד שהצריכו להגבות למלוה קרקע של לוה וברזו ג' שמאים לשום קרקע ונמצאו ב' מן השמאים קרובים זה לזה התתבטל בעבור זה השומא ואם תאמר שלא תתבטל אם צריך לזהר לכתחילה שלא יהיו קרובים ושלום.
תשובה. נ"ל שאין צריך לזהר שלא יהי' מן השמאים קרובים זה לזה כי מה שהדיינין קרובים פסולין לדין הוא בגזרת הכתוב ושומא אינו דין וכן מוכח בפ"ק דסנחדרין א) גבי נטע רבעי בג' דקאמר בגמ' דאפי' איש ושני נשיו יספיק נכתב בפרשת וכל הבת תחיון יהודה בן הרא"ש זצ"ל:

שאלה לט

תשובת שאלה. הכיר ציר רב אלפס לא הביא דברי ריש לקיש שאומר שצריך הכר ציר וכן נוהגין שאין פריך הכר ציר וא"א ז"ל הביא בפסקיו דברי רמ"ה ז"ל שהיה תמה על רב אלפס שהשמיט מימרא דריש לקיש ושלום כנפש הכותב בפרשת בהעלותך יהודה בן הרא"ש ז"ל:

שאלה מ

לאחר כתבי זאת הגיעה לי שאלתך בענין החרם ונ"ל שהדין עמך כי הוא חמור בעיני המשביע לחבירו חנם מהתובע לו ממון שלא כדין ואף אם יקחנו ממנו שלא כדין אפשר בחזרה משא"כ במשביעו הגם שעובר על לאו דלא תשא וכו' ואי אפשר בחזרה כי אם הוא יודע שהוא חייב לו ומשביעו הוא משביעו לשוא ועונשו גדול וע"כ ראוי להחרים שלא להשביע חנם יותר ממה שראוי להחרים כשתבעו ממון חנם:

שאלה מא

ואשר כתבת כשהתחילו להתפלל בעשרה ויצאו מהם אם יכולין להשלים בירושלמי אמר בהדיא שמשלימין ואפשר שהר' יעקב ז"ל הי' מפרש אותו בקדיש אבל בירושלמי אומר בסתם שמשלימין:

שאלה מב

מה יראה לך אם יוכל אדם לפדות הבן ביום שבת מן הכהן.

תשובה. כבר כתבתי לר' ידידיה שנ"ל שאין לפדות הבן בשבת כמו שאין מקדישין בשבת כך אין פודין בשבת וכן עשינו מעשה בכאן שדחינו פדיון הבן ליום הראשון:

שאלה מג

גם הודיעני מה יראה לך ראובן נטה למות והיו לו בנים גדולים ובן קטן ואמר לשמעון הנה אני מניח לך חפצים וטמון שתתנם לבני קטן כשיהי' בן י"ח שנה או לכשינשא ועתה הגדיל הבן ותובע לשמעון ואומר כי הי' לשם כשצוה אביו לשמעון וכי אמר אביו שיתנו לו הטמון והחפצים כשיהי' בן י"ג שנה וכן אומרות אמו וקרוביו ושמעון אומר כי רוצה לקיים דברי המת כאשר הבין אותם והקרובים והבן אומרים לשמעון או תן לנו הממון כמו שציוה ראובן ליתנו לבנו כשיהיה בן י"ג שנה כי כך אנו יודעין בברור שציוה ראובן או יטילו חרם מי שיש בידו מנכסי בן ראובן שיודה שלא תורה א) על מנת כן נמסר לך הממון ונתנו לך ראובן במתנה עד שיגיע הזמן ליתנו לבנו כדי שתוכל לישבע שבע שהוא שלך ועתה אם אתה אומר שלא הגיע הזמן עדיין ליתנו לבנו הרי הוא שלך כפי המתנה והתנאי שאנו אומרים עוד טוען שמעון ואומר כי היה רוצה ליתנם ליד הנער אע"פ שלא הגיע הזמן לולי שמתירא שיבואו החפצים והממון ליד קרובי הנער. ויאבדום ולא תתקיים דעת ראובן ועתה גבירי הודיעני אם חייב שמעון להחזיר הנכסים לבן קודם בן י"ח שנה ואם אינו מחוייב להחזירם אם יוכל לישבע על הממון ועל החפצים שהם שלו כיון שניתן לו במתנה.

תשובה. שמעון מצווה לקיים דברי המת כמו שיודע באמת שאמר לו אמנם אם יראה לב"ד רודפי צדק שהוא תועלת הבן שיתן לו הממון אחר שהגדיל יתן על פיהם ידוע הוא שלא היתה המתנה רק להבריחנו מן המס ואינה מתנה ואם פשרו הקהל לממון שמעון ממון הפקדון אינו בכלל ושלומך יגדל כחפצך וחפץ דודך הכותב יהודה בן הרא"ש ז"ל:

שאלה מד

תשובת שאלה. וההיא ב) בהאחין שחלקו ובא ב"ח ונטל חלקו של אחד מהם מיירי שהם גדולים ומה שנוטל חלק אחד מיירי שעשה אביהם אותו השדה אפותיקי או מטעם שאין לו לב"ח ליקח שליש שדה או חצי מכל א' אלא יגבה חובו משדה אחד והוא יחזור ויגבה מאחיו חלק מכל אחד ושלום כנפש דודך הכותב תיכף הגיע לי כתבך יהודה בן הרא"ש זצ"ל:

שאלה מה

גבירי ומרי הר' יהודה יודע לכבודך שהגיעני כתבך היקר ולא השבתני על מה שכתבתי ששאלתי לך אם יראה לך אם יש להכריח לראובן הממשכן ביתו ודר בו לפרוע השכירות עבור שמעון שהשכיר הבית כדי לעשות חסר עם ראובן עוד כתבתי לך שאלה אחרת ולא השבתני עלי' והנה אכתבנה פעם אחרת ראובן משכן ביתו בסך ידוע לשמעון ונטה למות והיו לו בנים ובנות וחלק נכסיו ע"פ ונתן לבנותיו הבית הממושכן וגם קרקעות אחרים והניח ללוי אפוטרופוס על בנותיו והאחת היא גדולה ומת ומכרו הבית הבת הגדולה והאפוט' ונכנס לבית יהודה הקונה וכאשר ידע שמעון בא לדיין והראה לו שטר המשכונה ובקש ממנו להוציא ליהודה מן הבית כיון שהיה ממושכן ביד שמעון וכן עשה ושמעון אומר ליהודה כדי לעשות חסד עמו שישאר בבית מחמתו עד ח' ימים ונשאר בבית ובתוך כך הגיע זמן לברור דיינים אחרים ונסתלקו הדיינים הראשונים ותבע שמעון ליהודה לפני הדיינים לצאת מביתו כיון שהיה מוחזק בו ע"י דיין הראשון וע"י שטר המשכונה וכיחש יהודה ובירר שמעון דבריו בעדים וצוו הדיינים ליהודה לצאת מן הבית ע"פ הדברים האלה וחזר יהודה ותבע ללוי האפוט' לסלק לשמעון מן הבית כיון שקבל עליו אחריות והאפוט' טוען כי לא בדין הורידו לשמעון כיון שהיתומים קטנים ואין ניזקקין לנכסי קטן וע"כ אין לו לסלק ליהודה כיון שהורידוהו לבית שלא כדין כי י"א כי בדין הוריד הדיין לשמעון לבית חדא כי אין זה חוב אלא שהיה ממושכן ביד שמעון ואין לומר בזה אין ניזקקין לנכסי קטן עוד אומרים כי אלו הבנות אינם יורשות אלא שניתן להם במתנה וע"כ ניזקקין לנכסיהם וי"א שהורידוהו שלא כדין מפני שהיו קטנות הודיעני מה יראה לך בדין ואם שמעון אינו רוצה לקבל מעותיו עד תשלום שנה כי כן כתוב בשטרו מה יהי' הדין בין לוי האפוטר' ובין יהודה הודיעני הכל באר הטב ושלום כנפש עבדך צעיר תלמידך אשר הקטן בן אחיך ר' שלמה ז"ל.

תשובה. דע שהשבתי לך על כל שאלותיך ואולי לא נתת ליבך ואם שמעון עשה שטר **(א) טעות המעתיק כאן. ב) בתרא ק"ז א')**. שכירות למלוה על עצמו יפרע הוא שטרו אבל אין כופין לראובן לפרוע שכירות למלוה כי לאו ב"ד דידיה הוא בענין השכירות ואם יהיה לשמעון שום תביעה על ראובן כאשר יתבענו ישלימו לו דין ודע כי כל משכונה שאינה ברשות המלוה אין דנין אותה בכאן אלא כדין מלוה בלא משכון ואין נזקקין בה לנכסי קטן ואין חילוק בין קטן היורש למקבל מתנה אמנם בנידון זה כתבת שהאחת היא גדולה ומורידין לנכסיה ואם לוי קבל אחריות השכירות על עצמו ישלם מה שקבל עליו:

שאלה מו

עוד ילמדני מרי הר' יהודה ישצ"ו, ראובן תבע לשמעון לפני הדיין ואמר אתה משכנת ביתך ובקשת ממני להשכיר הבית מלוי שמשכנתו לו ואני שכרתי הבית ואתה נשארת דר בביתך ופרעתי השכירות בעבורך ועתה נשאר שטר השכירות עלי בעבור שנשאר קצת מן השכירות לפרוע ועתה תובע ראובן לשמעון ליתן לו מה שנשאר מהשכי' כדי לפדות שטר השכירות ושמעון משיב כי יפרענו לזמנו וכאשר טענו לפני נ"ל הדבר מכוער הרבה כי שניהם מודים כי שמעון נותן השכירות לראובן שיתנו ללוי כי נראית ריבית קצוצה אלא שהיה ע"י שליח ונתיעצתי בענין עם הדיינין בכאן ומקצת אנשים מהקהל וקצתם הודו לדברי וקצת נחלקו עלי ונשאר הדבר עד שתודיעני הדרך אשר נלך בה והמעשה אשר נעשה הן במה שנגבה כבר הן במה שנשאר לגבות והרכה שטרות נאמר לי שיש בעיר כגון זה גם כי אומר א) כי הם של הקדש לתלמוד תורה, ושל יתומים גם הודיעני אם תאמר בכאן מה שעשוי עשוי אם תתיר לעשות כן מכאן ואילך ואם יש להכריח לשמעון ליתן מעות השכירות לראובן לפדות שטר השכירות עוד ילמדני מרי ראובן תבע ליורשי שמעון ואמר אני נצרכתי למשכן ביתי ללוי ואביכם הוצרך גם למעות ובקש ממני למשכן ביתי גם בעבורו וכן עשיתי משכנתי ביתי במאתים זהובים ולקח הוא ק' ואני ק' ושמעון אביכם עשה שטר על השכירות גם הודה בפני הסופר ועד אחד כי הוא חייב הק' זהובים מהמשכונה ונשארה ההודאה ביד הסופר בנאמנות שיתבע לו מעותיו שיראה הסופר ההודאה כדי שיפרע אביכם הק' זהובים גם זה נ"ל מכוער הדבר הרבה כי נ"ל ריבית קצוצה ומה שלא כתבתי לך טענת היורשין מפני שעדיין לא השיבו רק מפני שיקשה לי הדבר הרבה שיהא פורע שכירות מקבל המעות לא יכלתי להתאפק מלכתוב לך הענין מיד אם יראה לך מן הדין לגבות מהק' זהו' שנתן שמעון השכירות שנתן ותבאר לי הכל באר הטב.

תשובה. דע כי בכל אשר כתבת לי אינו ריבית קצוצה כיון שהמשכנות הם בנכיתא אבל מכוער הדבר ובכאן בטוליטלה היו נוהגין לעשות כן ולאחר פטירת א"א ז"ל **עשינו** תקנה שלא ימשכן אדם ביתו וישאר דר בו וכן נוהגין עתה וטוב הוא שתעשו כן גם אתם ואם לבך נוקפך לדון בשטרות האלו תמשוך ידך מלדון כי יש שם דיינים אחרים:

שאלה מז

עוד ילמדני מרי אם אני חייב להעניש למי שידעתי שעבר עבירה קודם שבררוני לדיין ואם הוא אומר שעשה תשובה בינו לבין עצמו כיון שהעבירה היתה בינו למקום ב"ה

ואנא גבירי תצוה במהרה להשיבני ושלום כחפצך וחפץ עבדך ותלמידך אשר הקטן בן אחיך ר' שלמה ז"ל:

תשובה. אדם שעבר עבירה קודם הדיינות שלך אם יש עדים בדבר והיא עבירה שראוי להעניש עליה לא תמנע בשביל שלא היה בזמן הדיינות שלך ואם יתברר לך שעשה תשובה נכונה תניחנו ושלום דודך יהודה בן הרא"ש זצו"ל:

שאלה מח

ילמדני דודי מרי שי' יורשים שחלקו חצר ולא עשו כותל ביניהם לאחר זמן רצו לעשות הכותל והמרזב שיוצאין בו המים של החצר בא לחלק אחד מהם ואומר מי שבא בחלקו המרזב שאינו רוצה להניח המים של חלק חבירו לעבור דרך חלקו וחבירו אומר כבר החזקתי בו כי זה כמה שנים ולא מחיצ הדין עם טי וראיתי תשובה לגאון דב' חצרות אם יש לדמותו לזה ודודי הר' יעקב כתב בחושן המשפט ב) גם כתב ע"ש זקני ע"ה בדבר ששניהם ניזוקין אין יכולין להחזיק אחד על חבירו ובדבר שהא' מזיק והא' ניזק כאילו המים אנא גבירי הודיעני מה יראה לך בענין זה ושלום כנפש עבדך ותלמידך אשר הקטן בן אחיך ר' שלמה ז"ל.

תשובה. נ"ל שיש לו לסלק המים שלא יעברו על חצר חברו כי האחין שחלקו אין להם אמת המים זה על זה ואע"פ שהחזיק אין עמה טענה וגם כל זמן שלא עשו כותל ביניהם לא חשש לערער יהודה בן הרא"ש זצו"ל. (הובאה תשובה זו בב"י י"ד סי' ל"ט)

שאלה מט

ילמדני מרי אירע כאן מעשה בראובן שהוא טבח הקהל יצ"ו שחט בהמה ובדקה ואמר שהיתה ספק והלך לו בנתים שהיו מפשיטין אותה ובכנתים בא שמעון שהוא ג"כ טבח ומצא בה בועה בשפולי ריאה ואמר להניחה עד שיבא ראובן חבירו והלך לו ובנתים עברו דרך הקצבים לוי ויהודה שהם מהלומדים בעיר והראו להם הריאה ונפחו אותה לפניהם והסכימו ביניהם שלא הי' בשר מקיף את הבועה והלכו להם אח"כ באו ראובן ושמעון הטבחים נפחו אותה לפניהם והסכימו ביניהם והכשירו הבהמה וקרעו הבועה וכאשר נודע ללוי ויהודה שהכשירו הטבחים הבהמה שלחו אחריהם ואמרו מאיזה טעם הכשירו הבהמה אמרו כי היה כשר מקיף את הבועה אמרו להם אנו בדקנוה בתחילה וראינו שלא היה בשר מקיף הבועה אמרו אפשר כי מי שנפח אותה לפניכם לא היה לו כח להעלות בנפיחתן הבשר ומי שנפח אותה לפנינו היה חזק ונראה הבשר מקיף

את הבועה והעיד ישששכר שראה אותה כשנפחו הריאה לפני הלומדים וכשנפחו אותה לפני הטבחים שלא היתה הבועה מקפת בשר וכי לא עלתה בנפיחה שני' כלל יותר מבראשונה ונתקבצו הלומדים והזקנים יצ"ו על הענין וכת מן הלומדים התירוה כיון שהעידו הטבחים שהיה הבשר מקיף אותה כי אומרים שיש לסמוך על הטבחים כי הם בקיאים יותר מכל אדם והאוסרים אומרים כי אין לסמוך על הטבחים יותר מעל הלומדים בדבר שהוא נראה לעין ועוד כי הלומדים בחורים והזקנים בטלים ואין לסמוך על ראית הזקנים אצל הבחורים ולא רצו לקבל אלו מאלו ויצאו בלי הסכמה אלו אוסרין ואלו מתירין ומי שהי' לו מן הבשר רצה לקבל מן המתירין ולא מן האוסרין כי מקלו יגיד לו הודיעני מרי איזה יכשר הזה או זה ואם תאסר הבשר הצריך לשבר הכלים שנתבשל בו גם אומרים המתירין כי כיון שלא אמרו לוי ויהודה כשבדקוה שהיתה טריפה נר' שסמכו על הטבחים והאוסרין אומרים כיון שאמרו שלא הי' בשר מקיף את הבועה אין לך טריפות גדולה מזו הרי הוא כאילו אמרו שהיתה טריפה ולוי אומר שאמר לקצב שהיתה טריפה והקפב מכחיש ואין עד בדבר ושלום כנפש עבדך צעיר תלמידך אשר הקטן כן אחיך ר' שלמה ז"ל.

תשובה. אם הייתי שם לא הייתי אוכל מן הבשר כיון ששנים מן הלומדים העידו שלא היה הבשר מקיף אותה וגם הטבחים עשו שלא כדין מה שקרעו הבועה אם קרעוה במתכוין אבל לא הייתי משבר הכלים שנתבשל בהם הבשר כיון שאין האיסור בעין וגם בועה בשפולי ריאה אין טריפותה מוזכר בתלמוד אלא שהגאונים אסרוה ועוד דאוקי תרי בהדי תרי ואוקי בהמה בחזקתה כשנשחטה בחזקת היתר עומדת ולא נודע במה נטרפה כיון שב' אומרים שהבשר היה מקיף אותה הייתי סומך עליהם שלא לשבר הכלים נאום יהודה, בן הרא"ש וצו"ל:

שאלה נ

ילמדני מרי ורבי הר' יהודה נ"י ראובן שהיה עבדן ואשתו מתעסקת עמו והיא נושאת ונותנת בבית ויש עליהם שט"ח ליהודים ולע"א ונפטר ראובן ולסוף ז' ימים נפטרה אשתו וצויתי לכתוב מה שנמצא בבית והשבעתי לקצת בני אדם והקרובים לאמר מה שבא לידם מממון הנזכר מפני שהניחו יתום קטן וגם השבעתי לשמעון שיאמר מה שבא לידו מממון הנזכר מפני' ששמעון היה ערב לע"א בשט"ה שהיה לע"א על ראובן ובשביל זה לקח חפצים מבית ראובן ועוד צויתי להכריז ע"פ חרם כל מי שיש לו שום דבר מאותו הממון הנזכר שיודיע הענין לפני סופר ב"ד וקצת מהקרובים הודו שבידם חפצים משל

ראובן ובכלל החפצים מעות של ראובן אבל אומרים כי אשת ראובן נתנה להם החפצים לאחר מיתת ראובן בסכום מעות שהיו חייבין להם וגם שמעון הודה שקבל מאשת ראובן לאחר פטירת בעלה עורות אבל אומר שקבלם מחובות שהיו חייבין לו ונסתפקתי בענין אם מועיל מה שבידם שהם מוחזקים בו מפני שהיא היתה נושאת ונותנת בבית או אם נאמר כיון שהיא לא נשבעה שבועת אלמנה אינו מועיל מה שנתנה להם כיון שהם מודים שקבלו אותו מיד האשה לאחר פטירת ראובן עוד ילמדני מרי תובעים לוי ויהודה שנתנו חפצים בפקדון ביד ראובן ואין עד בדבר אלא שקרובי האשה אומרים שהיו יודעים הענין בבירור וגם אומרים הקרובים שאמרה האשה בחוליה אל תשתמשו באילו החפצים כי הם של לוי ויהודה ובכל זה אין עד אלא נשים קרובות ואיש קרוב גם יודיעני מרי אם יש לה שטר נדוניא לאשת ראובן אם יועילו בעבור זה מה שנתנה לבע"ח כי יאמרו המוחזקים בחפצים כי היתה יכולה לתופסם בעבור שטר נדוניתא או נאמר אין נפרעין מהיתומים אלא בשבועה ואם יש נאמנות בנדוניא מה יהיה הדין הודיעני הכל באר הטב ושלום כנפש עבדך אשר הקטן בן אחיך ר' שלמה ז"ל.

תשובה. אפי' אם בעלי חובות לא קבלו מיד האשה כלום אלא שלקחו מעצמם החפצים לאחר מיתה לא היו מחזירין אותן ונאמנים לאמר שתופסים אותם בחובם במגו שהיו אומרים לא לקחנו כלום כיון שתפסו בלא עדים כ"ש שהאשה נתנה אותם והיתה נושאת ונותנת בבית ובתביעת לוי ויהודה אין להוציא ממון מחזקת היתומים אלא בעדות רחוקים וכשרים ואין צורך בכאן לנדונית אשת ראובן ואם היה צורך לה היה מועיל תפיסה אם לא הי' בעדים בסגי דאי בעי אמרה שאין בידה כלום אבל בנאמנות אינו מועיל לגבי יתומים קטנים הנראה בעיני כתבתי יהודה בן הרא"ש זצו"ל:

שאלה נא

ילמדני מרי הר"ר יהודה נ"י הסכמה שנעשית בכאן על יד דון יוסף בן וקאר והטיל עליה חרם בהסכמה שיבררו הקהל יצ"ו ב' אנשים ואלו הב' אנשים יבררו עשרה אנשים שיעיינו בענין הקהל יצ"ו וישבעו שבועה בתורה לעשות ענינם לש"ש ומה שיעשו אלו העשרה או רובם שיהיה מקויים על הקהל יצ"ו ושיהיה זה נוהג עד עשרה שנים הכל כמו שיגיע תופסה וזו השנה שבירורו היו"ד אנשים היה הא' מהם חוץ לעיר ונשבעו הח' הנמצאים בעיר וב' לא נשבעו אחד שהיה מחוץ לעיר ואחד שהיה בעיר והאנשים עשו תקנה בענין פרעון המס וגם עשו פנקס על רוב הקהל ורוב הקהל נתרעמו מאותו פנקס ומאותה תקנה ורצו לבטלה אע"פ שהטילו חרם כי אומרים כי אותם האנשים לא

היו יכולים לעשות כלום בענין הקהל יצ"ו עד שיהיו נשבעין העשרה כי לא ניתן להם כח בענין אחר והראי' כי כתוב בתחילה שישבעו העשרה ואח"כ סתם כי מה שיעשו היו"ד או רובם שיהיה קיים ואם היה רצונם לומר שיועיל בשבועת רובם היו לו להזכיר אותו כפי שהזכיר בסופו וי"א כיון שנשבעו הח' היו יכולין לעשות תקנתם כמו שאילו נשבעו היו"ד כי רובם ככולם עוד כתוב בהסכמה שהפשרה שיעשו בענין שלא ישאר חוב על קהל בסוף השנה והתקנה שעשו הח' כתוב בה שישאר חוב על הקהל יצ"ו סכום מעות עד חודש א' סוף השנה וזהו הפך מן ההסכמה ואנא גבירי תעיין בהסכמה והודיעני דבר מי יכשר ומאיזה טעם תתקיים התקנדה או תתבטל גם הודיעני מה יראה לך בענין תקנות שעשו העשרה של שנה שעברה ואין כתוב בהן שנעשו כפי הסכמה מקצתן אומרים שעשו כפי הסכמה ומקצתן אומרים שלא נעשה כפי הסכמה עוד כתוב בהסכמה שיתקבצו כ"א מג' בתי כנסיות הי"ג ושיעשו לשם תקנתם וכולם מודים כי התקנות שעשו לא הי' הקבוץ כ"א מג' ב"כ הי"ג הודיעני אם יש באילו ב' הטעמים לסתור התקנות והשיבני על הכל באר הטב.

תשובה. נ"ל שכל זמן שלא נשבעו העשרה אין יכולת בח' שנשבעו לעשות כלום ואפי' אם יש לפקפק באותו שלא היה בעיר ולומר שאין לחוש לשבועתו כיון שאפילו אם היה נשבע כל זמן שאינו בעיר מה שיעשו האחרים הוא קיים מ"מ הוא בטל בשביל הא' שהיה בעיר ולא נשבע שכיון שהוא בעיר כל מה שיעשו זולתו אינו כלום והוא אינו יכול להיות עוסק בענין הקהל עד שישבע נמצא כל מה שעשו מכח אותו הברירות אינו כלום ואם היו נשבעין אף כי הניחו חוב על הקהל לא היו מעשיהם בטל בכך כי דבר זה אינו אלא שמפרש בהסכמה מה הטילו על הברורים לעשות לא שיתבטל ברירותם אם לא יעשו כן ואע"פ שבתקנה שעשו היו"ד אשתקד אינו כתוב שעשו כפי ההסכמה אין לבטלה מטעם זה והאומר שלא עשו עליו הראיה שלא עשו כפי ההסכמה ושהוא דבר שיעכב אם לא לעשות כפי ההסכמה ואם לא נתקבצו כ"א מבתי כנסיות לא הייתי מבטל מעשיהם בכך כי אין המקום גורם אם המעשה נכון ושלום דודך יהודה בן הרא"ש זצו"ל:

שאלה נב

גבירי קהל שעשו הסכמה לברר דיינין על זה הסגנון בררו לראובן ושמעון לברור י"ב בני אדם שיברירו כל אחד מהם ג' דיינים שנים מהם מפורעי המס הקביציא בעיר וג' מעיינין ג"כ בזה הסגנון ויכתוב כל אחד מהם הו' בני אדם שיברור בפיתקא ויתננה לב' ברורים ונשבעו הי"ב בני אדם, על ככה וברו ללוי ויהודה לקבל הפתקות והנה רוב

הפתקות ביררו לישששכר זבלון ונפתלי שהם מפורעי המס בעיר ולוי ויהודה הברורים לקבל הפתקות אמרו לקהל כי נבררו ישששכר זבלון נפתלי אז אמרו הקהל כי אילו הג' הם מפורעי המס בעיר ולא נבררו כפי המכמתן אלא אמרו אברורים לעיין בפתקות ומי שימצאו מאותם שאינם מפורעי המס בעיר שיבררו אותן רוב הפתקות שיהא דיין וא' מג' שהם ישששכר זבלון ונפתלי שיעיינו מי שיש לו פחות פתקות שיחליפנו עם אותו שאינו פורע מס בעיר וכן עשו ומצאו כי נפתלי היו לו פחות פתקות ואשר אינו פורע מס בעיר היו לו רוב פתקות והוכרחו הברורים לאמר להקהל כי אשר הוברר לפי שאמרו שכך היתה הסכמתם ואשר טוען כי אע"פ שהושבעו. הי"ב בני אדם לברור ב' מפורעי המס בעיר וא' מפורעי המס חוץ לעיר וכן עשו כיון שלא אמרו בהסכמתם שמקבלי הפתקות יבררו ב' מפורעי המס בעיר וא' מאותם שאינם פורעים המס בעיר אלא הניחו הדבר סתם אם כן נשאר הדבר כמו הסכמת הקהלות יצ"ו שכתוב בה שמי שיסכימו בו רוב הפתקות שיהיה דיין ולפי זה הם דיינים הג' שהם ישששכר זבלון נפתלי אף כי הם מפורעי המס והקהל יצ"ו אומרים כי כיון שהזכירו בהסכמתם בשבועת הי"ב בני אדם שיהיו מפורעי המס בעיר ב' וא' שאינו פורע בעיר כי כך היתה כוונתם שיהיו ב' מפורעי המס בעיר וא' מאותם שאינם פורעים וכן הורגלו ושיותר מי' שנים ואשר אומר כי דברים שבלב אינם דברים ואין לדון אלא כפי הסכמת הקהלות כאשר כתבתי שיש לנו לילך אחר רוב הפתקות בין שיהי' מפורעי המס בעיר בין שלא יהיה מפורעי המס בעיר עוד טוען אשר כי הי' דעתו. לילך מן העיר ונתרצה לישב בעיר בעבור בקשתם והנה עשו עמו תנאי באותה שעה לבל יבררו אותו דיין לא בעבור הקהל יצ"ו ולא בשום דין והבט והבטיחוהו ע"כ ועל תנאי זה נשאר בעיר והנה הם מודים בזה הודיעני הדין עם מי ומהר תשובתך גבירי כי יש בדבר מכשול חרמות השם יצילנו מהם נאום עבדך צעיר תלמידך אשר הקטן בן אחיך ר' שלמה ז"ל.

תשובה. נשאנו ונתננו בדבר בענין. הר' משה בן נחמיש ור' אברהם בן קסי נר"ו ואני והסכמנו שהדין עם הקהל יצ"ו ושלום יהודה בן הרב ר' אשר זצו"ל:

שאלה נג

על מעשה שאירע בכאן יהודה הלך למחנה אלנו'ירה בהיותה במצור ולא נודע מה היה לו אם נשבה אם נהרג ונשאל דודי ז"ל אם יכולין למנות ב"ד אפוטרופוס על נכסיו וזה נוסח תשובתו שהועתק מכתובתו.

תשובה. אע"ג דגרסינן בכתובות בפ' נערה שנפתתה א) א"ר חסדא אמר ר' עקיבא מי שנשתטה ב"ד יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר א"ל רבינא לר' אשי מ"ש מהאי דתנינן מי שהלך למדינת הים ב"ד יורדין לנכסין וזנין ומפרנסין אשתו אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר א"ל ולא שני לך בין יוצא לדעת ליוצא שלא מדעת ור' יהודה זה יצא לדעת א"כ נרד לנכסיו לזון לבניו וי"ל דהברייתא לא דברה אלא בהולך למ"ה שהוא דרך רחוקה ומקום סכנה ואין השיירות מצויות ועל דעת כן יצא שילך למקום סכנה ודרך אדם כשהולך כ"כ דרך רחוקה שהוא מתקן ענייניו ומצוה לביתו ודימו אותו רז"ל ליוצא בקולר שאמר כתבו גט לאשתי ולא אמר תנו שנותנין מפני שהוא בהול אבל בנידון שלפנינו שהלך למחנה אלמ'ירה שהשיירות מצויות והולכין ובאין בכל יום לאלפים ולרבבות אדם הולך עמהם בטוח כמו שהולך לארצו ממקום למקום אין דרך לצוות לביתו כשיוצא לדרך כזה ואם אירע מקרה שנהרג או נשבה אין לב"ד לזון לבניו בשביל שלא צוה לביתו בצאתו מעירו ואדרבה דומה למי שנשתטה פתאום ויצא מדעתו שלא לדעת שב"ד יורדין לנכסיו, וזנין אשתו ובניו ואע"פ שאם הוא חי ר' יהודה בשכר אין ב"ד חייבין למנות אפוטרופוס על נכסיו כדאיתא בב"מ פ' המפקיד ב) אפוטרופוס לדיקנני לא מוקמינן והרא"ש ז"ל פי' הטעם לפי שלא ימצאו ב"ד מי שירצה להשתדל בענין אבל בנידון זה

יש מי שישתדל בענין לתועלת הקטנים אם מת ר' יהודה הנזכר ולתועלתו אם הוא חי ב"ד חייבים למנות אפוטרופוס על הנכסים לעשות חסד עם החיים ועם המתים:

שאלה נד

תשובה. לשון חר' יהודה ז"ל שהועתק מכתיבת ידו שמעתי שאתם אומרים מפני שנתרבה המחלוקת בין פוסקי הדינין ומורי הוראות זה אומר בכה וזה אומר בכה שאתם מסכימים לפסוק ולהורות ע"פ ספרי הרמב"ם ז"ל זולתי במה שחולק עליו א"א ז"ל שיעשו כדבריו ואני משבח לכם על שאתם מכבדים לא"א אמנם נפלאתי על שאתם מכניסים ראשיכם בין הרים גדולים בין הרמב"ם ובין הראב"ד ז"ל ורבים אשר השיבו על רבינו בחייו ואחריו ואיך לא תיראו מלהיות נכויים בנחלתן ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף ועוד אם תבטלו דעת ר' משה מפני דעת א"א ז"ל איך לא תבטלו דעתכם מפני דעתו כי לפי מ"ש בפסקיו לא תוכלו לעשות הסכמה זו כי הוא ז"ל כתב בפסקי סנהדרין א) ז"ל והיכא שנחלקו ב' גדולים בפסק הלכה לא יאמר הדיין אפסוק כמו שארצה ואם עשה כן זה דין שקר אלא אם חכם גדול הוא וגמר וסביר וידע להכריע

כדברי האחד בראיות ברורות ונכוחות הרשות בידו ואפי' אם פסק גדול אחד יכול לסתור דבריו ב) בראיות ולחלוק עליו כאשר כתבתי למעלה כ"ש אם יש לו סיוע מאחד מן החולקים ואי לאו בר הכי הוא לא יוציא ממון מספק עכ"ל הנה כתב בהדיא שבמקום שיש מחלוקת בין הפוסקים שאין רשות לאדם לפסוק מדעתו, כא' מהם בלי ראיות וכי תאמרו מאחר שצדקו רוב דבריו ובלא מחלוקת לא ניחש למיעוט דבריו שנחלקו עליו כי הכתוב אומר אחרי רבים להטות זה אינו שהפסוק אינו מדבר אלא בדין שנחלקו בו רבים ויחיד שנעשה כרבים אבל מי שמחבר ספר בענין דינין והוראות שאם רובו כדין נלך אחר כולו חלילה וחס שאין לך אדם אפילו בזמן הזה שהלבבות אטומת אם נפתחו קצת בתלמוד ויחבר חיבור בו שלא יהי' רוב פסקיו כדין ובמיעוטו שטעה יש חורבן עולם להטות משפטים וחוקים ולעבור על כריתות ומיתות ב"ד וחלילה וחס לדבר בעד רבנו משה ז"ל כי הוא אמת ותורתו אמת אבל כתבתי הענין הזה להראות שבענין ספר שנתחבר בענין הדינין שאין להביא ראיה מרובו על מיעוטו ועוד יש טעמים המונעים הסכמתם שאין רצוני להאריך בהם עתה וכי תאמרו כבר עשו כן במקום אחר בספרד אין לכם ללמוד מאחרים ואדרבה אחרים יש להם ללמוד מכם כי טוליטולה היא עיר ואם בישראל ונדולי' הם גדולי גולת אריאל ואשר אמרתם שיש מחלוקת בין פוסקי הדינין מהיום ארבעים שנה לא הי' כ"כ מעט מחלוקת בין הפוסקים כמו עתה ובכל פעם שאנו מתקבצים אנו מסכימין לדעת א' ש"ל וא"כ אם ייטיב בעיניכם לא תחושו ליתן לנו מורה לצדקה פן יהי' למכשול ולפוקה ואולי תקוו למשפט והנה מספח לצדקה והנה צעקה ולא תרצו שיהיה משא כל העם הזה עליכם כי חטאת הקהל הוא כגדוליהם אשר להם כח שהנהגותיהם ואשמם בראשם ואם ח"ו בשלי הצער הגדול הזה שלחוני מאתכם ואסע מזה גם כי אני מאמין שאע"פ ששמעתם מוציאי דבה עלי ולפעמים בעת הכעס אתם אומרים אותו בפיכם שאינו כן על לבבכם כי אתם עדי וגם כל הקהל יצ"ו כי מן היום אשר בחרתם בי לישב על כסא א"א ז"ל שלא נשאתי פנים לשום אדם בדין ואפשר שבשגגה טעיתי כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי אמנם אם במרד ואם במעל ובמזיד עשיתי עול לשום אדם לא יאבה ה' סלוח לי וע"כ קשה עלי מאד שחושדין אותי בשום דבר מזה ומעתה כל האומר ועושה כנגדי בדבר הזה להבאישני ביושב הארץ והוא אדם גדול שאין לו דיין בארץ לדון עליו ישפוט ה' ביני ובינו והיה ה' לדיין להשיב לו אונו:

שאלה נה

ראובן נפטר והניח אשה וג' בנות והניח כל אשר לו לאשתו ונתן לבנותיו דבר מועט לאחר פטירתו התחילו חתניה ובנותיה לערער עליה ונפל הפשרה ביניהם שנשבעה בה' אלהי ישראל על דעת פ' ופ' ובנותיה שלא תארס ולא תנשא כל ימי חייה ובכלל השבועה שאם תעבור על שום דבר מכל הנזכר שתפרע לכל א' מבנותיה כך וכך בקנס ואע"פ שתפרע הקנס הנזכר שתשלים ותקיים השבועה הנזכרת אח"כ התחילו בני אדם לדבר בנישואיה והלכו שני חתניה ונשותיהון ודברו עמה שתקבל הקדושין מאת חתנה א) כדי למנוע בני אדם לדבר בה וכן עשתה אח"כ נתגלגלו הדברים ונהנרשה ממנו ונשאת לאחר ועשו לה התרה על הדרך הזה שגרה ב' בני אדם לא' מבנותיה ואמרו לה אמך היא רוצה לינשא רצונך שיעשה לה התרה אמרה כן היא רוצה הלכו לשניה ואמרו לה כדברים האלה והשיבה תעשה בשעה טובה כשאמרו לשלישית כדברים האלה והשיבה העשה בשעה טוברח כשאטרו לשלישית כדבריס האלה שתקה ועתה יש לשאול התועיל התרה זו אם לאו

תשובה. יראה לי שהנדר שהודר ע"ד רבים וחל הנדר שעה אחת שוב אין לו היתר כלל ואפי' מדעתם אם לא לדבר מצוה וכן יראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב נדר או נשבע ע"ר רבים אין מתירין לו לעולם אלא לדבר מצוה משמע שאין לו התרה כלל ואפי' מדעתם מדלא פי' דבריו כי לא בא לסתום אלא לפרש והראב"ד לא השיג עליו בזה וכן פסק רבינו יעקב בתשובה דע"ד רבים אין לו התרה דלאיסור שוינהו שלוחים ולא להתיר וכן יראה מן הלשון שנדר ע"ד רבים משמע שתלה הנדר בדעתם ולא ההתרה ולא עיקר המעשה שאם היה דעתו לתלות ד"א בדעתם היה יכול לעשות בענין שלא היה צריך לשום התרה שיתנה שאימתי שלא יתנו לו רשות שלא יקיים עוד הדבר ההוא שיועיל רשותם אלא ודאי לא תלה בדעתם רק עיקר הנדר ולא ד"א ועוד נ"ל להביא ראי' מפלוגתא דר' יהודה ורבנן בגיטין בפ' השולח ב) דסבר ר' יהודה נדר שהודר ברבים אין לו התרה ויליף לה מולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה ונדר שהודר ברבים לר' יהודה כנדר ע"ד רבים לרבנו ואם איתא דאית לי' התרה מדעתם למה לא יסכימו הרבים להתיר שבועתם:

שאלה נו

צדיק יסוד עולם גבר אשר מעולם משיב מלחמה שערה לתעודה ולתורה נר אלהים מגמה כל ישראל ואשר אחריו כמהים ימלא האל רצונך וכל משאלותיך כאשר בלבבך וכנפשך

תחלת הפלתי ותחנתי לבל תאשימני בקוצר תהלותיך כי לך דומיה תחלה ואם אוסיף אגרע אף כי כבד פה וכבד לשון עבדך ועתה בעונותינו נשתכחה תורה מישראל ואין מבין הגמרא כהלכתה וגם האחרים במקומות האריכו ובמקומות לא כתבו כל הצורך תלמדנו רבינו השוחט בחלדה חצי קנה או פחות אם דינו כמוצא חצי קנה פגום או אם נאמר כיון שהתחיל לעשות הכשר שחיטה ועשאה בפיסול פסולה ג) רבינו בדרסה לא נאמר אלא התיז את הראש בבת אחת ורבותינו ז"ל חילקו בהגרמה ובחלדה וכשהי' אכל בדרסה לא הזכירו שיעורה ולא חילוקה גם לא הזכירו אם יש חילוק בין קנה לושט תלמדינו אם דינה במשהו כחלדה או אם כיון שסיים ושחט ומשך אפי' עשה הרוב בדרסה אין חושש או אם תחלוק בזה בין קנה לושט גם ההוא בר אווזא דהוה ממסמס קועה דמא ד) האיך יהישכ עם מצא חצי קנה פגום והשלימו כשרה ולפי שיטת ריב"א ניחא אבל לפי שיטת רבינו שלמה ז"ל למה לא ניחש בבהמה לנקיבת הוושט ותנן וושט אין לו בדיקה מבחוץ לפי שיטתו האיך נכשיר מוצא חצי קנה פגום ניחש לוושט כי ההוא בר אווזא וכו' ואולי כי תנוקות של בית רבן יודעין זה [מ"מ] תורה היא וללמוד אני צריך אנא אדוני לכתוב מיד התשובה בבירור בראיות מן הגמרא ומדברי המחברים ז"ל חתומה בכתב ידך להיות לי לעדה אשרי הדור אשר אתה שרוי בתוכו ואשרי אנשיך ואשרי עבדיך העומדים לפניך לשמוע חכמתך הגדל ותאדר תורתך ורחבה ונסבה למעלה למעלה ושלומך ושלום נטעי נעמנים כשתילי זיתים אחי ורעי בניך ושלום אלופי כל אנשי משמעהך יפרה וישגא בעוד ציץ פורח וסוס פורח ורב שלום עד בלי ירח נאום המשתחוה ממקומו הכותב בעט התשוקה משה כו פיג"ה

תשובה. ששאלת אם השוחט כחלדה פחות מחצי קנה אם הוא כשר דבר פשוט שכשר מידי דהוה השוחט חצי קנה בעוף ושהה בו שהוא כשר וששאלת בענין דרסה באיזה שיעור נפסל בה בשחיטה אם שחט בהולכה בלא הובאה או בהפך ויש בסכין חוץ לצואר כמלא צואר אפילו שחט הרוב קודם שהוליך כל אורך הצואר כשרה ובלבד שלא יתפוס הסכין במזיד במקום א' וישחוט בדרסה קודם ששחט הרוב ואם חתך בלא הולכה ובלא הובאה אלא כחותך דלעת פחות מחצי קנה נ"ל שהוא כשוחט חצי קנה ושהה ומה שהוקשה לך בההוא בר אווזא דמסמס קועיה דמא היאך יתיישב עם ההיא דמצא חצי קנה פגום לרש"י ז"ל למה לא ניחש לבהמה לנקיבת הוושט כיון דאם ניקב דאין לו בדיקה מבחוץ כמו שלפי' ריב"א לגת חישינין לנקיבה היכא דתלינן א) כן לרש"י לא חיישינין אלא היכא דמסמס קועי דמא אבל בחצי קנה פגום ולא מסמס קיעי לא חיישינן:

שאלה נז

תשובת שאלה. אודם פטדה אוצר כל כלי חמדה כתר וגולה לכל הגולה ישמרך אל עליון וישלח עזרך מציון הגיעני כתבך ואשר כבר כתבת לי שפסקתי אף להוסיף ואפי' מטלטלי דע אחי שכל מה שכתבתי לא היה דעתי רק שיתנו חלק לבנות אע"פ שלא הניח קרקעות ועל זה כתבתי כיון שהשיא בנות ונתן עם אחת ו' אלפים זהו' מן הראוי שיתנו גם לאלו הבנות ו' אלפים זהו' לכל אחת גם כי לא הניח קרקעות אבל לא ירדתי לזה שיתנו לכל א' יותר מעישור נכסי כי לא ידעתי כמה נכסים הניח וכן מוכח לשון התשובה שכתבתי כי כל הנושא ונותן שלי בה אינו רק על ההיא דפסקינן בגמרא ב) הלכתא לפרנסה ממקרקעי ולא ממטלטלי ועל זה הבאתי תקנת הגאונים ומ"ש א"א הרא"ש ז"ל ואם היה עולה על דעתי שהיו פוסקין לבנות יותר משליש הנכסים כמו שכתבת הייתי כותב בהדיא שלא יתנו לכל אחת יותר מן העישור כמ"ש א"א הרא"ש ז"ל בהדיא וז"ל וכיון דאיכא פלוגתא ברבוותא לא מפקינן מיתמי טפי מעישור נכסי עכ"ל וכיון דאפי' במקרקעי לא מפקינן טפי מעישור נכסי כ"ש במטלטלי וגם לפי סברתם איני יודע למה חזרו מן הפסק הראשון לאחר שמת הבן כי יותר היה מה שנתנו לבת ג' שנה ו' אלפים זהו' ממה שנתנו לגדולה העומדת לינשא ו' אלפים ומה שיראה לי הדין הראוי לדון לכתחילה נדון זה הוא שיתנו לגדולה עישור נכסי אע"פ שלא הניח קרקע ומן הט' חלקים הנשארים יוציאו לקטנה עישור נכסי לצורך נישואיה ויקחו האחים הריוח וישאר הקרן קיים לפרי נישואי' ואם נתנו לגדולה יותר מעישור אין למעט חלק הקטנה בשביל כך אמנם כיון שהורה הר' משה הכהן נר"ו לתת לכל אחת ששת אלפים והו' לפי שנתן האב לכל אחת מבנותיו בנישואין יותר מזה הסך וגם אמדו דעתו שאם הי' האב חי והיה לו כשיעור הממון שעזב שהי' נותן לכל א' זה הסך וכבר נתנו המעות ליתומות או לבאי כוחן ע"פ הוראתו אני אומר ככר הורה זקן ודמי להא דגרסינן בפ' זה בורר ג) ההוא דהוה קרו לי' עכברא דשכיב אדינרי כי קא שכיב אמר פ' ופ' מסקי בי זווי אתי תבעו ליורשין קמיה דר' ישמעאל בר' יוסי אמר להו כי אמרינן אדם עשוי שלא להשביע א"ע ה"מ בחייו אבל לאחר מותו לא וולא פרעו פלגא אידך פלגא ד) אתו קמי' דר' הי"א אמר להו כשם שאדם עשוי שלא להשביע עצמו כך עשוי שלא להשביע בניו אמרי לי' ניזול ניהדר (א"ל) כבר הורה זקן וכיוצא בזה גרסינן בירושלמי אריסי' דבר זיזא אפקיד גבי חד בר נש ליטרא דדהבא מית בר וויא ומת אריסי' אתא עובדא קמי' דר' ישמעאל בר' יוסי אמר מאן לא ידע דכל מאי דאית לי' לאריסי' דבר זיזא הוא אתותבו לבנוי דבר זיזא הוי לי' לבר זיזא בנין רברבין ודקיקין אמר יסבין רברבין פלגא ומן דקיקיא דכן יסבין פלגא

דמך ר' ישמעאל בר' יוסי אתא עוברא קמיה דר' חייא אמר מן הדא לית את שמע כלום איהיהבין לכבוי דאריסי' א"ל מרי' דפקדונא ככר יהבית פלגא א"ל מה שנתת ע"פ ב"ד נתת מה שאתה נותן ע"פ ב"ד אתה נותן מהו דיימרון בנוי דאריסא לבנוי דבר זיזא הבו לן מאי דנסבתון יכלין למימר להו מה שנעשה ע"פ ב"ד נעשה ואין לומר זהו דוקא בדבר שלא קדם להם מחלוקת אלא נחלקו בסברת עצמם ואין כח בא' להחזיר דברי חבירו ולהוכיח שטעה אבל בדבר שיש בו מחלוקת ולא נפסק הלכה כמי אין נוהג דין זה אין הדבר כן כדמוכח בשבועות בפ' כל הנשבעין ה) דגרסינן התם א"ר חמא השתא דלא אתמר לא כרב ושמואל ולא כר' אלעזר האי דיינא דעבד כרב ושמואל עבד דעבד כר' אלעזר עבד. ואין לומר זהו דוקא בדבר שמפורש בתלמוד בהדי' דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד אבל בדבר שהוא מחלוקת בין הגאונים או פוסקים אחרונים אינו נוהג דין, זה גם זה אינו כמו שמוכח מתוך שכתב א"א ז"ל בפסקי סנהדרין פ' א' דיני ממונות וז"ל והיכא שנחלקו ב' גדולים בפסק ההלכה לא יאמר הדיין אפסוק הלכה כמו שארצה ואם עשה כן זהו דין שקר אלא אם חכם גדול גמיר וסביר ויודע להכריע כדברי האחד בראיות ברורות ונכוחות הרשות בידו דאפי' אם פוסק גדול אחד יכול האדם לסתור דבריו א) ולחלוק עליו כ"ש אם יש לו סיוע מאחר מן החולקים ואי לאו בר הכי הוא לא יוציא ממון מספק כדאמרינן בפ' חזקת הלכתא כרבה באראע הלכתא כר' יוסי בזוזי היכא דקיימא ארעא תיקר היכא דקיימא זוזי למקמי אלמא כל ספיקא דדינא אין מוציאין מיד המוחזק ואם לא ידע הפוסק במחלוקת הגאונים ואח"כ נודע לו והוא לאו בר הכי הוא שיוכל להכריע או שאינו יודע להכריע אם נראין דברי הא' לרוב החכמים ואיהו עביד כאידך היינו טועה בשיקול הדעת ואם אי אפשר לעמוד על הדבר אין כאן טעות ומה שפסק פסק עכ"ל ונידון שלפנינו יש מחלוקת בין הפוסקים ויש מן הגאונים שפסקו שאין הולכין אחר אומדין דעת האב רק לפחות מעישור נכסי ויש מהם שפסקו שהולכין אחר אומדין דעת האב אף להוסיף והר' משה הכהן נר"ו לא ימנע מא' מכ' דברים אם ידע זה המחלוקת או לא ידע בשעה שפסק הדין אם לא ידע הרי אי אפשר לו לעמוד על הדבר כמי הלכה ומה שפסק פסק ואם ידע המחלוקת והוא הקרוב לודאי לא היה דן ליתן יותר מעישור נכסי אם לא היה לו ראיה ברורה לפי דעתו ושכח לאל הוא גמיר וסביר ויש לו דעת נכונה וישרה לסמוך על דעתו וה' למען רחמיו וחסדיו יצילנו מעונש הדין ויזכנו להוציא כל דין לאימתו ולאסיק שמעתתא אליבא דהלכתא:

שאלה נח

תשובת שאלה. המשכילים רבי פעלים הזקנים הנכבדים אשר בקורטובה יצ"ו ישמרכם השומר אמת לעולם כחפצכם וחפץ הבא על החתום דורש שלומכם וטובתכם הגיעני כתבכם בענין ההכאות שהכה שאול ליצחק והעדיות שיצאו עליו בענין ההכאה והטענות שטען שאול כנגד העדים והעדיות שיצאו עליו והטענות של זכותו בענין שאר עבירות שנחשד בהם אבל העדיות שיצאו עליו בשאר עבירות לא הגיעו לידי אולי משנה הוא ונראה לכם להתיעץ עמי בענין ובקשתם ממני שאכתוב לכם מה יראה לי שיהי' עונשו ואם יש לכם לחפש אם יתאמתו דברי שאול אשר בכתבו על העדים שהעידו עליו ואם יתאמתו הדברים אם יתבטל עדותם בשביל כך ואני איני כדאי שאתם שולחים לי אבל למלאות מצותכם לא אוכל להשיב פניכם דבר ידוע הוא כי מן היום אשר גלתה סנהדרין מלשכת הגזית בטלו דיני נפשות מישראל וכל מה שהדין עתה הוא לגדור פרצת הדור וברוך ה' אשר נתן כזאת בלב מלכי הארץ הזאת לתת כח לישראל לדון ולבער עושי רשעה לולי זה לא הי' קיום לישראל בארץ הזאת וגם כמה אנשים מישראל ימלטו דייני ישראל שהיו נהרגין ע"י שופטי ע"א והדינין שאנו דנין בדיני נפשות אינם כולם ע"פ התורה לכן אכתוב לכם מה שיראה לי מקו היושר לפי מה שראיתי דנין בעיר הזאת תחילת הענין יש לנו לחפש אם יתאמתו דברי שאול בענין העדים ואין לכם להטיל חרם כל מי שיודע על אחד מן העדים שנחשד בשום עבירה שיבוא ויעיד כי זאת היא פשקיז"א ואין לעשותה על שום אדם אבל אם יבא לפניכם אנשים ידועים שיעידו על שום א' מהם תטילו חרם בפניהם שיעידו האמת ותקבלו עדותם ואם יצא על שום א' מהם שעבר על לאו מלאוי התורה הידועים הוא פסול לעדות ואל תבימו אל עדותו ואם עבר על דבר שהוא נפסל בו מדרבנן הוא פסול לעדות אבל העדות שהעיד הוא עדות כי צריך שיכריזו עליו בב"ד קודם העדות וכל מה שהעיר קודם ההכרזה אין לפסול אותו ועתה נוהגין לקבל עדות כל אדם כל זמן שלא נפסל באחד מן הדרכים הפוסלים אותו וסמכינן על הא דגרסינן בחגיגה בפ' חומר בקודש ב) אמר רב פפא כמאן מקבלינן האידנא סהדותא מע"ה כר' יוסי ועל זה הדרך יתברר לכם איזה עדות יש לכם להכשיר ואשר שאלתם מה יראה לי שהרבה מאוד לפשוע להכות ליהודי מכת אכזרי ובשביל שמהפשוטים שדבר מפורסם הוא שהכהו ההכאה שמת ממנה ההרוג והוא הודה בדבר וגם בריחתו הוא עדות עליו וגם הוציא הוצאות על רפואתו ודקדקתי בעדות ומצאתי כי משה פישיליש ואברהם חלול העידו שראו שהכהו המכה שמת ממנה ויוסף בן עביד ויצחק בן יום טוב העיד שראה אותם מתקוטטים והלכו להם וחזרו עוד וראו ליצחק מוטל בארץ מוכה

בראשו והדם שותת ושאר עדות אין בהם עדות מספיק לענין שעת ההכאה ויוסף עביד ויצחק יום טוב הם בני אחיות וחשובים כעד אחד ועדות שאר העדים אינם נפסלים בכך כי מה שאנו אומרים נמצא אחד מהן קרוב או פסול שכל העדות בטלה זהו דוקא כשבאים להעיד מעצמם אבל כשמעידין ע"י הטלת חרם שכולם מוכרחים לבא להעיד אין העדות מתבטל אם נמצא א' מהם קרוב או פסול כ"כ א"א ז"ל א) ובענין עונש שאול יראה לי שראוי להיות על א' מה' דרכים לפי מה שרגילין עתה לדון בדיני נפשות אם תתקיים עדות משה ואברהם שראוי להרג ואם תתקיים עדות אחד מהם עם עדות יוסף או יצחק שראוי לחתוך שתי ידיו ואם תתקיים עדות א' מהם ותתבטל עדות יוסף ויצחק שראוי לחתוך ידו הימנית בעדות משה או אברהם לבד עם מה שנתפרסם עליו שהוא הכהו ההכאה שמת ממנה ואם תתבטל עדות משה ואברהם ותתקיים עדות יוסף ויצחק שראוי לחתוך ידו השמאלית בעדות אחד מהם וגם מה שנתפרסם עליו שהכהו ואם יתבטלו כל העדיות שראוי לחייבו גלות על שנתפרסם עליו שהוא הרגו לקיים מה שנאמר ובערת הרע מקרבך:

שאלה נט

תשובת שאלה. כך הי' מעשה שמרת שמחה אלמנת ר' יוסף הלוי (ע"ז) השיאה בתה לר' שמואל בן ר' שושאן ס"ט ופסקה ליתן לו עמה ה' אלפים זהובים במעות ואח"כ הסכימה לתת לו אלף זהו' ובמקום הד' אלפים עשתה לו ולבתה שטר מתנה שהיה לה וכתבה חצי הבית על שם בתה והחצי על שם ר' שמואל הנזכר והתנתה בעיקר המתנה שלא יחול על החצי שנכתב בשמו שום שעבוד רק שעבוד כתובת אשתו ומתה האשה בחיי בעלה ובאו יורשי האשה מכח תקנת הנישואין ליקח חצי הבתים והבעל אומר שאין להם ליקח רק חצי מן חצי הבתים הכתובים בשמה אבל חצי הבתים הכתובים בשמו הוא ממון כשאר ממונו ולא דברה בו התקנה ואני לפי ענ"ד נ"ל שהדין עם יורשי האשה כי התקנה דברה בכל מה שינתן עם הבת בנישואי' ותחילה אני אומר כי התקנה קוראה ממון האשה כל מה שינתן עמה בנישואי' ואפי' המעות גם כי הבעל יכול להוציאם ולעשות בהם כל חפצו ואין האשה יכולה למחות בו והראיה על זה מלשון התקנה באחד משעריה שמפרשת כשימות הבעל בחיי אשתו שאינו יכולה לגבות רק חצי נכסיו בין יספיק לכתובתה בין לא יספיק ויש בה זה הלשון זה בממונו וקנינו אבל ממון נדוניתא ומה שהכניסה לו או מה שיפול לה בירושה מקרקע לאחר נישואיה או מה שקנתה בשמה ומת בעלה יחזור כולו בעינו לה לבדה כי אין זה התיקון אלא במה

שיודע שהוא ממון הבעל וקנינו הנה שמה שהכניסה לו בנישואי' אינו נקרא בתקנה ממון הבעל וקנינו וכיון שאינו נקרא ממון הבעל נקרא ממון האשה כי אינו הפקר לכל מה שנשאר אחרי מותה ממה שהכניסה לו בנישואי' וכמו שנקרא בתקנה בחיי' ממונה כך נקרא בתקנה עזבונה ואחרי שהוכחתי שמה שהכניסה לו בנישואיה נקרא עזבונה וממונה אני אומר כי המעות שנותנים לאדם עם אשתו בנישואי' הם מפורשין בתקנה שיחלקו אותם יורשי האשה עם הבעל ואם היה הלשון שהוא מפורש כדי שיזכה הזוכה בירושתה בחצי מה שימצא שנשאר מעזבונה שהוא עיקר נדוניתא ומה שהכניסה לו בנישואיה קרקע או טלטלי ועוד אומר בתקנה זה הלשון והוא ענין התיקון במה שימצא שנשאר בענין ממון האשה וכבר הוכחתי שכל מה שניתן עמה בנישואי' נקרא בתקנה ממון האשה ועוד אומר בתקנה זה הלשון זהו במה שניתן בנישואי הבת או מה שתקנה לעצמה ובשמה מממונה הרי מפורש שהתקנה מדברת במה שינתן בנשואי הבת בסתם והמעות בכלל מה שניתן בנשואין הם ואדרבה הם העיקר שבשבילם נעשים הנישואין ויש שרוצים לומר בדנתהא ב"ד ב"ד אדא אינו רוצה לומר רק בגדים שלובשת ויוצאה בהם וכמה תשובות בדבר חדא שלא יתכן לפרש אחריו קרקע או טלטלי ועוד כי לאחר מכן בתקנה אומר לשון כזה על מי שיש לה אם בחיים ולא יתכן לפרש רק לשון שהכניסה לה האם ועוד שהתקנה לא באת לפחות ליורשי האשה ממה שמפורש למעלה שפירש בגדי שיואר שלה ואת ש ברנת הא ר"ל בגדים שיוצאה בהם הרי באתה לפחות כל כלי הבית וכל התקנה מוכחת שבאת להרבות ליורשי האשה כ"ש למעלה שקוראה כל אלה שניתן בנישואי' ממונה ויש שרוצים לומר שהתקנה לא דברה רק בקרקע שקנוי בשמה וזה אינו נכון שהמעות הם בכלל התקנה אע"פ שיכול להוציאם בעל כרחה ולהפקיעם משעבוד כתובתה ה"ה קרקע הכתוב בשמו ואדרבא כ"ש הוא שאינו יכול להבריחו משעבודה ועדיפי טפי מזוזי לענין התקנה ועוד ראיה מלשון התקנה עצמה שא"א לומר כן שאומרת בא' משערי' זה הלשון זהו ענין התיקון במה שימצא בעין ממון האשה ברשות הבעל בין קרקע בין טלטלי אפילו אם היה כבר יוצא אותו קרקע בשעבוד או בהברחה ממנו שלא בקנין האשה ע"ב ואם איתא שהתקנה לא דברה רק בקרקע הקנוי בשמה לא יתכן שיצא אותו קרקע ממנו בשעבוד או בהברחה כי אינו יכול למכרו כיון שאין הגוף שלו ואין לומר ששעבד אותו לפירות כי אין הבעל יכול למכור נכסי מלוג של אשתו לפירות דגרסינן בכתובות פ' האשה שנפלו לה נכסים א) איבעיא להו בעל שמכר קרקע אשתו לפירות מהו מי אמרינן מאי דאקני ליה אקנינהו או דלמא משום רוח ביתא אבל לזביני לא ומסקינן והלכתא בעל שמכר לפירות לא עשה ולא כלום ואין לומר

שמכר אותם בטובת הנאה שאם תמות בחייו יקחם הלוקח ואם תתאלמן או תתגרש תקחם היא ולעולם לא דברה התקנה אלא בקרקע הכתוב בשמה חדא שאינו נופל בזה לשון הברחה כי ההברחה היא ודאי והיא מיום עשיית השטר אבל זה הוא ספק שמא תתאלמן או תתגרש ואף אם תמות בחייו אינו חל עד לאחר מותה ועוד כיון דאין לבעל בהם אלא פירות ואותם אינו יכול למכור כמו שהוכחנו ובגוף אין לו כלום אינו יכול למכור הגוף שיהיה מכור לאחר מותו כי אין אדם מוכר דבר שלב"ל דקיי"ל דהאומר לחבירו מה שאירש מאבא מכור לך לא אמר כלום ואינו דומה לכותב נכסיו מהיום ולאחר מיתה שאם מכר הבן בחיי האב שקנה הלוקח לכשימות האב בחיי הבן לדבדי הכל דהתם הגוף של הבן מהיום ונתפש בו המוכר אבל הכא אין לבעל בגוף הנכסים בחיי האשה כלום ואינו דומה לאשה שמוכרת כתובתה בטובת הנאה דהתם היא יש לה שט"ח על בעלה אלא שלא הגיע זמן טריפתו ויכולה למכרו כמו כל המוכר שט"ח לחבירו אבל בכאן בגוף שהוא מזכר אין לו בו כלום הרי הוכחתי שא"א לתקנה לדבר רק בקרקע הכתוב בשמו ועל זה הוצרכה לפרש שאע"פ שכתוב בשמו כיון שנתן עמה בנשואי' שנקרא בתקנה ממון האשה כמו שהוכחתי והשעבוד או ההברחה לא נעשית בקנינה שינהג בו דין התקנה ויחלוקו יורשי האשה עם הבעל ויש שרוצים לומר שלשון אתא תא א האומר בתקנה שאינו רוצה לומר כל טלטל רק כלי הבית ולא יתכן חדא שהוא הפך קרקע הנזכר עמו ועוד שהתקנה דברה בכל ממון האשה כמו שהוכחתי ועוד שמזכיר זה הלשון בעצמו באחד משערי התקנה וזה לשונו וכישפטר הבעל בעודו נשוי עם אשתו והוציאה שטר כתובתה בדין כל האלמנות אין לה לגבות מה שיתקיים לה מסכום כתובתה אלא ממחצית מהנכסים קרקע וטלטל ואומר לשון אתא תא ומעשים בכל יום שלוקחות החצי מכל המטלטלין כלי הבית וזולתם ויש בהתקנה לשון זה נוסחו ואם לא תניח ממנו זרע של קיימא כמו שזכרנו יהי' כל מה שביארנו ממיני עזבונה הנמצאים בעין בין הבעל ובין הזוכים בירושתה זולתו ויחזיר החצי הנזכר ממנו שהי' ראוי לירש אותו מן הדין לאשר יהי' לו דין קדימה בירושתה ושאר יורשיה אם היה הוא נפטר בחייה ע"כ ויש שרוצים לדקדק מזה הלשון שלא באת התקנה לתת ליורשי האשה במקום הבעל אלא ממה שבא לו בתורת ירושה והוא בעין כגון נכסי מלוג או נכסי צאן ברזל וכמה תשובות בדבר חדא שמפורש בכמה מקומות בתקנה שמדברת בכל מה שניתן עמה בנישואין ועוד כי בזה המקום לא באת התקנה לפרש מה יירשו יורשי' כי הוא מפורש למעלה ולא נכתב זה הלשון במקום זה בתקנה רק לברר כשלא תניח ממנו זרע ש"ק מי מיורשי' יירשו החצי שהי' לו לזרע לירש ולכן לא פרשה שיחזור החצי ממנו

שהיה לו לירש אותו לאשר יהיה לו דין קדימה בירושתה אם היה מת בחיי' אבל לא לפרש מה יהי' הנכסים שיירשו ועוד אני אומר שאע"פ שאם לא נעשית תקנה לא הי' נופל לשון שהי' לו לירש אותו מן הדין על מעות או קרקע הנותן עם הבת בנישואיה כיון שלא בא לו בתורת ירושה אחר שבאת התקנה וסלקה ממנו חצי מכל מה שניתן עימה בנישואי' כמו שהוכחתי מכמה מקומות נופל בטוב הלשון שהיה לו לירש אותו מן הדין לולי שהתקנה סלקה אותו ממנו ואחרי שסילקה שנסתלק עתה ממנו נופל בו הלשון שהיה לו לירש מן הדין ועוד אחרי שהוכחתי שמה שהכניסה לו נקרא בתקנה ממונה ועזבונה א"א לעזבון לבא אחריה ליד שום אדם אם לא יירשנו ממנה לכך נופל הלשון שהי' לו לירש אותו מן הדין לבד לשון התקנה שנקרא ממונה זהו מה שנ"ל מן הדין לענ"ד מלשון התקנה וכן היה זכין מקדם כמו שהעידו כמה בני אדם ולא נתברר על שום דיין שדן הפך מזה ואמרו על ר' אברהם בן מוח ס"ט שדן ע"פ א"א הרא"ש ז"ל בזה לר' שלמה בר' דוד בן יעיש נר"ו ושאלתי פי ר' אברהם הנזכר ואמר שלא נזכר לענין ואחרים אמרו לי שלא עמד בפניהם דין רק השלימו ביניהם בפשרה שוב העידו לי שנפסק הדין כמו שכתבתי ויש שרוצים לומר בנדון שלפנינו אין ליורשי האשה כלום בחצי שנכתב על שמו שכתוב בשטר המתנה שלא יחול עליו רק שעבוד כתובתה אלמא שהוציאו אותו מכלל התקנה שאם הי' בכלל התקנה איך יחול עליו שעבוד הכתובה מכח התקנה תטרוף אותו תוספת על כתובתה ואין זו ראיה חדא שגם התקנה היא שעבוד כתובתה ואפי' לא כתב לה נמצא שהתקנה היא בכלל שעבוד כתובתה ועוד אם גירשה או נשא אשה אחרת עליה שאז נתחייב לפרוע לה כתובתה ובזה לא דברה התקנה או תטרוף חצי הבית מכח שעבוד כתובתה ולא תוספת על כתובתה ועוד בשביל שכתב שלא יחול עליו שום שעבוד ככתובתה כי כן דרך לכתוב שלא יטעה אדם ויאמר שגם שעבוד הכתובה לא יחול ויש שרוצים לומר שכל התקנה אינה מדברת רק בקרקע שנכתב בכתובתה וקבל אותו הבעל ע"ע דומיא דנדוניא שכותב ודא נדוניא דהנעלת ליה בגדים ותכשיטין ושימשי ערסי וכו' ומביא לזה שתי ראיות מלשון התקנה האחת ממה שאומר בה ואם יש לה אז אם בחיים ויתבאר באר הטב שהממון שהניחה הי' ממה שנתנה לה האם והזכיר בכתובתה מה שנתנה לה פלונית אמה או כיוצא בזה ובאמרו והזכיר בכתובתה מה שנתנה לה פלונית אמה יראה דעת התקנה דמה שיחלוק הבעל עם יורשי האשה הוא במה שישאר בעין ממה שנתחזק עליו בכתובה ולא זולת זה והראיה השנית אמרו בסוף התקנה במיתת האשה בחיי בעלה ואין תובעין מן הבעל לפרוע מה שיכתוב אותו ע"ע לאשתו מעסקי נדוניא לפי שרוב בני אדם כותבין עליהם יותר ממה שנוטלין כוונתם

דרך כבוד ואין לו עיקר ואשר יהי' ממונו ויכתוב אותו ע"ע ויזקוף לה ממון ע"ע בכתובה אינו חייב באחריותו כשתפס בעודנה תחתיו אלא יתבעו ממנו חצי הנמצא מנדונייא האמיתית קרקע יהי' או טלטל ואין לחוש למה שנכתב מזה בכתובה ואמר כי הוא ראי' שהחלוקה בין הבעל ויורשי האשה היא במה שימצא בעין ממה שכתב ע"ע בכתובה מן הקרקע וטלטל ואמר שיראה לו שבזמן התקנה הי' מנהג ליתן עם השיואר בנישואי הבת קרקעות וכותבין אותם בכתובה עם השיואר וראה כתובה שכתוב בה ודא נדונייא דהנעלת לי' שדה במקום פ' וכרם במקום פ' ע"כ ענין דבריו ואני משיב על דבריו ואומר כי אדרבא מן המנהג שכתב הוא סיוע לדברי כי בזמן התקנ' היו נותנין עם הבת בנישואי' קרקעות ושיואר במקום שנותנין בז"הז מעות ושיואר והנה דעת מתקני התקנה שיקחו יורשי' החצי מכל מה שניתן עמה בנישואי' א"כ גם עתה יש להם להמעות דין קרקעות שבזמן ההוא כי המעות במקום קרקעות הם ובשביל שהארץ לעולם עומדת ומצרני' ידועים נכתבין בפירוש בכתובה כי מכח הכתובה יוכלו לעמוד על אמיתת החלוקה כשיבואו לחלוק משא"כ במעות שהולכים יכלים וניתנו להוצאה ואין התקנה מדברת רק במה שנשאר בעין או מה שניתן עמה בנשואי' א"א לפרש המעות בכתובה בפירוש כי לא יספיק פירושם לעמוד על אמיתת החלוקה כשבא לחלוק ולפי התקנה הי' להם ליורשים מן הדין ליקח מן הבעל חצי הנדונייא שכתב עליו בכתובה והודה שכך קבל עליו מה שהביאה מבית אביה לכך הוצרכו לפרש בתקנה שלא יתבעו ממנו רק חצי הנדונייא מנדונייתא האמיתית קרקע או טלטל ואין לחוש למה שנכתב מזה בכתובה הנה אפי' לדבריו הוכחתי כי ליורשי האשה יש ליקח מן הבעל החצי מה שנשאר ממה שניתן עמה בנשואי' ועתה אני משיב על דבריו ואומר שהתקנה מדברת במה שניתן עמה בנשואי' ואפילו לא נכתב בכתובה מכמה טעמים הדא לא הוזכרה בהכתובה וקבלה כלל ועוד כיון שהטעם הוא כדי שלא תשוב הנחלה מיורשי' מה לי נכתב בכתובה מה לי לא נכתב ועוד שאין טעם לחלק בדבר אפילו אם נכתב וקבלו עליו בכתובה אם אינו בעין בשעת מיתה או אם נתקלקל או הוזל אינו חייב באחריותו כי אין התקנה מדברת רק במה שנשאר בעין ממה שניתן עמה בנישואיה וכיון שצריך שיהי' בעין בשעת חלוקה מאי נפקא מינה אם נכתב בכתובה אם לאו אחרי שאינו חייב באחריותו ומה שהביא ראי' מהיכא שיש לה אם בחיים שצריך לפרש בכתובה שהממון הוא ממה שניתן לה מן האם אינה ראי' שמתקני התקנה לא רצו להסיר הנחלה מיורשי, האשה מצד האב שהם יורשים מן התורה ונתן אותה לאמה שהיא נברת לירושתה אם לא שנתברר בירור גמור שהממון הי' שלה מתחילה ולא רצו לסמוך על שום בירור אם לא שהי' מפורש בכתובה

או כיוצא בו ולא הוזכרה כתיבה זאת בשביל עיקר התקנה ר"ל לסלק הנחלה מן הבעל רק כדי ליתנה לאם ואדרב' יש לפע"ד לחלוק ולומר מה הוצרך לפרש גבי אם שקבל עליו בכתובה מכלל דהיכא דאין לה אם אינו צריך לקבל עליו בתחילה בכתובה דאל"כ מה הוצרך לפרש אותו גבי אם ואין לומר ילמוד סתום מן המפורש דאם יפרש אותו ביורשי' מצד האב ובתחילת התקנה וכ"ש גבי אם ודאי שאני מן הטעם שכתבתי וכמ"ש שאין צורך בכתיבה לסלק הנחלה מן הבעל כי בלא כתיבה בכתובה היא מסולקת ממנו זאת הכתיבה לסלק מיורשי האב וליתנה לאם אם פירש בכתובה שמה שניתנה לבעלה הוא ממה שנתנה לו פ' אמה מעתה אין ראי' הראשונה ראי' וגם השני' אינה ראי' שלא תאמר אחרי שכתבתי שכל מה שתשאר שניתן עמה בנישואי' יחלקו יורשי האשה עם הבעל מעתה לא נבקש אחר מה שניתן עמה בנישואי' ודאי רק אחר מה שהודה בכתובה שהכניסה לו בנישואי' וידונו עליו לתת ליורשי' החצי ממה שנשאר מן הסכום ההוא לכך הוצרכו לפרש שלא יתבעו ממנו רק מה שנשאר בנדונייתא האמיתית קרקע או טלטל ואין לחוש למה שנכתב מזה בכתובה ולפי דבריו ק' מה שאומר בתקנה שיזכה הזוכה בירושתה בחצי מה שימצא שישאר מעזבונה שהוא עיקר נדוניתא א"כ מה קרקע שמזכיר אח"כ או טלטלי ונדחק לפרש עיקר נדוניתא שהוא קרקע נדוניתא שהכניסה לי בנישואי' וטלטל ר"ל השואל וזה ק' חדא שמוחק הו"ו של ומה שהכניסה ועוד שיואר מאן דכר שמיה במקום הזה בתקנה שמפרש טלטל ר"ל שיואר ועוד שלשון קרקע או טלטל משמע דאיירי בענין אחר ואין דינן שוה כי הקרקע הוא ברשות הבעל לעשות בו כרצונו ולמכרו משא"כ בטלטל שהוא שיואר לדבריו שאינו ברשות הבעל לא למכרו ולא למשכנו ולפי מ"ש ניחא כי מה שהכניסה לו לנישואי' קרקע או טלטל הוא כל מה שניתן לבעל מלבד השיואר והוא ברשות הבעל לעשות בו כרצונו:

שאלה ס

תשובת שאלה. נראה כי הדין עם ראובן מכמה טעמים הא' כי הוציא עליו שטר ערבות בעדים ובקנין שנתחייב לפרוע כל מה שיצטרך להוציא בעסק הדין שהיה בינו ובין לוי שיעריכם הדיין שיגמור הדין על פיו ועד עתה לא נתברר שהי' לו דין אחר עמו רק זה הדין שלקח עליו סילקא זו ואם לוי אומר שערב לו בשביל דין אחר עליו להביא ראי' כי זה הדין הוא ידוע ומה שטוען דברים בעלמא ועוד אני אומר שאין צריך לכל זה כיון שהסופר כתב הערבות תחת הסלקא ודאי חוזר הערבות על הסילקא הכתובה למעלה כי קי"ל אין העדים חותמין על שטר אא"כ נעשה גדול ר"ל מסתמא אין העדים חותמין על

שום שטר אא"כ דקדקו בו שנעשה כל עניניו כדין וכהוגן והיאך היו חותמין כאן דבריהם ולא היה מפרשין על איזה דין הי' הערבות אלא ודאי הדין חוזר על חסלקא הכתובה למעלה וע"כ אמרו בעסק הדין שהיה בין ראובן ושמעון הדין הידוע וילמוד התחתון מעליון ועוד כי העדים בעצמם יכולין לברר דבריהם ואינו מגיד וחוזר ומגיד כי אינו רק ביאור עדות ועוד כי כבר נתברר ע"פ עדות אנשים שהיו שם אע"פ שלא הוזמנו לשם עדים ולא אמר אתם עדי אלא בהודאה כדי שלא יאמר משטה אני בך אבל כשמעידין על מעשה שאירע אין צריך לומר אתם עדי אע"פ שאינו מן העדים המיוחדין להעיד אין בכך כלום שלא נפסלו שאר העדים אלא בחתימה אבל בראיית עדים ושיקבלו ב"ד עדותן ויחתמו עליהם לא נפסלו ומה שטוען להפטר מן הערבות מחמת שלא נשתעבד בדבר קצוב דע כי א"א ז"ל לא הי' פוסק כהרמב"ם ז"ל ואפי' לדברי ר"מ ז"ל יש לחלק דשאני הכא שאינו יכול להשתעבד בדבר קצב ומצומצם כי זה תלוי בדעת אחר שהוא הדיין שיפסוק עליו ההוצאה גם כי הוא יכול לשעבד עצמו בסכום גדול ומן הסכום ההוא ולמטה כל מה שיחייבנו הדיין מ"מ בדבר קצב ומצומצם אי אפשר ונאמר דלא איירי ר"מ ז"ל בדבר הזה ומה שאמר שילך לתבוע ללוה תחילה ואף כי הוא במקום רחוק כמ"ש רבינו יעקב ז"ל א) שצריך המלוה לילך אחר הלוה קודם שיתבע לערב זה אינו כי כן הוא דין הערב אפילו אין קרקע ללוה לא יפרע מן הערב אלא יתבע הלוה לדין אולי יתן לו מטלטלין ואם אינו כאן מודיעין אותו וממתינין לו כדין המפורש בהגוזל בתרא ב) ואם הוא במדינת הים או אם הוא גברא אלמא ולא ציית דינא יפרע מן הערב אבל אין המלוה זקוק לרדוף אחר הלוה לארץ מרחקים לתובעו תחילה:

שאלה סא

גרסינן בבבא מציעא פ' איזהו נשך ג) המלוה את חבירו לא ידור בחצירו חנם ולא ישכור הימנו בפחות מפני שהוא ריבית וכ' רש"י ז"ל יש ללמוד מכאן שאסור ללוות על בית ולדור בו אפילו בנכייתא דתנן ולא ישכור ממנו בפחות ולא דמי למשכנתא דכרם דהתם זמנין דלא שקיל בי' מידי ואפ"ה מנכה לו נמצא קונה הפירות בנכייתא זו על הספק אבל זה נהנה תמיד ואין כאן ספק נמצא שוכר בפחות ור"ת נחלק עליו וכ' דבית נמי או נופל או נשרף אי נמי זימנין שאינו צריך לאותו בית ופי' טעם המשנה שלא ישכור ממנו בפחות הוא מפני שאין הבית ממושכן ללוה דלא קתני הלוהו על חצירו הלכך כשדר בו בחנם או שוכר בפחות מחוי כריבית אבל אם הלוהו על חצירו שאין החצר בחזקתו של לוה ואינה ברשותו להשכירה לאחרים שהמלוה יעכב על ידו כל מה שהלוה נותן

לו בשכר הריוח הוא הן רב הן מעט ור"י חולק על ר"ת ומ"מ פסק כוותי' ולא מטעמיה אלא משום דמשכנתא היא כעין מכר הלכך התירו חכמים לאכול בנכייתא בין כרם בין בית אבל מתניתין דלא הוי משכנתא אם ישכור ממנו בפחות הוי ריבית והרמב"ם ז"ל הסכים לדעת רש"י ז"ל הנה כל משכנתא של בית לרש"י ז"ל ולהרמב"ם ז"ל אוסרין אפילו בנכייתא וגם לר"ת אינו מתיר בית במשכונה אלא מטעם זימנין שאינו צריך לאותו בית וזה לא שייך אלא כשמלוה על הבית לצורך דירתו ולפעמים שלא יצטרך לדור בו אז מלוה עליו ומשכירו לאחרים בשיוויו בין בזול בין ביוקר לפי השנים אבל משכנתא בנכייתא פרוטה או ב' לשנה והבית נשאר ברשות הלוה והלוה נותן לו שוכר שיתן לו שכירות בבית דבר קצוב בשנה בין ישכר הבית בין לא ישכר ולפעמים ששוכר אותם בכפלי כפלים משויו זה לא עלה על מפרש שיהא מותר כי הלוה נותן ריבית קצוצה למלוה על יד השוכר שהוא שלוחו וכ"נ לרב אלפס ז"ל שפסק שכל משכנתא אסורה אפי' בנכייתא חוץ משכנתא דסורא שכתב בה במשלם שניא האילן תיפוק ארעא דא בלא כסף ולא ידעתי מאין פשט זה ההיתר בארץ הזאת להלוות על בית השוכר אבל מה שיראה לי הוא שבימי קדם בהיות היהודים בתוקף עשרם לא הי' אחד יכול למצוא בית לקנות אפילו לדירתו אם לא בדוחק גדול וכאשר הי' מוצא להלוות על בית לצורך דירתו נראה שהי' מגיע לשמים והי' מעותיו בטוחים בו ודר בתוכו בנכייתא וזה הי' מותר לדברי ר"ת ולדברי ר"י וכאשר ירדו מנכסיהן והוזלו הבתים וראו שאם היו המלוים לוקחים הבתים ומשכירים אותם לא היו מרויחים כ"כ התחילו להקל ראשם ולבקש שוכר לשכור ממנו הבית בדבר קצוב יחשובו שאין איסור בדבר כיון שאין ו הריבית באה מיד לוה למלוה בלא מכריע ואין הדבר כן כי השוכר שליחות דלוה קעביד ולוקח מזה ונותן לזה ובזה יש שליח לדבר עבירה ושוב כאשר ראו שהשוכרים נמנעו מלפרוע השכירות ולא היו חוששים על עיקר הן ישוו רב הן מעט או אם יפלו או לא כי כל הסמך שלהם בשכירות לא היה רק על שבועת השוכר שודאי יקיים שבועתו ועיקר הסמך שלהם בקרן הוא על כל נכסי הלוה ובזה היה להם לפי דעתי עדיין קצת היתר בדבר כי לפעמים שלא הי' נגבה השכירות כמו אם ימות השוכר או יעני שלא יוכל לקיים שבועתו או אם ימצא שהבית הממושכן לא היה של הלוה או אם יבא בעל חוב מוקדם ויגבה הבית בחובו שאז יפטר השוכר מן השכירות גם כי אולי הצדדים הם דחוקים לא יצא הענין מכלל קרוב לשבר ורחוק להפסד ומעות יתומים מותר להלותן קרוב לשכר ורחוק להפסד אבל מה שנהגו עכשיו ליתן מעות יתומים והקדש משכונה בנכייתא ואינם נותנים המעות עד שיתנו משכונים מטלטלין בסכום המעות ויותר ומשביעין השוכר לפרוע השכירות בכל

חודש או שני חדשים ומשביעין הלוה שיפרע המשכונים לזמן קצוב ועוד מערימין לבקש מן הלוה ליתן משכונים במתנה גמורה כדי שיוכלו למוכרם בשביל הפירות אם יצטרכו סוף דבר עיקר סמיכת המלוה בין בקרן בין בריוח אינו רק על המשכונים ומשכונות הקרקע והשוכר אינו אלא לפטומי מילי קדם ברייתא אין בזה ספק שהוא איסור גמור אפי' במעות יתומים כי יתומים דאכלו דלאו דידהו ליזלו בתר שבקייהו וכ"ש במעות הקדש שלא מצינו מפורש שמותר להלותן קרוב לשכר ורחוק להפסד אלא שאנו לומדים מעות הקדש ממעות יתומים ודיו לבא מן הדין להיות כנדון וזה אינו אבק ריבית אבל יצא מכל אבק ריבית כי הם מלוים מעות על משכונים וקוצצים ליקח ריבית מן הלוה ע"י שליח לדבר עבירה וראוי לכל יודעי דת ודין ואשר להם הכח להרים מכשול מדרך עמו לבל יכשלו עוד בדבר הרע הזה וראוי להם לגדור הפרצה הזו ולתקן שמכאן ואילך לא יגבה שום מלוה מפירותיו שום פירות בשיש לו מטלטלין בקרן בין באו בידו בתורת משכונים בין באו בתורת מתנה כי הלב יודע שאין לעקל אלא לעקלקלות וקמי שמיא גליא וכל שיש בידו למחות ואינו מוחה החוטאים בעונם ימותו ורועיהם יבוקשו וכל המזכה את הרבים ורבים השיב מעון זכות הרבים תלוי בו וצדקתו לא תסוף מזרעו:

שאלה סב

תשובת שאלה. כך הי' מעשה שראובן הי' חייב ממון לבני אדם ונתן לו שמעון בית במתנה וקבל עליו שמעון אחריות והתנה שלא יחול על הבית שום שעבוד וראובן ירד לבית ובנה בו בנינים ועתה באים הבע"ח לגבות מהבית ואומר ראובן שלא חל על הבית שעבודם כי ע"מ כן נתן לו ועוד אומרים הבע"ח לפחות נגבה ממה שבנית מממונך כי ממונך הי' משועבד לנו וראובן אומר כיון שלא נשתעבד הבית הכל בכלל הדין עם הבע"ח שרוצים לגבות כל השבח של הבנין דגרסינן בפ"ק דבב"מ א) אמר שמואל בע"ח גובה השבח פי' בין שבחא דאתי ממילא בין שבחא דאתי מחמת הוצאה משום שלא תנעול דלת בפני לווין אלמוה רבנן לשעבודא דבע"ח שלא יפסיד כלום במה שמכר הלוה הקרקע המשועבדת לו ויגבה השבח מן הלוקח כמו שהי' גובה אלו הי' השדה ביד הלוה שהי' גם הוא עמל בה ומשביחה הילכך אפי' הוצאה לא מיהדר לי' ואע"ג דלוקח מגזלן מחזיר לו הנגזל ההוצאה תקנה היא לבע"ח כדפרישית וכיון שהבע"ח גובה השבח אפי' מן הלוקח שלא תנעול דלת בפני לווין כ"ש שיגבה אותו מן הלוה עצמו וכ"ת הא דבע"ח גובה מן השבח היינו דוקא היכא דגובה קרקע ואגב הקרקע גובה את [השבח] אבל היכא דאין לבע"ח חלק בקרקע כיוצא בו במתנה זו לא יגבה השבח זה אינו דהא דאמרינן

דבע"ח גובה את השבח מן הלוקח אינו גובה כל השבח אלא חצי השבח דגובה בלבד דמסקינן בבבא בתרא בס"פ מי שמת ב) דגובה חצי השבח לפי שהשבח הוא משועבד ללוקח כמו לבע"ח והוי הלוקח והבע"ח לגבי שבח לוה ולוה ואח"כ קנה דקי"ל דחולקין בשוה אלמא אע"פ שאין ללוקח חלק בגוף הקרקע גובה השבח בחובו ה"נ גובין הבע"ח השבח בחובן אפי' לא יגבו גוף הקרקע ואע"ג דקי"ל דאין בע"ח גובה השבח ממקבל מתנה והכא מקבל מתנה הוא אפ"ה גובים בע"ח ממנו חדא דמתנה זו יש בה אחריות ודינה כמוכר ועוד אפי' אם לא הי' בה אחריות בע"ח גובין ממנו דמה שאין בע"ח גובה השבח ממקבל מתנה הטעם הוא כיון שאין לו על מי לחזור דשלא באחריות הוא אין לא להפסיד במה שקיבל מתנה ולפרוע חובותיו של הנותן אבל בכאן שהמקבל מתנה הוא הלוה פשיט' שיגבה השבח ואין ללוה להרויח במה שקיבל מתנה שיפקיע שעבוד חובותיו והראיה לזה דפריך תלמודא בפ"ק דבב"מ על ההיא דאמרינן דבע"ח גובה את השבח מלוקח ולא ממקבל מתנה וכי יפה כח מתנה מכח מכר שהי' תמי' איך ניפה כח מקבל מתנה מכח לוקח אלא שמתרץ הספר אין יפה ויפה פי' כיון שיש טעם בדבר כדפרישית כדאמר א) גבי מוכר בור ודות שלא מכר לו הדרך ונותן נותן הדרך משום דנותן בעין יפה הוא נותן אלמא שאין אנו מיפין מתנה ממכר בלא טעם אבל בכאן אין טעם ליפות כח מקבל מתנה מכח לוקח ואדרבה יש לנו לגרוע כחו מלוקח דעלמא כיון שהוא הלוה בעצמו ופריעת בע"ח מצוה עליו לפרוע חובותיו שלא יפקע שעבוד בע"ח מן המעות שהיו משועבדים במה שהוציאם בבנין שלו ואף אם ניתן לו קרקע במתנה ע"מ שלא יפול עליו שעבוד ולא שייך לחלק במתנה זו בין באחריות בין לשלא באחריות כיון שהיא בעצמו הלוה:

ע"כ כתיבת מרי דודי הר' יהודה ז"ל וכן כל תשובה שכתבתי בזה הספר סתם העתקתי מכת"י שוב מצאתי מכתיבת מרי דודי הר' יעקב תשובה אחרת בצידה של זו על זה המעשה ונ' שהסכימו שניהם עלי' כי כתבה בלשון רבים גם אני מצאתי בה הגהות מכתיבת מרי הר' יהודה ז"ל:

יראה לנו שבע"ח גובים מן הבתים גם כי כתב מורנו הרא"ש ז"ל כלל ע"ד סי' ד' על ראובן שנתן מתנה על תנאי שלא יחול עלי' שום שעבוד לא כתובה ולא שעבוד בע"ח שהיא מתנה ואין שום שעבוד חל עלי' נר' דדוקא מתנה אבל במכר שמכר ראובן לשמעון על זה התנאי המכר קיים אבל שעבוד כתובת אשתו ושאר בע"ח חלים עלי' שהוא נתן טעם לדבר שאם הי' בע"ח טורפה א"כ לא נתקיים התנאי, ונתבטלה המתנה מעיקרה והדרא ארעא למרה ונמצא הוא לוקח ממון אחרים בחובו וזה לא שייך אלא במתנה שאם

יתבטל התנאי החזיר אליו בחנם וגם זכותו היא שתתבטל המתנה ותחזור אליו אבל המכר שאם יתבטל המכר הוא צריך להחזיר המעות ודאי הוא רוצה שיתבטל התנאי כדי שלא יחזיר המעות ונמצא חזר להיות מכר גמור ואפי' את"ל שאי אפשר לו לשנות במכר ממה שהתנה תחלה ועתה כשבא בע"ח נתבטל המכר והדרא ארעא למרה כמ"ש מורינו הרא"ש ז"ל במתנה א"כ המעות שקבל הם הלואה לגכי' ונמצא הוא חייב לבע"ח מדר' נתן וכדין הוא טרף מן הקרקע אף אם נתבטל המכר וגם לפי הטעם האחר שכ' מורנו הרא"ש ז"ל הטעם במתנה שהמקבל לא קנה המתנה אלא לפי דעת הנותן ולא קנה אותה אלא על תנאי שלא יחול עליו שעבוד היינה דוקא בנותן שנתן לפי דעתו והיה דעתו להתנות לוה ליתן לו מתנה ולהחליטה עוד בידו שלא יחול עליה שעבוד אבל במכר אינו מוכר אלא כדי לגבות מעותיו ואינו חושש לזה התנאי אלא ודאי הוא שלוקח הוא שפייסו בזה התנאי לאו כל כמיניה דלוקח לבלבל הדבר כדי להפקיע שעבוד בע"ח וכיון שהוכחנו שאין דין מכר כמתנה א"כ במתנה זו שנתן באחריות דינה כמכר לכל דבר שהדבר ידוע שאין נותן מתנה מקבל עליו אחריות אם לא שקבל דמיה וא"כ חשוב כמכר וכן אמרו רבותינו שדינה כמכר לענין דינא דבר מצרא ולענין חזרת יובל וכ"ש בנידון זה שהדבר ידוע שמכר גמור הי' מכל ההוכחות שכתב בשאלה ולא עשה שטר מתנה אלא בשביל קנוני' להפקיע השעבוד שלא תועיל לו הקנוני שלו ובע"ח גובים ממנו:

שאלה סג

תשובת שאלה. אמת ויציב כי כל דין שבין אדם לחבירו כגון הודאות והלואות וכיוצא בהם אינו צריך לדיין לידע כי הם הנידונין כי משפט אחד לכל ואדרבא יותר טוב הוא שלא ידע מי הם כי אולי יטה לבו לא' מהם אבל יש כמה ענינים שאין דנים אותם בזה הזמן מדין תורה כמו דיני נפשות שצריכין סנהדרין וכמה דינין הניתלין מהם ומה שאנו דנין אותם בזמן הזה הוא מפני שני דברים והן כדי שלא ידונו אותם הע"א כי כמה בני אדם ניצולין בדינינו שהיו נהרגין בדיניהם וכדי להרוג המחוייבין בדינינו כגון המוסרין וכיוצא בהן שלא היו נהרגין בדיניהן וכן סייגות שצריכין לעשות בכל דור ודור לפי פרצת הזמן ניתן כח ביד ב"ד לעשות כמו שיראה להם לפי שעה לגדור הפרץ כמ"ש במס' סנהדרין ב) שב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין לא לעבור על ד"ת אלא כדי לעשות סיג לתורה ומעשה באחד שרכב על הסוס בשבת והביאוהו לב"ד וסקלוהו לא בשביל שחייב מיתה כי מדרבנן הוא שאין רוכבין על הבהמה אלא שהי' הענין בזמן שגזרו יונים שמד על ישראל והיו המצות קלות בעיניהם ומזלזלין בהם וכדי לגדור הפרצה ההיא סקלוהו

מכאן אנו לומדים שכל ב"ד שכוונתם לש"ש ולרדוף אחר הצדק בלבד שיש להם רשות להכות ולהעניש בכל זמן וזמן כפי צורך השעה ולגדור פרץ בשביל שהנשארים ישמעו וייראו וגם אם העון שעשה אינו כ"כ גדול שראוי להענישו בשביל העונש ההוא וכן הבא על ע"א הוא עונשו מסור לשמים ולא לבני אדם אחר שיעשה העבירה כי בשעת עבירה קנאים פוגעים בו כמו שעשה פנחס לזמרי אבל כדי שלא יהא הדור פרוץ בכך כדי שלא יבואו ישראל עם הע"א לידי סכנה ע"כ ראוי לכל ב"ד להעניש לבעל העבירה ההיא בענין שיגדור הפרץ ותסור הסכנה ודבר זה תלוי לפי מה שהוא עבריין יש מי שיספיק שיתרו בו שאם יסתר עם שום ע"א אפי' בעד אחד שיהי' גופו מסור למלכות ויקבל עליו התראה זו וישמור עצמו מאז והלאה ואם יראה לו שיוכל לעמוד ע"ע הרי טוב ואם לאו ילך לו מן העיר ואם יראה לב"ד שלא תספיק לו ההתראה ההיא אם לא יגרשוהו מן העיר ומכל ארץ השר יעשו או אם יראה לב"ד דרבים אחרים מלבד אלה יעשו מלבד בענין שיסור העון והסכנה רק את נפשו ישמרו כל זמן שלא יודע אמיתת הענין על בוריו והסכנה שיבא מן הענין ושלא יהא לו תקנה אלא בקרקע ומפני כל אלה הדברים הוא שאמרנו לשואל שלא יכולנו להשיב על הדבר כל זמן שהי' סתום ואתה תבין מכתב זה שהדין עמנו והעונש הראוי לעשות לעבריינין והשם יתקננו בעצה טובה מלפניו וידריכנו בדרך ישרה להרים מכשול מדרך עמנו ושלא תבא תקלה ע"י כמו שנאמר שגיאות מי יבין מנסתרות נקני גם מזדים חשיך עבדך:

שאלה סד

גאון החכמה והתעודה אשר לא יעדה הר' יהודה ישמרהו ה' ויאריך ימיו כטוב ובנעימים כרצונו וכרצון יראיו החתומים השואלים מפיו משפטים צדיקים ומכל פשע מנוקים עשירים וסמוכים ותורה [היא] וללמוד אנו צריכים כך הי' שנתן אדוננו המלך נר"ו לדון פידרו בנו עיר אחת שמונה ימים קודם המתנה הזאת באו לדור שם בתוך הדרים יהודים ממקומות אחרים לשמע אוזן ששמעו שהי' נותן לו העיר עם כל הדרים שם באותו היום בין ע"א בין יהודים בענין שיהי' לו למס ואותם היהודים הבאים לשם אמרו בפני עדים ע"א וישראלים ובפני סופר ע"א ובשטר כתוב וחתום שהיו רוצים לדור שם מהיום ההוא והלאה כשאר דרי העיר ולקחו להם בתים לדור שם והביאו עמהם כל אנשי ביתם ודרו לשם מהיום ההוא והלאה ג' שנים או יותר ולאחר ח' או עשר ימים שבאו לדור אלו היהודים בא כתב המתנה הנז' מאדוננו המלך י"ע שהיה נותן לבנו העיר עם כל הדרים שם באותו יום בין ע"א בין יהודים ושיהיו לו למס וכשהרגישו בדבר קהלות הבאים

נתנו לבם תוך הח' או הי' ימים הנזכרים וגם אח"כ להחרים ולקנוס בשם הבאים שילכו מיד לקהלתיהם כדי לתופשם ולכופם שלא ישתדלו ללכת בזה הענין אלא ישארו פורעי מס עם קהלותיהם כבתחילה ואילו היהודים הבאים כשראו כוונתם לא רצו ללכת אל המקום אשר היה שם פורעים מס בתחילה ולא חששו לחרם ולקנס לפי שאמרו שלא היו יכולין הקהלות להחרימם ולא לקנסם מאחר שלא היו פורעים מס עמהם כפי שאמר אדוננו המלך וגם אפי' תוך הח' ימים הנז' קודם באת המתנה כשהיו עדיין בחזקת פורעי המס שלהם לא היו רשאים להחרימם שהרי לא הי' חייבים עדיין להם שום מס בעולם וגם הקהלות לא הסכימו אלא למי שחייב שום מס וגם מן התורה כדכתיב כל אשר לא יבא לשלשת הימים וכו' זהו על המורדים בדין ושהו כבית דינו של עזרא לאפקועי ממונא כמו שאמרו הו"ל אבל אלו הקהלות המחרימין על הנאת עצמן בלבד בלי שום חיוב ממון בעולם ולא שום מרד ולא אלימא לאפקועי ממונא איך היו רשאים לקלל אדם מישראל על לא חמס בכפן והלא כתוב לא תקלל חרש הזהרה למקלל אדם מישראל כ"ש ת"ח ומגידי הלכה בכל מקום וכ"ש שמסרו ממונם בידי ע"א בקנסות הנז' וכתרום מנוחה הדריכום עד אשר הענישום באחד מאלף זהו' וכ"ש אחר ביאת כתב המתנה שלא עשו אלו הידורים אלא כמאמר המלך ואלו הקהלות אומרים שהרשות בידם להחרימם ולקנסם בכל עת שירצו בין שיהיו חייבין להם בין שלא יהי' חייבין בין קודם ביאת המתנה בין לאחר ביאת המתנה שאדוננו לא נתן אלא הדרים שם באותו יום כפי שכתוב בשטר המתנה ואלו היהודים הבאים מאחר שמיום ביאתם ועד יום ביאת המתנה היה פחות מל' יום ואותם היהודים הבאים אומרים שאינם ראוים להיות פורעים מס עמהם לפי שכתוב בשטר אדוננו המלך שאומר כל הדר שם באותו יום והם היו דרים שם באותו יום וקודם וגם דרו ימים רבים אח"כ ונתגלה הדבר למפרע שדירת אותו יום היתה להם דירת קבע ואין לפרש דברי המלך ולעשות פי' לפי' דדינא דמלכותא דינא ע"כ משמעות טענותם בזה הענין וגם נסתפקו בענין המורדים מלפרוע המסים באומרם שאין לאל ידם לפרוע כל הסכום שמטילין עליהם קהלותם ויש קהלות שנוהגין להחרימם לחלוטין בלי שום תנאי וסומכין על הסכמות הקהלות שמצוה להחרים סתם בשם המסרב לפרוע המסים ויש קהלות שמחרימים על תנאי אם ידו משגת לפרוע הסכום שמטילין עליו כפי ממונו בערך ממון קהל אם יש רשות לשום קהל מן הדין או בכח ההסכמה להחרים סתם לחלוטין בלי שום תנאי ועתה אדוננו עיני כל ישראל עליך להגיד להם דת ודין ע"כ אנו מחלים פני כבודך שתעניקנו מברכותיך ומשפע נדיבותך והודיענו בג' ענינים אלה כוונתך אם הי' להם רשות לאלו הקהלות להחרים ולקנוס לאלו הת"ח הבאים לדור

לאותה העיר הנז' אע"פ שלא חייבים לקהלותם שום מס ואם לא היה להם רשות לקהלות האלו להחרימם ולקנסם מה יהיה עונשם וגם אלו הבאים אם חייבים לפרוע המס באותה העיר המתנה כפי כח כתב אדוננו המלך נר"ו מהמתנה הנז' או אם חייבים לפרוע המס קהלותם כבתחילה וגם אם יש רשות מן הדין לשום קהל להחרים בשם המורדין לפרוע המסים לחלוטין בלי שום תנאי ואדוננו יחתום בידו תשובתו בצידו ואין לנו להאריך אלא שיגדיל השם תורתו ויאדיר כרצונו וכרצון עבדיו החותמים שלמה ב"ר דוד גבאי יעקב בן ממל.

תשובה. יראה לי שהדין עם האנשים שהיו דרים שם בעיר המתנה בזמן שנכתב כתב המלך כיון שלקחו בתים לדור בהם והעידו עליהם יהודים וע"א שרוצים לדור שם **מהיום** והלאה וראי' מהא דאמרינן בפ"ק דבתרא א) כמה יהא בעיר ויהא כאנשי העיר י"ב חודש וכו' והכא הרי הוא כאנשי העיר מיד והטעם הוא כיון שקנה בית דירה סתמא דעתו לדור שם כ"ש בכאן שלקחו בתים לדור שם והעידו עליהם עדים שרצו לדור שם ונעשו שמיום ההוא והלאה הם מדרי העיר וכן ע"י מקצת המפרשים דכל היכא דידעינן דודאי בא להשתקע שם אפילו לא קנה בית דירה הרי הוא כאנשי העיר ומתניתין אפילו לא ירד להשתקע אלא לגור שם מדפריך עלי' וההיא דהחמרת והגמלת העוברות ממקום למקום ואחרי שנסתלקו מלפרוע במקומות שהיו פורעים תחילה לא הי' כח ורשות לקהלות ההם להחרימם כי לא היו

פורעין עמהם אמנם יש לחפש להם שום צד זכות כי היו סבורין שמן הדין היה להם לפרוע עמהם ולא היו מזידין אלא שוגגין:

שאלה סה

תשובת שאלה. יראה לי מה שהטבח היה רגיל להטריף אונא לאומא אין זה מנהג לבטל המנהג שנהגו היתר כי לא ידעו הקהל שהי' רגיל לעשות כן וכשנודע להם מיחו בו ורוצים לנהוג היתר כמנהגם הראשון ואינם צריכין התרה והשנים המעידים שהסכימו הקהל לנהוג כמנהג טוליטולה איני רואה להם צד היתר כי שויוה זה אנפשייהו טרפות דאונא לאומא חתיכה דאיסורא ויש גאוני עולם מטריפין אותם אבל שאר הקהל אינם חוששין לעדותן אחר כי רבים בשעת המעשה אמרו שלא קבלו רק הנמצא כתוב ומכחישין אותם אוקמא אחזקה ונלך אחר המנהג שהיו נוהגין בו היתר ועוד שהכתב מסעיים שפירשו בו לעצם ולבשר ולא כתב מאונא לאומא או שהיו כותבין סתם מנהג טוליטולה ובשאלה השנית יראה לי שבעל הדין נאמן לומר לא טענתי טענה זו ואין הדיין

חשוב אלא כעד אחר ואפי' אם אינו מכחישו בטענות אין הדיין נאמן לומר זכיתי לפלוני אלא כשבעלי דינין עומדין לפניו ובשודא דדייני כדגרסינן בקדושין בפרקא בתרא ב):

שאלה סו

תשובת שאלה. נ"ל שהדין עם שמעון כיון ששטרו קודם לשל לוי ושעבד שלו מטלטלי אגב מקרקעי ויכול לגבות מעותיו לכשירצה אמנם בכאן בטוליטולה נהגו שאין המלוה יכול לתבוע ללוה שיפדה המשכונה בתוך כל שנה ושנה מן המשכונה אם לא כתב תביעה בשטר בסוף כל שנה ושנה שלפני התביעה ואם אתם נוהגין כן נמצא ששמעון אינו יכול לתבוע מעותיו ולא למכור הכרם עד תחילת דיזימרי ולוי כבר עבר שטרו ויכול לגבות מיד ולפי זה יקח אלו המעות המזומנים כי עדיין לא הגיע זמנו של שמעון לגבות שטרו וכשיגיע הזמן אם ירצה לגבות שטרו ימכור הכרם ויפרע ממעותיו:

שאלה סז

תשובת שאלה. שראובן אינו יכול לתבוע לשמעון אם לא יראה שטר שיש לו על לוי כי הוא אמר שנתחייב לו בקנין בנאמנות א"כ מסתמא הי' לו שטר עליו וכל זמן שלא יראה השטר עליו אינו יכול לתבוע לשמעון כי אולי פרוע הוא כי פרעו לו א) ולקח שטרו ואפי' אם יראה ראובן השטר אין לו אצל שמעון כלום כי לא הי' יכול למשכנו ללוי כלי אומנתו ומה שאמר שלוי נתנם לו אין זו טענה כי בצווי הדיין נתנם לו והבדין הלך למשכנו והאיש (אשר) היה נושה בו כי הוציא העבוט החוצה ואם לא שאומר הדיין למשכנו לא היה נותן המשכון מעצמו ולכן בשביל מה שהבטיחו ליתן לו החפצים או השמן אינו חייב ליתן לו כלום כיון שמן הדין הי' לו להחזיר החפצים ואין שייך להזכיר מעמד שלשתן אלא היכא שראובן אומר לשמעון מה שיש לי בידך תניהו ללוי ותקנו חז"ל שאם הוא במעמד שלשתן שהוא קונה וזה אין ענינו לדין זה וכל זה הדין הוא אם מי שהבטיחו לא היה דיין אבל בנידון שהדיין הבטיחו להחזיר לו החפצים או השמן נ"ל שלא היתה ההבטחה אלא בעודו דיין שיכולת בידו למשכנו ולא עלתה על דעתו שיניח הדבר עד שיצא מן הדיינות ולא יהיה לו כח עליו כי מה לו ולצרה להתעבר על ריב לא לו ולצאת ליתן לו דבר שלא נתחייב לו אלא ודאי על דעת שיוכל למשכנו מכח הדיינות הבטיחו זה נראה בעיני:

שאלה סח

תשובת שאלה. אחר שנשאתי בענין נ"ל שהדין עם הקהל המונעים אותו מלהרחיב החלון ממה שהי' תחלה אם הי' רוצה לעשות המקום עזרת נשים ולהקדישו והיה נעשה לו כניסה חוץ לביתו היה רצון הקהל ותועלת הנשים אבל שיבנה לו מקום ויפתחנו לב"הכ ויעברו הנשים הבאות להתפלל דרך ביתו ומתי שיראה לו או למי שיראה לו ימנע אותם מלעבור עליו אין זה כבוד צבור ונשים ב) עוברות עליו כשירצה וכשיחפץ למנעם ימנעם ואם היו יכולין למונעו מלפתחו כמו שהי' מתחלה היו עושין כדין למנעו אבל אחרי שאי אפשר להם למנעו מלפתחו כמו שהיה בתחלה ימנעו מלהרחיבו כי אי אפשר שלא ע"י הרחבתו (לא) יסתכלו במקומות שלא הי' מסתכלין קודם ושנינו בבבא בתרא ג) לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון הי' קטן לא יעשנו גדול וקאמר עליה בגמרא סבר רמי בר חמי למימר בר ארבע לא לעביד בר תמניא דקא שקיל תמני' בחצר אבל בר תרתי שרי למעבד בר ארבע א"ל רבה יכול למימר לי' בפתחא זוטא מצינא לאיצטנועי מנך בפתחא רבה לא מצינא לאיצטנועי מינך וכן בנידן זה יש מקומות שיהיו נראין כשיהי' החלון רחב ולא הי' נראין כשיהי' צר וגם בלשון התקנה יר' כן וז"ל ולא יהא רשות לר' יוסף הנז' ולא לבאי כחו לבנות עד כותל ב"הכ בנינו עכ"ל וכל זמן שלא הקדיש המקום בנינו הוא כי ברשותו הוא למכור ולהשכיר בכל אשר יחפוץ והרי הוא בונה עד הכותל של הב"הכ ומוסיף בו אסרגיבו"ש שלא הי' מתחילה וכ"ש אם ישים קורה גדולה על הסרגיבו"ש כמו שיאות לו לעשות לצורך חיזוק הבנין שהוא מכביד על הכותל ומחזיק הבנין:

שאלה סט

ראובן היה חייב ממון והיה נשוי אשה ומת ראובן ובאו בע"ח לגבות חובותם והוציאה האשה גט וכתובה ואומרת שיש לה לגבות כל כתובתה כיון שנתגרשה קודם מיתתו הרבה והבעלי חובות אומרים שלא תגבה אלא מחצי הנכסים עד כדי כתובתה כיון שהיתה בחזקת נשואה כשמת ונתאבלה עליו אין לה דין גרושה אלא תגבה חצי הנכסים כדין כל האלמנות והשאר יגבו הם בחובם. ד) תשובה החסיד העניו מאושר בכל ענייניו ארי שבחבורה משיב מלחמה השערה הרב הגדול הר' אברהם נר"ו ישמרך אל עליון וישלח עזרך מציון כחפצך וחפץ הבא בחתום דורש שלומך וטובתך ושמח ברפואתך ראיתי שאלתך ואיני כדאי שתשלח לשאול ממני אבל ענותנותך הביאך למדה הזו (לידע) ואני נ"ל לפע"ד שהדין עם הבעלי חובות כי דבר זה לא עשתה אלא

להבריח (מן)) הנכסים מבע"ח וקיי"ל בשמואל דאמר א) אני מורה הוראות אני ואם יבא שטר מברחת לידי אקרענו וההוכחה על הענין שהוא הברחה כי לעולם לא יצא עליה קול גרושין וישבה תחתיו כדין אשה עם בעלה ושמשתו בחייו ובמותו וגדולה חזקה ששורפין וסוקלין ע"י וגם נתאבלה עליו כדין האשה המתאבלת על בעלה במותו ולא דמי להההיא דערכין ב) דלא מהדרינין ליה דאמרינן בערכין ההוא גברא דזבנינהו לנכסי וגרשה לדביתהו שלח ר' יוסף קמיה דר"פ ערב תנן הקדש תנן לוקח מאי א"ל תנא כי רוכלא לחשיב וליזל נהרדעי אמרי דתנן תנן דלא תנן לא תנן א"ר משרשיא מ"ט דנהרדעי בשלמא הקדש משום רווחא דהקדש מהדרינין לי' ערב נמי מצוה היא דעבד ולא מידי חסרי' אלא לוקח מכדי מידע ידע דכל חד וחד איכא עלי' כתובה אמאי ניזיל וניזבין אינהו דאפסידו אנפשייהו וקי"לן כוותייהו לא דמי דהתם הגרושין היו ידועים ולאחר שנתגרשה גבתה כתובתה כדין כל גרושה ואין לנו לחוש שהגירושין היו הערמה שיחזירנה לאחר שתגבה כתובתה להפסיד ללקוחות דאינהו דאפסידו אנפשייהו שלקחו מהאיש בעוד האשה תחת בעלה אבל כאן שלא יצא עלי' קול גרושין ודאי להברחה נעשית ועוד דאפילו אם נאמר שנתגרשה בגט זה צריכא להביא ראי' מתי בא הגט לידה כיון שבאה להפסיד לבע"ח וראי' מההיא דפירש"י בגיטין בפ' המביא תניין ג) בהלכה מפני מה תקנו זמן בגיטין ר' יוחנן אמר משום בת אחותו ופירש"י ז"ל דלענין פירות לא מהני זמן כתיבת הגט דכי אתיא למטרף בעי לאתויי סהדי מכי מטא גטה לידה גם בכאן צריכה להביא ראי' מתי בא הגט לידה ואע"פ שנחלקו עליו בעלי התוספות ואמרו כי כל אשה אינה צריכה להביא ראי' מתי בא הגט לידה כי אנו תולין ביום שנכתב ניתן בגט כזה שיש כמה הוכחות שלא ניתן ביום הכתיבה צריכא להביא ראי' מתי בא הגט לידה וראי' מהא דתניא בפ"ק דמציעא ד) מצא גט אשה בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה ופריך וניחש שמא כתב בניסן ולא נתן עד תשרי ומפקא לגט דכתוב בניסן ואתי למטרף לקוחות שלא כדין ומשני כי אתי למטרף אמרינן לה זיל אייתי ראי' אימתי מטא גיטא לידך ומפרשין התוספות דבההוא דאיתרע בנפילה חיישינן טפי משאר גיטין דעלמא כ"ש בזה הגט שיש כמה הוכחות שלא בא לידה ביום שנכתב שצריכה להביא ראי' מתי בא לידה ועוד אפי' אם היו עדים שנתגרש ביום שנכתב הגט כיון שקודם שגבתה כתובתה החזירה אין הגט מועיל להפסיד לבע"ח כי שנינו בפרק האשה שנפלו ה) גרשה והחזירה על מנת כתובתה הראשונה החזירה ותנן נמי התם ו) כתובה וגט ומיתה אין לה אלא כתובה אחת ואע"פ שאין כאן עדים שנשאת עמו לאחר הגט כיון שעד יום מותו היתה תחתיו ומשמשתו כדרך אשה לבעלה ונתאבלה עליו

במותו אין לך עדות גדולה מזו ועדיפא מהא דתנן בפרק הזורק ז) המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי שב"ה אומרים שצריכה ממנו גט דאמרינן עידי יחוד הן הן עידי ביאה כ"ש בכאן שכל בני העיר מעידין שדרה עמו ביחוד כדרך איש עם אשתו:

שאלה ע

תשובת שאלה החכמים המשכילים דייני קהל, קדוש וטהור אשר בניליאריא"ל ח) יצ"ו ישמרכם השומר אמת לעולם הגיעני לידי הגליונות אשר שלחתם על ענין הטענות שעברו לפניכם בין ר' שמואל אלבגל ור' משה סהלון בענין התביעות שתבעו זה לזה לפניכם על השטר שנתחייבו לע"א אחד וסכומו ו' אלפים ות"ן זהובים ונקראו לפני ועמדתי על לשון התקנה שכתוב בה שאם לא יהיה מצוי אחד מן הדיינים שיושיבו א' מן הקהל במקומו (כפי מה שיראה לחביריו בענין שיהי' נ' ב"ד ט) ומשמע מזה הלשון שלדיין אחד לא נתנו כח לברור שנים וגם משמע מענין התקנה שהצריכו לכל דין ב"ד של ג' ואין א' או ב' יכולים לדונו כי זה הוא דעת מתקני התקנה וא"כ אם שנים מן הדיינין לא יהיו מצויין או אם יהי' האחד או השנים קרובים לא' מן הכתות מה יהי' על הדין ההוא ומי ידון אותו ע"כ נ"ל שיש לנו לילך בדבר זה אחר דעת מתקני התקנה הוא בהווה ובמפוי כי מצוי הוא שלא יהי' א' מן הדיינין מצוי ונתנה כח לנשארים לברור א' מן הקהל כדי לדון בג' כדין תורה גם כי היו א' או ב' יכולין לדון ע"פ ההסכמה רצו להעמיד דבריהם בדבד זה על דין תורה ויפה עשו ונלמוד מזה שאם לא יהי' מצויין שני הדיינין או יהי' הא' או הב' קרובים לא' מן הכתות שיברור הנשאר שנים עמו כדי לדון בג' כד"ת כיון שע"פ ההסכמה הי' יכול לדון לבדו וגם נלמוד מזה כיון שדעת מתקני התקנה היתה לדון כל הדינין בג' ולא בפחות א"כ כל מה שעבר לפני ר' אברהם ולפני ר' משה אינו כלום כיון שלא ביררו שלישי עמהם וא"ת כיון שהתקנה אינה מדברת כשא' מהדיינין קרוב לא' מן הכתות שהנשארים יבררו א' במקומו נאמר שהנשארים לבדם יכולין לדון א"כ גם כשהלך ר' משה הי' לו לר' אברהם לדון לבדו כיון שהתקנה אינה מדברת בדבר זה ולמה ישתנה דין זה שהיחיד או השנים יכולין לדונו משאר כל הדינים שאינם נידונים בפחות מג' ועוד אם נאמר שלא נלך רק אחר לשון התקנה בלבד א"כ בכל דין שלא ימצאו ב' מן הדיינין בעיר ידון הנשאר לבדו כיון שאין התקנה מדברת רק כשלא נמצא רק אחד מן הדיינין ואינה מדברת כשלא ימצאו ב' מהם וזה לא יתכן שיהי' מקצת הדינין נידונין ביחיד ומקצתן בג' אלא ודאי דברה כשלא יהיה מצוי א' מן הדיינין א) ה"ה ג"כ כשיהי' אחד מן הדיינין או הב' קרובים לא' מן הכתות או נאמר כשאחד מן הדיינין קרוב לא' מן

הכתות הוא בכלל לשון אם לא יהי' מצוי הכתוב בתקנה שכיון שאינו יכול לדון דין זה אינו מצוי קרינא בי' ע"כ נ"ל כמ"ש וגם נלמוד מזה שכל מה שעשה ר' משה ור' אשר ב) אחר שנסתלק ר' נתן מלהצטרף עמהם אינו כלום כיון שלא נשארו רק שנים ויראה לי שר' שמואל בן אלבגל ור' משה סהלון יחזרו לטעון טענותיהם בפני ב"ד שלא טענו ע"ע כלום כיון שלא טענו בפני ב"ד של ג' כדין תורה וכדעת מתקני התקנה ואין לדייניין לעכב בידם שט"ח זה כיון שאין בטענות שטענו ע"ע כלום אלא יחזירו למי שנתנו להם ועל הנראה בעיני חתמתי יהודה בן הרא"ש ז"ל:

שאלה עא

ילמדנו רבינו ראובן הפקיד אצל שמעון שק ובתוכו משי וקבל שמעון הפקדון בלי מדה ומשקל ומנין גם בלי עדים אח"כ הוצרך שמעון ושלח יד ולקח ה' לטרין מן המשי ומכרן ונשתמש בהן ובא ראובן המפקיד ושאל לו שלו ואמר שמעון אני שלחתי יד באמת ולקחתי מהמשי כך וכך אחזיר לך המשי או דמיו והשאר היינו לפניך השיב ראובן כי יותר מה' לטרין חסרו מהמשי ויותר הפקיד בידו כי הי' המשי כ' לטרין והוא לא מצא רק יו"ד וה' שלקח הרי ט"ו ועדיין יחסרו ה' והשיב שמעון איני יודע מה הפקדת כי בלי משקל קבלתים אמנם בריא לי שלא לקחתי משלך יותר מה' לטרין ילמדנו רבנו מהו עיקר הדין עוד ילמדנו רבינו כך הי' שראובן הי' שוחק בקוביא ומתקוטט עם אשתו ומכה אותה תמיד עד שברחה לבית אביה ובאו אנשים לעשות שלום ביניהם ועשו עמו תקנה בענין זה שאסר ע"ע הנאת תשמיש מאשתו עליו אם שמא יצחק לשום צחוק בעולם עד זמן ידוע ואיסור זה הוציאו בלשון נדר וכל מיני קיום שבעולם גם (כי) נשבע שאם שמא יצחק מכאן ועד הזמן הידוע שיגרש את אשתו פלונית בגט כשר מוסף על איסורו גם התנה שלא תשוה לו שום התרה בעולם לזאת השבועה גם התנה שלא יוכל לצאת מן העיר או סביב לה ט"ו פרסאות רק במאמר אשתו ואם שמא יעבור קבל ע"ע מה שקבל על השחוק ובעת האיסור והשבועה הודיעוהו שלא היתה אשתו יכולה לחזור אליו עד עבור ימי מספר מפני שהיתה צריכה לתקן ענינה בבית אביה ובתוך אלו הימים נפלה קטטה חדשה ביניהם ואמר ראובן לחמיו ולאנשים אשר היו עמו בעת האיסור והשבועה מאחר שאשתי אינה חוזרת עמי ולא נתקן ענינינו כראוי אני מבקש מכם שתחזירו לי אותו הכתב על השבועה והאיסור ושיהא בטל לגמרי מה עשה חמיו לקח טופס מהאיסור והשבועה כמו שהיה כתוב והחתים עליו עדים כשרים ואח"כ החזיר הגוף לראובן וקרע אותו אחר זה הלך ראובן ושחק או עבר התחום הנז' ואח"כ באה אשתו ומראה אותו

טופס וטוענת כי אביה לא הי' יכול לבטל השבועה הנז' והשבועה שנעשית אי אפשר שאינה נעשית וע"כ היא רוצה מב"ד שיכופו את ראובן לגרשה כאשר קיבל ונשבע לפי שהיא אסורה עליו ואינה חוששת אם יראה הוא גוף השבועה והאיסור קרוע כי בזה לא יתבטלו האיסור והשבועה עתה תחילת כל דבר צריך אני לדעת אם יכריחו אותו ב"ד על השבועה והאיסור לגרש ואם נאמר שאין כופין אלא לאותן השנויין במשנתנו או אם נאמר דאגב אונסי' שאינו יכול לשמש עמה ומצוה לקיים שבועתו גמר ומגרש כדאמר עלה דההיא א) וכן אתה אומר בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה ואמרינן בגמרא מאי עד שיאמר רוצה עד דמבטל מודעי' ואמרינן טעמא דאגב אונסי' ומצוה לשמוע דברי חכמים גמר ומגרש וכופין אותו והנה יש בכאן אונס ומצוה אחר זה צריך אני לדעת אם זה שהוא מראה עכשיו בידו גוף האיסור והשבועה קרוע אם תתבטל השבועה או האיסור בעבור זה מאחר שיש ביד האשה הטופס עוד צריך אני לדעת בריש זבחים ב) גבי כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן וכו' ואמרינן בגמרא אלמא דמינה מחריב בה דלאו מינה לא מחריב בה ורמינהו כל הגט שנכתב שלא לשם אשה פסול וכו' ומשני התם דל גוי' מינה הו"ל סתמא וסתמא פסול קדשים דל חולין מינה הו"ל סתמא וסתמא כשר אנא אדוני תרחיב לי בזה הפירוש שפירש"י ז"ל גם לשון הגמרא שהוא נראה שהי' לו להיות בהפך כי לשון רש"י ז"ל בטוב הי' בא לולי הגמ' יהי כנהר שלומך ויוסיף האל ימי עלומך כנפש שבעך ונפש קטן מקטני תלמידך עקביא ב"ר משה בר יצחק בר יהודה בר שמואל בן הנשיא ר' יצחק קאף ז"ל.

תשובה. יקבל החכם תשובתי מה שכתבת שאודיעך עיקר הדין איני יודע מהוא אבל אודיעך דעתי כי השם למען רחמיו יסכים על ידי לאמת ואליבא דהלכתא בשאלה ראשונה נראה לי שהנפקד גם כי לפי דבריו עשה שלא כהוגן ושלח יד במלאכת רעהו שהוא נאמן בשבועתו במגו שהוא אמר כמה שהנחת אתה נוטל כיון שלא נתנו לו במשקל ואין אדם נפסל לשבועה אם לא יעידו עדים שעשה דבר שנפסל בעבורו ובשאלה ב' נ"ל כי השבועה אינה תלי' בכתב של השבועה אם יהי' קיים אם לאו אפי' אם לא נכתב מעולם אם יש עדים בשבועה ושלא היה בתנאי קיימת היא ועוד אפילו אם היתה בטלה השבועה בחזרת הכתב אין כח ביד האב לחייב לבתו שלא מדעתה וע"כ השבועה היא קיימת וכיון ששחק והלך חוץ לתחומו הרי הוא מושבע ועומד לגרשה ויש לב"ד לכופו לקיים שבועתו והגט שיתן בכפייה זו הוא גט שכל דבר המוטל על האדם לעשותו כופין אותו לעשותו והמעשה קיים ודמי לתלוי' וזבין דזבינה זבין משום דאגב אונסי' גמר ומקנה הואיל ומקבל זוזי ומזה הטעם אנו אומרים גט המעושה בישראל כשר ודבר

שאינו מוטל על האדם לעשותו וכפו אותו עד שעשאו אין המעשה ההוא כלום ודמי לתלוי' ויהב דאין מתנתו מתנה ומזה הטעם אנו אומרים גט המעושה בע"א אפילו כדין אינו כשר משום דלאו בני עשויי נינהו וההיא דריש זבחים מבואר כי ג) הגמרא וגם פירש"י כי סברת התלמוד לפי מאי דס"ד מעיקרא דדבר שהוא מינו דהיינה קדשים לקדשים מועיל לעקור שמו ממנו אבל דבר שאינו מינו כמו חולין לקדשים אינו מועיל לעקור שמו ממנו ומקשה מכל הגט שנכתב שלא לשם אשה פסול ואפי' נכתב לשם גויה ופירש"י שמדקדק מדקתני שלא לשם אשה ר"ל דהוה משמע האשה הידועה והו' מצי לפרש שהיא ישראלית בת מינה של אשתו ומשני התם דל גויה מינה ותאמר משום דלאו מינה הוא לא מחריב בה הוה גט פסול משום דאלו נכתב בסתם ואנן בעינן וכתב לה לשמה וסתמא לאו לשמה קאי כדאיתא בגמרא לעיל הכא דל חולין מנייהו משום דלאו מינה הוא ולא מחריב בה הו"ל סתמא וסתם זבחים לשמן הם עומדין כדאי' בגמ' לעיל ולפי המשנה אין הטעם של הקדשים מסברא דמינה מחריב בה דלאו מינה לא מחריב אלא מקרא יליף לה ולא יחללו את קדשי בני ישראל אין חולין מחללין קדשים ושלומך יגדל כחפץ [דורש] שלומך וטובתך יהודה בן ה"ה ר' אשר ז"ל:

שאלה עב

תשובת שאלה. גלוי וידוע הוא שר' יוסף ארני' נ"ע היה אחד מן העשירים הגדולים שבמלכות ובצאתו הניח כל אשר לו לאשתו קרקע ומטלטלין ושטרות ולא נתן לה רשות למכור קרקע והיה לה כרמים רבים וקנתה מרתף לאסוף בו יין שתאסוף מכרמיה והיא כמו אשה נכבדת לא יצאה מביתה לעשות שטר ולא לגבותו ובניה היו משתדלים בשבילה כמו הבנים הנושאים ונותנים בבית אביהם ובשביל שר' יצחק בנה הי' משכיל וזריז מאד עזבה רוב אשר לה בידו ואם הצליח וקנה נכסים מאשר לאביו עשה כל החיל ההוא ואם אמרה בטענותי' שנתנה לו לגבות שטרות שסכומם כ"ו אלפים זהו' ידוע הוא שהיתה אמודה בכפלי כפלים וידוע כי בכל שנה הי' ר' יצחק בנה אוצר במרתף, שקנתה אמו יין שגדל בכרמים שלה וגם היה משים שם תבואה שהיה גובה מן השטרות שלה וכל התבואה שהיתה לה היתה במרתף ההוא מן היום שנפל אוצר התבואה שהי' לה בבית כפי מה שהגידו לי ובנה ר' יצחק הי' משתדל במכירת יין ובנתינת התבואה ובמכירתה וממנה היו טוחנים ואוכלין והוא נפטר בלא צואה ואולי הי' בעיניו שיהיה מתרפא מחליו ולא רצה לגלות ענינו אחר הדברים האלה והאמת אני אומר שיש לדקדק מאד בענין דין זה ולהוציאו לאמיתו כי הוא דין מרומה והוא דין יתומים ליתומים כי

יתומי ר' אברהם אחיו של יצחק הנז' יש להם חלק ונחלה בשל זקנתם מה שלא עשו הדיינים שום דבר מזה ואדרבא עשו הפכו בעניניהם הראשון במינוי האפוטרופוס שמינו לזקנם של יתומים כי הוא חפץ בטובת בתו ובטובת ניניו וישיאנה היום או מחר, וכן נכון לו כי היא בחורה יחידה לאביה ויחזיק בעלה השני בכל ממון בעלה הראשון ולא יחושו בתקנת היתומים ובממונם ועוד כי הדיינין הוציאו המרתף מרשות האם שהיתה יושבת בו היא ובנה מכחה טרם שטענו טענותי' ועוד שהדיינין קיבלו העדיות בענין המרתף וכל אשר בו טרם עמוד לפניהם הנתבע לדין וכבר ידוע הוא שאין מקבלין עדות אלא בפני בע"ד ופסקו הפסקנים שאם קיבל עדות שלא בפני בע"ד שאין דנין ע"פ אותו עדות כ"ש שאם נתקבלו קודם ששמעו דברי התובע והנתבע שאין לדון כלל ע"פ אותו עדות לד"ה ועוד שנראה מתוך העדיות שלא העידו כ"כ עדות אמיתית כי שנים מהם שהם עיקר העדות העידו זה כזה בלא גרעון תיבה אחת על חברו ובלא תוספת ואינו בטבע שיוכלו לכוין לשון א' בדקדוק אם לא הסכימו ע"כ ואם ב' נביאים לא נתנבאו בלשון א' ק"וח לב' הדיוטי דהדיוטי כ"ש אם הם רקים ופוחזים שיש לחוש יותר לעדותן וכיוצא בזה ש בירושלמי רב כד הוא חמי סהדי מכווני הוא חקר כד הוא חמי סהדי הכין והכין הוא מכוין פי' כשהיה רואה עדים שאומרים עדותן בכיון בלשון אחד הי' חושש שמא שקרנין הן ובעצה אחת כוונו לשונם והי' חוקר ודורש אותם אבל אם לא הי' אומרים ממש בלשון אחד זה אומר בכה וזה אומר בכה לא הי' חוקר אלא רק שהדא עדות מכוונת בלא הכחשה ועוד שכל הטענות היו בין שתי האלמנות ועוד שתשבע דוני' קלרא על כתובתה לא בעלת דברים של חמותה היא כי הממון של יתומים והאפוטרופוס הי' לו לטעון ועוד כי המרתף וכל אשר בו הוא בחזקת דוניא אורושול כי היא קנתה אותו ובניה אצרו בכל שנה בו יין של כרמים והחיטה שגבו מן השטרות שלה ואפי' אם הבנים הכניסו לשם שום דבר משלהם היה טפל ושל אמם היה עיקר והיה תשמישם בו כמשתמש בחצר של חברו גם כי לא היה כמשתמשין שלא ברשות לגמרי לפי שהי' משל אמם אלא אגב תשמישם בשל אמם היו משימים שם פעמים קצת מענייניהם וכאשר חלה ר' יצחק בנה שהי' כד' חדשים לפני מותו נתנה המפתח לר' יעקב בנה והיה משתדל במרתף בתיקון היין ובמכירתו ואם היו מביאין חטה הוא הי' מקבל אותה ומשימה במרתף ואם היו נותנין ממנה השטרות הוא הי' הנותן כי נושא ונותן בשל אמו כאשר עשה ר' יצחק כשהי' בריא והכל ברשות אמו ומצותה ומה יועילו לה העדים שהעידו שהיה ר' יצחק משתדל במרתף מכניס ומוציא שם הטה ויין ואמו מודת לו בדבר הזה והודאת בע"ד כמאה עדים דמי ומה שהיא אומרת שהחטה והיין שהיה משתדל בהם במרתף שהי'

שלה בזה אין העדים יכולין להכחישה כי גם אם הי' ר' יצחק אזמר שהי' הכל שלו והיא מכחישתו היתה נאמנת כיון שהמרתף שלה וברשותה וכאשר ממפתח אשר הי' ביד ר' יעקב משעה שחלה ר' יצחק אחיו והשתמשותו בו אינה הוכחה שכל מה שהיה במרתף היה שלו כן מה שנשתמש בו ר' יצחק ומה שהיה המפתח בידו אינה הוכחה שכל מה שהיה במרתף היה שלו ומתי שהיתה רוצה לסגור מפתחה על כל אשר בו לומר שכל אשר בו היה שלה או שקנתה מבניה או שהיתה לה בידה או בשיוויו היתה נאמנת כמו כל אדם במה שיש ברשותו שנאמן עליו בשבועתו והממע"ה ובשביל שמשכנה המרתף לא יצא מרשותה כי לא החזיק בו המלוה וע"כ נ"ל שיחזירו הכל למרתף כמו שהי' קודם שהתחילו הדיינין לדבר בדין זה ושתשבע דוניא אורושול שכל מה שהי' במרתף הוא שלה או שהי' לה ביד בנה בסכום מה שהי' בו ותקח וגם בענין השטרות יש לעשות דרישה וחקירה ולהשביע שבועות חמורות לידע אם נשארו מן השטרות שהיו על שם יוסף ארני' ברשות יורש ר' יצחק בנו ושיעשו גדר שלא יוכלו לגבות לפני השופטים בלא ידיעת מי שיש לו זכות בדין מן הדין זהו מה שנ"ל בדין זה אמנם מפני שאחד מבעלי הדין הוא אחי הר' אליקים לא יתכן לדון דין זה:

שאלה עג

מעשה שהיה כך היה שגרש אנדיו בנגדין מבראי לאשתו מרת אסתר בת נאסתירוק קראבידא די גורינא ובשעת כתיבת הגט, ונתינתו ביטל מודעי דמודעי וביטל כל עדים שיעידו כנגד זה וכל דבר שגורם פיסול על הגט והב"ד קרעו את הגט ועשו לה מעשה ב"ד ושם קבלו עדות מן העדים שהוא ביטל כל מודעי דמודעי וכל דבר שגורם פיסול על הגט הזה כמ"ש במעשה ב"ד בלשון הזה ובאו לפנינו עדים החתומים בתוך הגט שמואל הלוי ב"ר יצחק ק הלוי ודוד ב"ר ואדי קשלארי והעידו לפנינו שבפניהם בטל ר' דוד ב"ר יום טוב הנזכר כל מודעי ומודעי דמודעי שמכר על הגט שגרש בו מרת אסתר הנז' וכל דבר הגורם פיסול על הגט הנזכר הן שמסר אותן המודעות ואותן הביטולין בפני עדי ישראל הן בפני עדי אומות העולם הן בשטר הן בע"פ הן בלשון עברי הן בלשון נכרי או בשאר לשון וכן העידו בפנינו שבפניהם פיסל ר', דוד הנז' עד שיעיד שהוא מסר שום מודעי או שום ביטול או שום דבר גורם פיסול על הגט הנז' לפי שהוא פיסל מעתה כל העדים שיעידו ויאמרו שהוא מסר מודעא כדי לבטל הגט הנז' ונתן הגט ההוא ואח"כ הוציא אנדיו בנגדין שטר חתום בעדים שהוא מסר מודעא על הגט וזהו נוסחו בפנינו אנו עדים ח"מ בא אנדיו בנגדין דלבראי וכך אמר לנו אתם ידעתם כי ריב לי עם אשתי אסתר בת ר'

חנניא ב"ר אברהם דמתקרי אנשתרוק קראבידא די גורינא זה ג' שנים ויותר כאשר מרדה עלי ורוצה להשמט מתחתי וגם אתם ידעתם כי היא ואמה דוניא עכבו בידן כלי כסף וכלי זהב ומלבושין ותכשיטין וכלי בית וכלי חכמה וספרים שהפקדתי ושלחתי אצלן כאשר ישלח כל אדם לביתו זאת אשתו נאמנת רוחו כמעט שלא הי' דבר נחמד וכלי יקר אצלי שלא שלחתי לידן והפקדתי אצלן וכי מרדה בי אסתר אשתי הנז' כבשו היא ואמה תחת ידן כל מה שיש לי אצלן ולא רצו להשיב לי דבר ותבעתי אותן ע"ז כמה פעמים ולא יכולתי להוציאן מת"י והנה אומרות לי דאף שאם אתבע אותם לדין שיכפרו בהם או יטענו שמכורין הם אצלם או ממושכנין ושלא אוציאן לעולם מת"י עד שאכנע לעשות רצונן לגרש לאשתי הנז' כי ידעו שיש שם ספרים וכלים ומטלטלין יקרים בעיני מאד וכמעט שלא יוכלו לאנוס ולכוף אותי במין ממיני הכפיי' גדול מזה להיותי חסר מהם מאד לפי עניני ורצוני וכוספי עליהם מאוד כי הם מחמדי הטובים ולזה כי ראיתי אני שאין עצה להוציא המטלטלין מת"י אם לא שאכנע ליתן גט לאשתי הנז' כי מי יוכל לדון עם מי שתקיף ממנו הודיתי אך דבר שפתים ליתן לה גט למען הציל המטלטלין מידן ולמען יחשבו שאני מתרצה בלב שלם בגט הקשיתי לשאול ממון רב על הפרידה אמנם לא היה בדעתי להתרצות לעולם מהפרידה בשום ממין שיתנו לי אך באונס כבישת המטלטלין ופחדתי מהפסידם לגמרי ומחסרוני אליהם ותשוקתי אליהם מפני כל אלו הסבות דאנוס מהם הודיתי ליתן גט לאשתי אסתר הנז' ולזה אני מוסר מודעא לפניכם ומגלה דעתי לפניכם שכל גט שאצוה לכתוב ושאתן לאשתי אסתר הנז' או לשלוחה או לשלוחי להוליך לה איני מצוה לכתבו ולתנו לה או לשלוחה או לשלוחי ברצון נפשי רק אנוס ומוכרח מאד ומעושה מחמת כבישת המטלטלין הנז' ת"י וגם כי תתן לי האשה כופר רב על הפרידה ואקחנו או יקחנו אחר בעבורי לא תחשבו ולא יחשוב אדם שאני מתרצה בעד הממון ההוא שתתגרש ממני כי לולי אונס כבישת המטלטלין הנזכ' לא הייתי נותן לה גט לעולם בשום ממון אך אתם ידעתם שהמטלטלין ההם יקרים הם בעיני מאד וקצתם נחמדים אצלי מזהב ומפז רב וחביבים עלי כגופו ולזה לא מרצוני אצוה לכתוב גט ואתן לאסתר אשתי הנזכרת או לשלוחה או לשלוחי אך למען אוכל להוציא מת"י (מן)) המטלטלין ההם ולא תכבשם ולא תעכבם עוד ולזה אני מגלה דעתי אליכם שכל גט שאתן לאשתי הנז' קודם שיגיעו המטלטלין לידי שאני אנוס ומוכרח ומעושה מהאונס הנז' על כתיבתו ונתינתו ומפני שאני אנוס עליו אני רוצה שיהי' הגט בטל ושיהי' כחרס הנשבר וכדבר שאינו וגם אני מגלה דעתי בפניכם ומוסר מודע שכל ביטול מודע ומודע דמודע ודנפק מגו מודע ע"ס כל מודע שאעשנו קודם כתיבת הגט וקודם נתינתו

שכל אותן הביטולין אעשה אותם אנוס ומוכרח מצד האונס הנזכר כי אתם ידעתם שלא ישיב לי שליח האשה המטלטלין הנז' אם לא אתן הגט כמנהג ואם לא אבטל בכתיבתו ונתינתו כל מודע ומודע דמודע ע"ס כל מודע הלא תראו שהשליח מהנשים הנז' אם לא אתן הגט כמנהג בקש תיור מאת האדון המושל ממלא מקום אדוננו המלך יר"ה שלא אוכל לעכב המטלטלין אשר שלחו הנה הנשים הנזכרות אך שיוכלו, להשיבם לארצם ולביתם אם לא אתן הגט כאשר ישאלו והוצרכתי להודות בזה התיור אך לא מרצוני ומלבי אמנם אנוס כי לא ישלחו הנה המטלטלין אם לא אעשה להם התיור הנז' ושאודה בו וגם בפרט התנו שאבטל כל מודעי וכפי נוסח מה שהביאו בידם ואף אם הפקידו המטלטלין ביד הנעלה אן נתן והרשוהו בשטר לעשות מהם כרצונו ופטרתי מהם הלא ידעתם באמת כי הנעלה אן נתן לא ישיבם לי אם לא אגרש אשתי אסתר הנז' ככל אשר ישאלו כי כן הבטיחם אן נתן ובהבטחתו ואמיתו במסירה הם נשענים ובידו השלישו הפטורים עד שאגרש מצורף עם בטחונם בתיור כנז' ולמה כי גם המטלטלין ביד הנעלה אן נתן שיעשה בהם כרצונו הלא ידעתם כי אין מרצונו להשיבם לי עד שאגרש וכה דבר וכה ענני בפני רבים כאשר ידעתם ועל זה איני ניצול מהם מהאונס הנז' וע"ז אין דעתי בשום פנים באיזה גט שאצוה לכתוב ושאתן לאשתי אסתר הנז' או לשלוחה או לשלוחי שתתגרש בו אמנם אני נותן אותו אנוס גמור מהאונס הנז' וגם כל מודעי שאבטל ומודעי דמודעי ע"ס כל מודעי הכל כשאבטלם אבטלם אנוס ומוכרח מהאונס הנז' ואני רוצה שאיזה ביטול מודעא שאעשה על הגט שאתן לאשתי אסתר הנז' או לשלוחה או לשלוחי שיהא הכל בטל אם לא אומר בפניכם בפרט שאני מבטל מודעא זו שעשיתי בפניכם היום הזה ואם [איני] אומר בפניכם שאני מבטל מודע שעשיתי בפניכם רק שאומר בכלל שאני מבטל כל מודעי ומודעי דמודעי ע"ס כל מודעי איני רוצה שיהי' זה הביטול כלום מפני שגם על הביטול הזה או על הביטולים אני אנוס מהאונס הנז' ולזה הוו עלי עדים שאני מגלה דעתי בפניכם שאני אנוס מן האונס הנז' על כתיבת הגט ונתינתו וגם אני אנוס מהאונס הנז' על כל בטול מידעי ומודעי דמודעי וביטול מודעי דנפקי מגו מודעי ע"ס כל מודעי שכל הדבר שאומר שיקיים בו הגט ויבטלו כל מודעי ומודעי דמודעי דנפקא מגו מודעי ע"ס כל מודעי אני רוצה שיהי' הכל בטל וכאילו לא נאמר לפי שאני אנוס מהאונס הנז' על כל שאומר אותו וגם כי אומר בפני עדי כתיבת הגט ועדי מסירתו או עדים אחרים דברים שיהי' משמען שאני מבטל כל מה שאמרתי שיבטל בו הגט בשום פנים ושאני מבטל כל דבר שגורם כשיתקיימו אותן הדברים ביטול לגט זה ושאני מעיד על עצמי שלא מסרתי שום דבר על הגט שיבטל הגט מחמתו ושאני פוסל כל עדים או עד

שיעידו שמסרתי או שאמרתי שום דבר שיתבטל מחמתו גם זה או שיורע כחו של גט זה מחמת אותו מודע או אותו דיבור גם כי אומר כל אלה הדברים בפני עדים קודם כתיבת הגט ונתינתו דעו באמת שאני אומר כן מחמת אונס הנז' לפי שכן התנו המבקשים הגט ואם לא אתן הכי ע"פ התנאי שישאלו ולא אומר כל הדברים הנזכרים או רובם קודם כתיבת הגט וקודם נתינתו לא ישיבו לו דבר מן המטלטלין ההם הנז' ולזה אני מגלה דעתי לפניכם שכל מה שאומר אותו לקיום הגט לבטל כל מודעי ומה שאומר לבטל כל מה שאמרתי ג"כ לפסול כל עד או עדים שיעידו על מה שאמרתי לבטל גט זה ולגרוע כחו מהכל אני אנוס עליו לאומרו מהאונס הנזכר ואני ארצה שיהיה לשאומר כאילו לא נאמר לפי שאין רצוני חלילה שאומר דבר שתתבטל בו מודע זו אם לא כאשר אמרתי לפניכם גם אין רצוני לפסול איזה עד או עדים שיעידו עליו ועל מה שיעזור לבטל זה אמנם אני מקיים אותם ומעיד על כשרותם וגם כי יתנו לי מלבד השבת המטלטלין ממון רב על הפרידה דעו שאיני רוצה ומתפייס בנתינת הגט בשום פנים אבל אני נותנו אנוס מאונס כבישת המטלטלין הנז' וגם כי אשאל ושאלתי פיטור מהם מהכתובה ומכל דבר וגם כי פיטרתי אותם מן המטלטלין ושאלתי שיושבו לי הכתובות וגם אל יחשוב אדם שאני גומר בלבי לגרש אשתי נאסתר הנזכרת כי אין זאת חלילה רק אני אומר כן למען יחשבו שגמרתי בלבי לגרש אשתי נאסתר הנז' שאם יכנס זה הספק בלבם לא ישיבו לי המטלטלין הנז' ואנחנו ח"מ שמענו אנדיו בנגדין הנז' אנוס בכתיבת הגט ובנתינתו ובכל ביטול מודעי שיעשה בו ובכל מה שיאמר לקיים הגט ולבטל זו המודעא ושיורע בו כחה ובכל מה שאמר לפסול עד או עדים שיעידו על מה שאמר לבטל זה ולגרוע כחו מהכל ידענו שהוא אנוס מהאונס הנזכר מכבישת המטלטלין הנז' כי ידענו באמת ונתברר לנו כי גם שהרשו בשטר לנעלה אן נתן להשיבם לאנדיו בנגדין ופטרום אנדיו בנגדין מהמטלטלין לא ישיבם לו הנעלה אן נתן אם לא יגרש אשתו בנגדין הנז' בכל אשר ישאלו המקבלים הגט אך הוברר לנו שכל הפטורין השלישו ביד הנעלה אן נתן כדי שאם ימאן אנדיו בנגדין שישיב להם הנעלה אן נתן המטלטלין הנז' וישבר הפטורין ולבקשת אנדיו בנגדין הנזכר כתבנו דבריו כאשר אמר לפנינו ודברים אלו שדבר אנדיו בנגדין הנז' ומודעא זו שמסר לפנינו וגילוי דעתו שגילה לנו הי' בשני בשבת קודם כתיבת הגט ונתינתו בא' לחודש אב שנת ה' אלפים ותשעים ושבע לפרט האלף הששי למנין שאנו מונין בפה במגרש פורפינין כתבנו וחתמנו ונתנו ביד אנדיו בנגדין הנז' להיות לו לעדות ולראי' ולזכות והכל שריר וקיים יעקב ב"ר שלמה ז"ל ב"ר אלעזר המכונה יעקב די נימשי יהוסף הכהן ב"ר יהושע הכהן הנק' בן ארסיר ע"כ אח"כ העיד אחד מעידי

מסירת מודעא שלא ידע האונס הנז' אם אמת הוא אם לא כי הוא לא ראה המטלטלין מה הם או אם מכרן אנדיו הנז' או אם משכנם או הי' זכות לכובשים אותם עליהם וכל מה שהעיד בשטר המודעא שנתברר שאנדיו בנגדין היה אנוס בכתיבת הגט ונתינתו וכל מה שהעיד במסירת המודעא הכל לא נתברר אצלו אלא מפי אנדיו הנזכר והוא הי' מאמין לו ולכן העיד שנתברר לו שהי' אנוס אך לא היה יודע האונס הנז' ידיעה אחרת רק מפיו ע"כ תורף עדותו ועיקר דבריו ילמדנו רבנו אשה זו מה תהא עליה.

תשובה. לפי שבגיטין מסירת מודעא מהניא ואע"ג דלא ידעי' באונסי' כמו שמבואר בפ' חזקת הבתים א) אדון על מסירת מודעא ועל ביטולה כאילו היתה מודעא גרידא ואח"כ אדון על דברי העדים על בירור האונס דבר ברור הוא היכא דמסירת מודעא מבטל לי' לגיטה כי מבטל לה למודעי' מודעתו נמי בטילה והגט קיים כדאמר התם בהדיא בפ' האומר משקלי עלי ב) מאי עד שיאמר עד דמבטל לה למודעא ולא תימא דהיינו דווקא במסירת מודעא לחודה בהאי סגי כיון דמבטל לה אבל כל מה שמסר מודעי על ביטול מודעתו ועל כל מה שיאמר בשעת מסירת הגט שיהא קיים הגט וביטל דבריו הראשונים כגון זה בנידון זה תו לית לי' תקנתא לפי שאי אפשר לומר דבר בשעת נתינת הגט שלא קדמה לה מודעא דלא היא אלא כל מה שאמר בשעת נתינת הגט שהוא מבטל כל מודעא שמסר כנגד הגט או כדי לבטל הגט מהני דלעולם דבורו האחרון מבטל דבורו הראשון דאתי דבור ומבטל דיבור וראי' ברורה לזה מההיא דערכין ג) דגבי מתניתין דקתני וכן אתה אזמר בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני גרסינן אמר ר' ששת האי מאן דמסר מודעי אגיטא מודעי' מודעא ואמרינן פשיטא לא צריכא דעשיזה ואירצי מהו דתימא ביטולי בטלי' קמ"ל דא"כ ליתני עד שיתן מאי עד שיאמר עד דמבטל לי' למודעי' מדקאמר תלמודא האי לשנא א"כ לתני עד שיתן מאי עד שיאמר עד דמבטל למודעי' משמע דאמתניתין קיימא דקתני וכן בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני דבההיא נמי שכופין אותו לגרש בעי נמי דמבטיל לי' למודעי' אע"פ שלא ידענו שמסר מודעא לעולם וטעמא דמלתא משום דכל מגרש מתוך האונס איכא למיחש למודע שאין לך אדם שאונסין אותו בדבר שלא יבקש כל הצדדין והתחבולות שיוכל כדי לבטל מה שאונסין אותו עליו ולהכי מסתמא בעינן דמבטל לי' למודעי' ואי אמרת כל שמסר מודעא תחלה על כל ביטול מודעות שיעשה ועל כל מה שיאמר בו הגט לית לי' תקנתא מה הועילו חכמים בתקנתן כשתקנו לזה שמגרש מתוך כפיי' דמבטל לי' למודעי' שהרי יש לחוש שמסר מודעתו בענין שאין לה ביטול מאחר שאונסין אותו על נתינת הגט וכדאמרן אלא ש"מ כדכתבתי ואי קשה להאי פרושא דמפרשינן דכל שכופין

על הגט צריך ביטול מודעי ש"מ דאטו מסירת מודעי מי הוי אלא גילוי הדעת שהוא אנוס על נתינת הגט כיון שהוא מאותן שכופין להוציא ואנן כייפינן לי' להדיא מה צריך שיבטל מודעתו לא היא דאע"ג דכופין להוציא כיון דאין האיש מוציא אלא לרצונו צריך שיאמר רוצה אני וכי אמר הכי אמרינן דאגב אונסי' ומצוה לשמוע דברי חכמים גמר ומגרש הלכך כל דמסר מודעא מעיקרא אילו לא ביטלה בשעת מעשה כיון דמתוך כפיי' הוא מגרש אע"ג דאמר רוצה אני חשבינן לי' כאילו אמר איני רוצה ולהכי צריך שיבטל המודעא ושמעינן נמי מיני' דכל שיאמר שהוא מבטל כל מודעי שמסר כנגד הגט בהכי מהני ולא בעינן דלימא שיבטל מודעי ומודעי דמודעי דהא התם לא קאמר אלא מאי עד שיאמר רוצה אני עד שיבטל לה למודעי' משמע דבלשון ביטול מודעא לחוד מיבטלי כמה מודעי לפי שהלשון, הזה הוא לשון כולל ונכלל בו ביטול כל מסירת מודעא שעשה וכן כתב הרשב"א ז"ל אלא שהרמב"ם ז"ל א) חשש לדבר שהצריך לומר בשעת נתינת הגט שהוא מבטל כל דברים שמסר שגורמין כשיתקיימו ביטול לגט זה הא בביטול מודעא לחודא אם מסר מודעא תחילה על ביטול מודעתו לא מהני מ"מ בנידון זה אי האי מודעא חשיבי מודעא גרידא בלא ברור אונסו יצאנו מידי כל ספק בביטול המודע שהרי נתבטלה בפירוש כל מה שעשה או אמר שיפסול בו הגט או שיורע כחו ובר מן דין בהאי מודעא היא מודעא גרידא הויא כדאמרן לאו כלום היא וא"כ לא נתבטלה בפי' שרבנו שמואל ז"ל כתב בפ' חזקת הבתים ב) בהא דאמרינן גבי מלתייהו דנהרדעי דאמרי כל מודעא דלא כתוב בה אנן סהדי ידעינן באונסי' דפלניא לאו מודעי היא ואמרינן מודעי דמאן אי נימא מתנתא גילוי מלתא בעלמא הוא ופרשב"ם ז"ל גילוי מלתא בעלמא הוא כלומר הרבה בני אדם יוכלו לידע אונסו דכיון דאינו מקבל ממון בגט זה ובמתנה שנתן אם איתא דניחא לי' ליתנה מדעתו למה לי' למסור מודעא עכ"ל מכלל דכל שמקבל ממון על כך אין מסירת מודעי ראי' על אונסו כל שלא נתברר ממקום אחר אדרבה אמרינן שחפץ הוא בנתינת הגט מחמת הממון שנתנו לו אלא שמסר המודעא כדי שיתנו ויחזרו ויתנו ובודאי שהענין מוכרע מעצמו דליכא האי פירושא אחרינא בין מכר לגט ומתנה אלא דבמכר כל שלא נתברר אונסו אנו תולין שמרוצה הוא בכך משום זוזי דצריכי לי' אלא שרוצה למסור מודעא כדי שכל שיזדמנו לו מעות יבטל המכר ובגט ובמתנה דלא מקבל זוזי ודאי קושטא קאמר דאניס דמאי לימא בו כיון דלא מקבל זוזי הילכך בנידון זה שקיבל ממון בעל הגט אין מסירת מודעתו ראי' על האונס כל שלא נתברר אונסו ממקום אחר וליכא למימר דבנט ומתנה אפי' בלא אונס נמי מודעי' מודעא כל שגילה בדעתו מתחילה שאינו רוצה בדבר והיינו דאמרינן גילוי מלתא בעלמא הוא וכמו שכתב

הרב בעל העיטור ז"ל שכתב דאע"ג דליכא אונסא אחרינא אלא דלא גמר בדעתו דלא היא דכיון דקיי"ל בפ' האיש מקדש ג) דברים שבלב אינן דברים כי לא גמר בדעתו מאי הווי דאע"ג דגט מעושה בע"א פסול משום דברים שבלב התם לאו דברים שבלב מיקרו דכל שעושה הדבר ע"י כפייה אין הודאתו הודאה ותלמודא הוא דבעי מעיקרא בהכי כדבעינן לאוכוחי התם בפ' האיש מקדש מדתנן וכן אתה אומר בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני דדברים שבלב אינן דברים וקא בעי למימר דמש"ה הוי גט אע"פ שבליבי' לא ניחא לי' ולפום קושטא דמלתא לא הוי הכי דהתם ודאי לאו דברים שבלב מיקרו כיון דמתוך כפיי' מגרש דאי דברים שבלב מיקרו מאי טעמא בע"א פסול ובדין הוא דהו"ל למימר תלמודא התם ולטעמך אמאי בע"א פסול אלא דאיכא תלמודא בכמה דוכתי דמצי למימר ולטעמיך ולא אמר ושני לי' מאי דהוא קושטא דמלתא אפילו לדידן דאית לן דברים שבלב אינן דברים ד"ת דטעמא משום מצוה לשמוע דברי חכמים הא לא"ה מאי הודאתו כיון דמתוך כפיי' היא לא הודאה ואע"ג דבדרך דחיי' קאמר לה למימרא דמהכא לא תפשוט דאפשר דדברים הויין דברים ודאי דקושטא דמלתא דטעמא משום מצוה לשמוע הוא אפי' לדידן והיינה דנקט לה בבבא בתרא ובגיטין ובכמה דוכתי מהאי טעמא וכן כתב ר' אהרן הלוי ז"ל ומ"מ שמעינן מהאי סוגי' דכיון דאפי' במגרש מתוך אונס הוה קס"ד למימר דמאי דבליבי' לא ניחא ליה הוו דברים שבלב ולאו הוו דברים דודאי לדידן לפום מסקנא כ"ש שאין שם אונס כלל אלא דבליבי' לא ניחא לי' דמיקרו דברים שבלב, לא הוי דברים וברור הוא וכי תימא דכי מוסר מודעי מעיקרא לאו דברים שבלב נינהו אלא דברים שבפה כיון דקיי"לן כר' יוחנן דאמר אתי דיבור ומבטל דיבור א) וכ"ש היכא דאיכא מעשה דהיינו נתינת הגט ליד האשה דמיקרי מעשה לכ"ע וכדאיתא התם דכי יהיב לי' לגיטא מדעתיה בלא כפייה בטל ליה לדיבורי' קמא והו"ל דברים שבלב לחוד וא"כ ביטול מודעא למה לי אלא ש"מ דבגט ובמתנה טעמא דמודע גרידא מהניא משום דכיון דלאו זוזי מקבל כי מסר מודעא וקאמר אנוס אע"ג דלא מסדר לאונסי' מהמנינן לי' דאנוס דמאי טעמא לימא דאנוס אי לאו קושטא דמלתא הכי הילכך בנידון זה דקיבל זוזי אין מסירת מודעתו ראי' על אונסו כל שלא נתברר האונס ממקום אחר וכדכתבתי.

מעתה אנו צריכין לדון על בירור האונס אי מיקרי האי ידעינן באונסי' דודאי מדאמרינן רבה ורב יוסף בפ' חזקת הבתים ב) דלא כתבי' מודעא אלא למאן דלא ציית דינא שמעינן דלא אפשר למהוי ידעי' באונסי' אלא א"כ ידעו העדים באותו אונס (הילכך שאם יודע ל מה שיודעין בו יוכלו ב"ד להצילו מן הדין מאותו אונס היינו דכי ציית דינא לא כתבינן

מודעא לפי שבידו להנצל מן האונס ע"י ב"ד דההיא דרבה ורב יוסף ודאי בדידעי' באונסי' מיירא דאי לא פשיטא דלא כתבינן מודעא אמאן דציית דינא דמדלא אזיל לב"ד אחולי אחיל משמע דאונסו הוא דמצו ב"ד לאצולי מיני' דאי לא כי אזול וקבול מאי מהני' אלא ש"מ כדכת' ואע"ג דאביי ורבא פליגי התם ואמרי דכתבי' אפי' אמאן דציית דינא היינו משום דדילמא לא מזדקקי לי', בי דינא וכ"כ הר' שמואל ז"ל דזימנין דלא מזדמני ב"ד מיד ע"כ א"נ דאיהו חייש דילמא לא בעו למיצת לדינא ומקבל עלי' שמתא דבי דינא ולא מצי למעבד מלתא אחריתי דליכא למימר דלאביי ורבא אע"ג דמצו ב"ד לאצולי הוי אונס והיינו דכתבי' מודעי אמאן דציית דינא דלא משמע דפליגי אביי ורבא בהדי רבה ור' יוסף מהו נקרא אונס כלומר מקרי דינא אונס ב) כל שיוכלו להצילו בדיינים אי אינש דציית דינא הוא ולמר מקרי אונס אע"ג שאינו יכול להוציא בדיינין דודאי מדמר אמר לא כתבינן מודעא אלא אמאן דלא ציית דינא ואביי ורבא אמרי אפי' עלי ועליך מהאי לישנא משמע שעל עושי האונס בלבד נחלקו על מי כותבין ועל מי אין כותבין הילכך מדלרבה ור' יוסף לא מיקרי ידעינן באונסי' כל שאין ב"ד יכולין לעמוד על בירורו של דבר דאי לא כי צייתי הוי מיני לאביי ורבא נמי דלא מקרי ידעינן באונסו כל שאין ב"ד יכולין לעמוד על בירורו של דבר וזה נר' ברור ועל צד הסברא נר' הענין מוכרע מעצמו שאין דרך לנטות ימין ושמאל דהיכא מצי אינש לאסהודי ולמימר דאיהו ידע באונסו' או אפילו ידע באונסי' כל מה דהוא ידע באותו אונס ולא יכלו מן הדין להצילו מן האונס ההוא דמאיזה טעם ב"ד לא יוכלו להצילו מאותו אונס בדין אי אינש דציית דינא הוא לפי שאין הדבר מבורר להם ואפשר שיהיה הענין חילופו מן הטעם הזה בעצמו העדים ההם אין כח בידם לומר דידעו באונסי' שאין הידיעה ההיא ידיעה ברורה כיון דאילו ידעי לה ב"ד לא מצי לחיובי' בדינא ופשוט הוא הילכך בנידון זה (דמי) איני מוצא צד שיוכלו העדים לדעת בבירור שהוא אנוס בעת כבישת המטלטלין בענין שאם יודע לב"ד באותו אונס כל מה שהם יודעים שיוכלו להשיב לו המטלטלין שאם היה כן היו צריכין העדים לדעת ידיעה ברורה שהמטלטלין הם שלו ושהמחזיק בהן עכשיו יודע כן ושעליו להחזירם לו ואינו רוצה להחזירם לו אלא א"כ יגרש ולא תמצא זה בכל לשון המודעא שידעו העדים ידיעה ברורה שהמטלטלין ההם היו שלו וכיון שכן אין כאן ידיעה באונסיי דאפילו יש לו עדים שהיו שלו כל התופס נאמן עליהם שלקוחין הן בידו כל שאינן כלים העשוין להשאיל ולהשכיר דבמטלטלין תפיסתן ראיה על לקיחתן וכ"ש בנידון זה שלותה אשתו במזונותי' ופרנסתה אלפים דינר ויותר שהי' לה זכות בכבישת המטלטלין ולא היתה תופסת בהן היא ולא שלוחה שלא כדין מאי אמרת כיון שהעידו העדים שנתברר להם

אונס מכבישת המטלטלין אע"פ שלא בררו באיזה צד נתברר להם יש לנו לומר ולתלות כדי לאמת דבריו שהעדים ידעו שהוא מזוקק לפרוע מה שלותה ולא רצה השליח עד שיגרש אפילו היה הענין כן אין זה ראוי ליקרא אונס משום דודאי השליח אין לו רשות לתתם אלי' מן הדין דלאו בעד"ד הוא ואילו היתה אשתו עמו בעיר שהיא בעלת דברים דידיה בשעת העדאת עדים אולי היה מקום לטענה זו אבל עכשיו נאמר שהיה אנוס על נתינת הגט לפי שזה השליח לא עשה מה שלא הי' יכול לכופו בב"ד כ"כ הא ודאי לא אפשר מאי אי אמרת בכלל עדותן שהם ידעו שהוא שאל לאשתו פעם אחרת שתשיב לו מטלטלין וענתה שלא תשיב אם לא יגרש ליתא שאין בעדותן שיעידו שהיה אנוס אלא שהוא אנוס וכמשמעות הלשון שעכשיו יש לו אותו אונס וזה אי אפשר שיהיה להם ידיעה ברורה ע"ז דשמא אם עכשיו הי' תובע ממנה המטלטלין היתה משיבה אותם לו בנתינת מעותי' מה שלותה ואכלה או אולי בלא מעות ועוד מי יוכל לדעת אם אותן המטלטלין ההם הם היום שלו אם לאו דאפי' ראו אותם פעם אחרת ביד אשתו והודת שהי' של בעלה אולי השיבהן לו אח"כ ואחר זה מכרן או נתנן בענין שאין לו בהם כלום שהרי מי שהיה מחזיק בהן באותה שעה הוא נאמן לומר שלקח ממי שיאמר וכי תימא כיון שהעדים מעידים שהוא אנוס מכבישת המטלטלין בכלל עדותו שהשליח או מי שהיה מחזיק בכבישת המטלטלין הודה בפניהם שהמטלטלין ההם היו של המגרש ואעפ"כ לא יחזירם אא"כ יגרש שאל"כ לא היה האונס ברור להם לא היא שאם בהודאתו אמר שהוא שליח האשה ומחמתה מחזיק בהם לאו כ"כ להודות דמצי אמר לי' לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וכ"ש במקום זה שלא עשתו שליח אלא לקבל גיטה הילכך אפי' יודע דבר זה לב"ד לא ישיבו לו מטלטליו מחמת הודאה זו שאי אמרת שמא הודה מחמת עצמו ולא בשליחות האשה שהמטלטלין ההם עליו להחזירן ולתתם לו שהוא בעל דברים דידי' באותם מטלטלין ולא הנשים ובודאי מאחר שהמטלטלין שהם בידו נאמן היה בכך כמו שהיה נאמן לומר לקוחים הם בידו לא היא שאין בכל המודעא שום לשון שיורה שיש לו דו"ד עם השליח בענין אותם המטלטלין מחמת עצמו אלא כשליח הנשים שכן כתיב בלשון המודעי כי ידעתם כי לא ישיב לי שליח האשה המטלטלין הנז' אם לא אתן הגט כמנהג ואם לא אבטל בכתיבתו ונתינתו כל מודעי ומודעי דמודעי ע"ס כל מודעי הלא תראו שהשליח מהאשה והנשים הנז' בקשו תיור מאת האדון המושל ממלא מקום אדוננו המלך יר"ה שלא אוכל לעכב המטלטלין אשר ישלחו הנה הנשים הנז' אך שיוכלו להשיבם לארצם ולביתם אם לא אתן הגט כאשר ישאלו והוכרחתי להודות בזה התיור אך לא מלבי אמנם אנוס כי ראיתי כי לא ישלחו לי המטלטלין הנה אם לא כשיעשה

להם התיור הנז' ע"כ הרי עיין מכלל לשונו שאין לו דין ודברים מחמת השליח עצמו אלא מצד שליחות הנשים ושהוא מודה שמצד שליחותו הביא המטלטלין שם במקום נתינת הגט וכי תימא אע"פ שהוא לא מסר אלא עליהן שאונסות אותו על הגט מחמת כבישת המטלטלין כיון שהעדים מעידין שהוא אנוס אינו נאמן שנתברר להם מתוך הודאות השליח שאמר שהמטלטלין הם של המגרש שאינם בידו מצד הנשים ואפע"כ לא ימסרו לידו אא"כ יגרש ליתא שהרי בעדות העדים הוא הלשון הזה וידענו ויתברר לנו שאנדיו בנגדין הנז' אנוס בכתיבת הגט ונתינתו ובכל ביטול מודעי וכו' מהכל ידענו שהוא אנוס מהאונס הנז' מכבישת המטלטלין הנז' מדקאמר מן האונס הנז' מכבישת המטלטלין הנז' משמע שהם אינם מעידים על שום אונס מחדש על האונס שטען הוא בעצמו וכיון שהוא לא טען על השליח אונס של כלום אלא על הנשים ואותו האונס א"א שיודע לעדים בשום צד באותה שעה בענין שאם ידעו בו ב"ד ישיבו לו מטלטלין אין כאן אונס ברור סוף דבר חזרתי על צדדי המודעי ולא מצאתי שיוכלו העדים לדעת באותה כבישת המטלטלין שום דבר שיהא האונס ברור להם ועוד מצאתי בלשון המודעא לשון שאין לפקפק בו והוא זה גם ידעתם כי היא ואמה נבונא דונא עכבו בידן כלי כסף וכלי זהב ומלבושין ותכשיטין וכלי בית וכלי חמדה וספרים שהפקדתי ושלחתי אצלן כאשר ישלח כל אדם אל ביתו זו אשתו נאמנת ריחו כמעט שלא הי' דבר נחמד וכלי יקר אצלי שלא שלחתי אצלן והפקדתי אליהן וכי מרדה בי אסתר אשתי כבשו היא ואמה ת"י וכו' והנה אומרות לי דאני שאם אתבע אותם לדין שיכפרו בהן אי יטענו שמכורין הן אצלן או ממושכנין ושלא אוציאן לעולם מתחת ידן עד שאכנע לעשות רצונם לגרש אשתי הנז' כי ידוע שיש שם ספרים וכלים ומטלטלין יקרים מאוד וכמעט שלא [יוכלו] לאנוס ולכוף אותי במין ממיני כפייות גדול מזה להיותי חסר מהם כפי עניני וכוספי אליהם מאד כי הם מחמדי הטובים ולזה ראיתי כי אין עצה להוציא המטלטלין ההם מת"י מא אם לא כשאכנע ליתן גט לאשתי אסתר הנז' כי מי יוכל לדון עם מי שתקיף ממנו הודיתי אך דבר שפתים ליתן לה גט וכו' עכ"ד הנה אלו עיקר דברי המודעא והרי הם המיוסדים על טענה זו שהם היו מיראים אותו שאם יתבעם בדין יכפרו אותם או יטענו שמכורין הן או ממושכנין וכן מתוך דבריו שהוא בעצמו יודה שאין לו עדות ולא ראיה ברורה שיוכל להוציאם מהם בדיינין שאילו היה בידו עדיות או ראיות מספיקות היה תובע אותן בב"ד וכיון שכן גם העדים א"א שיהי' אונס ברור להם שאין האונס יכול להיות ברור להם אא"כ ידעו שהמטלטלין הם שלו בלי ספק ולא יוכלו לטעון לו בעדן שום טענה ואילו העדים היה להם ידיעה זו לא הי' לו במה שיירא שאם הי' תובען לב"ד יכפרו אותו או

יאמרו שהן מכורין וכיון שהוא מודה בזה גם העדים כשמעידין שנתברר להם האונס אינם מעידין אלא על האונס הנזכר כדבריו לא על אונס אחר שלא העיד הוא הילכך אין לך עדות העדים גדול מזה שיש בדברי עצמו שאין בעדות העדים שום בירור אונס כלל וזה מבואר לדעתי.

מעתה אחר שהוכחנו שאין בעדות העדים שום בירור אונס שא"א שיהי' האונס ברור להם חזרה המודעא כמודעא גרידא והרי נתבטלה תכלית הביטול כמו שהוכחנו ושוב אין בדבר בית מיחוש ועוד אני חוכך לדון שאפילו היה מקום לספק בענין שיוכלו העדים לדעת בירור האונס אין לנו לחוש שיהי' אנוס מחמת מה שהעידו העדים שנתברר להם שהוא אנוס כיון שלא ביררו באיזה ענין נתברר להם האונס משום דלעולם לא מתקרי ידעי' באונסו כשסותמין העדים דבריהם ואומרים אנו ידענו שהוא אנוס ולא יבארו באיזה ענין הוא האונס אלא צריכין לבאר שפ' אנס את פ' על ענין כך וכך לפי שעדים הם ולא דיינין ורוב המצוין אצל עדות לאו דינא גמיר שידעו באיזה ענין נקרא אונס מבורר ובאיזה אינו מבורר וזימנין דאינהו סברי שהוא אונס ברור ואינו כן וע"כ צריכין לבאר דבריהם מה שהם יודעים בענין האונס באיזה ענין הם יודעים כדי שיוכלו ב"ד מתוך דבריהם לדון דין אמת לאמיתו דאנן לעולם לא סמכינן אסופרים אלא במלתא דאינהו אית להו למידע דלימא שהוא דבר שעל הסופרים מוטל לדעת מצד אומנותם כמו חזקה על העדים שאין מעידין על השטר אא"כ נעשה גדול וכדומה לזה אבל מלתא אחריתי דספרי לא שייכי בה לא סמכינן עלייהו כלל דאפילו במידי דשייכי בה קצת כי לא הויא מלתא פשיטא מתמיהינן אמאי סמכינן עלייהו כדאמרינן בפ' יש נוחלין ח) אקנייה וקנינא מיניה לא צריך קניינא מיני' ואקניי' צריך ואמרינן מי איכא דאנן לא ידעינן וספרי ידעי שיילינהו לספרי דאביי וידעי לספרי דרבא וידעי וכיון דאפי' במלתא דאינהו שייכי בה מתמהינן היכי סמכינן עלייהו כ"ש במלתא דלא שייכי בה דלית לן למסמך עלייהו אע"פ שאמרו סתם שנתברר להם שהוא אנוס אא"כ שיאמרו האונס הילכך בנדון זה אע"פ שהעדים יאמרו שנתברר להם כיון שאינם מבררין באיזה ענין מבורר להם לא סמכינן עלייהו ואין כאן ידיעה באנסי' אלא תלינן שמחמת שהם הכירו מאז המטלטלין שהיו שלו וכסבורין שהוא נאמן עליהן שלא מכרן ומשכנן ושעל הטוען שמכרן עליו להביא ראיה מש"ה קאמרי שנתברר להם שהוא אנוס וכ"ש במקום הזה שחזר העד האחר והעיד שלא ידע אם מכר אנדיו הנזכר אותן המטלטלין דאינשי לא בקיאי בה שפיר איכא למתלי דטעו בהכי כיון דאינהו מבארי מלתייהו דנהי דודאי לעד לא מהמנינן לי' במאי דהדר ואמר שמה שהעיד שנתברר אצלו האונס הוא מפי אנדיו

בנגדין לבד ושהוא היה מאמין בו משום דבהא שייך למימר שכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד דאע"ג דקיי"ל כמר בר רב אשי דאמר בפ' האשה שנתארמלה א) ובפ' חז"ה ב) דהעדים שאמרו מודעא היו דברינו נאמנים וכמו שפסקו רוב הפוסקים דההיא כשאין כ"י יוצא ממקום אחר וכן פ' ר"י הזקן וכל המפרשים ז"ל וכדמוכחא כולה סוגיא דהתם דאין דרך לנטות ממנה כלל הוא בכ"י יוצא ממקום אחר אפי' מר בר רב אשי מודה דאינן נאמנים ואע"ג דמודעא ניתן לכתב וכן נמי ההיא דהתם דתנאי הי' דברינו מפרשי לה נמי בכי האי גוונא דאין כתב ידו יוצא ממ"א הא בשכ"י יוצא לא מהמני דהו"ל כחוזרין ומגידין וכ"ש בנדון זה שכ"י יוצא ממ"א שאחר שהעידו שנתברר להם האונס לאו כ"כ לחזור ולומר שמפיו לבד נתברר להם דבהא לא עביד אינשי דטעו אבל בבירור האונס בהא איכא למימר דטעו כיון דאינהו מבארי שלא ידעו אם מכר אנדיו המטלטלין ההם או משכנן דבהא אפשר למטעי דמפני שידעו מאז שהמטלטלין היו שלו סבורין שגם עכשיו הוא נאמן עליהם שרוב בני אדם שלא ידעו בטיב דיני ממונות חושבין כן מחמת דיני האומות שהוא כך וכך וכיון שכן סומכין על ביאורו של העד שהרי מבארין באיזה צד נתברר להם וכדכתבתי וכ"ת כיון דאיכא לספוקי בלשנא דסהדי אי בריר להו אונסא שפיר אי לא א"כ הו"ל ספק מגורשת ונעמידנה על חזקתה בחזקת א"א היתה לא היא דהא איכא סהדי דמסהדי עלה שנתגרשה דהיינו עדי הגט ועדי מסירתו והיא עדות ברורה שבשבילה התירוה ב"ד לינשא ועדות המודעא אינו עדות מבואר מאחר שאינם מבארים באיזה ענין נודע להם שהיה אנוס ע"כ וכדכת' וכיון שכן עדות זה האחרון שאינו ברור אינו יכיל לגרוע כחו של הא' שבשבילו התירוה ב"ד לינשא דכיון שהתירוה לינשא אזיל לה חזקת איסור שלה וקמת לה בחזקת התר ודמיא הא מלתא קצת למאי דאמרינן בפ' האשה שלום ג) דאם עד א' אומר מת והתירוה לינשא ובא אחר ואמר לא מת הרי זה לא תצא מהתירה הראשון ואמרינן טעמא התם משום דבכל מקום שהאמינה תורה עד א' הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים והא התם דבחזקת א"א היתה ואי אתי עד שני קודם שהתירוה לינשא הו"ל עד ראשון עד א' בהכחשה ולא כלום ואפ"ה כי אתא אחר שהתירוה לינשא לא תצא מהתירה הראשון דהו"ל כחד במקום ב' ה"נ כיון שהתירוה ב"ד לינשא ע"פ עדים הראשונים ועדות אלו אחרונים אינו עדות מבורר לא תצא מהתירה הראשון דעדות שאינו מבורר במקום עדות מבורר הו"ל כההיא דקרי לי' חד במקום ב' וגרע מינה וכ"ש אחר שהגיד א' מן העדים שהוא לא ידע אם המטלטלין ההם היו שלו של המגרש או היה זכות לכובשים עליהם דבהא ודאי פשיטא דלא חוזר ומגיד הוא ואין בעדות שום ממש לאוסרה אחר שכבר הותרה ע"פ עדות הראשון שהוא

עדות ברור דליכא למימר בכה"ג דהא איכא סהדי דידעי דאנוס הוא דהיינו עדי המודעא ואם לא ביארו בשטר המודעי יבארו עכשיו איך נתברר להם דהא לא נפק האי קלא אלא מתוך עדותן של העדים וכיון שהא' ביאר עדותו בענין שא"א מתוך עדותן שיהא האונס ברור להם תו ליכא למיחש להו וכ"ש כאן בנידון זה שהעדים הם במקומו של המגרש והוא מתרחק היום להביא עצות מרחוק לאוסרה ולעגנה שאם היה לו עדות אחרת מבואר מזה הי' מגלה אותו ומפרסמו מצורף לזה שאילו היו העדים יכולין לדעת ידיעה ברורה שהמטלטלין ההם שלו בענין שיוכל להוציאם בב"ד שוב אין לו טענת אונס כיון דלא אזיל קביל בבי דינא אחולי אחיל ואע"ג דס"ל לאביי ורבא דכתבינן מודעא אמאן דציית דינא הא אמרן דטעמא משום דאיכא דחייש דלמא לא מזדקקי לי' בי דינא וכמ"ש רבנו שמואל ז"ל או משום דב"ד לא כפי אלא בשמתא ואיהו חייש דלמא איהו לא קפיד בשמתא דרבנן אבל היכא דיש כפיה גמורה ויורדין לנכסיו כמו במקומותינו אלה שיש בכל קהל וקהל אנשים ממונים לתת דין בין אדם לחבירו וכופין כל א' וא' ע"כ בגופו ובממונו ויורדין לנכסיו בכי האי ודאי לא מצי למטען טענת אונס וכדאמר ר' יוסף בפ' הנזקין דאין דין זה נאמר ולא סברו בה שום חולק בגמ' דאפי' אביי ורבא מודו וטעמי' כדאמרן דבי דואר עדיף טפי מב"ד שיש כח בידו לכוף בגופו ובממונו וכך קבלתי מפורש מפי רבותי ז"ל וכן בשיטת אבא מארי ז"ל הילכך אף ב"ד שלנו הממונין היום בקהלות אלה בי דואר חשיבי שיש כח להם לכוף בגוף וממון וכיון דלא אזיל וקביל אחולי אחיל ואע"פ שיש לדחות דלא אמרינן הכי אלא היכא שלא מסר מודעא אבל היכי דמסר מודעא הא חזינן דלא אחיל מידי דהוא אתלו' וזבין זביני זביני משום דאגב אונסי דזוזי גמר ומקני ואפ"ה מסר מודעא מודעי' מודעי וכדמוכח מההיא דאמרינן א) מאן דחתם אמודעא שפיר חתם ומאן דחתם אאשקלתא שפיר [חתם] לא דמי דשאני התם דכיון דחזינן לי' דאניס ואין לו צד להנצל מן האונס איכא למימר דלא גמר ומזבן אע"ג דאיכא זוזי כיון דמסר מודעא אבל היכא שבידו להנצל מן האונס ולא אזיל וקביל ודאי אחולי אחיל אלא אעפ"כ מסר מודעא דסבר הוא אתפוס החבל בשתי ראשיו כדי שיתנו ויחזרו ויתנו אלא שאין אנו צריכין לזה מן הטעמים שכתבתי. ועוד אפשר לנו לדון ולומר שאפי' היה עדותן של עדים אלו על האונס מבורר כיון שבשעת נתינת הגט פוסל כל עדים שיעידו על שום דבר שיתבטל בו הגט ושיורע כחו שוב אין חוששין לעדותן וכ"כ הרשב"א ז"ל על ביטול המודעות וז"ל ואני אומר להוציא ידי כל ספק שיבטל כל מודעא ועוד שיפסול כל עד שיעיד שמסר מודעא לפניו וא"ת ומה יועיל לגבי איסורא אם יעידו עדים כבר העידו אני אומר כל שהוא פוסל עדים אף הוא מבטל

כל מודעא לגמרי וכאותה שאמרו בפ' מי שאחזו ב) וליחוש שמא בא באומר נאמנת עלי שלא באתי וליחוש שמא פייס באומר נאמנת עלי שלא פייסתי אלמא כל שאינה מאמינה אינו טורח לבא ולפייס וטעמא דמלתא דכיון שאינו יכול לקלקלה בב"ד אינו מצי לקלקלה בידי שמים וכדאי' בירושלמי בריש מכילתין וה"נ כיון שהוא פוסל עדיו ואינו יכול לקלקלה בב"ד אף הוא גומר בלבו ומבטל כל מודעות שקדמו לו שאינו מצוי לקלקלה בידי שמים ע"כ. ואני רוצה לדקדק אחר ראיותיו אע"פ שיש לדון עליהם כבר הורה זקן ופשטה הוראה זו בכל גלילותינו ועושין בה מעשה וכ"ת האי טעמא לא מהני אלא למסירת מודעא גרידתא הא הוא דקאמר לה רבינו ז"ל אבל היכי שנתברר אונסו מאי מהני פיסול עדים אם אנו יודעים שמתוך אונס הוא מגרש לא היא דהתם ה"נ איכא למימר כיון שהוא פוסל עדיו ואינו יכול לקלקלה בב"ד אף הוא גומר בלבו ומגרש בלב שלם אע"פ שאונסין אותו ע"כ וליכא למימר דכיון דמתוך האונס פיסל עדיו האי פיסל עדים גופא לא מהני מידי דא"כ במסירת מודעא לחודה אמאי קאמר רבינו ז"ל דמהני פיסול עדים דהא מסירת מודעא היינו דאנן מהמנינן לי' דאנוס הילכך אי מהמנינן לי' דאניס פיסול עדים מאי מהני הרי מתוך אונס פוסל אותם ואי לא מהמנינן דאניס א"כ אין ממש במודעתו ואפי' ביטול לא צריך דליכא למימר דמסירת מודעא דגיטא ומתנתא לאו היינה דאניס אלא דבליבה לא ניחא לי' שכבר הוכחתי למעלה דאי לאו דאניס אלא דבלבי' לא ניחא לי' דברים שבלב נינהו ואפי' ביטול מודעה לא צריך ואף הרשב"א ז"ל עצמו כ"כ דמודעא דגיטא ומתנתא מטעם אנוס אתיא עלי' עוד כתב בפ' השולח וז"ל מודעא דמאן אילימא דגיטא ומתנתא גילוי מלתא בעלמא הוא ואפילו תולה מודעתו בדבר ונמצא שאותו דבר לא היה מעולם וכיחש לעדים אפ"ה הגט בטל מכיון שהוא אמר שהוא אנוס ואיכא גילוי דעת שהוא אנוס שהרי הוא מבטל והרי יש כאן גילוי דעת שאם אינו אנוס בכך למה מגרש אם אינו רוצה לגרשה לא יגרש אלא ודאי אנוס הוא אלא שמתירא לגלות אונסו או שרוצה לכסותו ותולה אותו בדבר אחר ע"כ הכותב דורש שלום אוהביו ורבותיו הצעיר בבית אביו חסדאי בן הר' יהודה בר' חסדאי זלה"ה. .

תשובה תחילה נדון על מסירת מודעא וביטולה ואח"כ נדון על האונס גרסינן בפ' חזקת ג) רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו לא כתבינן מודעא אלא אמאן דלא ציית דינא ופי' ר"י בן מגיש ור' מאיר הלוי ז"ל דאיירה בפשרה כגון ראובן תובע לשמעון וא"ל תן לי כ"וכ שיש לי בידך וא"ל להד"מ והוצרך לעשות עמו פשרה וקודם הפשרה מסר מודעא וס"ל רבה ור' יוסף דמי צייתי דינא לא כתבינן דה"ל כמודעא דזביני היכי דלא ידעי בה סהדי דאניסי אבייי ורבא דאמרי תרווייהו אפי' עלי ועליך דאע"ג דצייתי דינא כיון דיכול

למכפרי ולאשתבועי בשקרא אין לך אונס גדול מזה אמרי נהרדעי כל מודעי דלא כתוב בה אנן סהדי ידעי באונסי' לאו מודעא היא [מודעא] דמאי אילימא דגט ומתנתא גילוי מלתא בעלמא היא ופירש"י הרבה בני אדם יוכלו לידע אונסו דכיון דאינו מקבל ממון בגט זה שנותן אם נתנו מדעתו למה מסר מודעא והק' מור"מ מרוטנבורג ז"ל דילמא בגט נמי זוזי אנסוהו שנותנין לו קרובי אשה לגרשה ובמתנה אינו אנוס אונס גמור אלא אדם גדול ביקש ממנו מתנה ואינו רשאי להשיב פניו ופי' הוא ז"ל אי גט ומתנה גילוי מלתא בעלמא הוא אמאי קאמר אי לאו ידעי באונסי' דלאו מודעי היא כלל והגט כשר לינשא בו לכתחילה ובמתנה גובה אותה לכתחילה והא הרבה נותני גט ומתנה אנוסי אונס גמור א"כ אפי' לא הי' מפ' אונסי' הוה לו למיחש דילמא אנוס ולכל הפחות לגבי נט לא נתירה לעלמא בלא נט שני ואם קבלה קדושין מאחר תצטרך גט משניהם ובמתנה לא יגבה בשטר זה וזה הפי' הוא דחוק ולפי ענ"ד אינו קשה לפירש"י כי אפילו אם קבל מעות בגט מקרובי האשה אינו דומה למעות שמקבל במכר כי במכר עיקר מכירתו הוא בשביל המעות כי אין אדם מוכר דבר אלא בשביל חפצו למעות ולא בשביל סבה אחרת והן הן האונסין אותו למכור ולאונס זה אינו מועיל לבטל המקח הילכך אין לפרש במודעא שהכירו אונסו שלא היה בסתם מוכר דזוזי אנסוהו אבל בגט אפילו אם יתנו לו מעות דבר ידוע שאינו, סבת הגט שאם הי' ביניהם אהבה ושלום כמו שראוי להיות בין איש לאשתו אפי' יתנו לו כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו להם אלא מחמת קטטה שביניהם או שנאה ששונאתו גורמות הגרושין והמעות אינן אלא טפלים לדברים אחרים הגורמין לגט הילכך לא דמי למעות המכר דנימא גמר ומקנה משום הכי פריך גילוי מילתא בעלמא הוא שהוא אנוס כיון שמוסר מודעא דכיון דאינו מקבל ממון בגט ר"ל כמו במכר כי אין קבלת ממון של הגט דומה לקבלת ממון של מכר וגם במכר נמי אם אנסוהו למכור חפץ בפחות משוויו אין מכירתו מכירה דהא דאמר ר"ה תלוהו וזבין זביניה זביני דאגב אונסי' גמר ומקנה היינה דוקא דלא איזל גבי' אלא כדי אונאה וכן משמע הלשון וזבין כדין מכר ואם איזל גבי' טפי מאונאה דמיא לתלוהו ויהיב וכן כתב הר' יונה ז"ל דהוי זביני במקרקעי אפילו לא נתן לו כל שוויו לפי שאין אונאה לקרקע ותורת מכר בכך ומכרו קיים אבל במטלטלין כיון שיש שם אונאה כדי ביטול מקח אין כאן מכר ואני אומר כי גם במקרקעי אם יש שם אונאה עד פלג דהוי ביטול מקח בקרקעות לדברי התוספות וכן פסק א"א ז"ל הנה הוכחנו שאין נתינת הממון גורם אלא שוויו של מקח גורם קייומו וא"כ בגט נתינת הממון אינו גורם קיומו אם אינו נותנו לרצונו בלא ממון הילכך פריך שפיר גילוי מלתא בעלמא הוא אילימא מודעא דזביני והא אמר רבא לא כתבינן מודעא

אזביני מודה רבא היכא דאניס כההוא מעשה דפרדיסא דההוא גברא דמשכן לי' פרדיסא לחברי' בתר דאכלי' תלת שנין א"ל אי מזבנת לי' ניהלי' מוטב ואי לא כבישנא לשטר משכנתא ואמינא לקוחה היא בידי כגון האי ודאי כיון דמסר מודעה כתבינן אם חבירו אונסו ופירש"י ז"ל כגון דאמר לעדים אתבענו לפניכם והוא יאמר שמכרתי' לו ואינו חייב לי כלום ואח"כ יאמר לי בסתר שאכתוב לו שטר שלא בפניו ושאתננה לו ויתן לי הדמים וכן עשה וקודם כתיבת השטר אמר לעדים אתם שמעתם שאמר שהיא מכורה בידו זה ג' שנים ואני צריך לכתוב לו שטר מכירה והרני מוסר מודעא בפניכם שאיני מוכרו ברצון נפשי אלא משום דכפה במשכונה כה"ג כותבין שידעו אונסו ואפילו אם היה ב"ד יודעים כל מה שידעו העדים לא היו יכולין להוציא ממנו הפרדס כי הי' יכול לטעון אמת הוא שהוא היה קנוי בידי ואבדתי שטרי ובקשתי ממנו שיעשה לי שטר מכירה שנית דאמינא אזבון דידי ואפ"ה כיון שיש הוכחה שראוי לו למוכר לירא על הפסד הפרדס כותבין במודעא שהכיר באונסו וכ"כ ר"ת דטפי משני חזקה משכן לו הפרדס אפ"ה כיון שהיתה בידו לגרום לו הפסד כמו שהוא אנוס עלי' ראוי לזה לירא מדברי' ולחוש ולמכור לו מחמת אונס אימת ההפסד וכמאן דידעי באונסי' דמי ולענין ביטול מודעא של מכר היכא שהכירו אונסו וכפוהו עד שביטל המודע יש מחלוקת בין הפוסקים רבנו יצחק בעל התו' כ' דמהני הביטול והביא ראיה מההיא דערכין דמהני ביטול מודעא בגט ואע"ג שכפו אותו עד שביטל המודעא ואע"פ שאמר בשעת מסירת מודעא כל מה שאבטל לא יהי' בטל אינו מועיל דאמר לבסוף כשיכופו אותו לבטל כל מה שאמר קודם בטל הכל דאגב אונסי' גמר ומבטל ור"י אלפסי ז"ל חולק ואמר שאני גט דמדינא מחייב ליתן גט וכי מעשינן ליה כדין מעשינן לי' מידי דהוה אעולות ושלמים הילכך מהני הביטול אבל זביני דלא מחייב מדינא לזבוני כי בטלי' למודעא באונס לא הוה ביטול וכ"כ רבנו האי ז"ל היכא דמסר מודעא אזביני', אפי' פרש בשטר זבוני דההוא אונסי' דאנסיה אעקיר זביני איבטלה נמי אודיתי' בביטול מודעא ועוד, כ' כי היכי דמודעא דזביני' לא מתקיים עד דמתבריר אונסי' כמה דמתבריר מודעא ה"נ לא איבטיל עד דמתבריר דאיסתלק אונסי' כמה דאיתבריר ביטול מודעי' וכ"כ ר"מ הלוי דלא מהני ביטול מודעא בזביני' עד שיעידו עדים שידעו בסילוק אונסו עוד כ' ז"ל והשתא דאיתברר טעמא דמלתא גבי גט דאע"ג דבטלי' למודעי' מגו אונסו הוה ביטול משום דעשויה כגון גבי זביניה דלא הוה ביטול משום דאנסוהו לזבוני שלא כדין דגט וזביני כהדדי לענין ביטול חד דינא נינהו דכל היכא דאנסוהו כדין בין בזבוני אע"ג דבטלי' למודעא מגו אונסי' הוי ביטול והוה כאומר רוצה אני וכל היכא דאנסוהו למהיב גיטא

או לזבוני' שלא כדין לא הוה ביטול עד דמתבריר כרעות נפשי' בתר דאיסתלק אונסי' וא"א ז"ל לא הביא בפסקיו אלא דברי התוספות.

ועתה בנדון זה שלפנינו שהעידו עדים שידעו שהיה אנוס וכן מוכיח מן הענין שלא רצו לשלוח החפצים עד שהוצרך להודות שלא לעכב המטלטלין אשר ישלחו הנשים ושיוכלו להשיבם אם לא יתן הגט יראה שהמודעא היתה כדין והביטול הי' באונס ולדעת התוספות מועיל הביטול ולדעת שאר הפוסקים אינו מועיל כיון שלא נתברר סילוק האונס וכן יראה שהוא דעתך כיון שהוצרכת להחזיר המודעא מודעא גרידא בלי אונס מחמת שלא נתברר לך שיוכלו העדים לידע אמיתת האונס והאמת כך דעתינו נוטה דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתם שתקנו מסירת מודעא עא לבטל האונס כי ידוע הוא כי כמו שהאונס אונסו למכור כך יאנס אותו לבטל המודעא שמסר כ"ש לגבי גט דאיכא צד ממזרות מי יכניס ראשו במחלוקות שיש בין גאוני עולם ולהקל הדבר ואם היה מעשה בא לידנו הי' נר' להצריכה גט מספק אמנם לסברתך לפי שלא נתברר האונס לעדים והיא מודעא גרידא ומהני ביטול ולדעת הפסק של א"א ז"ל אפי' אם הכירו העדים האונס מועיל ביטול המודעא כמו דמהני ביטול מודעא במכר היכא שהכירו אונסו והגט גט ואשר כתבת כיון דאיכא לספוקי בלישנא דסהדי אי בריר להו אונסא שפיר או לא א"כ הויא לה ספק מגורשת והעמידנה על חזקתה ובחזקת אשת איש היתה ודחית סברה זו משום שיש עדות ברורה שנתגרשה כראוי ובשבילה התירוה לנשא ועדות המודעא אינו ברור ועדות האחרון שאינו ברור אינו מבטל עדות ראשון הברור איני מבין דחי' זו כי אדרבא המודעא חתומה בעדים הוא עדות הראשון ואם היה העדות מבורר לפי דעתך היתה מבטלת הגט הבא אחריו עתה שהוא ספק בירור והוא ספק אם ביטלה הגט שאחרה אם לאו העמידנה בחזקת שהיא אשת איש ודמי להא דאמרינן א) טבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ אע"פ שנתעסק באותו המין כל היום כולו לא עלתה לו טבילה אע"פ שודאי טבל והספק נולד אח"כ ואפשר שאחר הטבילה בא עליו ממה שנתעסק בו אפ"ה כיון שנולד בזה רעותא אמרינן העמידהו על חזקתו ואמרינן לא טבל טבילה הוגנת כ"ש בנדון זה שנודע דאיתילד בי' ריעותא קודם כתיבת הגט ואפשר שנתבטל הגט מעיקרו שנאמר העמד אשה על חזקתה ואימור לא נתגרשה כי כל א"א בחזקתה עומדת עד שיודע לך שנתגרשה גרושין גמורין ואשר כתבת שאפי' היה עדותן של עדים על האונס מבורר כיון שבשעת נתינת הגט פסל כל העדים שיעידו על שום דבר שיתבטל בו הגט שוב אין חוששין לעדותן וכמ"ש הרשב"א ז"ל וכי תימא איך יוכל שום אדם לפסול עדים כשרים ולאו כל כמיני' ודאי לענין ממון דבר שהוא חובתו הודאת בע"ד

כמאה עדים דמי ויוכל לפסול כל אדם לחובתו אבל לענין איסור אינו יכול לפסול שום עד לפע"ד ואפי' לפי דבריו בלשון זה אינו יכול לפסול שום עדים דכיון דידעי אונסו ונתברר להם א"כ מה שפוסל עדיו לא מהני מידי ולא דמי למודעא גרידתא דכיון שלא הכירו אונסו ומבטל המודעי ופוסל עדיו כיון שביטול המודעא מועיל לבטל המודעא הרי נסתלק האונס כי דיבור האחרון מבטל הראשון ומש"ה יכול לפסול כל מה שירצה אבל בנדון זה שלא נסתלק האונס קודם ביטול המודעא גם פסול העדים [אינו כי מחמת האונס הוא פוסלם והשם יצילנו מעונש הדין ושלום מעלתך תעלה מעלה ורחבה ונסבה למעלה כחפצך וחפצי נאמני מעלתך דורשי שלומך וטובתך ומתפללים בעדך לאלהי קדם מעונה הבאים בחתום וכורתים אמנה באמונה היו דברינו דברי היושבים בגנים חברים בפרשת הם המדברים אין זה ספר כריתות אבל הוא ספר מקנה החתום והגלוי מודעת בכל הארץ יושר אמרים הנה אלהים עולים מן הארץ הארץ האירה מכבודו וכוכבי ערץ ערץ וארץ אל עליון קונה אמנם עולם חסד יבנה בו חכמה ובינה ומשפט יתאוששו חסד ואמת נפגשו ובו לימודי ה' לא יחסרו כל טוב וכתר מלכות לבשו עוז ומשפט וחטאת יהודה כתובה בחסד ואמת יכופר ותיטב לה' משור פר חסדאי הוא וחסדינן מיליו וכינור מהלליו מנגן מאיליו רוח ה' נשבה בו רוח צפון תחולל מצפוני חכמת לבבו אמנם כי אתם עם ועמכם תמות חכמה ונחנו מה מול הרים הגבוהים ובעבור נסות אותנו בא האלהים וענותו ואהבתו מקלקלת השורה לדעת דעתנו הקצרה הלא היא נגד דעתו הרחבה לכלא חשיבא וכתבנו לך דעתינו ואתה תבחר ולא אנו ועל זה חתם הר' יעקב והר' יהודה בני הרא"ש ז"ל. מי אשר יבא אחרי המלכים אשר כבר עשוהו מי הוא זה אשר ערב לבו לגשת אליהם לחלוק על דבריהם אשר בראיות ברורות דבריהם מוכיחים שפתים ישק משיב דברים נכוחים עאכ"ו צעיר כמוני אשר הזמן מארץ מולדתי הוציאני וטוליטולה טלטולי גבר טלטלני טרם למדתי חכמה וגם פה לא עשיתי מאומה ונטל רוב המדבר בלשוני וכבד פה וכבד לשון ואיני כדאי שאתם שולחים לי לדעת דעתי הקצרה אמנם לפי הענוה אשר בכם גברה אחוה דעי אף אני אחר דרישת השלום כפי קוצר לשוני הנה לשלום מר לי מר וזאת ליהודה ויאמר ראיתי את הארץ והנה נשחתה נשים באות מארות אותה תולות עצמן בשקריהן להפקיען מחמת בעליהן ואפופהון בידהון וראוי להחמיר בדבר זה אפילו בלא ראיות מבוארות כל זמן שלא בתלמוד הפך מזה כ"ש שנדחוק להכניס פילא בקופא דמחטא ולבקר דברים לא כן ולהקל באיסור א"א אמת ויציב כי הנכבד הנעלה ר' חסדאי קרסקש מעיר ברצלונא שאלני בדין זה ושלח לאחי הר' יעקב נ"ר ולי כתבו וזה היה תחילתו היום החלותי לשאל לי וכתב בו מה

שזה לשונו ודרשתי מאת אחוזת מרעי אלופי ומיודעי לחוות דעי אף אני עם יתר חכמי עירנו במעשה בא' שקבל ממון רב כדי לגרש אשתו והקדים למסור מודעא על הגט וירדנו למנין ואחר משא ומתן ושקלא וטריא הסכמנו לדעת א' והתרנוה לינשא איש נימוקו עמו בטעם נכון ובראיה ברורה ויען כי המגרש בדברי התולים צועק חמס וקרי לן בי דינא שרי' נגיש עצמותינו עדיכם ומי ב"ד יגיש אליכם עכ"ל ואני לא עמדתי על תוכן תחבולת האשה ויועציה בדבר הזה כאשר ידעתי עתה מקונטרוס הסיפור ששלחו לי וכתבתי לו שדעתי הי' שצריכה גט שני מספק כמה שתראו בנוסח תשובתי אשר שלחתי לו ולא מלאני לבי להצריכה גט בודאי לפי שלא ידעתי תוכן הענין וגם מפני שא"א ז"ל פסק שמועיל ביטול מודעא אפילו אם לא ידעו בסילוק האונס והביא ראיה מההיא דערכין דמועיל ביטול המודעא גבי גט ע"י כפיי' גם כי יש טעם לחלק ביניהם כמו שכתבתי בנוסח תשובת הרי חיסדאי אמנם אין משיבין את הארי אחרי מותו ומשום מצוה לקיים דברי המת לא אמרתי ליתן לה גט שני רק מספק אבל אחר שעמדתי על קונטרס הספור וראיתי כל אשר עשתה לו אשתו ויועציה נתחזקתי יותר בדבר להצריכה גט ודבר ידוע הוא כי נט אינו אלא לרצון האדם ואינו מוציא אלא לרצונו וגם באותן שכופין אותם להוציא כופין עד שיאמר רוצה אני לא היה גט אם לא שאנו תולין שכפין כן לבו משום דמצוה לשמוע דברי חכמים וכל זה הוא מפורש בערכין ובבבא בתרא ואין צריך להאריך הלא הם כתובים ומפורשים וגלוים לעיני כל הוגי התלמוד וכבר הביאו כ"ז החכמים בתשובותיהם השלוחים למדנו מכאן שאם אנו יודעים באדם שאינו נותן גט ברצונו שאינו כלום ואפילו לא מסר מודעא ואם מסר מודעא ולא הכרנו אונסו צריך לבטל המודעא קודם שיתן הגט ואם ביטלה מועיל הביטול כיון שלא הכרנו אונסו הפה שאסר הוא הפה שהתיר ואתי דיבור ומבטל דיבור ואם הכרנו אונסו והוא מאותן שאין כופין אותם להוציא אפילו ביטול לא מהני עד שנדע שנסתלק אונסו ואונס ממון הוי אונס מההוא מעשה דפרדיסא וכיון שאפי' לבטל המכר הוי אונס כ"ש לבטל הגט דהוי אונס כי לא הוזכר כפיי' לגבי פיסול הגט רק לגבי הכשרו ולגבי פיסולו הוזכר במשנה עישוי דתנן א) גט המעושה בישראל כשר ובע"א פסול ובע"א חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך פי' ובע"א כיצד עושין שיהיה כשר חובטין אותו וכו' כך מפרשין אותו, בעלי התוספות ז"ל ומוקמי למתניתין הכי גט המעושה בישראל כדין כשר שלא כדין פסול ופוסל ולשון מעושה הוא כולל כל מיני כפייות בין במילי כמו ההיא דכתובות עליי' דידי עשוי הוא וגדול המעשה יותר מן העושה ב) בין בשוטי ולהכי נקט לשון הכולל להשמיענו כשהוא כדין אפילו כפוהו בשוטי שהוא כשר וכשהוא

שלא כדין אפי' כפוהו במילי שהוא פסול ובסיפא לגבי ע"א דאיירי בהכשרא דגט כמו שפרשתי נקט לשון חובטין לרבות שאע"פ שמכין אותו לקיים מה שישראל אומרים לו הגט כשר ועוד הוכחה דאונסא דממון כאונס גוף דרוב בני אדם חביב עליהם ממונם כגופם והצדיקים יותר מגופם לפי שאין פושטין ידיהם בגזל כ"ש בנדון שלפנינו אם הי' לו ביד אשתו כתבי קודש נאים והמודים אשר לא יערכם זהב וזכוכית ואין ידו משגת לעשות כמו כן שאין לך אונס גדול מזה לפי שהוא חכם ויודע ספר הנה הוכחתי שאונס ממון אונס ונמצא שהי' גט מעושה שלא כדין והוא פסול ומ"מ הוא פוסל לכהונה משום דמחליף בכדין כדאיתא בגיטין בפ' המגרש בישראל שלא כדין בכדין מיחלף ואין להכשירו בשביל שביטל המודעא דמה מהני ביטול היינה בגט המעושה בדין שאם לא מסר מודעא הגט כשר אע"פ שהי' מעושה ומשום הכי הפוסל מסירת מודעא כשמבטלה היא בטלה משום שאנו תולין שמבטלה בלב שלם משום שמצוה לשמוע דברי חכמים אבל בנדון זה שהכירו אונסו אע"פ שביטל מועיל המודעא משום שהאונס במקומו עומד כי כמו שהכריחו האונס ליתן הגט כן הכריחו לבטל המודעא וכמו שהגט בטל מחמת האונס כן ביטול המודעא בטל מחמת האונס ע"כ אני אומר אפי' לפי' התוספות וכפי מה שפסק א"א ז"ל לגבי מכר היכא דביטל המודעא בשעת זביני דמהני הביטול אע"פ שכפו אותו עד שיבטל משום דאגב אונסי גמר ומבטל מודו לגבי גט שאינו מועיל ביטול המודעא היכא שהכירו אונסו כשמסר המודעא אם היה מאותם שאין כופין אותם להוציא אם לא נתברר סילוק האונס בשעת ביטול המודעא אע"פ שלגבי מכר מועיל ביטול המודעא היכא שלא נתברר שלא נסתלק האונס היינה טעמא לפי שהמכר לא יתבטל אם לא בב' ענינים שהוא אנוס בשעת המכר ובמסירת מודעא ואיזה מהם שיחסר יתקיים המקח נמצא כשביטל המודעא ולא נשאר רק האונס המכר קיים כי תלוי' וזבין זביני' זביני אבל גבי גט הוא הפך מזה לא יתקיים כשהוא מאותן שאין כופין אותם להוציא אלא בב' ענינים שלא יהיה אנוס בנתינת הגט ושלא מסר מודעא על הגט ובא' מאלו ב' ענינין יתבטל הגט שנמצא שלא מועיל ביטול מודעא אם לא יתברר שהוסר האונס ומה שהביאו ראי' מגט שמועיל ביטול מודעא עא לגבי מכר אפי' לא נתברר שנסתלק האונס? יפה הביאו ראי' כי התם מיירי בגט המעושה בישראל כדין שאין שם דבר שמבטל הגט רק מחמת המודעא וכיון שאנו רואין הביטול של המודעא ע"י כפי' מהני לבטל המודעא והגט גט ה"ה גבי מכר שנתבטל ע"י אונס ומודעא אם נתבטלה המודעא אפי' ע"י אונס הוי ביטול והמכר מכר כי כך הוא גט שנתבטל ע"י מודעא כמו מכר שנתבטל ע"י אונס ומודעא וא"כ יפה הביאו ראי' מביטול המודעא דגט לביטול

מודעא עא דמכר הנה הוכחתי שלכל הפוסקים אין הביטול מועיל בנדון שלפנינו אף לפי מה שפסק א"א ז"ל וזהו שנתחדש לי בתשובה הזאת יותר ממה שכתבתי בתשובת הר' חיסדאי קרשקש נ"ר וכיון שהביטול אינו מועיל גם מה שפסל עדי המודעא עליי אינו מועיל מתרי טעמא חדא שמחמת אונס פסלם ועוד שאין אדם יכול לפסול בדבריו עד שהוא כשר ודאי לגבי ממון דאתיהב למחילה מועיל אבל לגבי איסורא לא ואין להביא ראיה מההיא דגיטין א) דבעל אומר לפיקדון ושליש אומר לגירושין ופסק רב אלפס כרב חסדא דשליש נאמן משום דמהמני' דהתם פסקו בעלי תוספות וכן הסכים א"א ז"ל להלכה כרב הונא דאמר בעל נאמן ואע"ג דהמני' לשליש וכן העיד הרמב"ן ז"ל שראה בנוסחא ראשונה מכתיבת ידו מאן דפסק כר' חסדא ואנן לא ס"ל הכי דר' הונא רבו של ר' חסדא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב ועוד היה כתוב בה על ההיא וניהמני לשליש מי קא נפק גיטא מתותי ידו דליהמניה ואי ק' לך הא קמייתא דאמרינן שליש לא מהימן ואע"ג דלא נפיק גיטא מתותי ידיה מהמן התם בעל קא מכחיש לי' הילכך איתרע שלישותי' הכא קא מודי לי' עכ"ל וכתב א"א ז"ל וכיון שלא נתגלה טעמו של רב אלפס ראוי להחמיר כדבריו הראשונים וכמה שפסק ר"ת וגם אין להביא ראי' מההיא דפריש תלמודא בגיטין פ' מי שאחזו ב) על ההיא משנה מעכשיו אם לא באתי תוך ל' יום ומת תוך ל' יום הוי גט וליחוש שמא בא ומשני באומר נאמנת עלי שלא באתי אלמא דמהני נאמנות לגבי איסורא אין ראי' מהתם דהכי פירושא באומר נאמנת עלי שלא באתי אפי' אם היא תאמר שלא באתי הגט נט מהא למפרע כי אני מבטל התנאי שהתניתי עמה אם לא באתי כך מפרשים בעלי התוספות מחמת קו' ולא היה לי פנאי להאריך בענין מחמת כובד משואות שהי' עלי אבל לקחתי מן הבא בידי לפי שעה כי השליח בא יום ד' פ' אלה מסעי וכתבתי מה שכתבתי ביום ו' באותו שבוע אחר שקראתי כל הקונטרוס ששלחת בענין זה ואשר שאלת אם יש לאשה צד טענה בכבישת המטלטלין מצד מזונותיה אינה צריכה לפנים כיון שהי' לה נכסים מיוחדים לחצי נדונדיא ולמזונותי' ואפי' אם היה טענה לאו כל כמינה לתפוס נכסי בעלה בלא מרשותו ואשר שאלת אם על מסירת מודעא כזאת אם יש לב"ד להכות ולגבות וכו' א"א ז"ל כ' בפסקיו על ההיא דרב מנגיד אמאן דמסר מודעא אגיטא וכו' והאידנא נהוג עלמא כנהרדעי דאמרי בכולהו לא מנגיד אלא אמאן דמקדש בביאה ואע"ג דר' יוסף ס"ל כלישנא קמא דרב בפ"ק דקדושין ג) בשל סופרים הלך אחר המקל ובנדון זה אפילו למי שפוסק כלישנא קמא דרב לאו בר נדוי הוא שבלא המודעא היה הגט בטל מחמת האונס ותבא עליו ברכה על שגילה הדבר טרם תתקדש האשה ותבא לידי קילקול עלה בידינו מתוך ב' תשובות שכתבתי שאונס

ממון הוי אונס ראוי למסור עליו מודעא ואפי' לא ידעו העדים אמיתת ההפסד רק שידעו שראוי לירא מן האונס ההוא ע"י הוכחה או אמתלא ושביטול מודעא של גט אינה מועלת היכא שהכירו [שאין האונס נסתלק בשעת נתינת הגט ושאין אדם יכול לפסול עדים ד)] הכשרים לגבי איסורא ולפי זה בנדון שלפננו הגט פסול ואין קדושין תופסין בה הנה כתבתי דעתי הקצרה והוא כטיפה מן הים נגד דעת כל אחד מחכמיכם הנקיי' והברה והם יברירו הסולת מן הפסולת בנפת שכלם ואם העתרתי דברים עליכם על כל פשעים תכסה אהבתכם:

שאלה עד

ילמדנו רבנו חנוך בן ראובן תבע אחי אביו שמעון והוציא עליו כ"י שהיה חייב לראובן אביו מנה ובכתב ההוא כתוב בו לשון זה ואני חייב במנה הנז' חוב גמור בנאמנות גמורה ובאחריות ובחיזוק השטרות והיה לזה הכתב שנעשה כמו ל"ח שנה ושמעון השיב שלא היו דברים מעולם ושאינו כ"י ואמר חנוך שישבע שאינו כ"י ויפטר ולא רצה שמעון לישבע והודה בב"ד שהוא כ"י וחזר לטעון שפרע לאביו ראובן בעודו חי ורצה לישבע ולפטר שכיון שהודה מפי עצמו ולא הוחזק כ"י בב"ד ולא באו עדים שהוא כ"י יש לו לישבע ולפטר וחנוך טען שכיון שהודה בב"ד לאחר שכפר לאו כל כמיני' שישבע ולפטר שכיון שהודה בב"ד כאילו הוחזק כ"י ועוד שיש נאמנות בשטר כמ"ש למעלה ואני ואחרים עמי פסקנו שהדין עם חנוך מטעם שאינו יכול לומר פרעתי אחר שכבר הודה בב"ד ושמעון נסתלק מדיננו ולפי שביקש ממנו שיהא נמלך עוד יום א' אם ישבע על הסילקא ולא רצה לישבע מיד כפי הסכמת הקהלות נתננו לו הסילקא ופסקנו הדין שיפרע הממון ופרע קצת ולפי שביקש ממנו שנשגר לך השאלה ולידע אם הדבר כן לא צוינו למשכנו עד שנדע אמיתת הדבר הודיענו אם הדין כמו שפסקנו ומן הטעם שפסקנו או מטעם אחר כפי מה שיראה לך מנוסח הכתב הכתוב לעיל אם לא יוסף בן קרש"ף:

גם הודיעני מתשובת שאלה שכתבת שאפילו אם ישבע לבעל דינו ויפטר ולאחר זמן בא לידו ממון או חפץ משל אותו הנשבע שדין הוא לישבע עליו וליטול אע"פ שנשבע כבר האחר ונפטר וזה בא להכחיש שבועתו וזה דבר תימא וכ"ש אם הראשון נאמן מן האחרון אם יקל בעינך תכתוב ראי' על הדבר הזה.

תשובה. נ"ל שהדין עם שמעון דהא דאמרינן שאינו נאמן לומר שפרע לאחר שכפר היינו דוקא כשהכחישו עדים בטענתו ראשונה ואינו יכול לזכות בה כדגרסינן בפ"ק דמציעא א) אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום ועדים

מעידים אותו שיש לו וחזר ואמר פרעתי הוחזק כפרן לאותו ממון ומשלם וכן פסק רבנו יונה ז"ל בבבא בתרא פ' חזקת ב) על ההיא דטוען וחוזר וטוען בד"א שאין הטוען חוזר וטוען לסתור דבריו הראשונים במקום שהוא מתחייב בדין בטענתו ראשונה אבל אם זכה בדין אילו עמד בטענתו הראשונה יכול לחזור ולזכות עצמו בטענה אחרת כיצד היה טוען בטענה וא"ל להד"מ ואין שם עדים שלוה יכול לחזור ולטעון לויתי ופרעתי ואיני אומר הרי הודה מתחילה שלא פרע שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי ועכשיו מודה שלוה והרי הוא חייב אלא כיון שאילו עמד בטענתו הראשונה היה זכאי יכול לזכות בטענה שנית וכן פסק הר"י בן מיגש ז"ל האי דין טוען וחוזר וטוען היינה כשהכחישוהו עדים בטענתו ראשונה אבל כל זמן שלא הכחישוהו חוזר וטוען אע"ג דנפיק לבראי דמיגו דאי בעי קאי בטענתיה קמייתא ומיפטר מצי נמי טעין אחריתי ומפטר וכן כתב הרמ"ה וכן כ' א"א הרא"ש ז"ל ואשר כתבת שאכתוב לך ראיה על התשובה הכתובה מעבר כתב זה הראי' הוא מההיא דגרסינן בקמא בפ' הגוזל קמא ג) אמר רב הונא אמר רב האומר לחבירו מנה לי בידך והלוה אומר אין לך בידי כלום ונשבע ואח"כ באו עדים שחייב פטור מ"ט דאמר קרא ולקח בעליו ולא ישלם כיון שקבל בעליו שבועה שוב אין משלמין ממון דס"ל שהשבועה במקום התשלומין והוי כאילו פרעו ממון הילכך לא יתחייב בשביל אחרים שהעידו דהוא חייב לו ופסק רב אלפס ז"ל ולית הילכתא כרב דאמרינן א"ל רמי בר חמא לר"ן מכדי דרב לא ס"ל משכוני נפשך אדרב למה לך א"ל לפרושי לדרב בעלמא והא רב קרא קאמר קרא כי אתא לכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין הוא דאתי שנא' ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם הוא נשבע והלכתא כרב נחמן ואפי' אתי חד סהדי דאית לי' גבי' מנה ואשתבע שבועה דאורייתא ובתר הכי אתא סהדי אחרינא מצטרף בהדי קמא ומחייב לשלומי עכ"ל כי רב נחמן סובר שהשבועה אינה במקום תשלומין נמצא שאינו פרוע עדיין וכשימצא מקום לגבות חובו יגבנו וכן פסק א"א הרא"ש ז"ל יהודה בן הרא"ש ז"ל:

שאלה עה

תשובת שאלה. גרסינן בפ"ק א) דע"ז ב) תני ר' אבהו קמיה דר"י המינין והמסורות ואפיקורסין מורידין ולא מעלין פי' מורידין אותם לבור לאבדם בידים היכי דמי מסור המוסר גוף או ממונו ביד ע"א לא מיבעי הנמסר שהוא מותר להציל עצמו להורגו למוסר אלא אפי' כל אדם מישראל השומע מגזם ומתרה בו ואינו מקבל ההתראה חייב להרגו כדאמרינן בקמא בהגוזל בתרא ג) ההוא גברא דקא מחוי אתיבנא דחבריה אתא לקמי'

דרב א"ל לא תחוי א"ל אין מחוינא ומחוינא הוה יתיב רב כהנא קמי' קם שמטי' לקועי קרי עלי' בניך עלפו שכבו בראש כל חוצות כתא מכמר מה תא זה כיון שנכנס למכמר אין מרחמין עליו אף ממונם של ישראל כיון שנפל לידי א"ה אין מרחמין עליו שהשוו המוסר לרודף אחר חבירו להרגו דכיון שאין א"ה מרחמין על ממונו נוטלין היום מקצתו ולמחר מקצתו ולבסוף מיסרין אותו והורגין אותו אולי יודה שיש לו ממון וכי היכי דרודף אחר חבירו להרגו ניתן להצילו בנפשו כן המוסר ניתן להצילו בנפשו ומש"ה כתב הרא"ש ז"ל בכלל י"ז סי' א' שהורגין אותו אפי' בזמן הזה דאע"ג שבטלו ד' מיתות מיום שגלו סנהדרין היינה דוקא שאין לדון האדם לחייב מיתה על א' מן העבירות שחייבין עליי מיתה דכיון שאין סנהדרין במקומן אין רשאין לדון האדם למיתה אבל אלו דקחשיב בפ' בן סורר ד) שמצילין אותן בנפשם שאין נהרגין לשעבר אלא להבא כדי להציל הנרדף ממות או מפגע אותם לא בטלו דאין מיתתם תלויה לא בעדה ולא בעדים ולא בהתראה אלא בראיית כל אדם שרואה אותם שחייב הרג [ע"כ] וכן כ' הרמב"ם ז"ל שמעשים בכל יום בערי המערב להרוג המוסרים שהוחזקו למסור ממון של ישראל ולמסור המוסרים ביד ע"א להורגם ולהכותם ולמוסרם ביד רשע ע"כ וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל שם סי' ג' ששאלוהו על מי שהוחזק במסירות אם מותר למסרו ביד ע"א להרגו והשיב שיכולין שקבל מרבו הר' מאיר ז"ל שאחר שעשה המסור מסירתו אין להרגו בידים אבל ע"י ע"א מותר כיון שהוחזק במסירות ע"כ והחזקה זו אינה בעדות אלא באמתלאות וקול שיצא עליו שרגיל בכך כי ההיא דגרסינן בפ' בתרא דקדושין ה) מלקין על החזקות כדא"ר יהודה הוחזקה נדה בשכנותי' בעלה לוקה עלי' משום נדה וסוקלין על החזקות ושורפין על החזקות כדרבה בר ר' הונא דא' איש ואשה תינוק ותינוקת שהגדילו בתוך הבית נסקלין ונשרפין זה על זה אמר ר"ש בן לוי משום בר קפרא מעשה באשה אחת שבאת לירושלים ותינוק מורכב על כתפה והגדילתו ובא עלי' והביאוהו לב"ד וסקלוהו לא מפני שהוא בנה ודאי אלא מפני שהוא כרוך אחרי' ע"כ הרי נתברר שהחזקה אינה בעדות אלא בקול או באמתלאה ואע"ג דמדינא דגמרא אין נראה להרגו אחר מעשה היינה דוקא למי שלא הוחזק בכך וכ"כ הרמב"ם עשה המסור אשר זמם נ"ל שאסור להורגו אא"כ הוחזק למסור ה"ז יהרג שמא ימסור אחרים ע"כ כל מי שהוחזק בל שעה ושעה היא לו כשעת מעשה דכיון ששינה ושלש באולתו נעשה לו כהיתר ולא יסור ממנה ומותר להורגו וכ"ש אם יעשה הדבר ע"י ע"א שהוא מותר אפי' אינו בשעת מעשה בהדיא דמורידין ולא מעלין וכן כתב הרא"ש ז"ל בתשובה ו) וז"ל אע"ג דפי' ר"ת ז) שאין הורגין אותן בידים אלא מורידין אותם לבור ולא יוכלו לעלות משם וימותו מעצמם מה שאומרים לע"א להורגו

היינה כמו הורדה לבור דאינו עושה מעשה וכן ראיתי בתשובה דמסור אפי' שלא בשעת מעשה מותר לשכור עליו ע"א להרגו עכ"ל ואפי' לא התרו בו כגון שהוא מוחזק מסור א"צ התראה שאין טעם התראה במסור כטעם התראה במיתות בעלמא דטעם התראה בעלמא לר"י ב"ר יהודה ח) כדי להבחין בין שוגג למזיד ומש"ה קאמר דחבר אינו צריך התראה ולענין שלא ימסור ממון ישראל ביד ע"א כל ישראל חברים הם ודאי מזיד הוא ולרבנן דפליגו עלי' דר"י ב"ר יהודה ואמרו דחבר צריך התראה יליף לה מקרא יומת המת שצריך שיקבל עליו התראה ולהתיר עצמו למיתה וזה לא שייך אלא במי שמחוייב אחר עשיית העבירה ומתרין בו שלא יעשנה אבל מסור אחר שעשה מעשה אינו נהרג עלי' לא שייך בי' התראה מההוא טעמא אלא ודאי טעם התראה לגבי מסור הוא שמנזם למסור ממון חבירו הוא משום דנזום ולא עביד הילכך כשמתרה בו שלא יעשה ועודנו עומד במרדו ובהגזמתו ודאי שיעשה מחשבתו ומאז הותר דמו לכל ישראל וכל הקודם להרגו זכה ומטעם זה המוחזק במסור א"צ התראה דלא שייך למימר בי' עביד אינש דגזים ולא עביד ועוד שאין רשאין להתרות בו ויראין ממנו כיון שהוא רשע ומוחזק בכך מזה הטעם כ' הרא"ש ז"ל דאפי' שלא בשעת מעשה כשדנין עליו להרגו אין צריך לקבל עדות בפניו כי הדבר ידוע שמי שהוא מוסר או מלשין הע"א מקרבין אותו להנאתן ואילו הי' צריך לקבל העדות בפניו ולחקור ולדרוש בדינו לעולם לא יעשו ממנו דין כי ינצל ביד ע"א כי אפי' כשאינו סכנה הוא מוסר יחידים ורבים וכ"ש כשראה עצמו כסכנת גופו שימסור ויגלה סתרי רבים ויסכן לכל ישראל ואין לומר כיון שלא התרו בו שמא עשה תשובה כההיא דפ' האיש מקדש א) ע"מ שאני צדיק אפי' שהוא רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו התם משום חומרא דא"א אמרינן הכי אבל בעלמא לא תלינן שעשה תשובה וראי' מההיא דגיטין פ' השולח ב) ההוא גברא דזבין נפשי' ללודאי אתא לקמי' דר' אמי א"ל פרקן א"ל תנן המוכר את עצמו ואת בניו לע"א אין פודין אותו אלא הבנים משום קלקולא וכ"ש היכא דאיכא קטלא אמרי לי' רבנן לר' אמי והא ישראל משומד הוא דקא חזו לי' דאכל נבלות א"ל אימר לתאבון הוא אוכל והא זימנין דאיכא דאיסורא והתירא קמי' ושביק התירא ואכל איסורא א"ל זיל לא שבקי לי דליפרקינך הרי (זה) שזה היה רגיל בכך מדקאמרינן זימנין ואפ"ה לא תלינן שעשה תשובה ואע"פ שלא היה רע לבריות רק לשמים ולא היה עושה בחטאתו תועלת לגופו לא תלינן שעשה תשובה ואע"פ שלא היה רע לבריות כ"ש המוחזק מסור שהוא רע לשמים ולבריות וגומל תועלת ברשעתו לגופו שאין לנו לתלות שעשה תשובה אדרבא מקילינן בגופו להחמיר ולהציל נפשות אביונים נקיים מספק וכ"כ ר' מאיר מרוטנבורג ז"ל הילכך בנדון זה של

יוסף בן שמואל ששאלו עליו אשר היום כמה שנים הוחזק מסור למסור יחידים ורבים בכלל ובפרט כל הקודם להורגו זכה ולא מטעם דרודף את חבירו להרגו שכל אדם חייב להציל הנרדף מיד הרודף אלא כל אדם חשבינן לי' לגבי דידי' כנרדף ממנו כמו שהוחזק ליחידים ורבים ובכל שעתא ושעתא חשבינן לי' כרודף אחריו להרגו אפי' ביה"כ שחל להיות בשבת ולא עוד אלא מי שיכולת בידו להרגו ואינו הורגו נענש על כל מה שיעשה כאילו עשאו הוא וכן שמענו שסקל ר"י הלוי בן מיגש למסור אחד באליסנה ביוה"כ שחל להיות בשבת בשעת נעילה וכ"ש שמחדש כשדנו על בנו קנס ונידוי על שחיילל יו"ט גיזם שיעשה שיפרעו לכל זהוב אלף זהובים והביא שופט העיר לפייס הזקנים על בנו ולאחר שדנו הקנס והנידוי ונתפייס השופט התחיל לזעוק יוסף זה ולומר לשופט לא עשו בעבורך כלום ואינך חשוב בעיניהם כל זה להבאיש ריחם בעיניו והוא גדול בעיר שיכול להרוג לקהל ועוד אמרו לנו שהוסיף למסור להכיר פרש א' את יהודי בעל חובו עד שלקחו ולא הי' לו מה לפרוע והלקוהו במלקות ותלוהו כדי ליסרו ואף כי הי' היהודי חייב לע"א מ"מ לא יצא בשביל זה מכלל מסור הרי עמד כמה ימים בעיר ולא תבעו כי לא הכירו ולא הי' תובעו אלמלא זה שמסרו ביד ע"א ועוד כי הוא הפרש אלם ויוסרו ולא כמשפט יביאנו וכפשע הי' בינו ובין המות ועוד כי הוגד לנו כי בחיי הרא"ש ז"ל הסכים עם גדולי העיר להרגו אלא שנטרפה השעה ועוד אח"כ הסכימו כל זקני העיר להרגו בעבור עדיות רבות ממסרנות ומלשינות שיצאו עליו ונשאר הדבר שהי' המלך יר"ה או קטן בשנים ותנן בפ"ק דמכות ג) כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו משפט מות מעידין אנו באיש פ' שנגמר דינו בב"ד פ' ופ' ופ' עדיו הרי זה יהרג הילכך מכל אלו הטעמים יראה שיש לאיש הזה משפט מות וכל המליץ עליו ומדבר בזכותו אסור לספר הימנו וכל המשתדל בהריגתו הרי זה מבער עושי רשעה ועליו תבא ברכת טוב החותמין יוסף ן' קרישפין יעקב בן הרא"ש ז"ל יוסף בר יוסף ס"ט ן' נחמיש משה ב"ר אברהם ס"ט נחמיש:

שאלה עו

תשובת שאלה. עמדתי על הגליון אשר כמה אמות ארכו ועל הזכות אשר הביא ר' שמואל חלפון על החלקים אשר יש לו בבית אשר באו עליו לדין ועל החלוקה אשר עשה עם היתום ואמה וראיתי איך היה ענין הבית מתחילתו ועד סופו ואיך בא מאיש לאיש עד שהגיע לאלו האנשים וכך היה הענין כי הבית הזה של ר' אברהם חלפון הנק' דאלמון והניח ה' בנים ר' יהודה ור' יוסף ור' יעקב ור' משה ור' בנימין ור' יהודה הניח שני בנים

ר' אברהם ור' יוסף ור' יוסף ור' אברהם הניחו ד) ד' בנים ר' אברהם ור' משה ור' שמואל שהוא הבע"ד ור' יעקב אביו של ר' יוסף שהוא בע"ד הב' (ור' יעקב ור' אברהם) ור' יעקב ור' אברהם הניחו ה' ה) בנים ר' אברהם ור' דוד ור' משה ור' יהודה ור' משה ב"ר אברהם לא הניח רק בת ושמה אודו דוניא אמו של ר' יוסף שהוא הבע"ד הא' והיתה נשואה עם ר' יעקב אחיו של ר' שמואל שהוא בע"ד הב' ור' בנימין היה לו ה' בנים ר' אברהם ור' נתן ור' יוסף ור' יהודה ור' משה ואין לנו עסק בדין זה עמהם ועתה אפרש החלוקים שיש לכל אחד מן הכתות בבית הנז' ומאיזה כח באו להם ר' שמואל קנה החומש מאביו ר' יוסף ור' אברהם ור' יוסף בני ר' יהודה עשה כל א' שטר מכירה מחלקו שהוא חצי החומש לר' יעקב אביו של ר' יוסף שהוא הבע"ד הב' ור' יעקב עשה ב' שטרי מכר מן החלקים הנ"ל לר' שמואל אחיו שהוא הבע"ד הא' ובשטר הא' לא מכרה אשתו עמו ר' אברהם ור' דוד בני ר' יעקב ב"ר אברהם מכרו בכה ג' הרשאות שהיה להם מאמם ומר' משה ור' יהודה אחיהם החומש שהיה להם בבתים לר' שמואל בע"ד והוא מכר החצי של החומש הנז' לר' יוסף בע"ד מרת אודו דוניא וארוסה השני' עשו שטר מחילה שמחלו כל התביעות וממון שהי' להם אצל ר' שמואל בין מקרקעי בין מטלטלי וטען ר' שמואל שבמחילה זו זכה בחומש שלה ר' בנימין ב"ר אברהם עשה שני מחילות וזמנם ביום א' לר' שמואל ולר' יוסף שהם בע"ד הנז' וכתוב בכל אחת שמחל לו כל חלק שהי' לו בכל הבתים הנז' וקבל ע"ע אחריות להדיח ולסלק כל טוען ומערער שיערער על המחילה ההיא עוד עמדתי על המחילה שמחל ר' יוסף הנז' לר' שמואל הנז' מכל עסק שהיה לו עמו על עסק ירושת אביו קרקע ומטלטל והמחילה הנז' ראיתיה ביד ר' יוסף קרועה וראיתי כל הטענות שטענו עלי' בגליון עוד ראיתי מחילה שעשה ר' יוסף הנז' לר' שמואל הנז' זמנה מאוחר לזמן המחילה הנז' במה שמחל ר' יוסף הנז' לר' שמואל הנז' מכל עסק שהיה להם על עסק ירושת אביו ממטלטלי וראיתי שטר החלוקה שעשה ר' שמואל הנז' בכח האפוטרופסות עם היתום ואמו וכתוב בה שהיתום ואמו נתנו בהוצאות החלוקה מ"ה זהו' האם שליש והבן ב' שלישים ושאלתי הטעם למה ואמרו לי לפי שתקנת הנשואין שיש לקהל שגוביא כתוב שכשימות הבעל בחיי אשתו שתקח האשה שליש מכל הנכסים והזרע שלהם ב' שלישים ואינם מחלקים בין אם היה לאשה מנכסי מלוג בין אם לא היה להם הכל חולקים על דרך הנזכר וכן יראה מחלוקה הנז' כי החומש שהיה לאמו בבתים הנז' ירשה אותו מאביו ולא נתנה אותו בשטר לבעלה נמצא שהי' נכסי מלוג שלה וחלקו אותו על הדרך הנז' אחר שדברתי כל הדברים האלה אני אומר שהמחילה שעשתה מרת אודו דוניא וארוסה השני' מועלת לחצי החומש שמכר

ר' יעקב בעלה לר' שמואל אם לא היה לה על החלק ההוא רק שעבוד כתובה ולזה מועלת המחילה אבל לחומש שירשה מאביה אינה מועלת המחילה כ"ז שלא מכרה אותו או נתנה אותו לו והמחילה שעשו ר' בנימין בחומש שלו לר' שמואל ור' יוסף הנז' שזמנם ביום א' יש להם לחלוק אותו חומש ביניהם דכיון שזמנם ביום א' אין להם דין קדימה וחולקין ביניהם ואע"פ שאינן שטרי מתנות מועילות כיון שקבל עליו אחריות מכל מערער שיערער על המחילות ההם שאם יערער עליהם שום אדם מחזיקין בקרקע מכח האחריות שבמחילות לפיכך לא יוכל שום אדם לערער והמחילה ראשונה שעשה ר' יוסף לר' שמואל אינה כלום מכמה טעמים הא' שמתוך הגיליון מוכיח שנעשית ע"ד שלא תשגה רק כשתגיע ליד ר' שמואל ולא הגיע לידו מעולם דאל"כ איך יקרע אדם מחילה טובה בשביל אחרת גרועה הימנה וגם חלק של אמו מכח הקהל בא לו כמו שמפורש למעלה ועוד שאין מחילה מועלת בקרקע שהגוף שלו עד שימכרנו או יתננו במתנה עולה בידינו מתוך אלו הדברים שר' שמואל יש לו ג' חומשים בבית והן חומש א' שקנה מאביו וחומש א' שקנה מר' יעקב אחיו שהי' של אברהם ור' יוסף בני ר' יהודה דודו וחצי חומש מן החומש שקנה מר' אברהם ור' דוד בני ר' יעקב דודו וחצי חומש מן החומש שמחל לו ר' בנימין דודו שקבל בה אחריות עליו ור' יוסף יש לו בבית חומש א' וב' שלישי חומש לפי שמחל בחלק של אמו הב' חלקים בכח תקנת הקהל שגוביא יצ"ו וחצי חומש שמכר לו ר' שמואל מן החומש שקנה מר' אברהם ומר' דוד בני דודו וחצי חומש מן החומש שמחל לו ר' בנימין וקבל עליו אחריות ואני מצוה שיחלקו הבתים על דרך זה שיתנו לר' שמואל הג' חומשין שלו במקום א' והב' חומשין של ר' יוסף ואמו יתנו להם במקום א' שאם יחלקו הבתים לה' חלקים ויטילו עליהם גורלות אפשר שיפסידו שניהם בענין כגון שיפלו לבעל ב' חומשין חלקו בב' מקומות ובעל הג' חלקים בג' מקומות ואפילו בשנים שהם שותפין בבית א' ויש לא' ב' חלקים ולשני חלק א' פסק א"א ז"ל בתשובת שאלה כלל צ"ח סי' ד' שנותנין לו ב' חלקים יחד ולשני חלק א' וחולקין הבית לג' חלקים ואינן מטילין גורל רק על החלקים החצונים כדי שיקח בעל שני חלקים חלקו במקום א' כיון שבעל חלק הא' אינו מפסיד כלום בדבר כ"ש בכאן שאם יחלקו הבית לג' חלקים ויפילו גורל על כל חלק וחלק אפשר שיפסידו שניהם וע"כ צריך לחלק הבית לה ' חלקים ובעל ג' חלקים יטול החלק האמצעי ועל החלקים החיצונים יטילו גורל

שאלה עז

תשובת שאלה. עמדתי על הגיליון של קטטות יהודה מלחו עם שמואל קריזו ושלמה אלקדוי ועל עדות שהעידו יוסף כהן ויעקב קרישול פלוני העיד שהכה באגרוף יהודה מולחו לפלוני ושתפש בזקן לפלוני והכה באגרוף ועדות זאת יצא לאחר שהטילו החרם כל מי שהיה יודע בענין הקטטה הנז' עדות או רמז עדות או אמתלא או ראי' עוד יצאו על יוסף הכהן עדות מכחשת מהם העידו כי היה ביום שאירע הקטטה בבוקר בב"הכ בשעה שקראו ק"ש עד לאחר קריאת הספר ומהם העידו שהי' במקום שאירע הקטטה בשעת הקטטה ושנכנס בב"הכ כשאמרו תחנונים לאחר שנתרעם יהודה מלחו לקהל ועל זה הלכו לפני הרב דון משה בן זרגיל ופסק שלא יתבעו אלו לאלו משם ואילך ושפטר לכלם עוד אמרתי על מה שאירע אח"כ שקם שמואל קריזו ואמר לדיין העידו עלי עדות שקר בענין הבשמים עתה יתגלה העדות שקר שנעשה בענין הקטטה של יהודה מלחו שהעידו עליו שהכה אותו ולא היה אמת והעיד הוא ויצחק גאקו ויוסף דר ופליגי וכו' ואני תמה מאד למה פטר הרב הנז' לשתי הכתות כי יוסף הכהן לא נתבטל עדותו כי המעידים שהיו בב"הכ בשקרא שמע הוכחשו ועל עדות יעקב קרישול לא יצא אפילו שום ערעור של הכחשה ואע"פ שאין על כל הכאה והכאה רק עד א' הי' צריך לשלם לו דמי צערו ובשתו לכל א' מן המתרעמים או ישבע להכחיש לכל א' מן העדים ואנן סהדי שלא היה נשבע כי היו פוסלין אותו אח"כ לעדות ולשבועה כי היו מעידין עליו שנשבע לשקר אע"פ שהיא עדות מיוחדת כמו שמצינו בסנהדרין בפ' זה בורר א), חד אמר קמי דידי גנב קבא דחושלא וחד א', קמי דידי גנב קתא דבורטיא ופסלוהו לעדות לפי זה לא היה ניצול מא' מב' דברים או ישלם או ישבע ויפסל לעדות ובאיזה מהם שהיה דנין עליו היה לו לשלם ההוצאה שעשו בהליכתם לפני הרב הנז' ובחזרתם לביתם ולא די לו שיצא נקי בדינו אלא שהוציא לעז על העדים על פי שמואל קריזו שהיה עד הזמן ההוא מתרעם עליו שהכהו והביא ראי' לדבר ועשה מורשה לתובעו וחזר לומר שלא הכהו וכל אדם יכיר מענין זה רשע שמואל קריזו הנז' ואם היו דבריו אחרונים אמת איך מלאו לבו לעשות רשע כזה להתרעם על יהודה מלחו בדבר שקר וכזב ולאבד ממונו ולסכן בגופו בדרכים בזמן התגר ואם בדבריו הראשונים אמת איך הרבה לפשוע ולהכחיש א"ע ולהעיד ע"ע רשע כזה בתרעומות יהודה כמו שנז' אבל מתוך דבריו מוכח שדבריו האחרונים לא הי' רק מחמת מה שאמרו עליו שהעיד על הבשמים עדות שקר וגם עדים שהעידו אחר התרעומות של שמואל קריזו שהם פ' ופ' שהעידו כך וכך אין להשגיח בעדותן ואפילו הי' בו ממש לפי שעברו על החרמות שהחרימו במי שיהא יודע רמז

עדות או אמתלא שיה' מעיד והם ידעו ולא העידו בזמן ההוא ובעדותם יש אמתלא גדולה לקטטה הנז' ולא ינצלו מאחד מב' דברים או העידו אמת או שקר אם העידו שקר אין לחוש לעדותם ומכאן ואילך הם פסולין להעיד ואם העידו אמת הרי עברו על החרם לפי שלא העידו בזמן שהוטל החרם וא"א ז"ל פסק שהחשוד על החרם פסול לדין ולשבועה י החרם הוא השבועה והעובר על החרם כעובר על השבועה ותנן בסנהדרין בפ' זה בורר ב) כשהמועלין בשבועות פסולין לעדות א' שבועת ממון וא' שבועת שוא עלה בידינו מזה הענין שאין להשגיח בעדות שהעידו העדים אחר התרעומות שמואל קריזו ולפ"ז נעשה עול גדול ליוסף הכהן וליעקב קרישול שנתבזו ונצטערו בשלשלאות של ברזל זה כמה ימים נספו בלא משפט ויהודה מלחו שעשה להם כל זה עבר על ציווי הרב דון משה בן זרגיל שצוה שלא יבקשו ענין זה והלך ועשה קשר עם שמואל קריזו בעל דינו על העדים העניים והרויח פסק דין מהרב ר' יהושע שאמר לתפשם וקרא הפ"ד בשלמנקא ונתפסו ע"י ובבואו לטוליטולה לא נתבייש ונתרעם עליהם לרב דון משה ן' ורגיל נ"ר בב"הכ הי"ג במעמד כל הקהל בשבת שהעידו עדות שקר יראה שהוא חייב לשלם כל הנזק והצער והבושת שנעשה ע"י ועוד ראוי להענישו על שמלאו לבו לעשות דבר כזה לאנשים כאלו ועל לא דבר והנשארים ישמעו וייראו ועונש זה יעשו רבני המלכות אשר בידם שבט מושלים החותמת והפתילים לפי מה שיראה להם שהוא צורך השעה:

שאלה עח

כך אירע מעשה שמת אדם אחד שהיה אמוד בממון ולא הניח בנים ולא אחין ואלמנתו תפסה הנכסים ואמרה שרוצה לזון מהם ואינה רוצה להוציאם מת"י אולי יפסדו ויחסרו לה מזונות ולפיכך נתעוררו אנשים מן הקהל לתקן שכל אשה לא תהיה נזונית מנכסי בעלה רק ג' חדשים ואז תהיה מוכרחת לישבע וליטול כתובתה ואני אומר לפענ"ד כי אין כח ביד ב"ד לתקן זה כי אע"ג דקיי"ל הפקר ב"ד הפקר זהו לענין ממון דוקא כדגרסינן בבבא בתרא א) אמר ר' יצחק מנין שהפקר ב"ד הפקר וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו ד' אלעזר אומר מהכא אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי אבות המטות וכי מה ענין ראשים אצל אבות לומר לך מה אבות מנחילין לבניהם כל אשר ירצו אף ראשים מנחילין כל מה שירצו זהו דוקא בממון אבל מה שתקנו מזונות לאלמנה מנכסי בעלה הוא משום כבודו כי כבוד הוא לו שתתעכב לינשא בעבורו ולפיכך ארז"ל ב) משתמשת במדור בכרים ובכסתות בכלי כסף וזהב שנשתמשה בהם בחיי בעלה ועוד אמרו ג) יתומים שמכרו במדור אלמנה לא

עשו ולא כלום ולא עוד אלא שהעמידו הנכסים בחזקת האלמנה דגרסינן בכתובות בפ' אלמנות נזונית ד) בעו מר' יוחנן יתומים אמרו נתננו לה מזונות והיא אומרת לא נטלתי על מי להביא ראי' נכסי בחזקת יתמי קיימי ועל האלמנה להביא ראי' ת"ש דתני לוי אלמנה כל זמן שלא נשאת על היתומים להביא ראי' ש"מ נכסי בחזקת אלמנה קיימי ועוד מצינו שיותר החמירו חכמים במזונות אשתו ובנותי' מבעיקר הירושה דאורייתא מפני תקנת מזונותיהם דגרסינן בבבא בתרא ר"פ מי שמת ה) מי שמת והניח בנים ובנות בזמן שהנכסים מועטין הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים וגרסינן בגמרא אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן עשו אלמנה אצל הבת כבת אצל האחין בנכסין מועטין מה בת אצל האחין הבת נזונת ובנים יחזרו על הפתחים אף אלמנה אצל הבת אלמנה נזונת והבת תשאל על הפתחים והטעם הוא כי אדם מקפיד על זילותא דבתו יותר מעל זילותא דבנו ואדם מקפיד על זילותא דאשתו יותר מעל זילותא דבתו הלכך יפו כחה במזונות כ"ז שמעכבת לינשא בשבילו ואע"פ שמפסיד לבניו ממון יותר אדם מקפיד שלא תתבזה אשתו ממה שמקפיד על ממונו וכן מצינו שיותר אדם מקפיד על בזיונו יותר) מעל צער גופו כ"ש על הפסד ממונו דתנן בסנהדרין ו) ובסוטה ז) האיש נסקל ערום כדי שימהר למות ואין האשה נסקלת ערומה כי יותר היא חפצה שתצטער ולא תמהר למות ממה שתתבזה ליסקל ערומה וכן שנינו בכתובות ח) אלמנה מוכרת למזונותיה בין בב"ד בין שלא בב"ד ומפרש הטעם בגמרא משום שאין אדם רוצה שתתבזה אלמנתו בב"ד וכיון שתקנו חכמים מזונות לאלמנה כ"ז שלא תתבע כתובתה מפני כבוד בעלה אין כח ביד ב"ד לעקור דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין כמו שמפורש בכמה מקומות בתלמוד כ"ש וכ"ש ב"ד שבדור הזה שלא יוכלו לעקור דבר שמפורש בתלמוד והסכימו עליו כל הפוסקים דתנן בכתובות בפ' נערה ט) לא פירש לה את תהא יתבא בביתי ומתזנא מנכסי כל ימי מיגר אלמנותך בביתי חייב מפני שהוא תנאי ב"ד כך היו אנשי ירושלים כותבין אנשי גליל היו כותבין כאנשי ירושלים אנשי יהודה היו כותבין עד שירצו היורשין ליתן לך כתובתך לפיכך אם רצו היורשין נותנין לה כתובתה ופוטרין אותה וגרסינן עלה בגמרא רב אמר הלכה כאנשי יהודה ושמואל אמר הלכה כאנשי גליל ופסקו כל הפוסקים כשמואל שתלוי באשה כל זמן שלא הגבה כתובתה היא נזונת משל בעלה ואין כח ביד היורשין לומר לה טלי כתובתיך וצאו הילכך אין כח ביד ב"ד לעקור דבר זה ועוד אני אומר שאפי' אם היה בידם לעקור אינה מועלת תקנתם רק למי שישא מכאן ואילך כי הנשואין יעשו על התקנה שהנהיגו מכאן ואילך אבל אינם יכולין לעקור זכות שיש לנשים היום בנכסי בעליהן כי מהיכן אנו למדין דהפקר ב"ד הפקר

מאשר לא יבא לשלשת הימים וכו' היינו להבא וכן כל כיוצא בזה מי שיעשה כך וכך יפרע כך וכך אבל ליקח מזה ולתת לזה ולהפקיע זכות בני אדם בלתי מעשה שיעשה שנתחייב בעבורו אין להם כח וכן מי שלמד הפקר מאלה הנחלות וכו' מה אבות מנחילין את בניהם כל מה שירצו אף ב"ד וכו' היינו דומיא דנחלה דאבות שהתורה צותה שהבן יורש אביו וצותה שהאב יכול לרבות לזה ולמעט לזה כי הם לא זכו בממון עד שימות האב וכל זמן עד שלא מת הוא שלו ויכול לחלק שלו, האיך שירצה גם ראשי האבות כל זמן שלא חלקו הארץ ולא זכה שום אחד בחלקו יכולין להנחיל כל מה שירצו וה"ה כל תקנות לעתיד ומי שיעבור על דבריהם יקנסו בכך וכך אבל דבר שזכה בו האדם כבר אין כח בהם להפקיע זכותו לא אב בבנו אם נתן לו קרקע מהיום ולאחר מיתה אין לו כח בהם לסלקו ממנו כ"ש לב"ד שאנו למדין אותו מאב ולפיכך במה שתקנו חכמים מזון האשה והבנות אין מפקיעין זכות שהיה ליורשין בממון מורישן כי עדיין לא זכו בממון כי אין היורש נוחל אלא מה שמנחילו מורישו ואין המוריש מנחיל אלא מה שיש לו לא מה שהוא משועבד לאחרים וכל מי שנושא אשה משעת הנשואין הוא משעבד ממונו מה שקנה ויקנה לכתובה ולכל תנאיה ואדעתא דרבנן מקדש כדת משה וישראל נמצא שאינו מניח ממון ליורשיו רק מה שישאר בן חורין משיעבוד כתובה ותנאי' כי במשועבד לכתובה ותנאי' זכתה האשה ואין מי שיוכל להפקיעה זכותה וכי יאמרו יקראו לנשים וישאלו את פיהן ויעשו התקנה כרצונן דבר ידוע הוא כי אימת בעל על אשתו כי כל איש שורר בביתו ואינה רשאה להמרות את פיו ואם תודה הוא מאונס כי אין אדם מאבד זכותו חנם ודמי להא דאמרינן א) נקטוהו בכובסי' כי היכי דלשבקי לגלימיה ואנוס רחמנא פטרי' כי אונסן הוא ידוע והוי כאילו מסרו מודעא על הדבר כי אונסן ניכר שאינן רוצות להתקוטט על בעליהן ואין אדם דר עם נחש בכפיפה ועוד אני אומר אפי' הי' להם כח להפקיע זכות האדם במה שזכה כבר אינו מן הראוי להפקיע בנדון זה תקנת חכמים שתקנו בזמן המשנה והטעם הוא כי דבר גלוי ומפורסם מן התורה ומן הקבלה שכל דבר ודבר או בכל תקנה ותקנה אנו הולכין אחר הרוב כמו שנאמר אחרי רבים להטות וגרסינן בפ"ב דבתרא ב) אמר רב חנינא רוב וקרוב הולכין אחר הרוב ואע"ג דרובא דאורי' וקורבא דאורי' אזלינן בתר רובא וכן ט' חנייות מוכרות בשר שחוטה וא' מוכרת בשר נבלה ומצא חתיכה בקרקע אנו הולכין אחר הרוב ומותר באכילה וכן חתיכת איסור בב' חתיכות היתר היא בטלה אם אינה ראוי' להתכבד ואם לא שאנו הולכין אחר הרוב היינו אוסרין לאכול בשר עד שיבדק לנו מכל י"ח טריפות וכן מצינו בתקנת חכמים שהתירו א"א לינשא ע"פ עד א' ואפי' ע"פ [עדות ע"א] דאשה דייקא

ומנסבא ולא חששו שמא יש נשים פרוצות או מרוב תואתן לינשא לא ידקדקו בדבר וכן במים שאין להם סוף לא חששו למעוטא דאינן נמלטין ואע"ג דאשה בחזקת איסור א"א עומדת וכן אמרו רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם ולא חששו שאינן מומחין וכן כל כיוצא בזה בכמה מקומות בתלמוד אין צורך להביאן כי הן מבוארין ועומדין כי כל תקנה א"א שתהיה טובתה כללית כוללת לכל המון בשוה אבל כשראו מתקניה שהיתה תקנה ותועלת לרוב המון העם תקנו אותה ולא חששו למעוטה אם יבוא להם הפסד בדבר ההוא כי מן הנמנע הוא שיהי' תקנה א' שוה לכל ולא יגיע הפסד ממנה אפילו לאדם א' לכך הלכו אחר הרוב ורובו ככולו ובנדון זה שלפנינו דבר ידוע הוא כי לפי רוב המון עם יש תועלת שתזון האשה מנכסי בעלה ויהיו הנכסים בחזקתה מכמה טעמים הא' כי הוא כבודו שלא תבוא לב"ד כדי לגבות כתובתה כי אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד ועוד כשיהיו הנכסים בחזקתה היא תעמד ע"ע מלינשא וזה הוא כבודו שבשבילו תעמוד מלינשא ועוד כשתהי' נזונת משל בעלה ותדור בביתו ותשמש בכלי כסף וזהב שלו כל בניו יכבדוה כי הם חייבים בכבודה ואפ' אינם בניה ראוי להם לכבד אותה כדגרסינן בכתובות פ' הנושא א) ת"ר בשעת פטירתו של ר' אמר לבני אני צריך נכנסו בניו אצלו אמר להם בני הזהרו בכבוד אמכם ומק' דאורייתא הוא דכתיב כבד את אביך ואת אמך ומשני אשת אב הואי והדר פריך א"א נמי דאורייתא היא דכתיב כבד את אביך ואת אמך את אביך זו אשת אביך ואת אמך זו בעל אמך ו"ו לרבות אחיך הגדול ומשני ה"מ מחיים אבל לאחר מיתה לא וה"א מזהיר להו אפי' לאחר מיתתו מצוואתו למדנו שיש לי לאדם לכבד אשת אביו לאחר מותו ומה שנזונת משלו ומשתמשת, בכליו גורם להם לכבדה וזהו כבוד בעלה ועוד שאם היתומים היו יכולין לכוף את האלמנה לחלוק אפילו קודם חלוקה לא היו מכבדין אותה כי יחשבו שעושין עמה חסד בעבור שאין תובעין אותה לחלוק וכאילו היא נזונת משלהם וכ"ש אם יחלקו עמה יכנסו ביניהם סיכסוך ודברי מריבות כי על דרך הרוב אין שלום יוצא מתוך חלוקה ויבואו לזלזולה תחת חייובם בכבודה וזה הפך כוונת הדת והתורה וגם לתועלת ממון היתומים יש טובה גדולה להמון העם בהשארת הממון ברשותה כי רוב העם מניחין יתומים קטנים או קטנים וגדולים ואינן מניחין ממון שיש בחציו די לפרנסת בניו ובהשארת הממון ברשותה תוציא עליהם נמצא שמן החצי שהי' מגיע לחלקה מפרנסת אותם וגם היא מצמצמת בפרנסה ויספיק להם בהוצאה החצי ממה שהיו צריכין להוציא זולתה או פחות ואם יחלקו עמה יפריד כל א' לצרכו ויבקש כל אחד מדור לעצמו ולא ימצא מי שיאסוף אותו ולא יגיע לכולם מן הממון רק כפי מה שיגיע לאלמנה ושלהם יכלה באפס תקוה, ושלה תוציא מעט מעט

עד יום מותה ועוד לאחר שתחלק עמהם ותראה עצמה יחידית שכולה וגלמודה יעלה על לבה לינשא מה שלא היה עולה על לבה בהיותה בניה סמוכין על שולחנה וגם אם יעזוב בעלה הון עתק בהיות הכל ת"י היא תצמצם אותו ותוציא על בניה ועליה המעט שתוכל ואת העיקר תניח למשמרת לעזבו לבניה כי זה תכלית חמדת האדם וכשתראה בניה שיגדילו קצת תתן להם קצת מן הממון להשתדל בו וללמדם מלאכה ודרך ארץ והם ישמעו לעצתה ותדריכם בדרך ישרה ותלמדם דרך מוסר ואם יפרדו ממנה ויקח כל אחד חלקו ויראה לעצמו ממון רב אשר לא עמל בו ילך בדרכי לבו כי כן דרך הבחורים ויכלה הממון במאכל (יורשין) ובמלבושים יקרים ויגבה לבו בדרכים לא טובים כמו שנאמר וכסף הרבתי להם וזהב עשו לבעל משל לבן שהאכילוהו והשקוהו ותלו לו כיס של זהב בצוארו מה יעשה אותו הבן ולא יחטא אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר ובהיות הממון תחת יד אמו יהי' ויציל מכל זה כי היא תחוס עיניה על ממונה ותוציא אותו עליהם במדה וכאשר יעברו ימי הבחרות ויעמדו על דעתן תתן להם ממון כפי צורך השתדלותם והמותר יהי' להם להם לעת זקנה לעת תמוט רגלם מן ההשתדלות וכן אם יהיה להשיא בת או בנות יותר בקל יתרצו היורשים להשיאה כפי כבודה וליתן עמה ממון שלא זכו הן עדיין ולא הגיע לידן ממה שיתנו אחר החלוקה מן הממון שהגיע לידם אפי' אם יהי' בעין כ"ש אם יכלו אותו בהבלי עולם ולא תהיה לאל ידם להשיא לאחיותיהם לפי כבודם שישארו עגונות או ישיאום לא' הרקים נמצא שיש להם בהשארת הממון ת"י האלמנה תועלת לנפש ולגוף ולממון זה חלק רוב האלמנות עם בניהם ואין לחוש שמא תתן מן הממון לקרובותיה ותפסיד לבניה כי דעתו של אדם קרובה לבניו ואין אדם מניח בנו ונותן נכסיו לאחרים וכן מפ' בבתרא פ' מי שמת ב) תניא מי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת וכתב כל נכסיו לאחר ואח"כ בא בנו מתנתו מתנה ר' שמעון בן מנסי' אומר אין מתנתו מתנה שאם היה יודע שבנו קיים לא לא היה כותבן א' ר"י הלכה כר' שמעון בן מנסי' אלמא שמעינן שאפי' בשעת מותו אין אדם מניח לבנו ונותן נכסיו לאחרים כ"ש וכ"ש אלמנה שאינה משתדלת ומרוחת כ"כ בממונה ואינה יודעת מה מספיק לה ולבני' למזונות שאין לה קצבה שלא תעזוב עצמה ובניה ותתן שלה אפי' לקרובי' אם לא יהיו עניים ותתן להם בתורת צדקה ובזה תעשה טובה לה ולבניה ויתקיים הממון כמ"ש חז"ל א) מלח ממון חסד וא"ד חסר ואם תשאר האלמנה בלא בנים ויהיה לה יבם ההכרח יביא אותה לחלוק אם תחלוץ ואם תתיבם גם את הכל יקח היבם ואין צורך לתקנה חדשה מה יש לחוש אם תשאר אלמנה בלא בנים ובלא יבם מיעוטא דלא שכיח הוא ואפי' לר' מאיר דחייש למיעוטא למיעוטא דלא שכיח לא חייש

כדאיתא בריש בנות כותים ב) ובריש גיטין ג) סתם ספרי דיינא מגמר גמירי ודבר פשוט הוא שיותר מצוין הם ספרי דדיינא ממה שמצוי שימות אדם וגם בן ואח אין לו ועוד אני אומר אפי' היה כח לבטל תקנת קדמונינו ז"ל ולעשות אחרת אין לב"ד לבטל דברי ב"ד חברו ולתקן תקנה אחרת אם לא יהי' בה תועלת וטובה יותר מבראשונה ושלא יבא ממנה נזק והפסד ובנדון שלפנינו לא מבעיא שאין תועלת יותר מבראשונה אלא אדרבה נזקה רע ממנה כי כל התקונים והטובות אשר בארתי למעלה יסורו בתקנה השני' אם יתקנו שיכולין היורשין לכוף את האלמנה לחלוק ואפי' אם לא יכופו אותה לחלוק רק להשבע להוציא מתחת ידה כל מה שהניח בעלה יבא ממנה תקלה גדולה כי יתפרסם הממון ויטילו עליהם מס יותר מן הראוי גם אם הי' אביהם אמוד אינו טוב שיהי' הממון ידוע וגם לא יהי' מי שישתדל בו ויאבד העושר ההוא בענין רע ואם היה אביהם מן העשירים המושפעים לא ימלט על דרך הרוב מא' משני דברים או ח"ו, שתשבע לשקר מחמת חמוד ממון או שתירא על נפשה מלגלות כ"כ ממון ויש כאן גרם לשבועות שקר והפסד ממון או שתשבע באמת ויודע הממון הרב ההוא לע"א ולמלכות ויהיה העושר ההוא שמור לבעליו לרעתו ואם יאמרו הענין לעצמן בסוד לא יוכלו כי כל מעשה ב"ד יש לו קול כמו שמוכיח בכמה מקומות בתלמוד שמעשה ב"ד הוא כמו שער לענין לגבות מנכסים משועבדים משום דקלא אית לי' ואם לא יצריכוה לישבע ולהוציא הממון מת"י לא יודע והיא תתפשר עם בניה בינה לבינם כי רוב אלמנות שיש להם בנים או בנות אינם נשואות וזר לא יעבור בתוכם נמצא שיבא מן התקנה קלקול ואין ראוי לתקן תקנה כזאת כדאיתא בבתרא ד) גבי חזקה וכי תקנו רבנן מלתא דאתי לידי פסידא לכך אני אומר אפי' היה בתקנה זו צדדים רבים טובים יותר מבראשונה והיה בה צד אחד של קלקול יותר ממנה יותר טוב להניח הראשונה במקומה עם רוב קלקולה בשב ואל תעשה מלעקור הראשונה ויבא קלקול אחד בקום עבור כ"ש שיש בשנייה יותר קלקולים מבראשונה ויש בראשונה תקונים הרבה יותר מבשניי' שישאירו תקנה הראשונה בשב ואל תעשה ממה שיעשו קלקולים בשנייה בקום ועבור ואדרבא אפילו אם היתה נוהגת עתה התקנה השניה היה ראוי לבטלה ולנהוג כמו שנוהגין עתה מפני רוב הטובות התלויין בה כמו שבארתי למעלה וגדולי העשירים המשרתים את פני המלך והשרים המתחזקים לחדש התקנה בדבר זה אינם רואים את הנולד ור' יהודה חכם לכשירצה ואיזה חכם הרואה את הנולד:

שאלה עט

כך הי' מעשה שדיין, דן דין על אדם א' לפרוע ממון שהי' חייב מן המס וצוה לתפסו והיה בלילה באישון חושך היה מהלך הדיין לבית הכנסת הי"ג להתפלל ארב לו הנידון והכהו על כתפו וחתך לו במלבושים וזרת מבשרו עוד הכהו מכה שניה בפניו מן העין עד סנטירו וחתך לו שתי שפתותיו והשחית הדרת פניו והדיין הנזכר היה מנכבדי העיר ולא היה עד בדבר אלא שניזם אותו קודם וראוהו עומד במארב קודם ההכאות ואחר מכן ברח והוטל חרם בשמו לצאת להשלים דין ולא בא זהו תורף שאלה.

תשובה. החכמים המשכילים רבי פעלים אשר במעלות חכמה עולים נכבדי הקהל הקדוש והטהור אשר בקורטובא וזקנים ורבני התורה אשר בה ישטרכם אל עליון וישלח עזרכם מציון כחפצכם וכחפץ נאמן אהבתכם הבא על החתום דורש שלומם וטובתכם ומודיע למעלת כבודכם שהגיעו לידי אגרתכם על אודות המקרה הרע אשר אירע במקומכם שהוכה היקר ר' יצחק בן נחמיש נר"ו שהכהו מאיר בן מגיש והעדיות והאמתלאות שיצאו בענין ואני איני כדאי שאתם שולחים לידע דעתי כי אתם עם ועמכם תמות חכמה גם בקהל הקודש אשביליא הקרובים אליכם יש חכמים גדולים יודעי מדע מביני פשר דבר אמנם כדי להשלים רצונכם הנני כתלמיד המסדר דבריו לפני רבותיו ואתם תבחרו ולא אני כי בער אנכי ולא בינת אדם לי תחלת דבר אני אומר כי צריך הרבה כל ב"ד רודפי צדק להשתדל שיתקיימו הסייגים שתקנו חז"ל להוסיף עליהם בכל יום ויום לפי צורך השעה כי הם גדרים לעיקר התורה כמו שתקנו שניות משמרת עריות וידים משמרת לטהרת תרומה ועירובין לשבות דדבריהם לשמירת שבת והחמירו בהם מאד כדאמרינן בסנהדרין בפ' בן סורר א) אר"י א"ר מעשה בא' שנתן עיניו באשה א' והעלה לבו טינא ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל לו ואחז"ל ימות ואל תבעל לו תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד לפניו ערומה תספר עמו מאחורי הגדר ימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר ויש מי שאומר בגמרא שהיתה פנויה ומשום שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות למדנו מכאן שכדי לגדור נדר שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות ארז"ל שימות האיש ההוא ולא יספר עם אשה פנוי' מאחורי הגדר וכן מעשה באחד שרכב על הסוס בשבת בימי יונים והביאוהו לב"ד וסקלוהו אע"פ שרכיבת הסוס בשבת אינו אלא שבות וסקלוהו מפני שהיתה שעת השמד ומטה יד ישראל מאד והיו המצות קלות בעיני ישראל וכדי לגדור פרצה סקלו לרוכב על סוס בשבת אע"פ שלא עבר רק על שבות דדבריהם ודבר ידוע הוא שכל המקרים המתחדשים בזמנים הם בלא מספר א"א לחקותם על ספר ולפרש כל דיניהם וע"כ כתבו לנו רז"ל כלל אחד

שכולל ענינים רבים ונתנו כח לב"ד לגדור גדר בכ"ז לצורך השעה כדגרסינן בפ' נגמר הדין ב) תניא א"ר אלעזר בן יעקב שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין ולא לעבור על ד"ת אלא לעשות סיג לתורה ומעשה בא' שרכב על הסוס בשבת והביאוהו לב"ד וסקלוהו לא מפני שהיה ראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך ושוב מעשה בא' שהטיח באשתו תחת התאנה והביאוהו לב"ד והלקוהו לא מפני שהי' ראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך וידוע כי הדינין הם א' מג' דברים שהעולם קיים עליהם ואילמלא הדיין כל התקיף מחברו היה בולעו והדייינין הם המעמידין הדינין על מכונן ובעבורם העולם מתישב והם המכונים למלכים, כמו שדרשו חז"ל ג) על מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה אם דומה דיין למלך שאינו צריך כלום יעמיד ארץ ואם דומה לאיש תרומות שהוא הכהן המחזיר על הגרנות ליקח תרומה יהרסנה וכן הוקשו הדיין והמלך בפ' אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור ואנו מוזהרים לכבדם כ"ש שלא לבזותם ואפי' בזמן שאינו דן כ"ש וכ"ש על עסק הדינין שהוא דן כהוגן שלא לבזותם קו"ח שלא להכותם ובנדון זה אני אומר אפילו לא היה דיין והיה אדם מכה אותו באישון לילה בסכין מכת אכזרי והוא הולך בטח לב"הכ ובכניסתו בה ארב לו וקם עליו והכהו פתאום הי' ראוי לחתוך ידו כדי לשבור זרוע רשע ואם היה מכה, הכאה כזאת לשלוחא דבי דינא על עסק שהיה רוצה להשלים בו ציווי הדיין הי' ראוי להענישו יותר ויותר עאכ"ו לדיין שדן דין אמת ומשפט וארב לו וקם עליו והכהו מכת מות ושנה לו והכהו בפניו עד שנשחת הדרת פניו שראוי לעונשו עונש גדול מאד גם כי אין עדים שהכהו מ"מ הוחזק בעיר בקלא דלא פסיק שהכהו וגם יש אמתלאות והוכחות ועד מפי עד וגם יש עדים שראוהו יושב במארב מכוסה עיניו בבגדיו שלא יוכר במקום שהוכה הדיין ועוד אחר שהוכה הדיין ברח ולא נראה עוד בעיר גם כי החרימו שיצא להשלים יתאמת לכל שהכהו כאילו ראו אותו בעיניהם נ"ל שראוי ליסרו כאילו יש עדים שראוהו שהכהו כיון שהעונש כדי לגדור הפרצה הזאת שיהיה כל דיין רשאי לדון האמת ולא ייירא מבעלי הדינין ודאי אדם שחייב עונש על עבירה שעשה ואין בו צורך לגדור גדר כמו ההורג מתוך מריבה וכיוצא בו אין להענישו רק בעדים אבל כל דין ועונש שעושים ב"ד לצורך השעה כאשר יתאמת יענישוהו עונש שיראה לב"ד ובלבד שתהיה כוונתם לרדוף הצדק והאמת בלבד בלא שתוף כוונה אחרת אמנם בנדון זה לא הייתי מסכים להרגו מפני שאין עדים בדבר ומכיון שאין עדים בדבר לא הי' חייב מן הדין מיתה ואם כדי ליפר הנשארים יותר יתיסרו אם יענישוהו עונש גדול בגופו וישאר חי ממה שיתיסר אם יהרגוהו כענין שנאמר אל תהרגם פן ישכחו עמי ונ"ל שאם ח"ו יארע דבר כזה כאן בטוליטולה והיו

הת"ח והזקנים יצ"ו מסכימים לחתוך שתי ידיו בשביל ב' הכאות שהכה לדיין אשר שפטו משפט צדק וגרם להרגו וארב לו וקם עליו באפילה בכניסתו לב"הכ והכהו מכת מות בכתפו וחזר והכהו והשחית הדרת פניו הייתי מסכים עמהם והעם ישמעו וייראו וגם לא ישאר לו במה שיוסיף לעשות כדבר הרע הזה עוד ונשאתי ונתתי בענין עם הת"ח והזקנים ואנשים נכבדים ורובם הסכימו שאם ח"ו יארע כזה במקומנו לחתוך לו השתי ידים ואני מסכים עמהם וה' ברחמיו יצילנו מעונש הדין:

שאלה פ

ילמדני מרי דוד ושלמה אחים חרפו וגדפו את יוסף והוציאו עליו דבות רעות וסכנה יהי' זה בב"הכ ביום השבת במעמד הקהל וס"ת בתיבה ויוסף הנז' עמד ולקח ס"ת בזרועו והחרים בשמו אם מעולם באו לידו ושלא עשה שום דבר מכל הדבות שאמרו עליו ענו האחים הנז' לא תחרים כי יבררו אותו לך אמר יוסף עתה אחרים שאם תבררו אותו שלא יהא לי פנים לדבר בפני אדם בעולם והחרים חרם חמור אם מעולם עשה וזה יוסף הי' תופסין אותו בחזקת ת"ח והי' מגיד הלכה בב"הכ ולתלמידים ודורש וכראות יוסף הדבות הרעות אשר הוציאו עליו ושיהיה חלול השם אם לא יכחישם הלך למקומות שאמרו עליו שעשה הרעות והבריח לקהלות אשר באותם המקומות מכח הדין שיחרימו על כל מי שיודע או ששמע שום דופי על יוסף הנז' שיגיד לפני הסופר ועד ולא יצא עליו שום דופי בעולם לא בידיעה ולא בשמיעה אלא אדרבה היו אומרין עליו שלא ראו אדם ממדות טובות כמותו ושהיה מנהיגם בדרך טובה וכל עניניו כת"ח ואחר שהיה לו ליוסף עדיות אלו הלך לפני החכמים והרבנים באשביליא וקביל לפניהם והוקשה הדבר מאד בעיניהם ונתנו פ"ד להזמינם לפניהם וחייבום לפרוע ליוסף אלף זהובים בקנס ממון ונדוי גמור ולא חשו על נדוי החכמים וקנס הרבנים ולא עוד אלא שבקשו להרוג את יוסף והכה אותו נער א' משלהם שתי הכאות בסכין במרמה וגם נודע שהשכירו ע"א להרגו והיו אומרים כי לא יעמוד להם הריגתו כמו התשלום שהי' דנין עליהם והיו מחרימין החכמים אשר באשביליא ע"ז ואלה האחים היו עשירים והיו מוחזקים עם השופטים ועם בעל המבצר והיו עושים מה שהיו רוצים ובשביל ששאל יוסף הנז' מהם שיגורניסיא על מה שהכוהו והעלילו עליו עלילות של שקר אמרו לשופטים שיתפסו אותו ולבנו ולחתנו והיו אומרים שעשו דברים שהיו חייבים מיתה ונתנו אותם בבית הסוהר צואריהם בקולר ורגליהם בסדן והיו כמו י' ימים בזאת התפיסה או י"ב עד שבאו בני אדם ואמרו ליוסף דע כי רוצים להעליל עליכם עלילות לילות של סכנה יותר שוה

שתעשה שום פשרה ויתנו לך עבור הוצאה שעשית ולא תבא לסכנה לך ולבנך ולחתנך כי הם רשעים והם אומרים כי יוציאו כל אשר להם על זה הענין והשופטים הם תחת ידם מה עשו אלה האחים הלכו לפייס כל פרשי העיר והחשובים והשופטים שישאלו מן יוסף שימחול להם וכך עשו ואמר יוסף בלבו אם איני עשה בשבילם יבקשו לי המות ומחל בהיותם אסורים ולמחרתו בקשו מחילה בפני היהודים ואמר יוסף בלבו אם איני מוחל ילכו מיד לשופטים ולפרשים ויבקשו לי רעה גדולה שיאמרו אינו רוצה לקיים מה שהבטיחנו ומחל ונתן להם הפ"ד מן החוב אשר היה לו עליהם ולא עשה שום מודעא אם נאמר שמאחר שדבר ידוע הוא שבשביל אונס עשה אין צריך מודעא אחרת והם בחיובם ובנדוים כבתחילה או נאמר שמאחר שיוסף נתן הפסק דין גלה דעתו שמרצונו עשה ולפענ"ד היה נראה שמאחר שכל אלה הדברים אירעו בדבר אונס הוא נקרא אע"פ שעשה מעשה כאילו הוא מרצונו כדאמרינן בנערה שנתפתתה א) הני נשי דגנבו גנבי שרו לגברייהו והא קא ממטיין להו גירי מחמת יראה אלמא אע"פ שנראה שמדעתן עושות בעבור שיש בו סכנה אנו מחשיבין אותו אונס והכא נמי יראה כי להא דמיה.

עוד ב) ילמדנו מורנו ראובן היה לו בית אחד בטוליטולה שיש ליהודים מקום מיוחד ולפעמים שכותל הבית במקום חומה וכך הי' זה הבית וראובן הלך מן העיר לדור בעיר אחרת ברחוק ונפל הבית ונעשה פרצה בין מגרש היהודים והגוים ואמרו הקהל לסופר כדי לעשות לו נחת רוח בנה בית זה וקחנו לעצמך ואם יבואו בעליו יתן לך הוצאות הבנין ולא יבא לנו נזק מאותה פרצה וכן עשה ובעל הבית מת לימים הלך א' מבני טוליטולה למקום אשר הלך בע"ה וקנה הבית מחורגתו כי לא היו לו בנים וגם אשתו מתה והביא שטר מקויים שקנה אותו המקום מחירגת הבע"ה ונכנס במקום אשר בנה הסופר בכח השטר והסופר טוען שיביא ראיה שהבית היא של אותה אשה שאין לו ליכנס לבית בענין אחר והלוקח טוען שאינו צריך ראיה אחרת והקהל אין להם רשות לתת דבר שאינו שלהם והי' נ"ל מורי מאחר שמכירין חתימת עדי המכירה שאינו צריך ראי' אחרת מדאמרינן בפ' האשה שנתארמלה א) חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול אע"ג דאיכא לספוקי אמרי' חזקה שאין חותמין אלא בענין שהמכירה יהיה מכירה ה"נ לא היו חותמין אם לא שהיו יודעים שהיתה יכולה למכור ועוד חזקה שאין אדם מוכר מה שאינו שלו וכ"ש אשה שאינה בעלת זרוע ולא יודעת החבילות כמו האיש ומאמר הקהל אינו שום דבר והי' כמי שנכנס לחצר חבירו ונטעה שלא ברשות ואם הסופר חושש שמא מכרו שלא כדין ילך ויחקור. עוד ילמדני מרי ראובן יש לו שני בתים זו אצל זו ומכר הא' לפלוני ודרך הבתים שהבתי כסאות נמשכין מבית לבית דרך

חפירות ובא הלוקח לסתום החפירה אשר היה נמשך הבית הכסא של בית המוכר וטוען הלוקח שכתב לו מתהימא עד רקיע וכל החזוקים הרגילין לכתוב והמוכר טוען שלא מכר על מנת שיפסיד לו ביתו ודומה לי שהדין עם המוכר ואע"פ שמוכר בעין יפה הוא מזכר דווקא דברים השייכין לאותו בית אבל להפסיד תשמיש ביתו ותשמיש כמו זה לא היה בכלל עומקא ורומא אלא אם פירש עוד ילמדני מורי אשה נשואה שהלך בעלה מן העיר יש זמן ומרננים אחריה ויש לה שייכות עם ע"א והע"א רואין אותו כל הימים באותו מבוי ומדבר עמה בענין רינון גדול בעיר על הענין וראו עדים שנתיחדה עמו מה נאמר בזאת אמרו חז"ל ב) מלקין על היחוד של פנויה ואין מלקין על היחיד של א"א שמא יוציאו לעז על בניה ולזו אין לה בנים ועוד שהרינון הוא גדול או דילמא אין מלקין על יחוד של אשת איש כלל ודומה לי מורי כי אין מלקין על יחוד א"א כשהוא בדרך מקרה כשהוא בלא רינון גדול אבל כשהוא אחר רינון גדול לא דאי משום שלא יוציאו לעז על בניה ולזו אין ועוד שהרינון הוא גדול בלא מלקות כמו במלקות מאחר שהרינון הוא גדול כ"כ ועוד דהא דאמרינן אין מלקין היכא דנתיחדה עם ישראל שאין לחשוד שהישראל יעשה עבירה גדולה כזאת אבל עם ע"א הפריץ וברינין גדול יצא מכל זה ואתה מרי למדני ובבקשה ממך שלא תתרשל להשיב לי מיד תשובה ותורתך וישיבתך יגדל כחפצך וחפץ תלמידך המזומן לכל אשר תצוה יהודה ב"ר משה בר חיים זלה"ה מברבשקה. תשובה עמדתי על שאלותיך וכשאלה הא' נ"ל שאין לחוש על מה שלא מסר מודעא לא מבעיא ליתן האלף זהו' שחייבו אותם רבני אישביליא שיש להכריחם בכל מיני כפייות עד שיתנו אותם אלא ראוי להענישם עונש גדול בגופם. ובשאלה ב' מדין התלמוד נ"ל שהדין כאשר כתבת וכן מן הראוי שאין לעדים לחתום על מסירת קרקע עד שיתברר להם שהוא של המוכר אמנם אני רואה כי העדים בזמנינו זה אינם מדקדקים בדבר ומי שקונה בכאן בטוליטולה קרקע נותן לו המוכר כל השטרות והחזוקין שיש לו שהקרקע היא שלו או טופסיהן והאשה שמכרה הבית הנז' אפשר שירשתו מאמה אחר מות בעלה וגבתה אותו בכתובתה והסופר אינו מחזיק בבית בכח בעליו אלא ירד שלא ברשותו ולוקח לקח ממי שיכול לזכות בו מכח ירושה כמ"ש ויותר נכון היא מי שודאי ירד שלא ברשות בעליו וישומו לו כדין היורד לחורבתו של חבירו ובנאה שלא ברשות וישאר ביד הלוקח שלקחו מן בע"ה שהוא באפשר שירשתו מאמה ונסמוך קצת על החזקה שאין העדים חותמין על השטר אם לא שנעשה כהלכתו ובשאלה הג' נ"ל שהדין עם המוכר שלא מכר בית א' ע"מ שיפסיד הבית שנשאר לו והאשה המתיחדת

עם בן נכר ראוי להלקותה וליסרה עד שתשוב מדרכה הרעה אחרי שהלעז מתוסף מידי יום ויום כ"ש שאין לה בנים כאשר כתבת דורש שלומך יהודה בן הרב ר' אשר זצו"ל:

שאלה פא

מעשה שהיה כך היה כי משה גוראש הדר בארו גינדש הפקיד ביד דוד ז' אלפארנגי הדר בכפר אל באיו פקדון גדול וברוב הימים עלה משה כד' בעבור פקדונו לנפקד שלו והשיבו שלא היה חפץ לתת את אשר לו ער אשר התקדש בתו ליוסף בנו וכראות משה הנז' כי טוב מותו מחייו אם לח יחזיר לו פקדונו אך ב קט למצוא דברי חפץ איך התקדש בתו לבן הנפקד הנז' ולא יחול הקדושין נתיעץ שיקדש בתו עם אחיו כדי שלא יהולו הקדושין מאותו בחור דיל באיו בשום א"א ספשטה ידה ה והכלה הקדושין מאחר שלא בפני בעלה וגם שתמסור מודעא על הקדושין שיקדשנה אותו בחור דיל באיו וכן עשתה פעמים כמ"ש בשטר מעשה ב"ד הכתוב הלאה אמנם העדים שנתקדשה בפניהם לאברהם דודה היו קרובים חתן עם חמיו וגם מסירת המודעא היתה בפניהם וגם קדושין שקדשה הבחור דיל באו היו מזמנים לעדים והיו קרובים האחד בעל אחותו של חבירו ומסרה מודעא ג"כ בפניהם פעם שנית קודם הקדושין שקדשת הבחור דיל באיו והכל כמ"ש בשטר מעשה ב"ד ואחר כל זה בא משה גוראש אבי הבת להתיעץ עם מוקדמי העיר וחכמיה אם תוכל להנשא בתו עם הבחור שהיתה משודכת לו קידם כל ל המעשה אחר שכל הקדושין ראשונים ושנייב היו בפני עדים קרובים מזומנים וגם שמסרה מודעא פעמים על הקדושין שניים ויצאה הוראה כפי מ"ש בזה הקונדרס ואחר ההיראה ואחר כמה זמן כמו ב' חדשים שנשאת הבת לבן גילה הראשון יצא החולק לחלוק ולהוציא דבה על אותן נישואין שנעשו על פי הוראה הכל כמ"ש להלן וכתבנו מעשה הד מועתק תיבה בתיבה ואחריו דברי החולק עליו ואחריהם דברי המשיבים המורים שהורו הבת להנשא זהו תופסן יום טוב ב"ר יונה זלה"ה בן עבאם יהודה אורא בונה זהו תופס מעשה ב"ד אנו ב"ד קהל טונילא א) יצ"ו ההתומין למטה כן ך הוא שבא לפנינו משה ב"ר חיים וראש הדר בארגינדש ואמר לנו דעו רבותי כי בילימה בתי נתקדשה לאברהם אחי יצ"ו כמ"ש בשטר חתום ומקויים שזמן הקדושין היח כ"ב א לחודש שבט שנה ק"ח ועדי הקדושין הם יוסף ב"ר שם טיב נ"ע בן חסאן חיים כ"ר שלמה נ"ע אלפא רנא ואחר זה הי ה' לי דברים עם דוד אלפארנגי הדר באל באיו לפי שהפקדתי כבר פקדון ידוע ביד דוד אלפארנני הנז' שאלתי ממנו פקדוני ואמר אלי שלא היה בדעתו להחזיר לי פקדוני לולי אם אתן לביליטה בתי הנז' אשה ליוסף בנו ואני כראותי שאם לא היה מחזיר לי

פקדוני טוב מותי מחיי, שהיה לי לחזור על הפתחים הוצרכתי לומר לבתי הנז' שתעש בענין שאפי' שיקדשנה שלא יהיה מדעתה ורצונה אלא בע"כ ולהוציא מת"י דוד הנז' הפק דון הנז' ובתי שמעה לקולי ומסרה מודעא בפני עדים ואמרה שאם ח"ו תקבל הקדושין מיוסף אלפארנני הנז' של' יהא מדעתה ורצונה אלא בע"כ ולהוציא הפקדון שהפקיד אבי' ביד דוד הנז' וזהו לשון המודעא בפנינו עדים ח"מ אמרה לנו ביליטא בת ה נגר"י דיגוראש היו עדים באמת שקבלת קדושין מאברהם דודי יצ"ו ב"ר חיים הנז' ואני מקודשת לו עתה ואני מרוצה באותן הקדושין ואם יבא שום אדם ויקדשני ובפרט יוסף ב"ר דוד אלפארני דיל באיו שאיני מרוצה א ותן קדושין שיו תן בא וא ני מוסרת מודעא בהם ואם אקבל קדושין לא מדעתי ומרפוני ושאיני פנויה אלא אני מקודשת כמו שאני אמרתי בפניכם אבל אם אני אקבל קדושין ממנו הוא לעשות רצון אב י שלא היה חפץ דוד הנזכר להחזיר לאבי הפקדון שהפקיד בידו עד שאתקדש ליוסף בנו של דוד הנז' וזה מכריח אותי לקבל הקדושין מיוסף הנז' אבל לא מדעתי לפי שאני מקודשת לר' אברהם דודי יצ"ו הנז' ואתם עדי בול כי מעולם לא קבלתי נט ממנו וכדי להעיד בכל הכתוב למעלה והי' בי"ד לחודש שבט שנת ח' אלפים וק"ח למנינו בארגינדש ועוד אמר לנו בפנינו אברהם המקדש הנז' דעו שלא נתתי נט לביליטא הנז' זה היה במעמד הנז' וקיים יוסף ב"ר ש"ט נ"ע בן חסאן חיים ב"ר שלמה נ"ע אלפארגא ע"כ לשון המודעא ועוד מסרה מודעא ביליטא בתי הגו' בפני עדים אחרים אותם עדים שנתקדשה בפן ניהם ליוסן אלפארנני הנזכר וז"ל בפנינו עדים החתומים למטה כך היה שאמרה לנו ביליטא בת משה ב"ר חיים נ"ע נג"רי די דגוראש היו עלי עדים שאיני רוצה שאותם הקדושין שאהיה מקבלת עתה מיוסף ב"ר דוד אלפארנגי דיל באיו ואם אקבל ממנו לא מדעתי ומרצוני אבל לעשות רצון אבי שלא הי' חפץ דוד הנז' להחזיר לאבי הפקדון שהפקיד בידו עד שאתקדש ליוסף בנו הנז' וזה מכריח אותי לקבל הקדושין ממנו אבל לא מדעתי ורצוני כמו שאמרתי למעלה ותכף זו ההתראה בא יוסף הנז' מיד וזמננו לעדים ונתן לה קדושין בפנינו והיה זה בט"ו יום לחודש שבט שנת ה' אלפים וק"ח למנינו בארגינדש והכל שריר וקיים יהודה ב"ר יצחק יצ"ו בן דאוד ש"ט ב"ר אברהם נר"ו בן עמילי' עכ"ל זו המודעא ועתה רבותי ייטב בעיניכם לראות בעלבוני ולפקח בקדושי בתי הראשונים וגם האחרונים אם הם קדושין וצריכה גט מהראשון או מהשני או משניהם או אם אינה צריכה גט משום א' מהם לפי שהקדושין שנתקדשה מאברהם אחי היו בפני עדים קרובים זה לזה וגם אינה צריכה גט מקדושי יוסף אלפארנני הנזכר ז כי היו בפני עדים קרובים זה לזה וגם לפי שמסרה מודעא שלא היתה מרוצה בקדושין שיקדשנה יוסף

אלפארנני הנז' ייטב בעיניכם רבותי שתודיעוני מה אעשה אם תצטרך בתי הנז' שום גט כמו שנז' או אם אוכל להשיאה לכל מי שארצה בלי שיגרשנה שום אחד מהמקדשין אותה כמו שנז' ואנו ב"ד החתומים כראותינו כי דברי משה נג"רי הנז' נכוחים ובקשתו שבקש ממנו ראויה להיותנו נזקקין למעלתה ע"כ נתיעצנו עם חכמי העיר ואחר שחקרו ודרשו הטיב החכמים בקדושין שנתקדשה ביליטא הנז' עם אברהם דודה שהי' בפני עדים קרובים וגם הקדושין שניים שנתקדשה ליוסף אלפארנני הנז' היו בפני עדים קרובים שהזמינום להיות עדים ע"ז כמ"ש בשטר מסירת מודעא והקדושין וגם במסירת המודעות שמסרה ביליטא הנז' על קדושי יוסף הנז' אמרו לנו בב"ד החתומים החכמים הנז' דעו שאין בהם ממש בקדושין הראשונים שנתקדשה ביליטא הנז' עם אברהם דודה הנזכר אין בהם ממש לפי שהעדים שנתקדשה היו קרובים זה לזה ואינה צריכה הימנו גט וגם בקדושין השניים שנתקדשה ביליטא הנז' עם יוסף אלפארנני הנז' אין בהם ממש לפי שהעדים שנתקדשה בפניהם והזמינום לעדים היו קרובים זה לזה וע"ז אינה צריכה גט ממנו מלבד שמסרה מודעא על אותן קדושין קודם שתקבלם ממנו כמו שנז' למעלה וראינו כי עצת החכמים הנז' נכונה אמרנו למשה נג"רי הנז' דע כי בתך ביליטא הנז' אינה צריכה גט לא מאברהם אחיך הנז' שקדשה בראשונה לפי שקדשה בפני עדים קרובים והקדושין אינן קדושין כלל וגם אינה צריכה נט כלל מהקדושין שקדשה יוסף אלפארנני הנז' לפי שמסרה מודעא עליהם קודם שקבלתם וגם שהיו אותן הקדושין הנז' בפני עדים קרובים והרי היא כפנויה לגמרי ובכל עת שתרצה ביליטא בתך הנז' להנשא למי שתרצה הרשות בידה ותלך ותנשא למי שתרצה ואדם לא ימחה בידה משמנו ולא משם שום אדם בעולם מחמת קדושין הראשונים ושניים הנז' שנתקדשה והרי היא פנייה גמורה ומותרת להנשא לכל מי שתרצה וכדי להיות לראיה ולזכות לביליטא הנז' שתוכל להנשא לכל מי שתהי' חפצה ורצונה וגם שלא יתאמת שום קול שיצא ושיצא שהיא מקודשת מחמת הקדושין הנז' אנו פוסקין ונוזרי בתורת דין שריר וקיים שהיא פנוי' לגמרי ותלך ותנשא לכל מי שתרצה והרי מותרת לכל אדם ומה שהיה בפנינו אנו הב"ד החתומין למטה נכתב וחתמנו עליו בכ"ז יום לחודש אדר שנת ה' אלפים וק"ח למנינו בטודילא והכל שריר וקיים חיים בר ש"ט נר"ו מוקדם משה ב"ר יהודה ז"ל מוקדם משה ב"ר יוסף נר"ו מוקדם ולפי ששקדו חז"ל על תקנת בנות ישראל הצנועות שלא תעננה וחקרו ודרשו בכל צד וענין להפך בזכותן על קו היושר ע"כ אנו החתומים למטה אחר שחקרנו ודרשנו היטב על מעשה ב"ד הנז' ועמדנו עליו וראינו דבריהם נכוחים ועצתם טובה והגונה ודינם דין וגזירתם גזרה אמתית וראוי לסמוך על פ"ד שלהם ודבריהם אינם

צריכין חיזוק מ"מ לפי ששאלו ממנו לחתום אחריהם כדי לקיים דבריהם וכדי להסיר לעז ולזות שפתים מביליטא בת משה ב"ר חיים נג"רי דארגינדש שלא יהא פ"פ לשום אדם עליה לאמור שעשתה שלא כדין אנו החותמין למטה מסכימין לקיים המעשה ב"ד הכתוב למעלה הנז' שהוא שריר וקיים ומקויים ע"פ הוראה כדת משה וישראל ולהיות לראיה לביליטא הנז' שהיא מותרת לכל אדם ושתנשא מכאן ואילך לכל מי שתרצה חתמנו פה עליו והי' בכ"ט לחודש אדר שנת ה' אלפים וק"ח למנינינו בטודילא והכל שריר וקיים רט ב"ר יונח ז"ל בן עכאם יהודה ב"ר שמואל ז"ל אורא בונה עכ"ל מעשה ב"ד. אלה הם דברי החולק עמדתי על כתב מב"ד מטעם הפקיד והגזבר לדרוש ולחקור היטב בדבר לאמת הענין לעבודת הבורא ית' ויח' תחילת כל דבר אני אומר כי המעשה ב"ד נעשה שלא כדין לפי שלא בא אצל המוקדמין שום כת אע"פ שבא אביה אין לו רשות בה ולא בקדושיה לפי שהיא בוגרת ואפי' שתבא היא הי' צריך לבוא המקדש דיל באיו שהוא בע"ד זאת ועוד אחרת שדנו ע"פ כתב והתורה אמרה מפיהם ולא מפי כתבם ופירש"י ז"ל שלא ישלחו עדותם באגרות ועוד אין מקבלין עדים שלא בפני בע"ד לא שנא בדיני ממונות ולא שנא בדיני נפשות דסתמא קתני וכדאיתא בפ' כהן גדול א) גבי ההוא עובדא דעבדא דינאי מלכא קטל נפשא וכו' א"ל ר"ש בן שטח ינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך וכ"כ הרמב"ם ז"ל וז"ל ב) גם בדיני ממונות אין מקבלין עדות אלא בפני בע"ד ואם היו בע"ד חולה או שהי' העדים מבקשין לילך למד"ה ושלחו לבע"ד ולא בא ה"ז מקבלין עדים שלא בפניו ובנדון שלפנינו לא שלחו לו ב"ד לבא וגם לא היו עדים מבקשין לילך למדינת הים כ"ש דהאי עובדא לאו לדיני ממונות דמיא אלא לדיני נפשות דהו"ל דבר שבערוה ובדיני נפשות לא שייך בי' שלחו ולא בא כי מוכרח הוא לבא לפני ב"ד ואי אפשר לקבל עדים אלא בפניו ודר' שבתאי בפ' הגוזל ג) לא איצטריך אלא בדיני ממונות דבדיני נפשות כיון דלא אפשר בלא הוא דאין מקבלין עדים אלא בפני בע"ד דיבוא בעל השור ויעמוד על שורו וגם אלו העדים אינם נאמנים בענין מודעת האונס דפסולין דרבנן הם ואין כאן עדות לגבי האונס אע"פ דלגבי קדושין שהי' עיקר שלו ממנה עדים כשרים אם היתה רוצה בקדושי דיל באיו ושתקה היא ושתיקה כהודאה דמיא ועוד שאמר אביה בפניה הקדושין דיל באיו מרצוני הם ומה שטוב בעיני הוא טוב בעיני בתי ושתקה ופשטה ידה וקבלה קדושין ממנו ועדי קדושין מאחר שאינם קרובים אלא מחמת אישות והעדים האלו הם מחמת אישית כי יהודה ב"ר יצחק בן דאוד הוא בעל אחותו של ש"ט ב"ר אברהם בן עמילו שאין להם קורבה אחרת זולתה וכיון שכן הו"ל פסולא דרבנן וצריכא גט ואינה מותרת בלא גט וכ"כ בעל ה"ג והרמב"ם ז"ל כ"ש כי

בנדון שלפנינו הי' עדים כשרים ואין לומר בפסולי עדות דרבנן א' מהן קרוב או פסול עדותן בטלה כאותה דר' יוסי ב"ר יהודה במס' מכות) ל) וסנהדרין ה) דהא קרא קאמר ע"פ שנים עדים יקום דבר וקרא בדאורייתא מיירי, וליכא למימר כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תקון שלא נאמר זה אלא להחמיר אבל לא להקל דמי איכא מידי דמדאורייתא הוו קדושין ואתו רבנן ומתקני דלא הוי קדושין ואע"ג דלגבי גיטא אמרינן ו) מי איכא מידי דמדאורייתא לא הוי גיטא ואתו רבנן ומתקני דליהוי גיטא ואומר התלמוד אין כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש וכו' ה"מ היכא דאיכא גט אבל היכא דליכא גט א"א לומר שמא יאמרו א"א יוצאה בלא גט והיינה טעמא דלא משתמיט משום דוכתא גמרא דילן מי איכא מידי דמדאורייתא הוי קדושין ואתו רבנן ומתקני דלא להויי קדושין ולימא אין כל מקדש אדעתא דרבנן מקדש וכו' כ"ש דאפי' פסולי עדות דאורייתא אין לומר נמצא א' מהם קרוב או פסול עדותן בטלה אלא היכא דאיכא תלת שיכיר הכשר בפסול כשמצטרף עמו ושיעידו יחד בב"ד ואם לא הכיר בו אינו נפסל שהרי לא היה בדעתו להצטרף בעדותו עם הפסול שזהו טעם פיסולו ולא עוד אלא שאם אמר העד הכשר שלא הכיר בו נאמן אם אין פסולו של זה מפורסם דהא המנינן להו לקמן כי אמרי למחזי קא אתינא וכל מה דאפשר למיתלי בחזקת כשרות תלינן והיינה ההיא דתניא בפ' גט פשוט ז) ה' היו חתומים על השטר ונמצאו ב' הראשונים קרובים או פסולים תתקיים עדות השטר וקיי"ל מלאוהו בקרובים כשר הילכך אליבא דהלכתא בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות אין הכשרים נפסלין עד שנדע שיתכונו כולן להצטרף לעדות שידעו אלו ואלו והעידו והרבה שטות נאמרו בשמועה זו אבל זה העולה נכון לפי השמועה ושיקול הדעת והיא שיטת רבנו הגדול הרמב"ן ז"ל וכן מצאתי כ' בשם הרשב"א ז"ל כת' תוספתא ר' אומר אף בדיני ממונות אם לא ידע הכשר שיש שם קרוב או פסול תתקיים עדות בשאר ע"כ וכתב הרב אלפסי ז"ל בתשובת שאלה שלא אמרו עדותן בטלה אלא כשהכיר הכשר את הפסול ונצטרף עמו אבל אם לא הכיר בו אינו נפסל ע"כ ובזה הנדון היו העדים פסולין דרבנן ולא שייך בהו נמצא א' מהם קרוב או פסול עדותן בטלה כדכת' ובזה הנדון היו בו עדים כשרים ולא באו עדים הכשרים להעיד וגם לא ידעו הכשרים בפסולין בשעת מעשה והחכמים קבלו עדות הפסולין לבדם והאמינום ועשו מעשה דבר שבערוה להקל ולאו בני עדות נינהו לפי שאינם נאמנים וכל מה שעשו הוא בטל ושלא כהלכה מן הטעמים שכתבתי ופשוט הוא דבעדי קדושין אין צריך לומר אתם עדי ומאחר שיש כאן כשרים שראו בדבר מקודשת גמורה מן התורה ליוסף דיל באיו ובעבור קדושי דודה שקדמו אין לחוש כי בפניו היו שהוא אומר בפני עדים אני הייתי תחת המטה

שהיא יושבת עליה בשעה שקדשה יוסף דיל באיו וא"א שפשטה ידה וקבלה קדושין בפני בעלה הרי היא כאילו אמרה לבעלה גרשתני שנאמנת ואם לחשך אדם לומר כי קדושי דודה הם קדושין בעבור שקדשה בפסולי עדות דרבנן שהי' יוסף ב"ר ש"ט בן חסאן וחיים ב"ר שלמה אלפארגא שהוא חתנו אין קורבתן אלא מחמת אישות וצריכא גט ממנו וכיון שכן קדושי דיל באיו אינם קדושין שהם שניים אינו לפי כי אפי' דודה לא היה מתרבה אלא אם יקדשנה פעם אחרת בעדים כשרים וכיון שכן הקדושין השניים אפילו בעדים פסולים ממש חלו במקצת דרוחא איכא מאחר שהם פסולין דרבנן דדמיא קצת לההיא דקדושין א) הרי את מקודשת לי לאחר ל' יום ובא אחר וקדשה אחר כ' יום ובא אחר וקדשה אחר י' יום דאר"י עלה קדושי כולן תופסין בה ואפי' הו ק' דשוו אנפשייהו כשרגא דליבני וצריכא גט מכולם כ"ש כיון שיש בשניים עדים כשרים גמורים פשוט הוא שצריכה גט וזו אינה צריכה לפנים. לשון החכמים לפי ששקדו חכמים על תקנות בנות ישראל הצנועות שלא תעגנה וחקרו ודרשו בכל צד וענין להפך בזכות על קו היושר ע"כ אנו החתומים למטה אחר שחקרנו ודרשנו היטב וכו' זה העברי אינו בשום מקום והם עושים עברי מה שאינו עברי אדרבא לא שייך בכאן שקדו כלל ולא שייך בענין קדושין עיגונא כלל דלא תקבל ולא תעגן אלא שלא אמרו חכמים עיגונא אלא לגבי מת בעלי או לגבי בפני נכתב בפני נחתם להקל עליה אבל לגבי קדושין לא שייך עיגונא כדכתבתי ועל זה אני אומר כי כל מה שעשו הוא בטל ושלא כהלכה לפי הטעמים שכתבתי ע"כ דברי החולק ב)

תשובה. על דברי החולק מהמורים למעשה כלל גדול אמרו חז"ל ג) על ג' דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום וזהו שאמר ד) כל הדן דין אמת לאמיתו [כאילו] נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית כי בהיותו דן דין אמת לאמתו נתקיימו השתים וסוף השלום לבא ומכלל הן אתה שומע לאו כי כל תורתנו כך נדרשת כמו שאמרו חז"ל בכמה מקומות והנה מקיום הכלל מתקיים בו מתהלך בתומו צדיק וכו' והחולק על הדין יצא מן הכלל והוא יחוש לעצמו. כתב החולק עמדתי על מעשה ב"ד מטעם הפקיד והגזבר וגדולי קהלתנו יצ"ו לדרוש ולחקור היטב בדבר לחומר הענין ע"כ ת שובה הנה יצא מן הכלל כי לא צווה על זה לא מזה ולא מזה אדרבא הגזבר הוכיחו בפני כל קהל עדת ישראל שהוא הלך לביתו כמה פעמים להתרות בו שלא יניח הענין אלא שיתור אחריו לייסר העברה הגדולה הזאת וגם שהיה לו מקום למלכות לענוש ע"ז והנה נעשה ע"ז עדה כעדים עוד כתב תחלת כל דבר אני אומר כי המעשה ב"ד נעשה שלא כדין לפי שלא בא לפני המוקדמין שום כת ואפי' שבא אביה אין לו רשות בה

ולא בקדושי' לפי שהיתה בוגרת ואע"פ שבאת לא בא המקדש דיל באיו שהוא בעל דינו ואין מקבלין עדים שלא בפני בע"ד לא שנא בד"מ ולא שנא בדיני נפשות דסתמא קתני כדאיתא בפ' כהן גדול גבי ההיא עובדא דעבדא דינאי וכו' עד יעידו בך וכן כתב הרמב"ם ז"ל וז"ל גם בדיני ממונות אין מקבלין עדות אלא בפני בע"ד עכ"ל תשובה ובה הנה החולק הלא גלה בדעתו שלא פתח ספר כל ימיו דלמא היתה צריכה האשה לבא או לעשות שליח וכי היתה שולחת לאביה לקבל הקדושין או לקבל הגט שצריכה לעשות שליח וגם אבי' לא הי' מקבל קדושיה שנצטרך לומר שהיא בוגרת אלא לבקש לב"ד ולעמוד על נפשה להתירה להנשא כמו שהוא מפורסם וכמו שאני עתיד לכתוב בע"ה ועוד כי אפילו לקדש אשה אינו צריך לעשות שליח בעדים או להוליך גט לאשתו ואפילו האשה עושה שליח להביא גיטה אחר שהשליח והמשלח מודים וכך כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות גרושין ואם לא הודו לו מ"מ לדבריו שהוא עושה עיקר מדבריו היה לו לדעת דעתו כ"ש בנדון זה שלפנינו היה לא זה ולא זה א"כ למה לה לבא לב"ד וכי יאמרו לו ב"ד כשתובע לפניהם לאו בעל דין דידי את גם גילה בדעתו שלא ידע בסוגית פ', הגוזל בתרא שהוצרך להסתייע מדברי הרמב"ם להראות כי אפי' בדיני נפשות אין מקבלין כ"ש בדיני ממונות שכן כתב דסתמא קתני וכדאיתא בפ' כהן גדול וכו' ע"כ הנה טעה בתרתי הא' כי אדרבא מה שאמרו אין מקבלין עדים שלא בפני בע"ד לא נאמר עיקר הדין אלא בדיני נפשות וכדאמר התם בפ' הגוזל אסברא לך טעמא כר' יוחנן אמר קרא והועד בבעליו וכו' אמרה תורה יבא בעל השור ויעמוד על שורו וכ"כ הרשב"א ז"ל דעיקר טעמא דר' יוחנן הוא מהאי קרא דאמרה יבא בעל השור לפי שכמיתת הבעלים כך מיתת השור והנה מיתת השור כדיני נפשות ורבותינו דנו ג"כ זה בדיני ממונות לאסמכתא בעלמא והיינו טעמא דמקבלין עדים שלא בפני בע"ד כשהוא חולה וכשרוצין ללכת למ"ה וכו' ועוד כי ההיא דינאי מלכא לא נאמרה להעיד דוקא בפניו כמ"ש אלא שיעמוד על ממונו בעת שידינוהו הסנהדרין מטעם והועד בבעליו אבל לא מטעם העדות כמ"ש החולק ואע"פ שממילא היה צריך להעיד בפניו מ"מ עיקר המעשה לא על העדה נאמר וכן פשט הסוגי' וכן פשט פירש"י וז"ל ויעידוך שעבדך הרג את הנפש דעבדו כחמורו והפסד ממון הוא לו לפיכך צריך לדונו לפניו ע"כ הנה מבואר כדאמרי וכנדון זה אפי' שהיה כדבריו שהי' לו לאבי הנערה הדין עם בע"ד הי' לנו לומר שלא יעכב קבלת עדים שלא ישובו אפי' שהי' הדבר ברור לדיינים איך היה הענין וראיה לדברי ההיא דאמר ר' הושעיא א) תינוק שתקף בעבדיו וירד לתוך שדה חברו ואמר שלי הוא אין אומרים נמתין עד שיגדיל אלא מוציאין אותו מידו וכן נמצאת שדה שאינה שלו דמשמע דמקבלין שלא

בפני בע"ד קטנים כמו שאינם הן כ' הראב"ד ז"ל דטעמא דמלתא לפי שב"ד עצמן יודעין כ"ז ולא תהא שמיעה גדולה מראיה וכשצריכין לעדות הוא דקפיד רחמנא והועד בבעליו וגמרינן מינה לד"מ וכו' א"כ ה"ה בנדון זה וכן כתב הרשב"א ז"ל דאע"ג דקיי"לן כסומכוס דהיכא דלא קאי בחזקת אבהתי' כההיא דירד לתוך שדה חברו וכההיא דנמצאת שדה שאינו שלו א"נ בגזלת מטלטלין וגזילה קיימת מקבלין שלא בפני בעל דין והנה מבואר כי במקום שמפורסם הדבר אינו מעכב בפני בע"ד והנה מבואר ועוד כתב הריב"א ז"ל בשם ר' אושעיא מטראנא שאם לא הי' בע"ר בעיר מקבלין שלא בפניו ע"כ ובנדון זה שלא היה בעיר אפי' שהי' לו דין עמו אינו מעכב כשאינו בפניו כ"ש שאין לנערה ולא לאביה דין ודברים עם שום אדם בעולם אלא שהיא באה לב"ד לומר הורוני מה אעשה אני מותרת להנשא או אסורה ומינה שאין דין זה תלוי לא בד"מ ולא בד"נ כלל שלא הוזכר זה בד"נ אלא כשהאדם נדון ממש הוא או עבדו או שורו וחמורו וכעובדא דינאי מלכא ומקרא דוהועד בבעליו וכו' וכללא הוא לכל מתחייב שאין מקבלין אלא בפניו א"כ הזכאי או החייב בנדון זה האשה היא וזה פשוט וברור למי שפותח ספר עוד כתב זאת ועוד אחרת שדנו ע"פ הכתב והתורה אמרה מפיהם ולא מפי הכתב ופי' רש"י ז"ל שלא ישלחו כתבם באגרת ע"כ תשובה גילה בדעתו שלא ידע בעומקן של דברים אלא ששמע מפי שומע וכי אידכרו לי' מדכר ולא ידע שדחו זאת הסברה בתוספות וכתבו שאינו נקרא מפי כתבם אלא כשאינו נזכר העדות והוא מעיד בב"ד ע"פ מה שהוא רואה בכתב אבל כשאדם זוכר את העדות יפה ורוצה לשולחו לב"ד הרי כתבו כפיו וכאילו העיד בפיו דמי וכ"כ התוס' שיש מנהג בהרבה מקומות בצרפת שכופין ב"ד שישלח העד אגרת עדותו לב"ד הרי כתבו כפיו ודנין ע"פ העדות ההוא הנה לא מצא ידיו ורגליו בב"המ וכ"ז אפילו יהי' כמ"ש כ"ש שאינו אמת וחוץ מכבודו כי הב"ד ולא היועצים לא קבלו עדות העדים אלא מפיהם ממש ובפניהם כתבו אח"כ וחתמו עוד כתב וגם אלו העדים אינם נאמנים בענין חדא דפסולין מדרבנן ואין כאן עדות לענין האונס ואע"ג דלגבי קדושין צריכה גט ועוד דבשעת הקדושין שאלו ממנה בפני עדים כשרים אם היתה רוצה בקדושי דיל באיו ושתקה ושתיקה כהודאה דמיא ועוד שאמר אביה בפניה הקדושין דיל באיו מרצוני הם ומה שטוב בעיני טוב בעיני בתי ופשטה ידה וקבלה הקדושין ע"כ תשובה אף שאומר שהעדים הם פסולין מדרבנן כדבריו ואם הוא שבוש מכמה טעמים כמו שאני עתיד לכתוב מ"מ אם העדים הם פסולין לגבי עדות הקדושין הם פסולין למודעא וא"כ אין כאן צורך למודע ואם הם כשרים לגבי הקדושין הם כשרים לגבי המודעות דקדושין וכולהו בחדא מחתא מחתינהו דבשלמא אילו הויא

מסירת המודעא לגבי ד"א שלא מחמת הקדושין החרשתי אבל כל לגבי קדושין חד דינא אית להו ומי שאומר זיל הכא לחומרא וזיל הכא לחומרא עליו הכתוב אומר הכסיל בחושך כההיא דשדרה וגלגולת דמס' חולין א) וזה מבואר ועוד דאפי' שיהיו העדים פסולין המודעא היא בקיומה דלגבי מסירת המודעא ב) צריך עדים ולא מסירת מודעה אלא גילוי מלתא בעלמא הוא וכמו שאני עתיד לכתוב גם השתיקה ששתקה אח"כ אינו כלום חדא דשתיקה מחמת האונס לאו שתיקה ואפילו למ"ד שתיקה כהודאה דמיא וכדמוכח בפ"ק דבב"מ ג) וכ"כ רבנו הריטב"א ז"ל תדע דאילו לא שתקה מה מועילה מסירת המודעא שמסרה הרי לא יחזרו שטרי הקנס לאבי' וזה מבואר למי שיש מוח בקדקדו ומה שאמר בפני עדים כשרים זהו שאם כולם הם פסולין מחמת שהיו שם לגבי הקדושין ג"כ נפסלין לגבי השתיקה זאת ועוד דשתיקה דלאחר מתן מעות אפילו שאין שם אונס איכא מ"ד בנדון זה שבאה השתיקה מחמת אונס ומה שאח"כ פשטה ידה וקבלה הקדושין אינו אמת כי כל זה אחר הקדושין היה ואם אין מוקדם ומאוחר ועוד דאפי' לא שתקה אלא אמרה דבר הדומה להודאה לאו כלום הוא כשמקדשה כיוצא בזה ע"פ השאלה עד שתאמר אין וכדמוכח מההוא עובדא דפ"ק דקדושין ד) דגרסינן התם ההוא גברא דהוה זבין חומרי אתאי ההיא איתתא אמרה ליה הב לי חד שוכא א"ל אי יהיבנא לך מקודשת לי א"ל הבא מיהבא אמר רב נחמן הבא מיהבא לאו כלום הוא וכן עובדא ה) דההוא גברא דהוא שתי חמרי בחניתא אתאי ההיא איתתא א"ל אשקויי אשקיי' וכו' עד הבה מיהבי וכן עובדא דההוא גברא דהי' קא שדי תמרי מדיקלא וכו' עד אמר ר' זביד שדי משדי לאו כלום הוא ואיפסיקא הלכתא דהב אשקי ושדי לאו כלום הוא ואינה מקודשת הנה מבואר כדברי ואילו האמירה שאמר אביה כי מה שהוא טוב בעיני הוא טוב בעיני בתי מועיל הוא בעצמו כתב בתחלת דבריו שאין לאבי' רשות בה אחר שהיא בוגרת ועתה כותב בכאן [בהפך] ואילו מחמת שתיקתה כבר כתבתי שאינו כלום עוד כתב ואין לומר דפסולי עדות דרבנן נמצא מהן א' קרוב או פסול עדותן בטלה כההיא דמס' מכות חדא דהא קרא קאמר על פי שנים עדים בדאורייתא וליכא למימר כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון דדוקא לגבי גט אמרו משום דאיכא גט אבל לא לגבי קדושין וכו' והיינה טעמא דלא אשתמיט בשום דוכתא בגמרא דילן מי איכא מידי דמדאורייתא הוי קדושין ואתי רבנן וכו' עד אדעתא וכו' תשובה ובה בלשון פסולי עדות אם הוא מתוקן אם לא לא אדבר עתה עד מקומו אבא בשלום אמנם על החולק איך מלאו לבו לחלוק עלינו ומתוך דבריו נכר שלא שנה משנה ולא שמש בגמ' וכ"ש שלא הבינם וחוץ מכבודו הנה משנה שלימה שנינו בפ"ק דמכות ו) על פי שנים עדים או שלשה עדים

אם מתקיים העדות בשנים למה פרט הכתוב שלשה וכו' עד מה שנים נמצא א' מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אר"י בד"א בדיני נפשות אבל בד"מ תתקיים העדות בשאר ר' אחד ד"מ ואחד וד"נ ובגמרא אפסיקא הלכתא כר' והנה כי אפילו ר"י לא אמר בדיני נפשות דוקא אלא משום והצילו העדה ואזיל לקולא מ"מ בדיני ממונות עדות כולן בטלה ואפי' בפסולי עדות דרבנן וזה לכל באי עולם ידוע והוא עצמו כ"כ למעלה, והנה דבריו סותרין זה את זה איך יסתור דברנו הנה מבואר כי אפי' לסמך הכתוב פוסלין קרוב או פסול מדרבנן ומה שכתב דלא תיקון רבנן כעין דאורייתא אלא להחמיר אלא דוקא לגבי גט אבל לא לגבי קדושין כדי שלא יאמרו א"א יוצאה בלא גט הוא בהפך לפי דלגבי גט כבר היא א"א ואפ"ה פוטרין ומתירין אותה בגט דרבנן מטעמא דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש וכ"ש היכא שהיא פנויה וקדשוה בקדושי ספק דאמרינן כל דמקדש ויש כיוצא בזה בפ' האשה שנתארמלה ולא עוד אלא שהוא מפורש בגמרא דאפי' לגבי קדושין וכדאיתא בפ' חזקת א) אמר אמימר תלויה וקדש קדושיו קדושין ר' אשי אמר קדושיו לאו קדושין הוא עשה שלא כהוגן ואפקעינהו רבנן לקדושיה מיני' א"ל רבינא תינח דקדש בכספא קדש בביאה מא"ל א"ל שויוהו הו רבנן לבעילתו בעילת זנות ע"כ הנה מפורש בגמרא כדברי והוא כ' שלא הוזכר בשום מקום עוד כתב עדי הקדושין מאחר שהם אינם קרובים אלא מחמת שהם א' בעל אחותו של חברו הו"ל פסולי דרבנן וצריכה גט וכ"כ הר"מ ז"ל ובעל ה"ג ז"ל כ"ש כי בנדון זה שלפנינו היו כשרים ע"כ תשובה הנה קרא לקרובים פסולין מדרבנן הנה נתעלמה ממנו משנה שלימה שנינו בסנהדרין ב) אלו הם הפסולין המשחק בקוביא וכו' אלו הן הקרובין אחיו ואחי אביו וכו' וכן בדין כי לשון פסול לא שייך אלא בפסול הגוף שנפסל בשבילו לכל אדם שבעולם ואילו משום קורבה אין בו משום פסול אדרבה אפילו למשה ולאהרן, ע"ה קראם התנא אלו הן קרובין וכו' ודוקא במקום הקורבא אין עדותן עדות אבל לגבי אינש דעלמא כשרים הן ואחזור לענין הנה החולק הניח המשנה והגמרא ופירושיה וחידושיה ותפש לשון המחברים ז"ל הנה מפורש במשנה אלו הן הקרובין וכו' עד ובעל אחותו וכו' ואמרינן בגמרא מה"מ דת"ר לא יומתו אבות על בנים וכו' עד אשכחן קרובי מאב קרובי האם מנין א"ק אבות אבות תרי זימני אם אינו ענין לקרובי האב תנהו ענין לקרובי האם א"ר הונא אר"נ מנין שהאשה כבעלה שנא' ערות אחי אביך לא תגלה דודתך היא והלא אשת דודו היא קמ"ל דאשה כבעלה ע"כ הנה מבואר בגמ' דקרובי האם וגם קרובי אישות שהן מן התורה דנפקא לן מדודתך היכא דאיכא צד א' קורבא בחד קדושין והיינו בעל אחותו וכ"כ בעלי החידושין וכ"כ הרמב"ן ז"ל וז"ל שכ' גבי מתניתין ר' יהודה ובריית

ר' יוסי והנכון דמדאורייתא אין לנו אשה כבעלה ולא בעל כאשתו אלא בקרובי עצמו ובחד קדושין כגון א"א ושאר קרוביו וכדילפינן מדודתך היא אבל כל שיש בו תרי קדושי משני צדדים שהן קרובי אישות אינו אלא מדרבנן ע"כ פ' הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות וכ"כ הרמב"ן ז"ל בחידושיו בכמה מקומות ואין צורך להאריך וא"כ הוא מבואר בגמ' דאפי' קרובי האם הם מן התורה וגם קרובי אישות וכמש"כ ואפשר לומר לדעת הרמב"ם ז"ל כי מה שקראם לקרובי האם או לקרובי אישות פסולין דרבנן לפי שבאו על יד יתור ודוחק דרשא ועל זה לא קראם קרובים מדאורייתא אלא למפורשין בכתוב ופרטן וכמו שסובר קדושי כסף הם מדברי סופרים ואע"פ דאתו מג"ש דקיחה קיחה משדה עפרון וכבר השיגוהו בזה מכמה ראיות מובחרות מהגמרא הבאים אחריו כגון הראב"ד ז"ל ורמב"ן ז"ל וכל האחרונים ולא עוד אלא שקרוב בעיני לומר שלא הצריך אלא לפסולי עדות דרבנן לפי שאינן אלא מדרבנן בלי שום דרשא מן הכתוב אבל לא יאמר כן בקרובים הנפסלין מדרבנן לדעתו וזה לא הזכיר במקומו אלא בפסולין דרבנן ולא הזכיר קרובים ואפי' שפסולין מדבריהן בהלכות עדות לקרובים מדרבנן וגם ספר המצות לא כתב אלא כהרמב"ם ז"ל שהוא פסולי עדות דרבנן ועוד כי רבנו אלפס שהוא גאון ישראל ואביהם האחרון ורבו של רבו של הרמב"ם ז"ל כתב בתשובה שהמקדש בפסולי עדות דרבנן דקיי"ל דאין חוששין וכדאיתא בפ"ק דפסחים ג) המקדש בחיטי קורדיניאתא מו' שעות ולמעלה אין חוששין לקדושיו ואני ראיתי מי שחולק בהם ובקשתי לי רב ומצאתי לרבנו מאיר האשכנזי בתשובה שכ' אפי' למאן דמצריך גט בפסולי עדות זהו משום דאיכא למימר כי אחר שהאחד כשר והשני פסול מחמת שהוא גזלן או מלוה ברבית יחשוב שעשה כבר תשובה ועל זה מצטרף עמו הכשר אבל כשהאחד קרוב כי הא לית דין ולית דיין דליכא טעם דאין כאן בית מיחוש הנה אמת הנה דברי הטוב ועוד דקבלה בידינו מתלמודנו דמעשה רב והנה בידי מב' מקומות תשובות מרבנו יואל ז"ל ומן התוספות וגם שהשיב ג"כ ר' מאיר ז"ל האשכנזי שהיה גדול בדורו באחד שקדש בעדים שהיו א' קרוב למקדש והוא נשוי אחותו וכו' שהורו הלכה למעשה וכן עשו שלא חששו להצריכה גט כלל ומה יש לנו עוד להרהר אחר המלך את אשר כבר עשהו והנה כ"ז אפי' בלא מסירת מודעא וכמו שאני עתיד לכתוב בעז"ה עוד כתב כ"ש דאפי' בפסולי עדות דאורייתא אין לומר נמצא א' מהם קרוב או פסול עדותן בטלה אלא היכא דאיכא תלת שיכיר הכשר לפסול ושיצטרף עמו ויעידו יחד בב"ד ונסתייע ממ"ש הריטב"א ז"ל בחידושיו במס' מכות והביא לשונו עד מן הטעמים שכתבתי ע"כ תשובה אמת ויציב שרבנו ז"ל כ"כ במסכת מכות אמנם במס' קדושין בפ' האיש מקדש א) כ' בהפך גבי רב אמר שליח

נעשה עד דאמרינן עלה אלא מעתה קדש אשה בפני ב' ולא אמר להם אתם עדי ה"נ דלא הוו קדושין וכו' וז"ל והיה אומר מורנו הרא"ה ז"ל דהא דאמרינן הכא דלא בעי בקדושין הזמנה עדים זהו באומר בפני שנים או ביותר דומיא דשנים שהם כולם כשרים אבל כשיש שם קרובים פסולים צריך ליחד עדים כשרים דאי לא הו"ל כאילו נצטרפו כשרים ופסולין להעיד ועדות כולן בטלה ואמרינן התם דאמרי להו לאסהודי אתיתון וכו' ואפי' למי שפירש שם כי על ביאתם לב"ד אנו אומרים למחזי אתיתון או לאסהודי ואי אתי לאסהודי כולן פסולין ולא על שעת הראיה הכא מעשה הקדושין כשעת עדות בב"ד דמי וכן נהגו במקומות החכמים ליחד העדים וכן ראו' לעשות ע"כ הנה מבואר כאן דבנדון שלפנינו אפי' שלא סיים עדים פסולים או קרובים אם יתכוונו להעיד פוסלים את הכשרים העומדים שם ולא עוד אלא אפילו להההיא שיטה דמס' מכות בנדון שלפנינו פוסלים הקרובים לרחוקים לפי שפיסולם מפורסם שהיה בעל אחותו ובכה"ג אינו נאמן העד הכשר שלא נצטרף עם הקרוב וכ"ש כשהזמין לפסולין לעדות ולא לכשרים דהוי כאילו לא קבל עליו כשרים אלא לאלו וכי אמרינן לא בעי למימר להם אתם עדי זהו מסתמא אבל כשסיים גלה לעצמו שלאלו דוקא קבל לעדים ולא לאחרים תדע שהרי כשלא סיימם אם נתכוונו להעיד הפסולין פוסלין לכשרים ואילו כשסיים העדים כשרים אפי' שנתכוונו הפסולין להעיד אינם מצטרפים עם הכשרים המסוימין לפוסלן, והטעם לפי שכבר גלה בדעתו שאינו חפץ בעדים אחרים זולתם וזה נ"ל נכון וברור ואפי' לס' שכ' במס' מכות בנדון שלפנינו שסיים לעדים הקרובים הוי כאילו שלל לכל שאר הקרובים ועוד שבשעת מעשה לא הי' שם כי אם הקרובים שהזמינום לעדים בכוונה לפי שהם קרובים שלא יועילו הקדושין ואותן שעלו למקום שנתקדשה עלו לראות הקדושין כדי שיעשו נאמנותם והוי כאילו פסל לכל השאר שלא יעידו ע"ז וזה נראה לכל מבין א"כ כיון שהרב ז"ל עצמו כ' להפך במהדורא בתרא דקדושין שהוא עיקר הדין במקומו אנו נתפוש אותו לעיקר תדע שהרי שם כ' בשם הרשב"א ז"ל שכן היה סובר ואילו הרשב"א ז"ל כתב בהפך בפ' יש נוחלין כמו שאני עתיד לכתוב בע"ה ולא עוד אלא אפי' לשיטת מכות בנדון שלפנינו עדות כולן בטלה וכמ"ש ואפי' שתאמר שהמקומות הם שקולין ואין לנו ראי' מא' מהם הרי דעת רש"י ז"ל ורשב"א ז"ל שדעתם כההיא דכ' רבנו ז"ל דמס' קדושין וגם לשון המשנה בשיטה מורה על פירושם לפי ע"ד והקושיות שהקשה עליו יש מקום נאה ומתקבל לתרצם כפי דעתם וגם הרשב"א ז"ל כ' בפ' יש נוחלין גבי ג' שנכנסו לבקר את החולה ב) וזה לשונו מה שאומר שם דשייל להו אי למחזי אתיתון אי לאסהודי אתיתון דוקא כשהעידו קאמר דלאחר שהעידו שייליניון להו אם לאסהודי

נתכוונו מתחלה דכיון שנתכוונו מתחלה לעדות והעידו עכשיו בב"ד נצטרפו ונפסלו ואפי' בד"מ ע"כ והנה בנדון זה שלפנינו הזמינו לב"ד כמו שאמרתי והנה יש להם על מה שיסמוכו לדיינין וליועצין אפי' לפי שיטת החולק עוד כתב ובעבור קדושי דודה שקדמו אין לחוש כי בפניו היו שהוא אמר בפני עדים אני הייתי תחת המטה שהיא יושבת עלי' בשעה שקדשה יוסף דיל באיו וא"א שפשטה ידה וקבלה קדושין בפני בעלה צריכה גט משני ע"כ תשובה שובה כל זה שקר מעיקרו כי בשעת הקדושין של יוסף דיל באיו לא היה דודה מצוי בעיר ובטעם זה איני רוצה לדבר כלומר שאין קדושין שניים כלום כדין א"א שפשטה ידה וקבלה קדושין שלא בפני בעלה וע"ז ועל טעמים אחרים אמרתי שהייתי מניח לשעתו ולזמנו אם יצטרכו עוד כתב ואם לחשך אדם לומר כי קדושי דודה הם קדושין בעבור שקדשה בפסולי עדות דרבנן שהיה פלוני ופלוני חתניו שהיו פסולין מחמת אישות וצריכה גט ממנו וכיון שכן קדושי דיל באיו אינם קדושין זה אינו שאפי' דודה לא היה מותר בה בלא קדושין אחרים בעדים כשרים וכיון שכן חלו הקדושין השניים אפי' בעדים פסולין ממש לרוחא א) ודמי קצת להההיא דאמרינן הרי את מקודשת לי לאחר ל' יום וכו' ע"כ תשובה כל המוסיף גורע לא יעלה על לב אדם לעולם שקדושי דודה אינם קדושין מן התורה אלא מדרבנן וכיון שכן כבר כ' שהקדושין אינם קדושין כלל לפי שהם פסולין מדאורייתא ובזה אין צורך להשיב אמנם אילו הי' אמת שהיו חלים מן התורה ופסולין מדרבנן לא הוו חלין כלל קדושי יוסף דיל באיו מטעם אשת איש שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר שלא בפני בעלה שאינה צריכה הימנו גט כלל לדעת כל באי עולם וכמו שאני עתיד לטעון ואילו מטעם רוחא שבק זהו שבוש גמור והביטו וראו אם יש מכאוב כמכאוב לומדי תורה וכמ"ש שלמה ע"ה אמרתי אני בלבי כמקרה הכסיל גם אני יקרני ולמה חכמתי אני או יותר האיש הזה לא ידע כי אפילו לפי דבריו שיש חלות לקדושי דודה מן התורה מה מקום הניח לקדושי יוסף דיל באיו הלא הם כמו כן קדושין בקרובים וכמו כן הם פסולין דרבנן וחלין מן התורה א"כ היכא הרווחא דשבק כי כמה שחלו הראשונים דחו לשניים שלא יחולו מטעם א"א שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר כי שקולין הם ויבואו שניהם לולי ראשונים שחלו כבר ועשו אותה א"א לפי דבריו המשובשין וחוץ מכבודו ומי שאינו יודע זה לא היה לו לדבר אפי' כנגד תלמיד קטן ועוד [דלא] דמי' כלל להההוא דפ' האומר דמס' קדושין דהרי את מקודשת לי מעכשיו עד לאחר ל' יום ובא אחר וקדשה לאחר כ' יום ובא אחר וקדשה לאחר י' ימים דאר"י דתופשים כשרגא דליבנא וכו' דהתם לאותן הימים שקדשוה האחרונים היתה פנוי' לגמרי ויש מקום לחול לקדושין האחרונים משא"כ בקידושי דודה

שהיא מקודשת לדבריו מן התורה ואדרבא אני אומר כי לפי טעם החולק שאומר כי קדושי דודה הם פסולין מדרבנן לא הניח מקום לקדושי יוסף דיל באיו שיחולו כלל ואינה צריכה הימנו גט כלל לפי דבריו מטעם אשה שפשטה ידה וקבלה קידושין שלא בפני בעלה שאינה צריכה הימנו גט כלל עוד כתב באגרת הקטנה ועוד גדולה שבכולן ותלמוד ערוך דמודעא דלא כתיב בה אשתמודענא באונסיה דפלניא לאו מודעא ע"כ מלבד מה שכתוב בראשונה שהעדים מן המודעא אחר שהיו פסולין מדרבנן דאין כאן עדות כלל וגם שבשעת הקדושין שאלו ממנה אם נתרצתה בקדושין ושתקה תשובה שוב"ה הנה החולק שכתב גדולה שבכולן ואפי' קטנה אינה כמ"ש בע"ה וגם שלבי אומר לי שלא ידע איזה מקומה שאילו ידע כן לא הי' כותבה שהרי תשובתה בצדה ואילו היו מתבייש מן הרבים היה נטמן בצור ובא במחילות מפני פחד המלעיגים על מי שאינו יודע מקום הדברים העקרים ומשיב לעוית את המתוקן והעד ע"ז כי לשון האגרת הוא משובש כי הלשון אינו כן בגמרא כמ"ש בסמוך גילה בדעתו כי דין גיטין וקדושין במסירת מודעא כדין אונסא במסירת מקח וממכר וזה אינו כלל אדרבא אפי' מודעא אינה צריכה האשה למסור ולא האיש כשמגרש לאונסו וכדאיתא בפ' חזקת ב) אמרי נהרדעי כל מודעא דלא כתוב בה אנן ידעי באונסי' דפלניא לאו מודעא מודעא דמאי אילימא דגיטא ומתנתה גילוי מלתא בעלמא הוא לא דזביני וכ' הרשב"א לעיל מינה וז"ל הא דאמר רבה ור' יוסף לא כתבינן מודעא אלא אמאן דלא ציית דינא במודעא דזבינא קאמר דאילו בגיטא ומתנתא גילוי מלתא בעלמא הוא ואפי' לא ידעי באונסי' ולא מסר מודעא מתנתו וגיטו בטלין וכדאמרינן לקמן בעובדא דההיא איתתא דאמרה אי כתבת כולהו ניכסיך לי הוינא לך אלא אינהו בזבינא קאמרינן וכיוצא בזה כ' הריטב"א ז"ל עוד כתב הרב ז"ל גבי ההיא דנהרדעי וז"ל מודעא דמאי אילימא דגיטא ומתנתא גילוי מלתא בעלמא כלומר תלה אונסו בדבר ונמצא שאינו אפ"ה הויא מודעא מ"מ ידעינן ודאי דמחמת אונס כתבו והא דתלי אונסו במידי דליתניהו דילמא משום דלא בעי לפרסומי לאונסי' והלב יודע מרת נפשו וכההוא עובדא דההיא איתתא דליבי' אנסי' כי היכי דלנסיב וכן דעת מורי הרב ז"ל ועיקר ע"כ הנה מבואר שאפילו לא מסרה מודעא כלל או שמסרה ולא גלתה אונסה דאמת הוי אונס ועוד שגילה בדעתו שאפילו שמסרה מודעא מקודם המעשה אחר ששתקה בשעת מעשה שלא הועילה בשעת המודעא וזה בהפוך דאין צורך לומר שאם מסרה מודעא אפילו כמה זמן קודם שעשה מועיל אלא אפי' שלא מסרה כלל אלא שהם דברים שבלב כל אדם אונסו די בזה והוי כמסירת מודעא ומעשה בטל לגמרי וזה אפי' בד"מ כ"ש בנדון זה והראי' מדאמרינן בר"פ האשה שנפלו

א) ההיא איתתא דבעיא דתברחינהו לנכסה מבעלה כתבתינהו לברתה וכו' ופירש"י והודיעה לעדים שאין מתנה זו אלא כדי להבריחם ולא כדי שתזכה בהם והק' התוספות עליו דהא אמרינן בפ' מי שמת אפי' למ"ד מברחת קניא ה"מ דגליא דעתה אבל היכא דלא גליא דעתה לא קני ואילו הכא אע"ג דגליא דעתה ופירשה לעדים אפליגו ויש שתירץ דההיא דהתם בדגליא בשעת קנין ואלו הכא בדגליא קודם לכן מסתמא על דעת אותן הדברים עשתה כן דאין לך גילוי דעת גדול מזה והנכון דפלוגתא דהכא בדלא גליא דעתה לעדים כלל ואפ"ה קיי"ן דלא קני אע"ג דדברים שבלב אינן דברים אומדנא דמוכחא שאני ודברים שבלבו ובלב כל אדם קיי"ן דהוו דברים וכדאיתא במס' קדושין ב) וכ"כ רבינו ז"ל הנה הוא מבואר דאפילו שגילה בדעתו קודם המעשה ואפי' שלא גלתה כלל אם הוא דבר ידוע אינה צריכה למסור מודעא וזה ברור ודבר ידוע שאין אשה מתקדשת אלא מדעתה ומרצונה וכדאמר בריש מס' קדושין ג) ואי בעית אימא דתני קונה הו"א אפי' בע"כ תנא האשה נקנית מדעתה אין שלא מדעתה לא ובלאו הא ה"נ הכי דינא דמקשינן הוייות ליציאות וכדאמר בפ"ק דקדושין ד) שטר אירוסין שכתבו שלא לשמה מהו הוייות ליציאות מקשינן מה יציאות בעינן לשמה אף הוייות וכו' והדר פשטה ויצאה והיתה ואמרינן נמי התם כתבו לשמה ושלא מדעתה רבא ורבינא אמרי מקודשת ר"פ ור' שרביא אמרי אינה מקודשת ועד כאן לא נחלקו אלא שלא מדעתה ואפי' שנתנו לה מדעתה אבל היכא שנתנו לה שלא מדעתה לב"ע אינה מקודשת וכ"ש בע"כ ועוד אמרינן נמי בפ' חזקת ה) דהא אשה כשדה זו דמיא ואמר אמימר תלויה וקדש קדושיו קדושין ור' ששת אמר לא הוו קדושין הוא עשה שלא כהוגן ואפקעינהו רבנן לקדושי מינה ע"כ ופי' רשב"ם ז"ל שאנסוה לקבל קדושין והלכתא כוותי' דר' ששת ולא עוד אלא אפי' להקל ילפינן קדושין מממון וכדאיתא בפ' האומר במס' קדושין י) המקדש בעד א' ר' כהנא אמר אין חוששין לקדושיו ור"פ אמר חוששין א"ל ר' אשי לר' כהנא מה דעתך דילפת דבר דבר מממון אי מה להלן הודאות זכו' ואילו במכר קיי"ן דאילו מסר מודעא אזביני לא הוו זביני' זביני כתבתי הא אפי' שאינו צריך לסתום פי המתחכמים בעיניהם ואפילו שהודה החולק ע"ז עוד כתב לשון חכמים לפי ששקדו וכו' עד זה העברי אינו בשום מקום והם עושין עברי ממה שאינו עברי אדרבא לא שייך בכאן שקדו כלל ולא שייך בענין הקדושין עיגונא דלא תקבל ולא תעגן ולא אמרו עגונא אלא במת בעלי או בפני וכו' להקל עליה משום עיגונא ע"פ טעמים שכתבתי תשובה מי שיודע דברי חז"ל בעלי התלמוד ומושבם ומעמדם יודע לצרפן ולעשות עברי שאין כמו ויש יתרון לבעל הלשון ולא עוד אלא לפי דבריו שלא הוזכר עגונא אלא בגירושין ומיתה הלשון מתוקן למי

שמבינו שאנו לא אמרנו שכיוצא בזה שקדו חכמים אלא בדרך משל כמו ששקדו במה ששקדו כן אנחנו שקדנו בנדון זה ועוד כי לשון שקדו חכמים על הצנועות אינו בגרושין ומיתה אדרבא לא הוזכר אלא גבי בתולה נשאת ליום ד' וכו' וכדאיתא בריש כתובות) ו) ועוד אין לך עגונא בעולם גדול מזה שיצא עליה קול שנתקדשה אע"פ שאותן קדושין היו בקרובים והוא קול ושוברו עמו ועל זה היא באה לב"ד להראותה מה תעשה ולפקח בענינה ולראות אם היא א מותרת לינשא כדי שלא תשב עד שתלבין ראשה ומ"ש דדוקא לגבי גט ומיתה הוזכר זה הענין וכדי שלא תתעגן הקילו עליו זהו שבוש וחוץ מכבודו דאדרבא לא האמינוה שם אלא משום דאשה דייקא ומנסבא מתוך חומר שהחמרת עלי' בסופה הקלת עלי' בתחילתה דהכי אסיק לה במס' יבמות ח) ומ"ש וז"ל דלא תקבל ולא תעגן ע"כ יראה אותה ויראה אם דומה למה שהוא אומר או לא ודי בזה הנה כתבתי מעט מהרבה אמנם לסתום פי החולק ולחזור לאחור כל מה שטוען וכבר היה מספיק במקצתו וכ"ש בכולו ואם הוא בעל נפש יודה על האמת ואפי' שלא יודה המכתב יוכיח בינינו ר"ל סוגית התלמוד והמפרשים ז"ל ובעלי החידושין שלא יוכל להכחישן ולבי אומר לי שאפי' היה יודע אפי' מקצת הדברים שכתבתי הי' בולם פיו ושפתיו מלומר דברי קנטורין הרבה שהוציא והסוף יוכיח. עוד כ' בלשון לעז בחסרון הלשון וז"ל טודו לו דיטו אשושו וכו' וע"ז אשיבנו בדרך קצרה לקיים מה שנאמר ללועזות בלעז חסר לשון הלעז. א)

עד כאן דברי המורים שהם המשיבין יום טוב בן עבאס יהודה אורא בונה עוד אלו דברי המשיבין ועוד אני משיב בההיא ד דכתב החולק דקדושי דודה צריכין גט לפי שנתקדשה בפסולי עדות דרבנן וע"ז היה מקום לחול קדושי דיל באיו תשובה ניצחת לדבריו דמה נפשך אם קדושי דודה הם קדושין מן התורה קדושי דיל באיו אינם קדושין כלל משום ההיא דא"ר הונא בשילהי פ' המגרש ב) דא"ר הונא א"א שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר וכדר' המנונא דאמר ר' המנונא א"א שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת וכו' ופסק רבנו ז"ל דלא כר' הונא וכן פסק הרשב"א ז"ל וכתב הוא ז"ל דזהו דעת ר' אלפאסי ז"ל שהשמיטה א"כ קדושי דיל באיו אינם קדושין ואפי' קדשה בפני דודה כ"ש שלא היה בפניו ואפי' לפי דברי החולק שכ' שהי' עומד תחת המטה מה שאינו אמת מ"מ דינה [כשלא] בפני בעלה ממש ומי שיש לו מוח בקדקדו יבין זה דזיל בתר טעמא דהיינו טעמא דר' הונא דאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה וכדר' המנונא וכו' א"כ כשאין בעלה הראשון בפניה מעיזה ומעיזה ולא חלו קדושי שני כלל ואם יאמר שקדושי דודה לא הוו קדושין כלל והניחו מקום לקדושי דיל באיו שיחולו א"כ מההוא טעמא דלא הוו קדושין

אותם של דודה לא הוו קדושין אותם של האיש דיל באיו וזיל קרי בי רב א"כ ממ"נ קדושי של האיש דיל באיו אינם קדושין כלל וזה מי שיש לו עינים לראות ולב להבין ואין להשיב על זה מלבד שאר הטענות שכתבתי והיה בדעתי שלא לטעון זה עד עת בא דברו אלה הם דברינו שכתבנו נגד החולק והארכנו בו יותר מדאי במקומות וגם כפי הדברים ומהותן ואם ידענו כי לפני כבודך אין צורך כ"א רמיזת דברים בעלמא אמנם לסתום פה דובר נבלה הארכנו וכתבנום כמו שהם כדי שלא לתת פתחון פה לבע"ד לחלוק ועל כל פשעים תכסה אהבתך הנה הדברים לפניך הגביר הנעלה כמו שהן למען יגדל נא מוסרך הטוב והישר להשיבנו על הכל למען תזכה ותירש טובה וברכה כיש את נפשך ונפש נאמני בריתך אסירי תשוקתך דורשי שלומך וטובתך כל הימים יום טוב ב"ר יונה ז"ל בן אביש עבאס יהודה בר ר' שמואל אורא בונא:

החכמים המשכילים רבי פעלים יודעי דעת ומזימה מוציאים לאור תעלומה ה"ר יום טוב בן עבאס וה"ר יהודה אורא בונה ישמרכם אל עליון וישלח עזרכם מציון כחפצכם וחפץ הבא על החתום דורש שלומכם וטובתכם הגיע לידי הקונטרס וכתבכם אשר שלחתם בענין המעשה ב"ד אשר התרתם לביליטא בת ר' משה ב"ר חיים להנשא ונשאת למי שהיתה משודכת קודם שקבלה הקדושין מר' אברהם דודה ומיוסף דיל באיו ובקשתם לידע דעתי אני איני כדאי שתשלחו לי, ברם כדי שלא לסרב ממצותכם אני כותב לכם אשר עם לבי דבר פשוט הוא בעיני כי על מעשה ב"ד אין להשיב כיון שעדי הקדושין הראשונים והשניים הם קרובים ששניהם לא חלו ואינה צריכה גט משום אחד מהם כי קורבת אישות היא מן התורה כיון שאנו למדים אותה מיתורא דדודתך היא כמו קדושי כסף שאנו למדין אותו מגזרה שוה גם כי הרמב"ם ז"ל כתב בשניהם שהם מדברי סופרים רבים נחלקו עליו כ"ש אחר שכתבתם שכ' רב אלפס ז"ל שהמקדש בפסולי דרבנן אין חוששין לקדושיו שהוא כדאי לסמוך עליו גם כי אין אנו צריכין לכך בנדון זה כי קורבת אישות היא מן התורה נמצא שאין אנו צריכין למודעא ולא לטעם אחר לבטל הקדושין אמנם אבי הנערה הטעה המוקדמין ואתכם שלא הגיד לכם שראו כשרים הקדושין השניים כי לא נזכרו במעשה ב"ד שאם הייתם אז יודעים שהיו שם הייתם זוכרין במעשה ב"ד ואם היה לכם להתירה הייתם כותבין טעם לדבריכם וכן אם הייתם שולחין בעבור יוסף דיל באיו כשקבלתם העדויות של הקדושין והייתם שואלין אותו אם היה לו זכות לטעון בעדו הי' אומר לכם שהי' גם עדים כשרים כאן בשעת הקדושין ואם הייתם מסכימין להתירה הייתם כותבין הטעם במכ"ד ולא הייתם מניחין מקום לחולק לחלוק ואפי' אם היה חולק הייתם סותרים דבריו בפני רבים מן הקהל קודם

שהיתה נישאת האשה ולא הי' נשאר מקום להוציא לעז על הנשואין ואתם נראה לפי שלא הייתם צריכין לכך ונשאת ע"פ הוראתכם ואח"כ נתחדש ענין עדים הכשרים ונפל מחלוקת ביניכם ונ"ל שלא בטל הוראתכם לפי שבענין עדים שנמצא אחד מהם קרוב או פסול כ' ר' מאיר הלוי ז"ל והביאו אחי הר' יחיאל ז"ל בפסקיו במכות וז"ל הא דאמרינן אי למחזי אתיתו עדותן כשרה דוקא אי לא אסהוד בהדי הדדי בבי דינא בתוך כדי דבור אבל אסהידו בהדי הדדי בבי דינא בתוך כדי דבור של חברו ואע"פ שאמר מתחלה בשעת ראיה שלא באו להעיד אלא לראות אפי' לא ראו זה את זה ונמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בעלה דהא עיקר קרא בשעת הגדה קאי אלא ע"כ ל"ש נצטרף עמהם קרוב או פסול בשעת ראיה להתיר ולא העיד עמהם בשעת הגדה ול' ש נצטרף עמהם בשעת הגדה ולא להעיד בשעת ראי' או שלא ראו כאחד עדותן בטלה עכ"ל ולפי זה בנדון שלפנינו שהקרובים כוונו להעיר כי לכך נקראו אע"פ שלא היו מעידים אח"כ בב"ד נפסל עדות הכשרים בראייתם וכדאי הוא רבנו מאיר הלוי לסמוך עליו לקיים הוראתכם ואפילו שמפרש שבשעת הגדה תלי' מלתא אפשר שיודה בקדושין שחלו בראי' לפי שאז הוא בשעת עדות בב"ד ועוד שנראה מן הענין שדבר הפקדון ההוא אמת שלא רצה הנפקד להחזירו למפקיד אם לא היה נותן בתו לבנו והדברים מוכיחין שבשביל האונס ההוא נתקדשה לו ולא מרצונה והיא קודם שקדשה יוסף דיל באיו היתה משודכת למי שנשואה לו עכשיו ולא היתה מניחתו ומתקדשת לאיש נכרי אם לא מחמת סבה וכיון שלא נודע סבה אחרת רק ענין הפקדון ודאי מחמת האונס ההוא הוצרכו לבקש תחבולה שלא לעזוב אלוף נעוריה והוצרכה להתקדש ליוסף דיל באיו וידוע הוא שהיתה אנוסה בקבלת קדושין אלו וכאשר נסתלק האונס ע"י הוראתכם שבה לאישה הראשון ויוסף דיל באיו עשה שלא כהוגן להפריד בין משודך למשודכתו ולהשיג גבולם וראוי לעשות לו שלא כהוגן ולבטל הקדושין ודומה קצת להא א) דא"ר אשי גבי תלויה וקדיש דאין קדושיו קדושין משום דעשה שלא כהוגן אפקועי רבנן לקדושי' ועוד שמסרה פעמים מודעא ואמרה שמחמת אונס הפקדון היתה מתקדשת ליוסף דיל באיו גם כי עדי כל מודעא היו קרובין זה לזה אפשר דלא גרע משאם היה עד א' על כל מודעא ויש כאן ב' עדים שמסרה מודעא עם השנים הכשרים שערו לראות אם היו הקדושין ברצונה כדי להשלים נאמנות חשבו שלא קבלתם ברצונה וספק זה נכנס בלבם לפי שידעו עסק הפקדון לכך שאלוה אם היו הקדושין ברצונה ושתיקותה יפה מדבורה ולא הוי כהודאה ויש כאן הוכחה דמחמת אונס הפקדון קבלה ואפי' בלא מסירת מודעא כ"ש שעשתה ב' מודעות ואע"פ שהיו העדים קרובין לא גרע מגילוי מלתא דמהני כמודעא דגיטא ומתנתא

כדאיתא בפ' חזקת ב) מודעי דמאי אילימא דגיטא ומתנתא גילוי מלתא בעלמא הוא וכ' א"א ז"ל בפסקיו וז"ל הרי הוא מגלה דעתו במסירת מודעא שאינו נותן מתנה זו בנפש חפצה ולא ניחא לי' דליקני והמתנה בטלה בכך וכן הגט דהא אפי' מתנה טמירתא אינה בטלה אלא ג) בגילוי דעת כל דהוא בטלה המתנה כ"ש כשמסר מודעא ואפי' אם יודע הדבר שאותה מודעא שמסר בפני עדים דברי שקר הם הויא מודעא לבטל המתנה ולא דמי לזביני דכיון דמקבל זוזי גמר ומקני ומה שמסר מודעא כדי שיוכל לבטל המכר, כשיהיו לו מעות וכ"כ הרמב"ם ז"ל עכ"ל אלמא בגילוי דעת סגי כ"ש הכא דמכחא מלתא וגם מסרה מודעא שיש לנו לומר שלא קבלה מרצונה הקדושין רק מחמת הפקדון ואף אם לא נחשוב המודעא כלום מחמת קורבת העדים תתקיים הוראתכם משום עדים שנמצא א' מהן קרוב או פסול שעדותן בטלה ומשום אונס הפקדון כמ"ש ואם היה נעשה דבר זה במלכות קשטילי' שהיה יהודי מסבב שהגזבר והפקיד ידברו בענין כזה היו עושין בו משפט אם לא הי' לו טענה נכונה להגן בעדו והיא רחוקה בעיני כי הי' יכול להשיג האמת בדייני היהודים בלא האמצעי זאת ועוד אחרת שלא נחלק על המורים עד שנשאת וכמה טוב הי' לו זה המחלוקת קודם שנשאת והיה נעשה בל' תקנה לדבר אם היתה הדוכה נדוכה ורחוק הוא שלא נודע עד שנשאת ושלומכם יגדל וברכתכם לא תחדל כחפצכם וכחפץ נאמן בריתכם הכותב בעט אהבתכם יהודה בן הרא"ש ז"ל:

שאלה פב

תשובות אחרות. שמעו נא זאת ראשי בית יעקב וקציני בית ישראל המתעבים משפט ואת כל הישרה יעקשו שמעו דבר ה' החרדים אל דברו וחגרו מתניכם ותנו כבוד לאלהינו בטרם יחשיך מאורה של תורה ופן ימוטו יושבי הארץ מרוח סערה איש איש למטה להישיר הנבזכים אל הדין והשורה ופן יבנה כל א' במה לעצמו לאמר ידי גברה הטמא אטהר והאסור אתיר ממי אירא הבו לה כבוד בני אלים בכח וגבורה לחזק תורתנו הקדושה דושה אשר מפנינים יקרה שלא לשמוע אל תלמידים אשר לא שמשו כל צרכן להתיר א"א מסברא שלום ילוה עליכם קהל ק"ק שיגוביא עם דייניהם וסופריהם ראינו כתבכם והקונדרס ששלחתם לנו וראינו הדין המעוקל אשר נתן ר' חיים הארוך אשר על משה עטי' ועל עדיו הכביד עולו ועל לוי מולחו מקלו יגיד לו ותמהנו הרבה על מי שקורא עצמו ת"ח איך מלאו לבו לעשות הוראה כזאת להתיר א"א ולהרבות ממזרים בישראל ואם באנו להאריך על כל דברים בטלים שכתב בדינו יתבטל הזמן אך נשיב על עיקרי הדברים באמרו שהעדים פסולין בשביל שהעידו עליהם שעברו על השבועה

והאחר העידו עליו שחילל שבת במזיד ועוד עד אחר העידו עליו שהעיד עדות שקר ע"כ ע"ז נאמר כי אפי' אילו העדויות נתקבלו בפני העדים ואפי' שהיו מעידים בפי' מתי עברו על השבועה ר"ל באיזה יום העידו שעברו על שבועתם קודם קדושין של משה עמי' אפי' שהיה כך מה שאינו נראה כן מתוך הקונדרס ששלחתם מ"מ עדיין צריכה גט והיא מקודשת מן התורה אם השבועה שעברו אלו העדים היא שבועת ביטוי כגון שנשבע לפרוע מעות ולא פרע שלא לשחוק ושחק שלא יאכל ואכל וכל שבועה שלא יצאתה לשקר מפיו בשעה שנשבע כדאמרינן בפ' אלו הן הנשבעין א) ושכנגדו חשוד על השבועה א' שבועת העדות ושבועת הפקדון ואפי' שבועת שוא וקאמר בגמרא ואלו שבועות ביטוי לא קתני ומתרץ כי קתני מלתא דכי קא משתבע לשקרא קא משתבע אבל שבועת ביטוי דכי קא משתבע בקושטא קא משתבע לא קתני ופי' ואינו חשוד על השבועה זה וכן משמע מתוך הרב אלפסי ורמב"ן ורמ"ה א"כ לפי אלו אם על שבועת ביטוי [עברו] הם כשרים וכן משמע מתוך הרמב"ם שכתב בד"א שעברו על דבר שהוא פשוט בישראל שהוא עבירה כגון שנשבעו לשקר או לשוא ולא אמר כגון שעבר על שבועתו סתם אלא פרט לשנשבע שבועת שקר או שנשבע לשוא משמע שהוא סובר כן שאינו נק' חשוד על שבועת ביטוי ואפי' לפי' ר"ת שפי' לא קתני פי' לא רצה לשנותו עם האחרים אבל לעולם הוא חשוד מודה הוא שמקודשת וצריכה גט כי מן התורה אינו פסול לעדות אלא מי שעבר עבירה שחייב בה מלקות ואע"פ שלא התרו מ"מ מאחר שבעבירה יש בה מלקות התורה קראתו רשע שנאמר והיה אם בן הכות הרשע ובמקום אחר אמרה אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס אבל שבועת ביטוי שנשבע לפרוע ולא פרע אין שייך בה מלקות כלל כי התראת ספק הוא שהרי יכול לומר עדיין יש לי שהות לקיים שבועתי וכשעבר היום כבר עבר שבועתו ואין שייך בה מלקות וכ"כ בפי' הרמב"ם ורבנו משה מקוצי ז"ל איזהו רשע כל שעבר עבירה שחייבין עלי' מלקות זהו פסול לעדות מדאורייתא שהתורה קראתו רשע שנאמר והיה אם בן הכות רשע ומה שכ' במקום אחר כל שנפסל בעבירה שהעידו עדים שעבר עבירה אע"פי שלא התרו בו פסול ובלבד שתהיה העבירה מפורסמת עכ"ל זהו דוקא העבירה ששייך בה מלקות אם היו מתרים בו אבל בעבירה שאין שייך בה מלקות כלל כמו שבועת ביטוי שביארנו אינו נפסל מן התורה לעדות כלל נמצא שהיא א"א גמורה דע"כ לא קאמר אלא שיהא הא' נשבע כנגדו אבל שלא תצטרך גט מי שקדש בפניו לא אמר ועוד אפילו אם נאמר שבכל ענין אמר ר"ת שהוא פסול מ"מ הרי הרב אלפסי ז"ל והרמב"ן ורמ"ה וכמה גדולים הכשירו ממש ואיך הלך זה לקולא והרי שנינו בברייתא פ"ק דע"ז א) היו שנים א' מטמא וא' מטהר

א' אוסר וא' מתיר אם היה א' מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין הלך אחריו ואם לאו הלך אחר המחמיר ריב"ק אומר בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המקיל אמר ר' יוסף הלכה כריב"ק כ"ש שכולם מכשירים זולתי ר"ת ויש לנו לילך אחר הרוב אפי' להקל כ"ש להחמיר וגם על חילול שבת אם עבר על חילול שבת מדרבנן כגון מוקצה או אפי' הוצאה בזה"ז אינו פסול דאורייתא אלא דרבנן וצריך הכרזה והוא כשר גמור עד שיכריזו עליו ב"ד שהוא פסול לעדות כדאמר ב) ר' אבהו אמר ר' אלעזר כולן צריכים הכרזה בב"ד פי' פסולין דרבנן ובכאן לא הכריזו עליו ומספק אין לנו לפוסלו כי שמא לא חלל שבת אלא בדרבנן כ"ש שלא להקל ולהתיר א"א ועוד אפי' הכריזו עליהן המקדש בפסולי עדות דרבנן מקודשת מן התורה ועוד בר מן דין אפי' שהעידו שנשבע לשקר או לשוא לפי אשר שמענו מפי מגידי אמת שאלו העדויות לא נתקבלו בפני העדים שהם הבעלי דינין עדותן בטלה דכל עדות שלא נתקבלה בפני בע"ד בטלה מעיקרא כדאמר בפ' ב' דכתובות ג) א"ר אבהו אין מזימין את העדים אלא בפניהם והזמה שלא בפניהם נהי דהזמה לא הויא פי' אפי' בדיעבד בשביל שהיא חובת העדים הכחשה מיהא הויא פ' לבטל עדותם בזו העדות אבל כשרים הם לעדות אחרת וא"ר אין לחם חובה בזה ובשביל זה הויא הכחשה בדיעבד כ"כ ריב"א וכן הסכימו רוב הגדולים דאפי' בדיעבד לא הויא עדות וכ"כ הרמ"ה וזה לשונו וקמ"ל ר' אבהו דאין מזימין את העדים לפוסלן ולא לחייבן אלא בפניהם דכתיב והועד בבעליו יבא בעל השור ויעמוד על שורו אבל מכחישין את העדים שלא בפניהם לאורועי סהדותייהו בההיא מלתא דאיתכחוש בגווה דהשתא לאו לחובתא (דסהדותא) דסהדי קא מסהדי אלא לחובתא דהאי בע"ד קא מסהדי והאי בע"ד הא קאי קמייהו ובפני בע"ד הוא והכחשה אינא מועלת אלא לזו העדות בעלמא ולעולם זו, באה בפני עצמה וזאת באה בפני עצמה ומעידה בעדות אחרת א"כ אין חובה לעדים כלל ובשביל זה מועלת הכחשה לבטל העדות מאחר שהם מזימין אותם בגוף העדות אבל בנדון זה אין לומר שתתבטל העדות שלהם וכשרים לעדות אחרת חלילה וחס כי לשם אע"פ שתתבטל זאת העדות הם כשרים לעדות אחרת דשאני התם שהזימו אותן בגוף העדות ונהי דהזמה לא הויא הכחשה מיהו הויא וכבר בארנו כי שתי כתי עדים המכחישות זו את זו באה בפני עצמה וזו באה וכו' אבל הכא לא הזימו אותן בגוף העדות אלא שהעידו שהעידו עליהם שעברו על שבועתם או שחללו שבת ואם הוא אמת שהם פסולין לעדות זו הם פסולין לכל העדות שבתורה ומאחר שלא הי' בפניהם בטלה היא עדותם של אחרונים מעיקרא מאחר שנתבטלה שלא בפניהם שאין פוסלין את האדם אלא בפניו ונשארה עדות הראשונים קיימת והיא א"א

גמורה והבא עלי' במזיד ובהתראה חייב חנק ומי שיורה להתירה אם ידע שלא נתקבל זו העדות בפני עדים והתירה ע"ז ראוי הוא לנדותו ולהחרימו ולקללו ולהענישו הן לשורשו הן למות אם לא יחזור בו מדינו מיד וא"ת זה המורה לא ידע אם נתקבל העדות שלא בפניהם אם לאו אלא ראה עדויות יוצאות בפניו ובי דינא בתר בי דינא לא דייקה מ"מ מאחר שיצא קול שנתקבלו העדויות שלא בפני העדים שהם בעלי דין בזה צריך לחקור אחר הדבר ואין שייך לומר כאן ד) עדים בצד אסתן ותאסר דאם הקילו בשבוי' לא נקל בא"א כ"ש שהוא ודאי וברור שלא נתקבלו אותן העדויות בפני הבע"ד פי' העדים גם כי שמענו אומרים שאלו העדים שהעידו על האחרים לא הכירו אותן מעולם ועוד כי היו צריכין דרישה וחקירה כי אפי' דיני ממונות היו צריכים דרישה וחקירה אם לא מטעם נעילת דלת בפני לוין דא"ר חנינא ה) ד"ת א' דיני ממונות וא' דיני נפשות צריכין דרישה וחקירה וכ"ש א"א ואע"ג דתניא בסוף יבמות ו) אין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה ר' טרפון ור"ע אומר בודקין בדרישה וחקירה ומסיק במאי קמיפלגי בדר' חנינא דא"ר חנינא דבר תורה וכו' מ"ס כיון דאיכא כתובה למשקל כד"מ דמיא ומ"ס כיון דשרינן א"א לעלמא כד"נ דמיא ופסק כת"ק שאין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה היינה דוקא בעדות נשים שמעידות שמת בעלה ומטעם עגונא מדמי אותו ת"ק לד"מ כי אשה דייקא ומנסבא דמתוך חומרא שהחמרת עלי' בסופה הקלת עלי' בתחילתה ותדע שכן הוא שהרי האמינו אפילו קרוב אפי' אשה ואפי' עבד ואפי' שפחה ואפי' ע"א מסל"ת וע"ז הקילו ג"כ שלא להצריך דרישה וחקירה אבל בנדון זה אין שייך זה ועוד כי אין כאן דין כתובה שהרי היא עצמה מודה שאינה מקודשת לו ופוטרת כתובתה כדי שלא תתקדש לו והודאת בע"ד כק' עדים דמי א"כ לא נשאר ד"מ אלא דין א"א וכ"ע מודה שהוא כד"נ וכ"כ רמ"ה ז"ל שטעם שקיי"ל שאין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה הוא מטעם עגונא וכאן אין עגונא כי הוא יכול ליתן לה גט ודוקא גבי מת יש עגונא שאם נדרוש אחר העד לא יהיה לה תקנה להנשא לעולם ואע"פ שביארנו שזאת האשה היא א"א גמורה מ"מ כדי לסתור דבריו ולהראות טעיותיו כדי שלא ישאר מדבריו אפי' אות אחת אמת אנו צריכין להאריך ולתופשו בדבריו כתב על רבנו משה מקוצי לית דחש לקימחי' ע"ז לבד היה ראוי לנדות על שספר אחר מטתן של גאוני עולם ומבזה אותם ויותר גדולים ממנו ומרבותיו עושין ונוהגין כמו רבנו משה מקוצי כל רבותינו הצרפתים והאשכנזים וכל ישראל שותין מימיו וגם הר' יעקב בנו של רבנו הגדול הרא"ש ז"ל הסכים לבעל סמ"ג לזה שהמקדש בעד א' חוששין לקדושין ועוד כי ראייתו חזקה ובריאה מדקאמר מאי הוי עלה אחר כל המשא ומתן של הגמ' וצריך א) לחזק דבריו כי מוחזקים ועומדים הם אדרבא

משמע כמו הסמ"ג שהרי רב אשי שהוא בתראה הקשה לר' כהנא דאמר אין חוששין אע"פ שמשיב לו התם לא קא מחייבי לאחריני הכא קא מחייבי לאחריני מ"ט באיסורא דאורייתא יש לנו להחמיר וצריכא גט וכן אנו מורים בכאן שבעד א' צריכה גט ומה שכ' שנתבטלה עדותו בשביל שנטפל לעוברי עבירה בזה לא מצא ידיו ורגליו שהרי קיי' ב) דשיילינן להו למחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו וכל זמן שלא שאלנו להם הם בחזקת כשרים ויש לנו לתלות כי למחזי אתו וכ"כ בפי' הרמ"ה ז"ל כי מאחר שהיו שואלים להם והיו אומרים למחזי אתינא היו נאמנים גם עתה ולעולם הם בחזקת כשרות עד שיודע בודאי פסולן ומה שכתב שמוכיח סופן על תחילתן שנתכוונו להעיד מאחר שבאו גם בזה צלל במים אדירים והעלה בידו חרס כי ע"כ הא דאמרינן למחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו פרושו בשעת הראי' וכבר הוכיחו הפוסקים והרא"ש שצריך שני דברים שיכוונו להעיד וכן שהעידו אח"כ מכח קושי' שהקשו ואפילו שהעידו אח"כ בב"ד הכשרים והפסולים יחד אם יאמרו למחזי אתינא הם נאמנים אע"פ שהעידו א"כ ג"כ כשלא שאלו להם מסתמא הם בחזקת כשרות שעדות היא טובה כי כל עדות שנחקרה בב"ד היא טובה עד שיתבאר הפסול בודאי אע"פ שרמ"ה כ' כי אע"פ שלא הגידו אח"כ אם כוונו להעיד שעדותן בטלה מ"מ מודה הוא שהם בחזקת כשרות עד שיאמרו שיכוונו להעיד כ"ש שאם אנו מבטלין עדותן שאנו כמו מתירין א"א בלא גט ותו לא מידי כ"ש מאחר שהם ג' ועדות קדושין בשנים רגלים לדבר דכל א' מהם יוכל לומר למחזי אתינא כ"ש לרב אלפס שכתב שאפי' שנטפל לעוברי עבירה אם לא היה רגיל אצלו שאינו מכירו שלא נתבטלה עדותו אע"פ שהרא"ש ג) חלק עליו בזה השיג הראב"ד עליו וז"ל א"א איני יודע מהו כי מאחר שלא באו תכ"ד ונחשבו לשתי כתית לענין הזמה למה תבטל עדות הכת האחרונה ויהרג הרוצח ע"כ הרי שהוא סובר כמו הר"מ מקוצי ז"ל וכבר ביארנו כי בשל תורה הלך אחר המחמיר ומה שכתב ב כי העד חזר מעדותו וע"ז רוצה לפסול עדותו הראשונה הרי סכין והרי שולחן לפניו ואין לו פת לאכול שהרי תוספתא בהדיא העדים כ"ז שלא נחקרה עדותן בב"ד יכולין לחזור בהם נחקרה עדותן בב"ד אין יכולין לחזור בהן וזיל קרי בי רב הוא כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ואם חזר ונשבע ששקר בעדותו הראשונה ילקו אותו על שבועת שוא ויפסל מכאן ולהבא אבל עדותו הראשונה קיימת ואפילו להרוג את הנפש על פיו כמו מעשה של בנו של שמעון בן שטח א) כ"ש לאסור אשה ע"פ עדותו הראשונה והעד שאמר על א' שהעיד עדות שקר אוקי חד לבהדי חד ואוקי גברא אחזקתו ועל מה שכתב שבקשו מיהודה ולוי להעיד עדות שקר ובשביל זה יפסלו אלו בזה עיניו לא ראו אור דאפי' אם הי' אמת ושהעידו שקר

בשבילם אפ"ה לא היו נפסלין בעבור זה כדאמרינן בפ"ק דמכות ב) ההיא איתתא דאתיא סהדי ואישתקר אתיא סהדי אחרינא ואשתקר אמר ר"ל הוחזקה זו להביא, עדי שקר א"ל ר' אלעזר אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו וכן הלכתא שלא נתבטלה עדותם של אחרונים אע"פ שהוחזקה היא כ"ש בנדון שלפנינו שאין לבטל עדיות אלו בשביל זה הדבור אפי' היו בשני עדים ושנעשה מעשה בדבר ואם היינו צריכים לזה היינו אומרים שאפי' שהעידו כדין עליהם העדים בפניהם והפיסול היה פיסול ממש בדאורייתא עדיין צריכה גט שהרי משום חומרת א"א יש לנו לומר שמא עשו תשובה כדאמרינן בפ"ב דקדושין ג) האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאני צדיק גמור אפי' רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו ואין לחלק בין תשובה שהיא בלבו לתשובה שצריכה מעשה כגון מי שנפסל מחמת פיסול שבועה שצריך להוציא אבדה מת"י או לומר חשוד אני במקום שאין מכירין אותו מ"מ משום חומרא דא"א היתה צריכה גט כמו שהשיגו עליו ת"ח שבשנוביא ואל תשיבני מרמב"ם ומר"מ מקוצי שכ' שהמקדש בפסולי עדות דאורייתא שאינה צריכה גט ומשמע שאין לחוש שמא עשה תשובה לזה נאמר כי היו צריכין להעיד עליהם שבאותו יום היו פסולין פי' בענין שיודע שלא עשו תשובה קודם הקדושין אבל בנדון זה לא העידו כך ואין אנו צריכין לזה כי כבר ביארנו שהיא א"א גמורה אך על מה שכ' שהנדון שלפנינו הוא קול ושוברו עמו כמעט אנו אומרים שלא שנה ולא קרא כי זה אין קול ושוברו עמו כמו שנבאר ובודאי אם היינו צריכין לזה הטעם שיצא עלי' קול כגון שלא היה אחת מאלו אופני דכתיבנא לעיל אסרנא יתה ממעט זה שיצא שמה בעיר שהיא מקודשת ואין מבטלין קול כדי להקל כמ"ש ר"ח כי אתרואתא נינהו פי' תלוי במנהג המקומות במקום שאין מוציאין אותו בקל אין מבטלין אותו כ"ש שזה הקול אינו קול אלא עדות גמורה שנתקדשה בפניהם ואפי' אם היה אמת שנפסלו העדים לגמרי היתה צריכה גט כדאמר בסוף גיטין ד) ההיא דנפקא עלי' קלא דאיקדשה לבר בי רב כי אתא ר' חמא א"ל לאבוה אימא לי גופא דעובדא היכי הוי א"ל קדיש אדעתא דלא אזיל לבי חוזאי ואזל א"ל כיון דבעידנא דהוי קלא לא הוי אמתלא לאו כל כמינה דמחזקת אמתלא כ"ש הכא שהיו בעדות גמור ומוחזקת מקודשת יותר משנה וחצי ואפי' אם היו פסולין לגמרי מה שאינו כן צריכה גט בשביל רינון וחשד שלא יאמרו דייני ישראל התירו א"א ויוציאו לעז על בניה ואינו נקרא קול ושוברו עמו אלא כשאומר שנתקדשה פלונית ע"ת זה ואח"כ נתברר שלא נתקיים התנאי אבל הכא לא יצא הקול פלוניתא נתקדשה בפסולי עדות אלא נתקדשה סתם וא"ת עתה שנתברר שהם פסולי עדות נתבטל הקול הזה זה אינו כי לא מבטלין קלא אלא בדבר ששייך לומר עיינו בי'

רבנן כההיא ה) דאיקדשה בציבתא דאסא או בההיא דאיקדשה באבנא דכוחלא ששייך לומר בו עיינו בי' רבנן ואמרו שלא הי' שוה פרוטה או כגון לחד מבני פלני' והיו בהם גדולים קטנים ונתברר לב"ד שלא היו קדושין וביטלו את הקול בשביל האמת שנתברר כי אין כאן רינון וחשד כי העולם יאמרו לקטן נתקדשה ואין קדושי קטן כלום כדמפרש בגמרא אבל בכאן שהיו קדושין גמורין אלא שיצא עליהם פיסול אח"כ לאו כ"ע ידעי שנפסלו העדים כי ע"ע היו מוחזקים בחזקות כשרות וצריכה גט ואל תשיבני מרבנו מאיר שכ' דהלכה כרב באיסורי ורב מסורא ובסורא מבטלין קלא שהרי ר"ח פי' שאינו תלוי במחלוקת האמוראים אלא במקומות כאשר ביארנו וכך הסכים הרא"ש ז"ל ועוד כי אביי ורבא לא מבטלי קלא אלא כמו שביארנו במקום ששייך לומר עיינו בי' רבנן ובנדון זה לא שייך לומר זה כי א"א מן התורה היא כאשר ביארנו אלא לסתור דבריו כתבנו זה ומה ש שכתב מיבמות ומגיטין וממציעא אין ראוי להשיב עליו כי האפרוח שלא נפתחו עיניו אין ראוי לו לכתוב מה שכ' וגם מן השלישית שכ' אין ראוי להשיב עליו כי מסברא לא נתיר א"א ע"כ אנו אומרים שזאת האשה היא מקודשת למשה עטיא קדושין גמורין וצריכה גט ממנו ומאחר שזה לוי הלך וקדשה ובירך ברכת אירוסין ועשה כתובה ונדוניא ונשארה עמו בחזקת נשואה הרי זה כמו האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו עדים ואמרו לה שמת ל"ש נשאת בעד אחד ל"ש נשאת בב' עדים ואח"כ חזר שתצא מזה ומזה מן הראשון מן התורה ומן הב' מדרבנן גזירה שמא יאמרו גירש זה ונשא זה ונמצא א"א יוצאה בלא גט ואע"פ שזהו דוקא כשנשאת מטעם דעבדא איסורא אבל בארוסין מסיק בגמרא דמותרת לחזור לראשון דכיון דלא עבדא איסורא לא קנסינן לה ולא חיישינן לשמא יאמרו גירש זה ונשא זה כי אדרבא סמכינן להא דאמרי העולם קדושי טעות הם מ"מ בנדון זה מאחר שעשה לה כתובה וי"א שברך לה ברכת נישואין הרי עבדי איסורא קרוב לודאי ומאחר שנשאר עמה בבית כמו איש עם אשתו הרי זו כמו נשואה והא דאמרינן נתקדשה מותרת לחזור לו היינו דוקא בקדושין שאינו מתיחד עמה אבל באלו הקדושין שנתיחד עמה וקודם שקדשה ראו אותה עד אחד ונערה אחת עמה במטה שוכב עמה כמו איש ואשתו פשיטא שאסורה ל לראשון ולשני וצריכה גט מזה ומזה כדין אשה שהלך בעלה למ"ה ונשאת כי בודאי עבדא איסורא וקנסינן לה ולו וכ"ש בזה שנתפאר בפני עדים רבים שבא עלי' כמה פעמים רבים ולפי דבריו שוויה עלי' חתיכה דאיסורא שהיא ראוי' לצאת מזה ומזה שזה הרשע וזו הרשעה שהרשיעו שניהם ועשו עבירה להתייחד עמה על התראות ב"ד ועל ציוים שיש לקנוס אותם עוד נ"ל כי אסורה לזה ולזה מדאורייתא כי הוגד לנו שהתרה בה משה עטיי' ארוסה וקנא לה ע"י

מורשה שלו וגם ב"ד קינו לה והתרו בה שלא תתייחד עם פלוני ויש עדים שנתייחדה עמו שהיא אסורה לשניהם כדתנן א) ואלו שב"ד מקנין לה מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהי' במ"ה פי' שאינו בעיר ולא להשקותה אלא לאוסרה על בעלה ולהפסידה כתובתה וזה לשון הרמב"ם ז"ל כיצד שמעו ב"ד שהעם מרננין אחרי' קוראין לה ואומרין לה אל תתייחדי עם פ' באו עדים אח"כ שנסתרה עמו ושהתה עמו כדי טומאה ב"ד אוסרין אותה על בעלה לעולם וקורעין כתובתה וכשם שאסורה על הבעל כך אסורה על הבועל הרי מכמה טעמים שאסורה לזה ולזה וצריכה גט מזה ומזה ותיתי לי' על זה שעבר על דברי חכמים הראשונים ז"ל שבשביל רוק בעלמא שהיו מכסין לפניהם היו אומרים פסילנא לך לדינא וזה הדיין דן לקרובו גמיר שהוא פסול לו לעדות מן התורה ואע"פ שקבלוהו הכתות על עצמם לא היה לו לקבל ע"ע זאת המשא הגדולה והיה לו לירא ממה שנכשל בה ולא הי' לו לסמוך ע"ע שלא יטה לבו לקרובו כי הקב"ה אינו מאמין בצדיקים עד יום מותם שנא' הן בקדושיו לא יאמין ובמלאכיו ישים תהלה כ"ש שלא הי' לו להאמין בעצמו ואתם דייני הקהל הקדוש קהל שגוביא יצ"ו אנו מתרים בכם שתשלחו מיד אגרתנו זאת או טופסה לאותו ר' חיים הארוך ואנו גוזרין עליו בכח נידוי ושמתא שביום ראותו אגרת זאת או טופסה חתום מעדים שיחזיר מיד מהוראתו ומדינו הנז' ושיבטלנו ושישלח הביטול לשגוביא תוך ח' ימים בענין שיקרא בקהל והודעתי הדבר לה"ה הרב ר' יוסף דמוניו יצ"ו ולהר"ר יצחק מימון יצ"ו ונשאנו ונתנו ביחד והסכמנו כלנו בדעת א' לזה ולמוכיחים ינעם ותבא עליהם ברכת טוב ושלומכם ומעלתכם הקהל קדוש קהל שגוביא ודייניה וסופריה יפרוס לעד כחפצכם וכחפץ דורשי שלומכם החותמים יום ה' לחודש אב שנת קי"ח לפרט בטוליטולה יחיאל בן הקדוש הר' אביגדור יוסף בר' אשר ז"ל דימוניו יצחק בר' אברהם מימון

שמעתי אני המעתיק כי הר' חיים הארוך השלים צווים של הרבנים הנז' ובטל הוראתו ושלאחר כל זה הרויח לוי מולחו פסק דין מהנכבד דון צאק בן וקא נר"ו שהי' רב באותו הפרק שידונו זה הדין והיו מכריעין בין הר' יחיאל ובין הר' חיים הארוך רבני אשביליא וע"ז השיב ר' חיים הנז' על דברי רבני טוליטולא הנז' ועשה קונדרס מזה ושהסכימו רבני אשביליא בהוראה הנז' עם ר' חיים הארוך:

שאלה פג

כבר נכתבה שאלה זו בסימן ע"ד:

שאלה פד

אומר אני שהאלמנה ניזונת מנכסיו לפי שאין כח לבעל להפקיע זכות אלמנתו שהיא ניזונת בתנאי ב"ד אלא דוקא במכירה או במתנת בריא ר"ל שנתן מעכשיו לעולם שיצאו הנכסים מרשות הבעל לגמרי מחיים אבל אם נתן מעכשיו ולאחר מיתה כיון דלא קני להו מקבל מתנה עד לאחר מיתה לא מפסדא אלמנתו מזונות משום דחלו המזונות והמתנה בהדי הדדי ולא דחיא מתנתו מזונות דאכלה בתנאי ב"ד וטעמא לפי שכל אדם יכול למכור וליתן נכסיו בחייו והן מכורין ונתונין אע"פ שיש עליו כתובת אשה אלא מיהו אם תתאלמן אשתו מוציאה הלקוחות לכתובה אבל לא למזונות ומדינא הוה מציא לאפוקי אפי' למזוני אלא מפני תיקון עולם היא דאינה מוציאה למזונות משום דכתובין הן אצל בני חורין ואינן כתובין אצל משעבדי והילכך היכא דיצאו הנכסים מרשות הבעל בחיים מיקרו משעבדי וכ"כ הרב אלפסי ז"ל בפ' יש נוחלין א) גבי ההוא דקא שכיב אמרי לי' נכסי למאן וכו' שכ' ואי קשה לך הא דתנן ב) אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמזון אשה והבנות מנכסים משועבדים מפני תיקון עולם והכא קאמרינן אלמנתו ניזונת מנכסיו ההיא במשעבדי מחיים כגון מתנה ומכירה אבל מתנת ש"מ דלא קניא אלא לאחר מיתה כדאמרינן ג) מתנת ש"מ מאימתי קונה אביי אמר עם גמר מיתה ורבא אמר לאחר גמר מיתה והלכתא כרבא לא דחי' תקנתא דרבנן דמזונות אלמנה ומתנת ש"מ תרוייהו תקנתא דרבנן נינהו ובהדי הדדי קאתי לאחר גמר מיתה הילכך לא דהיא חדא מיניהו לחברתה ותרוייהו קנו עכ"ד ז"ל הרי נראה מדבריו מדקתני מתנה ומכירה משמע דמתנה דומיא דמכירה דנפיק נכסי מרשותו לגמרי מחיים ועוד מדקאמר דהוי תרוייהו בהדי הדדי ולא דחיא חדא מינייהו לחברתה ש"מ דכל היכא דלא קני מקבל מתנה להני נכסי עד לאחר מיתה דלא דחיה לתקנתא דמזונות ויש שרוצים לומר כי מפני שאמר הרב אלפסי ז"ל מתנת שכיב מרע דרבנן משמע אבל מתנה שהיא מדאורייתא דחיא לתקנתא דמזונות ורוצים לומר שמתנה זו היא מתנת בריא והויא דאורייתא ואני אומר שאין הדבר כן חדא דמאן לימא לן דמתנה כה"ג דאורייתא דילמא לא קניא אלא מדרבנן ולא הויא דאורייתא [ועוד] אין הדבר תלוי בין דאורייתא לדרבנן אלא במה שקונה מיד או שאינה קונה אלא לאחר מיתה דאתי תרוייהו בהדי הדדי ולא דחיא חדא מנייהו לחברתה ובהדיא אמרינן בפ' שנים אוחזין ד) איזהו מתנת בריא שהיא כמתנת ש"מ דלא קניא אלא לאחר מיתה כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ט מהלכות אישות שלא חלק בין דאורייתא לדרבנן אלא בין קונה מחיים בין קונה לאחר מיתה וכ"כ ר' מאיר הלוי בהדיא בפרק נערה ה) גבי באושה התקינו הכותב

כל נכסיו לבניו הוא ואשתו ניזונין מהם שכ' ולית הילכתא כוותי' ולא דמיא להההיא דמי שמת והניח אלמנה ובת דהתם הוא דשוי' רבנן לבעל כלוקח משום פסידא דאלמנתו אבל גבי שאר שעבוד לא וה"ה אם כתב נכסיו לבניו מעכשיו ולעולם שאין אלמנתו ניזונת מנכסיו משמע בהדיא שאם לא כתבן מעכשיו ולעולם אלמנתו ניזונת מנכסיו ואין לומר בענין שנתחייב בכדי עשרת אלפים דינרי זהב שאבדה אלמנתו מזונותיה שאין אלו כשאר בע"ח דעלמא שנתחייב הלוה מחיים אבל לא נתחייב כלל מחיים שהרי התנה שכל זמן שירצה לבטל כל מה שכתב שיהי' מבוטל נמצא שלא חל החיוב עד לאחר מיתה וכבר קדמה תקנתא דמזוני ועוד שכתב לה לישנא יתירא שתגבה כל סכומי כתובתה תחילה והמותר יהי' לבנותיו ולמה לי' דכתב הכי בלאו הכי נמי הכין דינא אלא ש"מ מדכתב לה לישנא יתירא שכך רצה לומר שתגבה כתובתה בכל זכיותיה ותנאיה ואז יהיה המותר לבנותיה וכה"ג אשכחן בפ' המוכר את הבית י) דדרשינן לישנא יתירא דתנן ולא את הבור ולא את הדות אע"פ שכתב לו עומקא ורומא וצריך ליקח לו דרך ומודה ר"ע שאם אמר לו חוץ מאלו שאינו צריך ליקח לו דרך אלמא כיון דאמר לישנא יתרא דהיינה חוץ מאלו אמרינן לטפויי דרך קאתי ה"נ אמרינן לטפויי שאר תנאי כתובה קאתי וראי' לי שאין לאלמנה מזונות כדתנן בגיטין פ' הנזקין ז) אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם ונכסים אלו כבר זכו בהם מכח מתנה בנכסים שהיו לו בשעת המתנה והנכסים שקנה לאחר מכן הם משועבדים לחובם ויש מי שאומר שכיון שפירש במתנה שאם ירצה לבטל המתנה הרשות בידו שניזונת מהם ומביא ראי' מהא דיש נוחלין א) איזוהי מתנת בריא כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה ופריך תלמודא אלא אי כתיב בה מהיום ולאחר מיתה הוא דקני ואי לא לא קני אמר אביי הכי קאמר איזוהי מתנת בריא שהיא כמתנת ש"מ דלא קניא אלא לאחר מיתה כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה הנה יראה מכאן דמתנת בריא שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה שדינה כמתנת ש"מ ומתנת ש"מ קיי"ן דאלמנתו ניזונת מהם דגרסינן בפ' יש נוחלין ב) ההוא דהוי ש"מ אמרו לי' נכסיך למאן דילמא לפלניא א"ל אלא למאן א"ר הונא אם ראוי ליורשו נוטלן משום ירושה ואם לאו נוטלן משום מתנה סבר ר' אדא בר אהבה למימר אם ראוי ליורשו אלמנתו ניזונת מהם ואם לאו אין אלמנתו ניזונת מהם א"ל רבא מיגרע גרע השתא ומה ירושה דאורייתא אלמנתו ניזונת מהם מתנת ש"מ דרבנן לא כ"ש פי' מתנת ש"מ דרבנן היא כדגרסינן בפ' מי שמת ג) אמר רבא א"ר נחמן מתנת ש"מ מדרבנן בעלמא גזירה שמא תטרף דעתו עליו ואי ק' ההיא דתנן אין מוציאין למזון אשה ובנות מנכסים משועבדים מפני תיקון עולם ההיא במשעבדי מחיים כגון מתנת בריא ומכירה

אבל מתנת ש"מ דלא קניא אלא לאחר מיתה דאמרינן מתנת ש"מ מאימתי קונה אביי א' עם גמר מיתה רבא א' לאחר גמר מיתה והלכה כרבא לא לידחיי' תקנתא דרבנן דמזונות אלמנה ומתנת ש"מ תרוייהו תקנתא דרבנן ובהדי הדדי קאתי לאחר מיתה הילכך לא דחו חדא מנייהו לחברתא ותרוייהו קנו עכ"ל ר' אלפסי ז"ל בפ' יש נוחלין וכן הורה מורנו הרא"ש בפסקיו אלמא דקיי"לן דמתנת ש"מ אלמנה ניזונת מהם ומתנת בריא שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה דינה כמתנת ש"מ א"כ אלמנתו תהיה ניזונת מהם ולא ראי' היא ואדרבא מכאן יש ראי' שאינה ניזונת ומי שהביא מכאן דמי לעורבא דמיתי נורא לקיני' כי אני שואל אותו זו המתנה שנותן לבנותיו היא מדרבנן או מדאורייתא אם יאמר שהוא מדרבנן לא היא שטעם מתנת ש"מ שהיא מדרבנן מפורש בגמרא שמא תטרף דעתו עליו כשידע שאין דבריו קיימין וזה לא שייך במתנת בריא מהיום ולאחר מיתה אפי' פי' אם לא אחזור בי עד לאחר מיתה ואם יאמר שהוא מן התורה ובודאי כך הוא ולא יוכל לומר דבר אחר א"כ יש לנו ראי' מכאן שאינה ניזונת שרב אלפס ז"ל תלה הטעם משום דתרוייהו תקנתא דרבנן נינהו ולא דחיא חדא לחברתה פשיטא דתקנתא דרבנן דהיינה מזונות לא דחייא מתנה דאורייתא ואפי' אם הוה משכחת לה דלא קנייא אלא לאחר מיתה ואפי' מתנה דרבנן אי הוה קניא מחיים לא הויא תקנתא דרבנן דהיינה מזונות דחיא לה כיון דלא קניא אלא לאחר מיתה דתרתי בעינן שתהא עיקר המתנה דרבנן ולא יחול הקנין אלא לאחר גמר מיתה וכ"כ הרמב"ם בספר קנין בפ' ח' מה' זכיה ומתנה בענין מתנה ש"מ וז"ל וכל מה שנתן להם אינו צריך קנין שדברי ש"מ ככתובין וכמסורין דמו ודבר זה מדברי סופרים ואע"פ שאינה אלא מדבריהם עשו אותה כשל תורה ועשו אותו כיורש לענין שאם אמר הלואתי לפלוני זכה בה הואיל ויורש יורשה ואע"ג דלית כמתנת בריא לענין שאם נתן לו במתנת ש"מ שטר חוב שיש לו על חבירו שאין היורש יכול למחול משום דהמקבל עשו אותו חכמים כיורש ואין היורש יורש כלום משא"כ במתנת בריא דקיי"ל המוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפי' יורש מוחל לענין אלו הדברים עשו אותו כשל תורה וכיורש אבל עיקר המתנה אינה אלא מדבריהם והוא ז"ל כתב בזה הפ' עצמו מתנת ש"מ אינה קונה אלא לאחר מיתה לפיכך מוציאין למזון אלמנה והבנות מיד אלו שצוה להם שהרי במיתתו נתחייבו הנכסים במזונות ואלו שנתן להם לא יקנו אלא לאחר מיתה הנה שכתב שמתנת ש"מ אינה אלא מדבריהם הוצרך ליתן טעם, למה מוציאין למזונות לפי שאינה קונה אלא לאחר מיתה וממילא אפי' אם היה קונה לאחר מיתה אם היתה מן התורה [לא הי' מוציאין למזונות כי תקנה דרבנן לא דחיא מתנה דאורייתא כמ"ש רב אלפס ז"ל לפי זה כי הכל הולך אחר היסוד שכ'

בתחילת דבריו שמתנת ש"מ אינה אלא מדבריהם לכך לא הוצרך לשנותו פעם אחרת וכ"כ בעלי התוספות והביא דבריהם מורנו הרא"ש ז"ל בכתובות בפ' נערה א) על ההוא דהכותב כל נכסיו לבניו הוא ואשתו ניזונין מהם וז"ל ודוקא לבניו אבל לאחר אין ניזונין לא הוא ולא אשתו כדמשמע בפ' יש נוחלין דאמרינן התם ש"מ שכתב כל נכסיו לאחר אם ראוי ליורשו נוטלן משום ירושה ואם לאו נוטלן משום מתנה וקאמר התם אם ראוי ליורשו אלמנתו ניזונית מנכסיו השתא ירושה דאורייתא אלמנתו ניזונת מנכסיו מתנת ש"מ מבעיא משמע אי מתנה דאורייתא לא היתה ניזונת עכ"ל וכ"כ בעל העיטור ז"ל על ההיא דיש נוחלין דמתנת ש"מ אלמנתו ניזונית מהם וז"ל והא דתנן אין מוציאין לאכילת פירות ולמזון האשה והבנות מנכסים משועבדים [היינו] דמשעבדי מחיים אבל מתנת ש"מ דלאחר מיתה לא דחיא חדא מנייהו לחברתה ותרוייהו קנו כדכתב רב אלפס ז"ל ואיכא לעיוני בהא דגרסינן בפ' מציאת האשה ב) האחין ששעבדו מהו וכו' ואמרינן בין מכרו בין משכנו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות אלמא אפילו במשעבדי לאחר מיתה אינה נזונת ואיכא מ"ד משעבדי דאורייתא אינה ניזונת משעבדי דרבנן ניזונת עכ"ל בעל העיטור ז"ל וכ"כ הרשב"א בתשובת שאלה וז"ל גרסינן בפ' הנזקין) גמרו אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם בעי רב אחדבוי בר אמי במתנתא האיך תקנתא הוא דעבוד רבנן משום פסידא דלקוחות אבל מתנה דליכא פסידא לא או דילמא מתנה נמי אי לאו דאית לי' הנאה מיני' לא יהיב לי' מתנה הילכך כלקוחות דמיא א"ל ר' קשישי ברי' דרב חסדא ת"ש ש"מ שאמר תנו ר' זוז לפ' וש' לפ' ות' לפ' אין אומרים כל הקודם בשטר זכה לפיכך יצא עליו שט"ח גובה מכולן אבל אם אמר תנו ר' זוז לפ' ואחריו לפ' כל הקודם בשטר זכה לפיכך יצא עליו שט"ח גובה מן האחרון אין לו גובה משלפניו אין לו גובה משלפני פניו ואע"ג דקמא בינונית ובתרא זיבורית מזיבורית גבי מבינונית לא גבי ש"מ במתנה נמי עבוד רבנן תקנתא ואע"ג דדחו לי' התם הכין הלכתא דמתנה כמכר וכן הסכימו כל הגאונים ומדאתי למשפט לה ממתנת ש"מ שמעינן דדין מתנת ש"מ כדין מתנת בריא ואין מוציאין ממנה למזון האשה והבנות וכן כתבו קצת מן החכמים הראשונים ז"ל והא דגרסינן בפ' יש נוחלין ד) א"ר הונא ש"מ שכתב כל נכסיו לא' רואין אם ראוי ליורשו נוטלן משום ירושה ואם לא נוטלן משום מתנה ואמרינן עלה סבר ר' אדא בר אהבה למימר קמי' דרבא אם הי' ראוי ליורשן אלמנתו ניזונת מנכסיו ואם לא אין אלמנתו ניזונת מנכסיו א"ל רבא מיגרע גרע הכי פירושו כשם שאם נתנן למי שאינו ראוי ליורשו אין אלמנתו ניזונת מכנסיו כך אין אלמנתו ניזונת מנכסיו שנתן למי שראוי ליורשו כיון שנתנן לו במתנה שהרי

לא רצה שיטול אותם מחמת ירושה אלא מחמת מתנה והרב אלפסי ז"ל גריס א"ל רבא מיגרע גרע השתא בירושה דאורייתא אלמנתו ניזונת מנכסיו מתנה דרבנן לא כ"ש והכי נמצאת הגירסא ברוב הספרים ולפי גירסא זו אלמנה ניזונת בין מן היורש בין מן המקבל מתנה במתנת ש"מ והפרש יש בין מתנת בריא שהוא מן התורה למתנת ש"מ דרבנן וה"ה למלוה ע"פ שנגבת ממתנת ש"מ עכ"ל הרשב"א ז"ל ועוד אני אומר שאפי' את"ל דרב אלפס ז"ל לא בעי תרתי שיהא מדרבנן ולא קני אלא לאחר מיתה אלא דבחד מינייהו אלמנתו ניזונית מנכסיו הכא אינה ניזונת כיון דאיכא תרתי שהיא מן התורה וקונה מיום המתנה דכל מתנה שכתוב בה מהיום אם לא אחזור בי עד לאחר מיתה כשמת ולא חזר בו קונה למפרע מן התורה תדע דהא אם קדש אשה בזה הלשון היא מקודשת למפרע והבא עליה בא על א"א וכ"ת היא גופא מנ"ל שמעינן לה מהא דגרסינן בפ"ק דקדושין ה) ת"ר כיצד מצות יעוד אומר לה בפני שנים הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאנתו אפי' לסוף שש ואפי' סמוך לשקיעת החמה ונוהג בה מנהג אישות ואינו נוהג בה מנהג שפחות ר' יוסי ב"ר יהודה אומר אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת משל לאומר לאשה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר ל' יום ובא אחר וקדשה בתוך ל' יום שמקודשת לראשון וקאמרינן עלה בגמ' משל למאן אילימא לר"י בר יהודה והא אמר אם יש שהות ביום אין אי לא לא אלא אמר רב אחא בר יעקב משל לרבנן לרבנן פשיטא מהו דתימא הא לא אמרו מעכשיו ונילוף מינה דאפי' בלא מעכשיו תהא מקודשת לראשון וכתב ר"י בעל התוספות וכן הביא מורנו הרא"ש ז"ל בפרישה וז"ל ולא נהירא פרושו דאין זו שיטת התלמוד אבל בכל מקום מביא המשל ללמוד על הדבר ועוד ע"כ הא דקאמר משל לאומר לאשה הרי את מקודשת לי מעכשיו לאחר ל' יום מיירי כשפירש בהדיא, מעכשיו תהא מקודשת אם לא אחזור בי עד לאחר ל' יום דאי בסתם איירי הא איכא למאן דאמר לקמן בפ' האומר דלאו חזרה הוי ולאו תנאה הוי ואע"פ שהלשון שוה להיא דהאומר אין לחוש אם אין הפירוש שוה דכה"ג אשכחן בסוף יש נוחלין מהיום ולאחר מיתה מתפרש בתרי גווני וכיון דאיירי שפירש בהדיא מה צריך ללמוד דבר זה מדברי חכמים הילכך נר' שהמשל בא ללמד על הענין ולומר כי היכא התם דמקודש לראשון ה"ה נמי גבי ייעוד אע"ג דלא אמר בשעת מכירה מעכשיו לכשארצה אייעד כיון דמעות הראשונים לקדושין ניתנו הוי כאילו פירש הכי בהדיא והבא עלי' משעת מכירה עד שעת ייעוד יש בו איסור א"א דחל הייעוד למפרע משעת מכירה עכ"ל אלמא שכ"כ הוא פשוט דהיכי דאמר מעכשיו תהא מקודשת לי אם לא אחזור בי עד לאחר ל' יום שהיא מקודשת למפרע עד שאנו למדין

ממנו אפי' היכא דלא אמר מעכשיו בפי' עוד אני אומר שמי שרצה לזכות האלמנה והביא ראיה מפ' יש נוחלין א) איזו היא מתנת בריא שהיא כמתנת ש"מ דלא קני אלא לאחר מיתה דמתנה זו יש לה דין מתנת ש"מ כל זה גרם לו שהולך אחר פשט הגמ' ולא ירד לפי' הנכון שהוא קבלה מרבותינו וכך הוא פי' שמועה זו איזו היא מתנת בריא שהיא כמתנת ש"מ לענין זה דלא קני אלא לאחר מיתה רצה לומר שאין הקנין נגמר לגמרי לשום דבר עד לאחר מיתה כל שכתוב מהיום ולאחר מיתה פי' שמפורש בה מהיום אם לא אחזור בי כל ימי חיי אז תחול המתנה מהיום וכל ימי חייו יכול לחזור בו כמו מתנת ש"מ שאם היה כתוב בה מהיום ולאחר מיתה היה קונה הגוף מהיום ופירות לא"מ ולא היה יכול לחזור בגוף אבל במפורש בה מהיום אם לא אחזור כי כל ימי חיי אפילו גוף הקרקע לא נגמר קנינו עד לא"מ וכשימות יקנה למפרע משעת המתנה ובדבר זה הוא דומה למתנת ש"מ דאינה קונה עד לא"מ שאם עמד בטלה המתנה גם מתנה זו לא נגמר קנינה עד לא"מ כי כל ימיו בעומד וחוזר קאי אם ירצה יונפקא מינה מה דהוי במתנת ש"מ בדבר זה שאם נמצאת מתנה זו ברשות הנותן דלא יתנו אותה למקבל כי שמא חזר בו והראי' לזה שלא הוזכר זה הענין בב"מ בפ"ק ב) על ההיא משנה דמצא דיאתיקי מתנות ושוברין הרי זה לא יחזיר שאני אומר כתובין היו ונמלך עליהם שלא ליתנן וגרסינן בגמרא ת"ר איזו היא דיאתיקי דא תהא למיקם ולמהוי מתנה שכתוב מהיום ולא"מ ולפיכך אם יכתוב בה מהיום ולאחר מיתה הוא דהוי מתנה וכו' כדאי' לעיל וכן בבתרא פ' נוחלין ג) דתנן מי שמת ונמצא דיאתיקי קשורה לו על ירכו הרי אינו כלום וגרסינן עלה בגמרא ת"ר איזו היא דיאתיקי וכו' כדאי' לעיל אלמא דדוקא בהני דיני הוא דיש לה דין מתנת ש"מ אבל לא לכל שאר החלופים שיש בין מתנת בריא לש"מ מתנת ש"מ אינה צריכה קנין ואם יש בה קנין המתנה אינו כלום אם לא במיפה כחו כדאיתא ביש נוחלין ובמתנת בריא שכתוב בה מהיום אם לא אחזור בי עד לאחר מיתה היא להפך צריכה קנין ואם אין בה קנין אינה כלום מתנת ש"מ מדרבנן שמא תטרף דעתו עליו וזו המתנה היא מן התורה ד דלא שייך כאן טירוף דעת מתנת ש"מ כירושה שויוה רבנן ואם אמר הלואתי לפ' זכה בה משום דיורש יורשה משא"כ בזו המתנה מתנת ש"מ אינה נגבית שמתנת ש"מ היא מדרבנן ושויוה כירושה מעתה לא עדיף ירושה דרבנן מירושה דאורייתא וכיון שניזונת האלמנה מירושה דאורייתא וכ"ש שתיזון מירושה דרבנן אבל מתנת בריא שהיא מן התורה אינה ניזונת דעדיף מירושה דממילא ועוד כיון דאפילו מנכסים משועבדים אין מוציאין אע"פ שמחוסרין גובייניא ושטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי כ"ש במקבל מתנה דלא מחסר גובייני ושטר העומד לגבות שכל מקום שהן ברשותו שאין מוציאין ואין לומר

דהא דתנן אין מוציאין מנכסים משועבדים היינו דוקא היכא שהם כבר ביד הלוקח או מקבל מתנה חדא דלשון משועבדים משמע שלא גבו עדיין שאם נגבו כבר יצאו מידי שעבוד וא"ת שקורא אותם משועבדין בשביל שמשועבדין הן לכתובה ולמזונות גם בני חורין משועבדין לכתובה ולמזונות ועוד תנן בהדיא בכתובות פ' מי שהיה נשוי א) מי שהיה נשוי ד' נשים ומת הראשונה נשבעת לשניה ושניה לשלישית ושלישית לרביעית ורביעית נפרעת שלא בשבועה ומה שהראשונות צריכות לישבע משום שאין נפרעים מנכסים משועבדים אלא בשבועה ועוד טוען מורשה האלמנה ואומר כיון שכתב שיקחו בנותיו מה שישאר אחר שתגבה אלמנתו כתובתה א"כ לא זכו בהן כלל עד לאחר שתקח כתובתה ומזונות וגם זה אינו כי כתב במתנה מהיום ולאחר מיתה ולא כתב מהיום ולאחר שתגבה כתובתה ולא כתב מה שכתב רק שלא הי' ידוע לו כמה סכום ממון יהיה לה ליקח מן הדין בכתובתה אבל לא תלה זכותה בגביית כתובתה דאל"כ אם מתה קודם שנשבעה על כתובתה תעלה על לב כל אדם לומר שלא יזכו בנותיו במתנה שנתן להן אביהן אדרבא אפי' בזכות שהי' לה לגבות כתובתה היו זוכות נמצא שלא חל הקנין לאחר שתגבה כתובתה וכן אם היה מתות בנותיו בחייו היו בניהן יורשין אותן והיו לוקחין כל נכסי ר' יהודה ז"ל במתנה זו אלמא שהמתנה התחילה מחיים אלא שתלוי' ועומדת אם לא יחזיר בו תתקיים למפרע ואם יחזור בו תתבטל וכי תימא מנ"ל דאם היו בנותיו מתות בחייו שיזכו יורשי בנותיו במתנה שמעינן לה מהא דגרסינן בפ"ק דגטין ב) הולך מנה לפ' והלך ובקשו ולא מצאו פי' שמת תני חדא יחזיר למשלח ותניא אידך יחזיר ליורשי מי שנשתלחו לו ואסיקנא הא בבריא הא בש"מ וכ' מורי הרא"ש ז"ל אי שכיב מרע הוא [חזינן] אי איתא למקבל בשעת מתן מעות יחזיר ליורשי מי שנשתלחו לו דקיי"ן דדברי ש"מ ככתובין וכמסורין דמי ואע"ג דלא קני אלא לאחר מיתה משום דדברי ש"מ לענין לקנות לאחר מיתתו חשובין ככתובין וכמסורין למפרע משעת נתינתו ע"כ כ"ש בכאן שכתב בהדיא מהיום ולאחר מיתה שחל הקנין למפרע ואפי' לדברי רמ"ה שפי' הטעם דבש"מ הולך כזכי דמי והוי כאילו זכה בו מחיים מ"מ כת' שאפ"ה אם עמד מחליו נתבטלה המתנה אלמא אע"ג שיכול לחזור בו עד שימות כשמת זוכים יורשי המקבל ואפילו מת מקבל בחיי נותן והטעם כי המתנה עמדה מחיים אלא שהמיתה היא כמו תנאי וכשיגמר התנאי תתקיים המתנה למפרע א"כ גם בכאן נמי המתנה חלה מהיום ולאחר מיתה אלא שהטיל בה תנאי וכשנתקיים התנאי חלה המתנה למפרע ותו לא מידי ומה שאומר מורשה האלמנה כיון שיש לה כתובה יש לה מזונות משום דקיי"ן דתנאי כתובה ככתובה דמי אינו דתנאי כתובה אינו ככתובה אלא למה שהזכירו חכמים

דגרסינן בכתובות ריש פ' אע"פ ג) א"ר ר' ינאי תנאי כתובה ככתובה דמי למאי נפקא מינה למוכרת ולמוחלת ולמורדת ולפוגמת כתובתה ולתובעת ולעוברת על דת ולשבח ולשבועה ולשביעית ולכותב כל נכסיו לבניו ולגבות מן הקרקע ומן הזבורית וכל זמן שהיא בבית אבי' ולכתובת בנין דיכרין אבל לשאר מילי תנאי כתובה אינו ככתובה וכן פסק רמ"ה ז"ל ועוד דלא שייך למימר תנאי כתובה ככתובה דמי אלא כיון שתקנו חכמים להיות נוהג בכתובה תקנו שיהיה נוהג כמו כן בתנאי כתובה אבל בלשון העולם אינו נכנס תנאי כתובה בלשון כתובה ומה שאומר מזכה האלמנה וזה לשונו שלא הפסידה מזונותיה מדכתב במתנה לישנא יתירה ש"מ שכך ר"ל שתגבה כתובתה בכל תנאיה ובכל זכיותיה מנ"ל דדרשינן לדרשא יתירה דתנן בפ' המוכר את הבית ד) ולא את הבור ולא את הדות אע"פ שכתב לו עומקא ורומא צריך ליקח לו דרך דבדי ר' ד' עקיבא אומר בזמן שאמר חוץ מאלו אין צריך ליקח לו דרך אלמא כיון דבלאו הכי היו הבור והדות של המוכר וכתב חוץ מאלו מהני לישנא יתירא לא שייך לו דרך אע"פ שלא הי' הדרך בכלל הבור והדות ה"נ ל"ש עכ"ל המזכה האלמנה ואני אומר שאינה ראיה כלל דכל יתור לשון שבתלמוד הוא מיפה כוחו של אחד מבעלי השטר או הקונה או המוכר כגון ההיא דמוכר את הבית שמיפה כח המוכר שהוא בעל השטר וכן כל הנהו דברים מפ' המקבל הלל הזקן ור' יהודה ור' יהושע בן קרחה ור' יוסי שהיו דורשים לשון יתר של שטר ליפות כח נותן המתנה יש לנו לדרוש לא ליפות כח האלמנה שלא נכתב השטר בשבילה ולא הוזכר בזה השטר לא חלקה ולא חלק הבן רק כדי לברר מה היה נותן לבנות לכן כתב תחילה חלק הבן ואח"כ חלק האלמנה וכל הנשאר נתן לבנותיו ואדרבה מתוך הלשון משמע שסלק זכותה מן הקרקעות שהי' לו בבורגוש ונתן אותם לבנו. אצילי בני ישראל ראשי גולת אריאל גדולי המעלה אשר להם תאות הגדולה זקני הקהלה הקדושה האבן הראשה כותרת וגולה לכל הגולה יגדיל השם ויאדיר מעלתכם ויפרוס סוכת שלומו עליכם רבותי ומורי אלופי רוזני את הוד קולכם שמעתי ועמדתי מרעיד ונבהלו רעיוני כי מה אנכי לעמוד במקום גדולים אשר ראו עיני ידעתי שאיני כדאי שאתם שואלים אותי ויש ביניכם גדולים וחכמים אשר קטנם עבה ממתני לא לביש מדא אנא ואיך לפני ולפנים אכנס וכדי לקיים מצותכם שמתי כחלמיש פני ואני דן לפניכם בקרקע על הדברים אשר כתבתם כתלמיד היושב לפני רבו ומפני שדברי הספר הזה עוקרים הרים וסיני כתבתי בו מה שנלע"ד ובכלל דבריו דברי תחלת כל דבר אני בא לדון בעיקר הדין אשר נשאו ונתנו החכמים הגדולים יצ"ו במתנת בריא מעכשיו ולאחר מיתה והתנה שיוכל לחזור בו כל

זמן שירצה ובלבד שתהי' החזרה בשטר מקויים ולא חזר בו אם אלמנה נזונת מאותם הנכסים דעתי נוטה לדעת החכמים יצ"ו שאמרו שאין אלמנה נזונית מן הנכסים הללו מן הטעמים והראיות שאמרו הם וכל מה שאני מוסיף לכתוב בזה הוא בכלל דבריהם וזה הוא מה שנראה לי במתנה זו כיון שלא חזר הנותן ובטלה עמדה לה בחזקתה והו"ל מתנה מחיים ולכי מאית לכך קני גופא משעת כתיבת השטר ופירא לאחר מיתא וכי הא דתנן א) הכותב נכסיו לבנו צריך לכתוב מהיום ולאחר מיתה וכו' מכר הבן אין ללוקח בהם כלום עד שימות האב ואיתא בגמרא בתרא ב) מכר הבן בחיי האב ומת הבן בחיי האב ר' יוחנן אמר לא קנה לוקח וריש לקיש אמר קנה לוקח ר' יוחנן אמר לא קנה לוקח קנין פירות כקנין הגוף דמי ריש לקיש אמר קנה לוקח קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי והלכתא כריש לקיש וכיון שמכירת הבן בחיי האב הויא [מכירה] מפני שמתנה דמחיים היא וכיון שכן אין לאלמנה מזונות מהן כמו שהסכימו הגאונים ז"ל שאין אלמנה נזונית מנכסים שנתנה במתנת בריא ואף מפני שהתנה שיכול לחזור בו כיון שלא חזר בו עמדה המתנה בחזקתה ואם יטעון הטוען כל מתנה שיכול לבטלה כל זמן שירצה אינה קונה לא גוף ולא פירות אלא לאחר מיתה כמתנת ש"מ א"כ בטלה המתנה לגמרי שאין מתנת בריא קונה לאחר מיתה כמ"ש שמואל במתנת ש"מ שכתוב בה קנין ארכבי אתרי ריכשי שמא לא גמר להקנותה אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה ומתנת ש"מ תקנתא דרבנן היא שיהי' דבריו ככתובין וכמסורין ואע"פ שלא גמר להקנות אלא לאחר מיתה כדי שלא תטרף דעתו עליו ואם יטעון הטוען אין ה"נ דמתנת בריא כזו אינו קונה כלל הא לא אפשר מההיא דפ"ק דמציעא ג) דאמר אביי איזו היא מתנת בריא שהיא כמתנת ש"מ דלא קניא אלא לאחר מיתה כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה ופי' כגון שכתב שיכול לחזור בו כל ימי חייו מההיא שמעינן בהדיא שהמתנה היא קיימת ועוד ראיה דמתנה זו קניא מיום שנכתבה אם לא חזר ובטלה מדתניא בפ' האשה ד) הרוצה להבריח נכסיה מבעלה כיצד היא עושה כותבת שטר פסים לאחר דברי רשב"ג וחכ"א רצה לשחק בה עד שתכתוב לו מהיום ולכשארצה ופי' רש"י ז"ל ויש כאן הברחה מבעלה שאם יבא לזכות בנכסים תאמר אני רוצה במתנה ונמצאת קיימת למפרע מיום שנכתב השטר ואיכא מרבוואתא דמפרשי כגון שכותבת תהא המתנה קיימת מהיום ועד שארצה לחזור בי א"נ מהיום וכל זמן שארצה להעמידה בידך וכל שלא תזכה בה קנה הלוקח מנכסים משעת כתיבת השטר וכן פ' הרמ"ה ז"ל והא דאקשינן בהך שמעתתא ואי לא קנינהי לוקח ליקנינהו לבעל אדרשב"ג מקשינן דא' כותבת שטר פסים לאחר דכיון דשטר מברחת סתם חשיב שטר פסים ולא קנינהו לוקח למקנינהו בעל אבל לרבנן דאמרו כותבת מהיום

ולכשארצה לא קשה דבכי האי גוונא ודאי לית לי' לבעל זכותא בגווייהו דהא קנינהו לוקח כל זמן שלא תחזור בה ואם מתה האשה ולא חזרה בה קנה הלוקח משעת כתיבת השטר ודכותה בנדון זה שלפנינו כל זמן שלא חזר בה ובטל המתנה קני מקבל מתנה משעת כתיבת השטר גופא ופירא לאחר מיתה ואין אלמנתו ניזונית מהם ואם בא ב"ח מאוחר למתנה אינו גובה ממנה ומתנת ש"מ שאלמנה נזונת ממנה לפי גרסת רב אלפס ז"ל בפ' יש נוחלין התם כדמפרש טעמא דאמר רבא מגרע גרע ירושה דאורייתא אלמנתו ניזונת מנכסיו מתנת ש"מ דרבנן לכ"ש כלומר אם בירושה דאורייתא אלמנתו נזונת מנכסיו במתנת ש"מ שהיא ירושה דרבנן שעשו את המקבל מתנה כיורש לא כ"ש ודוקא מתנת ש"מ דאינה קונה עד לא"מ אבל במתנה מהיום ולאחר מיתה דקני גופא מיום כתיבת השטר כדבירנא אין אלמנה ניזונת ממנה ואינו צריך להוסיף ולהאריך יותר בזה כי יש די כמ"ש למעלה בדברים שדקדקו החכמים מזכי מקבלי המתנה ומבואר בדבריהם פירושא דההיא מימרא דמציעא א) איזו היא מתנת בריא שהיא כמתנת ש"מ דלא קני אלא לאחר מיתה כל שכתוב בה מהיום ולא"מ ושאר הטענות שהי' בין החכמים בענין זה בכלם אני רואה דברי החכמים מזכי מקבלי המתנה עיקר ומה שטענה האלמנה במטלטלין שתפסה ומכרה ומשכנה במזונות נ"ל שאם תפסה מעות והוציאתן שאין מוציאין מידה משום שאם באו להוציא בכח המתנה סתמא דמלתא לא היו אותן המעות בעין בשעת המתנה ולא זכו בהם הבנות ואם באו להוציא ממנה בכח החוב ראיתי שלא שעבד בחוב מטלטלי אגב מקרקעי וכיון שכן אין במטלטלין דין קדימה ומה שתפסה תפסה ושאר המטלטלין שתפסה אם ידוע שהי' לנותן בשעת המתנה מוציאין ממנה ומה שטענו בשביל האלמנה דהא דקתני אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משוע' דוקא כשהנכסים בחזקת הלוקח או מקבל מתנה ליתא דלא מיבעיא אם תפסה מה שנתן או מכר דאתי לוקח ומקבל מתנה ומפיק מינה אלא אפילו בע"ח בשטר אתי ומפיק מה שתפסה ומכרה למזונות והכי איתא בהדיא בירושלמא בפרק אלמנה נזונת גבי הא דתניא ר' יוסי אומר מוכרת וכותבת סתם וכך כחה יפה דמפורש עלה בירושלמי בא מלוה בשטר אומרה לכתובה מכרתי אלמא דמלוה בשטר המאוחרת לזמן נישואי' מוציא מידה ממה שמכרה למזונות כ"ש לוקח ומקבל מתנה ואם אותן המטלטלין אינו יודע אם קנאם הנותן קודם המתנה או לאחר המתנה והאלמנה אומרת שקנאם אחר המתנה אי ליכא עדי ראיה נאמנת מגו דאי בעי אמרה להד"מ וכיון שנאמנת אין מוציאין ממנה לא בכח המתנה ולא בכח החוב לפי שאין דין קדימה למטלטלין כיון שלא כתב מטלטלי אגב מקרקעי ואפי' הדבר ספק והיא אינה טוענת בבריא שלקחם הנותן לאחר

המתנה והבנות אינן טוענות בבריא שהיה שלו בשעת המתנה נ"ל להעמידן בחזקת האלמנה דכל הממע"ה ואפי' יש עדי ראיה באותן המטלטלין שתפסה והיא אומרת שקנאם בעלה לאחרי המתנה והבנות אומרות שהי' שלו בשעת המתנה נר' שהאלמנה נאמנת והנאמנות שכתב הנותן לכנות בשטר המתנה אינו מועיל במקום שחב לאחרים לפי מה שכתב הרב אלפסי ז"ל בפ' הכותב ב) גבי נדר ושבועה אין לי עליך ועל יורשיך דלא מהני נאמנות לגבי לקוחות ומייתי לה מההיא דגרסינן בפ' האשה שנתארמלה ג) האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן ומוקמינן לה דקאמר מלוה וכגון שחב לאחרים ומיהו איכא מרבוואתא דפליגי בהך סברא וסברי דמהני נאמנות אפי' לגבי לקוחות ולא דמי להההיא דפ' האשה שנתאלמנה משום דלקוחות אינהו דאפסידו אנפשי' שקנו נכסים המשועבדים בנאמנותו ואפשר דאפילו להאי סברא לא אמרו דמהני נאמנות אלא בחוב וכתובה ומשום דשעבד לי' נפשיה כל אימת דאמר לא נפרעתי דמצי אינש לשעבודי נפשי' בהכי ואפי' כי אמר נמי מהמנית עלי כבי תרי מהני מה"ט אבל גבי מתנה שאין אדם מקנה דשב"ל איני יודע האיך יועיל הנאמנות זה כיון שיצאו הנכסים מרשותו ושטרות שתפסה האלמנה ומשכנתם לצורך מזונותיה אם זמנם קודם המתנה באים הבנות ומוציאין אותם בכח המתנה ואם הם שט"ח אפשר דמהני תפיסותה ואין הבנות מוציאות ממנה בתורת החוב כיון דלא כתוב בה מטלטלי אגב מקרקעי ויש להביא ראיה לזה מדגרסינן בפ' הכותב ד) ההיא אתתא דאפקידו גבה מלוגא דשטרי אתו יורשיו וקא תבעו להו מינה אמרה להו מחיים תפיסנא להו אתאי לקמיה דרב נחמן א"ל אית לך סהדי דתבעינהו לך מחיים ולא יהבתינהו ניהלה וכו' ושמעינן מינה דתפיסת שטרות מחיים מהני מפני שלא יעשה החוב מטלטלין אצל בניו ודכותה הכא מהני תפיסת האלמנה בשטרות כאלו גבתה החוב ואין הבנות מוציאות ממנה בכח החוב ויש לבעל הדין לחלוק דנהי דמהני תפיסת שטרות שלא יעשה החוב מטלטלין אצל בנים הכא לא מהני תפיסת האלמנה בשטרות כאלו גבתה החוב דלא מהני תפיסה זו טפי ממי שנמסר לו שט"ח במכירה או במתנה במסירה לבד שלא קנה גוף החוב טעמא דלא מהני תפיסת השטר לענין שלא יעשה החוב מטלטלין אצל בניו משום דההוא חוב כבר היה משועבד להההיא איתתא דתפסא מלוגא דשטרי מחיי האב מדר' נתן אלא דאמור רבנן כי מיית האב נעשה החוב מטלטלין ומטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי כדינא דגמרא וכיון שכבר היה אותו החוב משועבד בחיי האב ותפסה השטר בחייו אהניא שלא יעשה החוב מטלטלין אצל היתומין אבל בנדון שלפנינו אין תפיסת השטר כתפיסת החוב ויחלוקו החוב האלמנה והבנות מכח חובן לפי שאין בחוב דין קדימה ושטרי משכונה שתפסה

האלמנה ומשכנה בנות באות ומוציאות המשכונה מיד המחזיק בה מכח האלמנה בין שהי' זמן המשכונה קודם המתנה בין שהי' לאחד זמן המתנה משום דמשכונה מוחזקת היא אצל מלוה וכדאמרינן בפ' איזהו נשך א) ר"פ ורב הונא ברי' דר' יהושע דאמרי תרוייהו האי משכנתא באתרא דמסלקי אין בעל חוב גובה ממנה ואין הבכור נוטל בה פי שנים ושביעית משמטתה באתרא דלא מסלקי בע"ה גובה ממנה ובכור נוטל בה פי שנים ואין שביעית משמטתה וש"מ דמשכנתא מוחזקת היא והלכך אפי' זמנו אחר המתנה הבנות באות ומוציאות אותה בכח החוב כאילו היא קרקע של אביהם וכל הני משכנתא דידן אתרא דלא מסלקי נינהו שהרי יש בהן זמן שאינו יכול לסלקו והיה אומר מורי הרשב"א ז"ל דאפילו עבר זמן המשכונה לעולם היא בחזקת המלוה כאילו היא מכורה אצלו עד שתפדה ומייתי לה מהא דאמרינן שאין השביעית משמטת דה"ד אי בתוך הזמן תיפוק לי' דהלוהו לעשר שנים אינו משמט כדאיתא בפ"ק דמכות)( ) אלא הכא במאי עסקינן כגון שעבר זמן המשכונה ואפ"ה כיון שעבר עלי' זמן שלא היה יכול לסלקה אינה נאמנת משום דחשיבא מוחזקת ושטר מעשה ב"ד שתפסה נראה שדינו כשטר המשכונה הכותב מזומן למצותכם נאמן למעלתכם נרצע לעבודתכם אברהם ב"ר משה ז"ל בן אסמעאל:

שאלה פה

ילמדנו ראובן מת וצוה לתת מנכסיו לנדונית אשתו ת"ק זהו' ולשמעון בנו ת"ק זהו' וחשב שאשתו היתה מעוברת וצוה לתת לנולד אם בן הוא ש' זהו' ואם בת היא ת' זהובים ולדינה קרובתו ק' זהו' והנותר מנכסיו יחלקו יורשיו ואשתו שוה בשוה ואם יחסר מכדי הנז' שיחסרו ליורשיו ולדינה וללאה כל א' כפי מה שנוטל ולאשתו לא יחסרו כלום ופ' יהיה אפוטרופוס וכשעשה צואה זו קבלה אשתו בקנין להשלים מה שכתוב בצואה ופטרה משבועה ומחרם וכשבאו לחשוב נכסיו לא מצאו תשלום והוצרכו היורשים ודינה ולאה לגבות השליש מכל מה שכתב להם וכשבא האפוטרופוס לקחת ממון היורשים עשה חשבון מהנולד כאילו היא בת ולקח אשר צוה אביו אלא שגבה השליש ועתה רואים שהולד לא יבא לעולם הן שהפילה הן שהיה טעות שחשב שהיתה מעוברת ולא היתה ורוצים לאה ודינה ושמעון בנו למלאות חלקם בחלק הנולד והאשה ושמעון אומרים שלא הסכים לתת לדינה וללאה ר' זהו' אלא בחשבו שהיה לו ממון כדי להותיר לנו ועכשיו שחסר הממון יחסר כמו שצוה הוא בצוואתו וחלק הנולד לנו הוא יורנו רבנו איך יתחלק ממון זה.

עוד ילמדנו מעי היוצא במעיים כגוף היוצא מאילן ואינו מריק כלל למעים אפי' לאחר שנפרד כי אם הוא מריק למעים כבר כתב בתשובה מורי אביך ז"ל שהוא מותר אבל זה נראה ממש שהוא יתד יורינו רבנו מה נעשה בו ושלום אדוננו יגדל כנפשו ונפש הנרצע לעבדו יוסף בן אביאלמש.

תשובה. הוא צוה ליתן לנולד ש' זהובים אם יהי' כן ואם יהיה בת ת' זהו' וכיון שלא ילדה נשאר הממון ברשות האב כאילו לא צוה בחלק הנולד כלום והוא השוה לדינה וללאה עם יורשיו עד שתקח כל א' מהם ק' זהובים וע"כ יראה לי שהם ושמעון ימלאו חלקם בחלק שהיה לו ליטול הנולד ועל השאלה השנית נראה לי כאשר כתבת כי הוא יתר וטרפה וכ"כ בפסקי א"א ז"ל יהודה בן הרא"ש ז"ל:

שאלה פו

לפי שנהגו העולם שמקדימין מעות של שמן ושל חיטה לזמן הגורן ולזמן עשית השמן החדש והן מדקדקין על המוכר שיש לו שמן בשעת המכירה כפי מה שקנה ממנו (נראה? שאינו דומה הלואה למכירה שבהלואה יש לו סאה לוה עלי כמה סאין לפי שכל סאה שנותן הרי יש לו הילכך אע"פ שאוכל אותם וקונה אחרים ונותן הרי הוא כפקדון בידו עד זמן שקבע לו ויתן לו שלו אבל במכר לאחר שמן או חיטה ואין לו כי אם סאה הרי הוא מחויב לו בעבור המעות שנתן לו מוקדמין ויקנה אותם ביוקר לכך צריך שיהיה למוכר עכשיו סכום המכר אע"פ שקבעו לו זמן מותר ואע"פ שהרמב"ם ז"ל כתב שהיכא שקבע לו זמן שהוא אסור כבר כ' הרא"ש ז"ל בתשובותיו כלל ק"ח סי' ט"ו שתמה הרבה על הרמב"ם ז"ל ושמצא שהשיג עליו הראב"ד ז"ל שבשביל קביעות זמן אינו חשוב רבית אלא כיון שיש לו באותה שעה מאותו המין כפי מה שקנה ממנו שיכול לקבל אותו ממנו בהיתר וכן תמצא בהדיא בתחלת פ' איזהו נשך א) אמר ר' נחמן האי מאן דיהיב זוזי לקירא וקא אזלי ואמר יהיבנא לך אי איתנהו שרי ליתנהו אסור הרי לך בהדיא שהיכא שיש לו שהוא מותר גם על ענין המוכר סחורה באשראי ביוקר בשביל המתנת המעות מעלה לו בסכומה שאין מותר אלא פרה וטלית בלבד שאין להם שער ידוע שכל אחד הוא סכומו בפני עצמו וגם שלא ימכרנו ביותר משיויו שניכר לעולם שמכרו ביוקר בעבור המתנת [המעות] אבל דבר שנמכר במדה או במשקל כגון פילפל וקירא שיש לו שער ידוע והאמת הוא שבעל המעות קונה סחורה מהתגר ובעלי החנויות לוקחין ממנו באשראי ופורעין לו מעט מעט שאם ימכור להם ע"מ שיפרעו לסוף חודש או ב' חדשים או יותר שאסור למכור להם ביוקר ודאי כשאדם יש לו סחורה ואינו מוצא קונה

אלא לבעלי החניות שאין להם מעות יכול לשאול האיך שוה זאת הסחורה למי שהיה צריך והיה רוצה לקנותה ולפי מה שיאמרו שהיה קונה אותה במעות באותה סכום יכול למוכרה באשראי כרב נחמן בפ' איזהו נשך ב) שמתיר למכור סחורה בהקפה ביוקר ודוקא כגון פרה וטלית שאין להם סכום ידוע אבל כל שאר הסחורות שמוכרין בליטרא ובמידה שער שלהם ידוע ואסור למכור ביוקר בהקפה ועל זה הסכמנו הר' יחיאל ז"ל ור' יצחק מימון ואני החותם יוסף ב"ר אשר ז"ל והרמב"ם ז"ל שאסר קניית חיטה או שמן בקביעות זמן גזירה שמא בנתים ימכור החיטה והשמן והרי נתבטלה המכירה לגמרי שהרי צריך לקנות ביוקר מן השוק והוי לי' רבית מאי שנא מיש לו סאה לוה עלי' כמה סאין אע"פ שאותה חיטה שהוא לוה אכלה או מכרה גם בכאן אע"פ שמכרה יהיה מותר הואיל ואם הי' רוצה לפרוע לו בעודה אצלו הי' פורע ותי' הר' יחיאל ז"ל כי במכירה זו נעשה מיד איסור שהוא קונה ממנו בפחות ממה שהוא שוה עכשיו הילכך אי אית לי' מותר ואי לית לי' אסור כגון שקבע לו זמן ומכרו בנתיים אסור אבל לוה סאה אינו לא קונה ולא מוכר בפחות, ואין עושה שום איסור אלא שחיישינן שמא כשיפרע לו תתיקר התבואה ואז הוא תרבית אוכל הילכך אם בשעה שנותן לו חיטה יש לו חיטה כבר אותה חיטה משועבדת למלוה והו"ל ביד הלוה כמו פקדון וכאילו הפקיד החיטה בידו שצריך להחזיר חיטתו ודעת הרב ז"ל הוא מאחר שאם ירצה הלוה לפרוע לו תוך זמנו הוי פרעון הו"ל כמו פקדון אפילו במכירה אלא שצריך שיהי' לו כסכום המכירה זה הדין הוא לכל אדם אבל הקדש שהוא לת"ת או ליתומים מאחר דבמכירה אינו ריבית דאורייתא אלא דרבנן חכמים התירו בהדיא כל רבית דרבנן ליתומים ולהקדש וכך היו נוהגין הר' יהודה ור' משה בן נחמיש ז"ל וכן פסק הרב ז"ל בתשובת שאלה שחתם בה הר' אשר והר' שלמה עמיאל והר' דוד כהן ז"ל?

שאלה פז

עוד להר' יהודה תפארת ישראל נר גולת אריאל מורנו אדוננו נשיא אלהים בתוכנו הרב הגדול הר' יהודה נר"ו בן הרא"ש ז"ל יודע לכבוד מעלתך כי פה החזן עבר על שבועתו שנשבע וקבלנו עדויות בענין וגם סאנין שומעני' ונתברר לנו מתוך השבועה שנשבע שלא לאכול חוץ מביתו וג"כ שלא ישחוק ונתברר לנו שעבר על כל זה והתרינו בו שלא יהא טבח ולא ש"ץ ולא סופר כי כל אלו המינויים היו לו ודעתנו להטיל חרם שלא ינהוג באלו המינויים הודיענו אם יש לנו לסלקו וכמה זמן ראוי לסלקו ואם נטיל חרם על זה ג"כ הוגד לנו כי החזן הנז' קבץ אנשים מטובי הקהל יצ"ו וקבל מלקות בפניהם ובקש

מת"ח הקובע תורה בינינו להורות לו דרך תשובה שאמר שהוא תוהה על הראשונות ואמר שקבל עליו תעניות ושקבל עליו שלא ישחוק כל ימיו הודיענו הדרך אשר יראה לך וממנו אין לנטות ושלומך והדרך יציץ ויפרח כחפץ גמול חסדך פלוני.

תשובה. ראוי לש"ץ להיות ירא השם וחרד על דברו וכשהוא הפך מזה הוא סימן רע לשולחיו כי שלוחו של אדם כמותו וזה כיון דסאנין שומעני' אינו ראוי להיות ש"ץ כ"ש שעבר על השבועה וגם אין לו להיות סופר ולא טבח כי המועלין בשבועות פסולין לעדות כי הוא חשוד שיעיד עדות שקר ויכשיר הטרפה בשביל ממון ומה שקבל עליו מלקות ותוהה על הראשונות אינו מספיק להחזירו למלאכתו כי אולי בשביל הערמה הוא עושה כדי שישיבוהו על כנו ומפני שיש לירא אולי בשביל פיוס שום אדם או שום סיבה אחרת יצטרכו להחזירו ראוי להטיל חרם שלא יחזור למלאכתו עד זמן ידוע ואם בתוך כך או אח"כ יעשה מעצמו תשובה מספקת בלא צד הערמה ויראה לקהל באותו זמן להחזירו יהי' הרשות בידם והנראה בעיני כתבתי וחתמתי יהודה בן הרב ר' אשר זצו"ל:

מכתיבת הרב ז"ל הועתקה.

שאלה פח

שאלה להרשב"א ז"ל אשת איש שזנתה והרי היא מעוברת לפנינו והיא אומרת מאיש פ' אני מעוברת אם יש להאמינה אם לאו.

תשובה. שורת הדין אין להאמינה דאם תהיה נאמנת תתן עיניה במי שתרצה ואפילו בכשרים וזו אינה נאמנת מכמה טעמים דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן כדאמרינן ביבמות א) והחליפו נשותיהן ואקשינן אטו ברשיעי עסקינן ומתרץ תני הוחלפו ועוד דכל אשה אפילו כשרה פסולה לעדות כ"ש זו שהיא רשעה שזנתה שאין להאמינה בשום עדות כדאמרינן פ"ק דסנהדרין ב) א"ר יוסף פ' רבעי לאונסו הוא ואחר מצטרפין להורגו לרצונו רשע הוא והתורה אמרה אל תשת ידך עם רשע להיות עד וכ"ש זו שהיא א"א שהיא אומרת מאיש פ' היא מעוברת שאינה נאמנת בשום פנים וכי האמינוה לומר מאיש פ' וכהן הוא דוקא בפניו וליוחסין כי ההיא דראוה מעוברת אבל א"א לא האמינוה כלל לא לענין ממונא ולא לענין איסורא כההיא דארוס וארוסתו דמשמע מינה דדוקא משום דמודה הארוס אמר ר' יוסף למאי ניחוש לה אבל אם היה הארוס מכחישה ודאי הארוס נאמן דבריא דידי' עדיף ותו לא מידי:

שאלה פט

תשובה. לרבנו גרשום זצ"ל אשה ששהתה עשר שנים אצל בעלה ולא ילדה נהי שאין כופין אותה שתטול כתובתה וגיטא מתירין לו לישא אחרת דאדעתא דהכי לא גזר רבנו גרשום ז"ל:

שאלה צ

ראובן גירש אשתו ע"מ שלא תנשא לפלוני אינו יכול לבטל תנאו ולא אפי' שיחזור ויטול הגט ויחזור ויתננו לה כי כבר אינה אשתו ואין לה תקנה אלא שיקדשנה ויתן לה גט גמור בלי תנאי אשר בן הר' יחיאל ז"ל. ג)

שאלה צא

לכו ונשובה אל ה' כי הוא טרף וירפאנו יך ויחבשנו יחיינו מימים ביום השלישי יקמנו ונחיה לפניו הפסוק הזה בא להודות ולהאמין כי העונשין שאנו נענשין בכל יום והגלות המתחזק עלינו שהוא בכוונה גדולה ואינו בא דרך מקרה ולא חייבה אותו התולדות כי אם נבטח בש"י בכל מעשינו הוא ישנה לנו התולדות מרע לטוב ובר מינן אם נאמין בכוכבים כמו דרך הע"א אז תשלוט עלינו ויעזוב אותנו למקרים וגם ישנה אותו כמו שראינו בבית ראשון שהיו חכמים גדולים והיו הולכים אחר הוברי שמים ונגרשו מהסתפח בנחלת אלהים והושלכו לעבוד את הגוים תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך וכו' ואנו ישראל בני אברהם הנאמר לו צא מאצטגנינות שלך התהלך לפני והיה תמים ופי' רמב"ן ז"ל מצוה אחרת עוד בענין הזה לטעם תמים תהיה עם ה' אלהיך אחרי אזהרת קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף והענין בשניהם שיאמין בלבו כי הקב"ה לבדו הוא בעל היכולת בתחילה ובסוף והוא היכול לעשות ולבטל ולא ישמע אל מעוננים ואל קוסמים ולא יאמין שיבאו דבריהם על כל פנים אבל יגזור בלבו שהכל בית עליון העליונים שהוא אל והוא שדי עושה טובה שלא היה במזל בהיות המזל טוב ויפה כדי שיתהלך האדם לפניו מפר אותות בדים וקוסמים יהולל וזה מ"ש צא מאצטגנינות שלך ועוד כתוב בפ' תמים תהיה עם ה' אלהיך שניחד לבנו אליו ונאמין שהוא לבדו עושה כל והוא היודע אמיתת כל עתיד וממנו לבדו נדרוש העתידות מנביאיו או מאנשי חסידיו ר"ל אורים ותומים ולא נדרוש מהוברי שמים ולא מזולתם ולא נבטח שיבואו דבריהם על כל פנים אבל אם נשמע דבר מהם נאמר הכל בידי שמים כי הוא אלהי האלהים עליון על הכל היכול בכל משנה מערכות הכוכבים והמזלות כרצונו מפר אותות בדים

וקוסמים יהולל ונאמין שכל הבאות תהיינה כפי התקרב האדם בעבודתו לפיכך אחר אזהרות שאלת העתידות מן קוסם ודורש בעד החיים אל המתים אמר שתהיה תמים עם ה' בכל אלה ולא תירא ממגיד עתיד אבל מנביאיו תדרוש ואליו תשמע וזה דעת אונקלס שלים תהא בדחלתא דה' אלהיך שלא תהי' חסר ביראתו כי תמים הלא השלם בדבר כמו שה תמים שאין בו מום ושום חסרון וזו מצות עשה וכבר הזכרתי זה בפ' והי' תמים הרי לך מצות עשה כדגרסינן בערבי פסחים א) א"ר יצחק בר שמואל בר מרתא אמר רב משמי' דר' יוסי איש הוצל מנין שאין שואלין בכלדיים פי' לראות בכוכבים שנא' תמים תהיה עם ה' אלהיך גם יש בו מצות לא תעשה כדאיתא בסנהדרין פ' ד' מיתות ב) לא תנחשו ולא תעוננו א"ר עקיבא זה המחשב עונות כלשון כסותה ועונתה ואומר שעה פ' יפה לצאת מחר יפה ליקח הרי לאו ועשה גם לאו אחר כתוב בתורה והוא לא תנחשו כדאי' בסנהדרין ג) ת"ר לא תנחשו אלו המנחשים בחולדה ובעופות ובכוכבים פ' החוזים במהלך הכוכבים ומכוונים מעשיהם אחר מהלכתם הרי לך שני לאוין ועשה כך פ' הרמ"ה ז"ל הרי שאנו מוזהרין מן התורה על שני לאוין ועשה שלא ילך בדרכיו אחר מביט הכוכבים ואחר מהלכתם ולא לבטוח בהוראתם לא לרעה ולא לטובה שהרי רוב פעמים יכזבו לפיכך אם ייטיבו ישראל מעלליהם וישובו אל בוראם בעת צרתם יהפוך עליהם המזל לטובה וע"ז אז"ל ד) אין מזל לישראל כי כתוב בתורה אשר חלק ה' אלהיך אתם לכל העמים ואתכם לקח ה' ויוצא אתכם מכור הברזל ממצרים וכו' לעם נחלה כיום הזה הרי בפי' צוה אותנו שלא נהיה כגוים אשר כל מעשיהם וכל מקריהם בטבע הגלגלים והכוכבים ואנחנו עם קדוש חלילה לנו מעשות זאת רק לבטוח בש"י לבדו ושכל הבא עלינו מאתו הוא בהשגחתו עלינו הוא בעצמו ובכבודו ולא מסר אותנו לא תחת כוכב לא תחת מזל כי כאשר ייטיב אדם דרכיו וישוב מדרכו הרעה מכזיב הגלגלים והכוכבים וזה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים ונאמר בתלמודנו כתוב בתורה כאשר ביארנו ב' לאוין ועשה ורבו הפסוקים כי חלק ה' עמו ה' בדד ינחנו לא מרבכם חשק ה' וכו' את ה' האמרת וה' האמירך רכב שמים בעזרך והרבה כאלו שנוי בנביאים כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאתות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה אשר עיניך פקוחות לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו אני ה' חקר לב בחן כליות ולתת לאיש כדרכיו משולש בכתובים כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה לשנות הטבע כפי רצונך לפי דרכי הדור ולפי מעלליו גם אמר דוד שאנו צורריך בקרב מועדיך שמו אותתם אתות לא כן ישראל שאין להם אות אשר ילכו בה רק התשובה ומע"ט ובטחונם בהש"י לבדו לא במזל ולא בכוכב וארז"ל ה) אין אדם נוקף

אצבעו מלמטה אא"כ מכריזין עליו מלמעלה ועל זה הדעת הלכו כל המפרשים כולם ולא נטה א' מהם לדעת אחרת כ' הרמב"ם ז"ל וז"ל איזהו מעונן אלו נותני עתים שאומרים באיצטגנינות יום פ' רע יום פ' טוב יום פ' ראוי לעשות בו מלאכה פ' שנה פ' חודש פ' רע לדבר פ' וכל העושה מפי איצטגנינים וכוון מלאכתו באותו העת שקבעו הוברי שמים הרי זה לוקה וכן הוא אומר לא תעוננו גם בלעם הרשע העיד בישראל כי לא נחש ביעקב להרע או להיטיב להם ולא קסם בישראל מזיק או מועיל כי מפי עליון תצא להם הרעות והטוב לומר כי חלק עמו אינם בממשלת שרי וכוכבי שמים וכסיליהם שיזיק להם בקסם וניחוש כגוים וכשראה שלא יכול להזיק אותם בנחשים וקסמים לפי שאין מסירים בידם אמר ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים אלא וישם אל המדבר פניו בתרגום ושוי למדברא דעבדו בי' עגלא אנפוהי כלומר לא אוכל להם אלא בהזכרת עונותיהם והעדות העצה שיעץ להם להפקיר בנותיהם לזנות עם ישראל כדי להחטיאם ולחרות אף ה' בהם לכלותם ורבנו הגדול רבנו שלמה בפירוש התורה ורבנו יונה ז"ל כלם פירשו לא תעוננו המחשב עתים ושעות שעה פ' יפה לעשות ולא תנחשו העושה צרכיו ומעשיו לפי מהלך הכוכבים והמזלות ולא חלק אדם בזה ובהדיא אמרינן בתלמוד שעובר בעשה השואל בכלדיים כ"ש הכלדיים עצמן שעושה מעשה ועובר על לאו ועשה וכתב הר' יונה ז"ל בשערי תשובה לא תעוננו לשון עונות ושעות שאומר יום פ' יפה להתחיל מלאכה שעה פ' קשה לצאת ואין לשמוע אל דברי הוברי שמים אבל יבטח לבך על ה' אלהי השמים ואלהי הארץ ע"כ כתיב על הענין הזה תמים תהיה עם ה' אלהיך למדנו מזה כי המעוננים והקוסמין מעבירין בטחון והעלילות הנשחתות הם מעשה ארץ כנען שנאמר כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעננים ואל קסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך א"כ מאחר שזה הוא עון פלילי וגדול שהתורה כולה תלויה בו העובר עליו מבטל התורה כולה אפי' שלא הי' העון גדול אלא שהתורה אסרה אותן וארז"ל א) האומר כל התורה אני מקבל חוץ מדבר אחד זהו כי דבר ה' בזה לכך צריך לחשוב הפסד מצוה כנגד שכרה כי בזכות שנחזור לבטח בהקב"ה ולא נעיין ולא נביט לא בכוכב ולא במזל הקב"ה בעצמו יגן בעדנו ויצילנו מכח אויבינו וינקום נקמתנו ותהי' השגחתו בנו גדולה כי הגלות הזה אינו תלוי אלא בתשובה כי ע"כ חרה אף ה' בעמו ויתעב את נחלתו ויתנם ביד גוים וילחצום אויביהם ויכנעו תחת ידם וכשיחזרו בתשובה פעמים רבות יצילם והמה ימרו בעצתם וימכו בעונם וירא בצר להם בשמעו את רנתם ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדיו ויתן אותם לרחמים לפני כל שוביהם וכתיב ואתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום והותירך ה' אלהיך בכל מעשה ידך בפרי

בטנך ובפרי אדמתך לטבה כי ישוב ה' לשוש עליך לטוב כאשר שש על אבותיך ואימתי כי תשמע בקול ה' אלהיך לשמור מצותיו וחקותיו הכתובה בספר התורה הזה כי תשוב אל ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך בענין השבת כבר ידעתם שהיא מורה על חידוש העולם וגם על עה"ב וציונו, השם יתב' לנוח בו ושאסור לחשוב ולעסוק בחפצינו ולא לומר לע"א ועושה לא כתיבה לא הדלקת הנר ולא הדלקת אש בחורף כי אסור ליהנות ממלאכת שבת כלל ואם נשוב ונשמור ונזהר בשמירתו כבר ידעתם מה אמר הפסוק אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג וכו' וכשתעשה זה אז תתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך בענין השבועות יש לעשות תקנה גדולה להמנע מן הקללות שבני אדם מקללים אבותיהם בשם לקיים דבריהם וזה עון גדול הוא גם ראוי למנות בני אדם על השוקים ועל המקומות שכל מי שישבע או יקלל שיפרע בקנס מה שיראה לב"ד פעם א' וב' ואם לא ירצה להמנע שיענישו בגופם כפי מה שיראה להם גם ענין השפחות אשר הם תקלה לישראל אשר הם לזכשו רקמה ויזנו אחריהם שתגזרו שלא ילבשו להן רק בגד שחור מאפרילתון או כיוצא בו והיריעות שיהיו מיריעות עבות ולא דקות ושיחרימו חרם גדול בשופרות על כל מי שיבעול בת אל נכר והנמצא שיענש עונש גדול כי כבר ידעתם שקנאין פוגעין בו ודמו מסור בידכם להסיר מכשול גדול כזה כי בעונותינו הרבים כמה בנים ילדו שפחות מישראל גם שימנעו שלא תלוה ברבית שפחה של ישראל לישראל כי, מה שקנתה שפחה קנה בעלה והרי הוא כאילו הישראל עצמו מלוה ברבית גם למנוע ליהודים שלא יקנו שום ירקות ביו"ט ולא דבר אחר כי כבר ידעתם חומר מחלל יו"ט גם ענין התפלה שלא ישיחו משעה שהתחיל ברוך שאמר עד שישלים התפלה כי אז תהי' מקובלת ואם לאו מי בקש ואת מידכם רמוס חצרי גם למנוע בשבתות ויו"ט יושבי קרנות להסתכל בנשים אשר עוברות עליהן ולהתעסק בדברי לצנות ולקיים כל התקנה החתומה בז' טובי העיר:

פרק מי שהחשיך א) איתמר ר"ח אמר מזל מחכים [מזל] מעשיר ויש מזל לישראל ור' יוחנן אמר אין מזל לישראל ואזדא ר' יוחנן לטעמיה דאר"י מנין שאין מזל לישראל שנאמר כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאתות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה גוים יחתו וישראל אל יחתו ואף רב סבר אין מזל לישראל דא"ר יהודה אמר רב מנין שאין מזל לישראל שנא' ויוצא אתו החוצה וכו' אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע בן ביתי יורש אותי, אמר לו לא כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך אמר לפניו הסתכלתי באיצטגנינות שלי ואין ראוי להיות לי בן א"ל צא מאיצטגנינות שלך שאין מזל לישראל מאי דעתך דקאי צדק במערב מהדרנא לי' ואוקימנא לי' במזרח והיינו דכתיב מי העיר

ממזרח צדק יקראהו לרגליו ומדשמואל נמי אין מזל לישראל דשמואל ואבלט הוו יתיבי וכו' עד נפק ודרש וצדקה תציל ממות ולא ממיתה משונה בלבד אלא ממיתה עצמה ומדר' עקיבא נמי אין מזל לישראל וכו' עד נפק ודרש וצדקה תציל ממות וכו' ומדר"נ נמי אין מזל לישראל וכו' האמת שאין מזל לישראל שאין מסורין ביד מושל ושוטר ולא ביד כוכב ומזל אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא מולך עלינו ואנחנו עבדיו כענין שכתוב כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא של אחר וכן הוא אומר ופן תשא עיניך השמימה וכו' אשר חלק ה' אלהיך אתם לכל העמים וכו' אבל בישראל הוא אומר בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם וכו' כי חלק ה' עמו ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר וכבר רמזתיו במה שקדם אמנם כתבתי מאמר זה להיות חתימה למסיכתא זו כדי למלאות חצץ פי הוברי שמים החוזים בכוכבים כי בעונותינו הרבים בדורנו הרבה מעמי הארץ המתיהדים נמשכים אחר דעתם ואחר מדתם ועל פיהם יהי' שיבתם וקימתם ועל פיהם יסעו ועל פיהם יחנו ואת משפט אלהי הארץ לא ידעו עד כמעט כחשו בה' ויאמרו לא הוא ואומרים שכבר נמסרו מעשיהם ומחשבותיהם לתנועות הגלגלים והבטת ז' כוכבי לכת מחזה מול מחזה או כפי מה שיתחזק וקרב זה אל זה עם הבטתם לשאר כוכבים העומדים ודבקים דבק דק עד מאד ואומרים עזב ה' את הארץ מו' ימי בראשית ולא יוסף לראות עוד עד כמעט שיאמרו אין בכח היכולת לשנות טבעם וסדרם ומלאכתם המסורה להם להטיב או להרע אין תימה לחכמי הגוים שלא ניתנה להם תורה תמימה אם יתעה לבם אחר החכמה המסורה להם אבל אשמים אנחנו המאמינים בני מאמינים שנתנה לנו תורה ועמדו רגלי אבותינו על הר סיני איך נסוג אחור לבנו ותט אשורינו מני הדרך הישרה ונניח תורה שלימה שלנו בעבור שיחה בטלה שלהם שאי אפשר להדבק בדעת זו אלא במי שכופר בתורה כלה כלל ופרט בעונשה ובשכרה ובנסים ונפלאות שבה שאינן בנוהג שבעולם שאם כדבריהם כן הוא אין בכלל יעודי התורה ממש ולא באלות הכתובות בה שאין בטבע הגלגלים להמטיר על ארץ ציה ולתת מטר בעתו וכיוצא בו בשכר קיום התורה והמצות וג"כ אין בטבע הגלגלים והאדמה להיות שמינו אשר על ראשינו ברזל והארץ אשר תחתנו נחושה ושלא יעלו האדים מן הארץ בעונש בטול תורה ומצות עם שאר עבירות שבני אדם עושין וכן כל כיוצא בזה אבל האמת והישר כי, עכ"פ לה' אלהינו הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ ולו הממלכה והיכולת על העליונים ועל כל מה שלמטה מהם ובידו לשנות הטבע בין לחובה בין לרעה ובידו להמית ולהחיות ולתת חיים ארוכים לטוב ולישר בעיניו יותר ממה שטבע מזלו גורם ומורה עליו כמו שעשה לחזקיהו שאמר לו הנני מוסיף על

ימיך ולפחות לחוטא כענין שכתוב והיו ימיו מעטים פקדתו יקח אחר הכל לפי רצון העליון אשר אין הרהור ומחשבה תופסין בו כ"ש שאי אפשר לדעת דרכיו האיך הוא מנהיג את העולם ואילו באתי להשיב עליהם בראיות ברורות מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים עצמו מספר ולא יכילם ספר ולא עוד אלא שיוסיפו על חטאתם פשע ויגלו פנים בתורה שלא כהלכה במה שאפשר להם בלשון תהפוכות ומה שאי אפשר להם ישליכו אותם אחרי גיום ויטיחו דבריהם ונמצאתי גורם להם רעה על רעה ע"כ אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום ומוטב שיהיו מקצתן שוגגים ואל יהיו כלן מזידין וה' אלהינו יורנו וישכין כבוד בארצנו על ענין השבת שמצוים לשפחות להדליק נרות ודברים אחרים זה פשוט שהוא אסור ולא מבעיא שאסור לצוות להם שהרי כל דבר שאינו עושה אינו אומר לגוי ועושה אלא אפי' לא צוה לו אפ"ה אסור ליהנות ממלאכתם כדתנן בפ' כל כתבי א) נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל ואם בשביל ישראל אסור להשתמש לאורו ואפי' שיעשה הגוי מעצמו אם רגיל לעשות כך אסור הוא להערים בזה הענין כדאמר בפ' השוכר את הפועלים ב) שלחו לי' לאבוה דשמואל הני תורי דגנבי גנבי ומגנחון להון מאי שלח להו הערמה אתעביד בהון הערמה יתעבוד להון וימכרו לגוים אלמא אע"פ שהגנבים היו גונבין אותם מעצמם ומסרסין אותם אפ"ה הי' אסור מאחר שהיו מתכוונים להערים גם הכא בשבת אסור וכ"ש באלו השפחות של היהודים ועבדיהם שכל מה שהם עושים הם לדעת בעליהן והם אסורין ליהנות ממלאכתם ואם בא לכבות אין שומעין להם כמו בקטן שהרי שביתתם עליך במה שעושים לצורך היהודים שהרי דוקא בנכרי בעלמא אמרו חכמים דאם בא אין אומרים כבה ואל תכבה מטעם דנכרי אדעתיה דנפשי' קעביד אבל בעבדו ובשפחתו פשיטא שהוא אסור שכל מה שהוא עושה לצורך ישראל הוא עושה ועל אותם המצוים לע"א או לישמעאלים לכתוב בשבת בשביל צרכיהם או בשביל חכירותיהם ואין בדבר סכנת נפשות ולא פקוח רבים פשיטא שזהו אסור וחלול שבת שהרי אמרינן בפ"ק דגיטין ג) הקונה שדה בסוריא כקונה בפרוורות ירושלים למאי נ"מ לומר שכותבין עליו אונו ואפילו בשבת ומקשינן בגמרא בשבת ס"ד כדאמר רבא אומר לע"א ועושה ה"נ אומר לע"א לכתוב ואע"פ דאמירה לע"א שבות משום ישוב דארץ ישראל לא גזרו בי' רבנן משמע דוקא משום ישוב א"י אבל אפי' בשביל מצוה אחרת אין אומרים לגוי ועושה דאלת ה למה לא אמר משום מצוה התירו לומר לע"א ועושה ויהי' ישוב א"י בכלל שהרי פשיטא הוא שמצוה לגרש נכרי מא"י א"כ למה פרט יישוב א"י אבל לדבר אחר אפי' לדבר מצוה וכ"ש לדבר הרשות ואיני צריך להאריך בראיות שהרי זה הוא פשוט וג"כ

פ' ר"ת ז"ל שבמקום שאין עירוב ושכחו הקהל להביא ההפטרות לבה"כ שאין לומר לע"א להביא ההפטרות לבה"כ ואע"פ שאין לנו עתה רשות הרבים גמור אלא כרמלית ואע"פ שהוא לדבר מצוה כ"ש לדבר הרשות בשביל צרכי יחיד ועוד אפי' לצרכי רבים לא מצינו היתר רק דבור דאע"פ שאסור לדבר בצרכיו כדכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר לצורך רבים הוא מותר כדאמרינן פ"ק דכתובות ד) הולכין לטיאטראות ולקרקיסאות וגם הולכין לבה"כ ולב"מ לפקח על עסקי רבים בשבת פי' לדבר על עסקי רבים ולא לחלל שבת אלא בדבור בעלמא אבל לצוות לגוי לעשות מלאכה לצורך רבים הוא אסור אם אין בדבר סכנת נפשות כ"ש צורך יחיד שהוא אסור גם בזה אין להאריך גם ענין המדות והמשקלות והמשורה שלפעמים מודדין פחות ולפעמים זורקין הנשקל על המשקל בגובה כדי שיכריע המשקל וכבר אמר ר' לוי בבתרא ה) קשה עונשן של מדות משל עריות שזה נאמר בהן אל וזה נאמר בהן אלה וגם אמר רב בר"פ הרבית ו) למה נאמר יציאת מצרים במשקלות אמר הקב"ה אני שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור ובין טפה שאינה של בכור אני הוא עתיד לפרע ממי שטומן משקלותיו במלח ושוקל וכך אמרו ז) ק"ו ומה משורה שאינה אלא אחת מל"ג בלוג הקפידה עליו התורה לוג או חצי לוג וגו' ע"כ יש למנות על המדות שני [אנשים] נכבדים מיוחסין שלא ישאו פנים ולא יחניפו להם שהרי זה גזל אין לו תשובה גם שכל מי שיבוא עליו עד א' שגנב לגוי וישבע העד שראה שגנב לגוי בידים שיענש ובלבד שלא יהיה שונא לו העד או אם יבואו ב' עדים אז יענש מן הדין ויהי' מוכרח בחרם כל אדם שרואה בחברו שגנב שיבוא להגיד לדיינים מיד ולא יחלל השם בפרהסי' גם כל אדם שאינו עוסק במלאכתו יבא לבה"כ שחרית ומנחה וערבית להתפלל כי אסור לאדם לעשות צרכיו קודם שיתפלל משעה שהתחיל עד שיסיים כל הברכות ואם יעשה שיקנס כל פעם בזהוב לסולקיא גם שלא ישבו ברחובות בשבתות וימים טובים אסיפות אסיפות רק יכנסו לבתיהם או לבתי מדרשות לשמוע הדרישה גם שכל מי שיתרעם משום דיין או שופט לאמר שדן הדין יחידי בלא עצת ת"ח שיהיה מוכרח הדיין להתיעץ עם הת"ח או עם ב' או לפחות עם א' ובזה יתלבן הדין ויצא הדין לאמיתו וזה פשוט הוא שכל מי שדנין דין עליו בע"כ ויאמר כתבו לי מאיזה טעם דנתוני צריכין לכתוב לו כדאמרינן בסנהדרין א) גם שלא תוליך שום אשה לתנור קשוואלא או פנדא לע"א ליתן לאופה לאפות עם הפת אם לא שהאשה בעצמה תשום אותה בתנור ולא האופה אם הוא ישמעאל אם ע"א ולא יועיל קיסם שזורקין הנשים לתנור או שיחתו בגחלים תחת הקשוואלא או האש שבתוך התנור מהדת הקיסם דדוקא גבי פת דתירו על ענין הישמעאליות שנוהגים בהן מנהג הפקר גם זה אסור דאמרינן

פ' השולח ב) ההיא אמתא דהות בפומבדיתא דהוו קא עבדי בה אסורא אמר אביי אי לאו דא"ר יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה הוי כייפינא לי' למרה לכתוב לה גיטא דחירותא רבינא א' בהא מודה ר' יהודה משום איסורא פ' שכופין למרא לשחררה הרי שמשמע שמן הדין הי' לכפות אותם המחזיקין בישמעאליות ועושין בהם איסורא למכור אותן או לשחררם ולכל הפחות אם אינם רוצים לעשות זה ואומרין שהוא גזירה שאינן יכולים לעמוד בה ראוי הוא להחרים ולנדות בס"ת ובשופרות לכל בן ישראל הבא על ישמעאלית שילפת בחרם ובנידוי המקום ית' ובנדוי הקהל הקדוש קהל טוליטולה יצ"ו ועל כל מי שיודע בחברו שבא על ישמעאלית או על ע"א שיודיעוהו לדיינים ועל הבע"ה של הישמעאלית שאם יודע לו הדבר הרע ההוא מן הבחורים שלו או מאחרים שיהי' מחוייב להכניסו בבית הסוהר או יחול עליו העונש הנז' שהרי הדבר החמירו בו רבותינו כדאמרינן בפ' אין מעמידין ג) ישראל הבא על הע"א הל"מ היא דאמר מר הבועל ארמית קנאין פוגעין בו ומתרץ אלא מדאורייתא בפרהסי' וכמעשה שהיה ואתו אינהו וגזור אפי' בצינעה ומקשינן בצינעה נמי ב"ד של חשמונאי גזרו דכי אתא רב דימא אמר ב"ד של חשמונאי גזרו ישראל הבא על הע"א עובר משום נשג"ז ואם הוא בפרהסיה חייב מיתה לקנאין ומתרץ שבד"ח גזרו אפי' על היחוד עוד אמרינן פ"ב דעירובין ד) עוברי בעמק הבכה מעין ישיתוהו וגו' ההוא דמחייבי חדא שעתא בגיהנם ונחית אברהם ומסיק להו בר מבא על הע"א דממשכא ערלתי' ולא מבשקר לי', וה"ה לבועל ישמעאלית כי, אין ראוי לישראל שהם עם קדוש לטמא זרעיהם במעי נכרי' ולהוליד זרע לע"ז ע"כ ראוי לכל ישראל לקנא לאלהים להסיר העקוב הזה גם על שבועת שוא שנשבעין בשם המפורש כבר ידוע ענין השבועה כמה הוא חמור שהנביא אמר הגנב רצח ונאף והשבע לשקר ולקטר לבעל והלך אחרי אלהים אחרים הרי שכללו הנביא עם רציחה וניאוף וע"ז גם אז"ל בשילהי יומא ה) אלו הן קלות עשה ול"ת חוץ מלא תשא ואלו הן חמורות כריתות ומב"ד ולא תשא עמהם הרי שהחמירו בה הרבה ועל ענין שמקללין אביהן ע"ת לא תהי' כזאת בישראל שפעמים יסבור לומר אמת וישקר נמצא שנתחייב סקילה ועוד אם חנם הוא זכרו ע"ח נמצא שקלל אביו ומי הוא זה אשר מלאו לבו לעשות כן להכניס אביו בספק קללה גם הענין של הכלה שיגלו אותה קודם הקדושין ואחר הקדושין יכסו אותה שהרי אין הלכה כמ"ד כלה מותרת להסתכל בה אפי' שעה א' וגם יכירוה העולם קודם הקדושין ויהיו עדים כקדושין וגם שיהיו לעולם ב' עדים, מיוחדים שמה שיראו הטבעת קודם אם שוה פרוטה אם לאו וישמעו הקדושין מפי הבעל.

שאלה צב

בפנינו עדים חתומים מטה בא בחור אחד לפני חצר בית הכנסת די גרמייזא ואמר לפנינו לפי תומו שראה הר"ר שמעון בן הר"ר יעקב הרוג מוטל לפני ביתו יחקרנו ודרשנו מאתו הלא עדים אחרים העידו שהיה מוטל בתוך ביתו והשיב אמת מתחילה נהרג בביתו ולבסוף גררוהו החוצה ומה ששמענו כתבנו וחתמנו יהודה בר שמחה משולם בר אליקים נהנו ח"מ הוברר לנו להיות דיינים בין מורי הר"ר ירמיה אפוטרופוס של היתום בן הר' שמעון הקדוש ובין מורי הר' יקר הכהן והועד בפנינו בכתב מקויים שראה את הר' שמעון מת ומה שראינו והועד בפנינו כתבנו וחתמנו חזקי' בשבח שי' נתן בוזי בר יואל הכהן ז"ל אליקים ב"ר יהודה הלוי ז"ל בפנינו ח"מ העיד ר' ולקמן ב"ר אברהם מורנק שראה את הקדוש הר' שמעון בהר' יעקב הלוי בורצבורק עיר הדמים ואותו ר' זעלקמן שהעיד היה מיוסר שהיה לו גבן על גביו ואמר ראי' לדבריו שראה אותו מת ומונח אצל מפולת א' ומה שהעיד בפנינו כתבנו וחתמנו יהודה בן הקדוש ר' אברהם ז"ל יוסף ב"ר ארי' ז"ל אמיץ מאיר בן הר' מנחם ז"ל החותמת אמת בן הר' יצחק הלוי אלה העדות שהעידו להתיר האלמנה להנשא ואלה הם הטענות שטוענים האפוטרופוס מן האלמנה והאפוטרופוס של המת הנני ראובן אפוטרופוס אלמנת בתי ויתומת בת בתי בא לשפירא ותבעתי כתובתה כי בעלה קדש השם והניח קרקע בתי עד שקבלו ב"ד במקומה והתירוה לינשא ע"פ גם החזיקו ב"ד שפירא ועדיו אחר קבלו שנים בעדותו במקומו והבאתי השנים שם בפני ב"ד והעידו ששמעו מפי עד ושמו יהונתן ואמר כי הוא מזרע רבנו יהונתן הוא ושמעו מפיו שראה דן בן נפתלי שהיה חתני בעל בתי הרוג בחקירה ודרישה וא"ת מאחר שהעדים אנוסין היו אכלו נבלות לתיאבן י"ל ארמלא נגדו לחנניא וכו' וא"כ האכילה והכפירה הכל ע"י אונס וא"ת שהוא בין הע"א יותר מדאי י"ל יציאה דכוותה מי יודע אימתי ועוד אם תאמר כן מרבה ממזרים בישראל שהותרו ע"פ ועוד יתר מזה אמרו חכמים א) אשה שבאתה לב"ד ואמרה התירוני לינשא והדר תנו לי כתובתי מתירין אותה לינשא ומגבין אותה כתובתה ע"פ עצמה וא"ת שעת מלחמה אמרח בדמי י"ל לאנוסים הוא עת שלום וע"ז סמכו ב"ד והתירוה לינשא וגם דייקא ומנסבא ועוד אם יחרימו בבה"כ יבואו לי כמה כיתי עדים שהזכירו נשמתם בכל הקהלות עם שאר הקדושים גם תובע אני המטלטלין שהיו שלו והן ביד הר' יצחק השופט ומאחר שהביא עדים שבאה עת גביית כתובה אבקש מב"ד שיג בלי איחור ולא יענו דין אלמנה ויתום ועוד העד שהותרה ע"פ הר' זילמן חתן ר' הילל ממגנציא חשוב בהפלגה העיד עליו בפני ב"ד שהעד הי' צנוע ומעלי כל ימיו והי' דר אצלו בורצבורג עד

אותו זמן שנאנס ומה שהעיד בפני האפוטרופס של היתום יש לי פסק ע"ז וא"ת השני לא נתקבל בפני האפוטרופס לעדות אשה נאמר עוד באסיפת כל הרבנים פסקו שמוציאין כתובות וירושות על פיהם וכמה פסקים נפסקו בשכבר כן ושמעון האפוטרופוס של היתום זבולון בן דן משיב כי דברי ראובן מה שהביא ראי' שאומר ראובן כי אותו זעלקמן העיד שנהרג חתנו דן בן נפתלי ממה שאמר זעלקמן יש עליו עדים שאוכל נבלות לתאבון ופסלינן לי' פ' זה בורר ב) ואפי' אליבא דרבא ובסוף פ"ק דר"ה ג) זאת אומרת גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה אבל פסול מן התורה פסול לעדות אשה ובפ' זה בורר פסיל לי' מדאורייתא ואם התירוה להנשא קודם שידענו שהוא פסול דאורייתא עתה שידעו ההתרה היא בטלה למפרע דקיי"ל כאביי ד) עד זומם למפרע הוא נפסל ואחר שבשעת ראיית העדות הוא פסול בעינן תחילתו וסופו בכשרות כדשלח רבא לרב יוסף בר חמא בפ' יש נוחלין ה) ופ' האשה שנתאלמנה ו) אהא דאמרינן נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקטנן אם הי' ע"א ונתגייר אין נאמנין ואע"ג דע"א מהימן והוא מסיח לפי תומו אבל האי זעלקמן שבא להתיר אינו נאמן והכי איתא בספר המצות הפסול לעדות מן התורה אם בתורת עדות בא להתיר אשה שמת בעלה אינו נאמן וגם אותו יהונתן אינו נאמן דנם שם בספר המצות אמר עד אחד במלחמה בעיא היא ולא איפשיטא הרי שאין מועיל אלא א"כ אמר מת וקברתיו שהוא עדות גמור ואם לא אמר כן אף שיש ב' עדים אינן נאמנין עכ"ל עד א' אומר ראיתיו שמת במלחמה אי ראיתיו שנפל עליו מפולת או ראיתיו שטבע בים הגדול וכיוצא בדברים אלו שרובן למיתה אם אמר קברתיו נאמן ותנשא ע"פ ואם לא אמר קברתיו לא תנשא ואם נשאת לא תצא וחכם שהורה להשיא אותה לכתחילה מנדין אותו זהו לשון ספר מיימון פ"ג דגירושין ע"כ וזהו לשון אביאסף בסוף יבמות רב אלפסי ז"ל פסק דאם מסיח לפי תומו כשר אפי' גזלן דאורייתא לא גרע מע"א ורעיא דכיון דידע בטיב ישראל דילמא אערומי קא מערים וכוונתו להעיד עכ"ל נמצא זעלקמן פסול מפני שהוא משומד אוכל נבלות לתיאבון ויהונתן והוא עד במלחמה נפסל ועוד שלא דרשו וחקרו איך ניצול והלא נהרגו כדאמר פ' האשה שלום א) שפיר עבדת דשזבת נפשך ועוד דאמר התם ב) אההיא בעיא דעד אחד במלחמה זימנין דסניא לי' ולא דייקא ומנסבא והכא ודאי סניא לי' שקבל לקרוביו שהיתה מורדת בו וא"כ אינה מותרת לינשא והנני תובע ממנה שכר לימוד בניה שהאב חייב כבר ג' שנים ועוד כי האב חייב בבנו ללמדו תורה וכל נכסי אביו הן בידה ומה שכתב ראובן שהתירו להד"מ ואפי' הותרה בטעות הותרה כאשר כתבתי ועוד ראיות רבות שיבינו המורים עצמם ומה שכתב שהתירו כמה נשים ע"פ חלילה שהותרו אך ע"פ אנוסים שאינן משומדים לא להכעיס ולא לתאבון ומה

שהזכירו בשמו יהודית אחת כלת ר' זאלמן הסופר הזכירו שמתה והועד עליה לבעלה ובאת לפנינו אחרי זאת ומה שהעיד הר' זעלקמן שהיה כשר קודם שנאנס אותו ולקמן יוחנן כ"ג שמש בכהונה גדולה פ' שנה ולבסוף נעשה צדוקי גם זה שראו שאכל נבלות לתיאבון ובאסיפת רבותי לא התירו אך אותו שאינו משומד לתיאבון ולא להכעיס ורבון העולמים יוציאנו מדאבון ויראה בעלבון עמו, ומה שכתב שמגבין ע"פ עצמה הכי תנינן פ' האשה שלום ג) האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים וכו' ואנו מאמינין לה שהיתה אצל בעלה ואפי' להגבותה כתובתה כדאמר פ' האשה שלום ד) והגבוה ב"ד כתובתה לפי שראתה שמת והיתה אצלו ובנידון זה הגזירה היתה בורצבורג והיא היתה בוורמיזא וא"ת שראתה אותו מת יזימוה ואין בדבריה ממש ויתכוונו המורים בדברים הללו ויורו כן בע"ש ומה שאמר שישאלו עדים שהוא בכשרות מתחילה ועד סוף אין ממש בדבריו אם לא דאמר כדאמר פ' האשה רבה ה) דאתו בי תרי ואמרי אנן הוינן בהדי' מכי נפק עד השתא אי הוו עדים שראוהו לתאבון תרי בהדי תרי ואם לא יעידו כן עדי נאמנין ולא עדיו שהם ראו ולא עדיו ואין לא ראינו ראי' וראובן אפוטרופוס בתו טוען מ"ש שמעון האפוטרופוס שיש לו עדים שראוהו אוכל נבלות ח"ו לאחר שיצא מידי גוים לא אכל אלא היה מה שעשה עד יציאת הנפש והלב יודע אם לעקל ומחמת שנאה הוא אומר ונ"ל דין שעליו להזכיר עדיו שמא ישכור משום תקנות עגונות ויש לו עדים עליו שתחילתו וסופו בכשרות גם ב"ד בתר ב"ד לא דייקא ומסתמא דרשו וחקרו אמנם ליכא אינשי וכתבו הכא כי אבלה גם ראיתיו מת פשיטא שמועיל לאנוסים ולהם אינו מלחמה גם היא לא היתה מורדת לעולם וזה אברר במקומי אם הוא דין אבל נ"ל שעל האפוטרופוס להביא ראי' מאחר שהבאתי עדי לעדותי ומסירת מודעא לקרוביו אינו כלום ושמא עשה ואף אם מסר הרבה עצות רעות גורמים כאשר אברר כשאצטרך שהיו נוהגין זה עם זה באהבה ובחבה בעת שנפרד מאתנו וגם מקודם אך שהוצרך לילך אחר חובותיו שהי' חייב וגם חייבים לו תדע דאי מרדה למה לא הושיב החזן לקבל לב"ד שיכריזו עלי' ד' שבתות כדאיתא פ' המדיר) ומה שכ' דוקא כשהיתה אצל בעלה ליתא אלא כללא הוא כמו שמתירין אותה להנשא כך מגבין אותה כתובתה ועוד יש לי עדים ששמעו מאשת דוגלין שהעידה על א' שעשנו עליו את הבית וג"כ על חתני דן בן נפתלי וידוע לה שלא ניצול א' מהם והתירה הר' שמעון אפוטרופוס של היתום זבולן בן דן כי בקשני בכתיבה לקבל עדותה והדין עמו כי אינו שעת מלחמה לאנוסים ואם הייתי שקט על שמרי גם עלי לסלסל ולפשפש בס' מימוני והמצות אך טלטולא דגברא אף קלף נמצא לי על ידי טורח כללא דמלתא כל כוונתו להפקיע כתובתה אף ע"י עיגון והרי הבאתי עדי ודעו וראו

למי המשפט ואל תעגנו אותה וגם לא תענו דינה מפני דברי הבאי דברי האפוטרופוס וא' העיד בוורמיזא לפני ר' יהודה בר שמחה לפני בה"כ ולפני ר' ליבוש מרוטנבורג שראה שחתני מת ודרשו וחקרו אחר שהגיד ושמעון אפוטרופוס של היתום זבולן בן דן משיב מה שהוא אומר שא' העיד לפני ר' יהודה בר שמחה ולפני ר' ליבוש מרוטנברג שאלתי אותם ואמרו שלא הכירוהו וידעתי שהוא מאותם שכפרו בעיקר לאכול נבלות לתאבון דאל"ה האיך ניצל ודן בן נפתלי נהרג וא"כ מאחר שחזר ראובן אפוטרופוס בתו אחר עד א' מזעלקמן ויהונתן לפי שיודע שעדותו פסולה כאשר בארתי למעלה וא"כ זה העד שלא אמר האיך ניצול ולא הביא ראי' שהוא בחזקת כשרות וכל מי שהחזיק דת יהודית שמת נהרג וא"כ גם הוא בחזקת משומד, ואחר דנתכוון להתיר אף הוא פסול לדברי רי"ף דפסל שלא הכשיר פסול דאורייתא אלא מסל' אבל נתכוון להעיד פסול וכ"ש לפי דברי אביאסף דפסל אפי' מסל"ת משום דאערומי מערים ים וגם לדברי רי"ף דפסל אפי' ב' עדים במלחמה אם לא אמר מת וקברתיו דפסול ודברי אשת דוגלין אין ממש בדברי' כי היא מוכחשת במה שאומרת כי עשנו עליו את הבית וכל העדים שהעידו על שאר בני הבית שהיה דן בן נפתלי בתוכו שנהרגו העידו ולא על שום שריפה ויבין המורה שלא להפסיד לימוד בן טובים כי בטחתי שלא יתירנה בפסולי עדות מן התורה ויורה שאין לה היתר עוד דחיישינן שמא תשכור עדים כי אם היתה מניחתו לשלוט בנכסיו רק נגד ז' לטרין הי' פורעם ולא הי' צריך לילך בורצבורג אך קודם לכן גרשתו והי' אצלינו זמן מרובה אך שקרובים השלימום ולא היו ימים מועטים עד שהוצרך לילך לורציברג מפני שלא הניחתו לשלוט בשלו ולמה יתגרש הילד מנחלתו בעדים פסולים וראובן אפוטרופוס בתו משיב ירא המורה להתיר ע"י בחור שהעיד לפי תומו לפני חצר בה"כ וורמיזא וכתבתי עדותו וכן כלם חתימות שקבלו עדותן ולשונם יש לי ואני הבאתי כתב חתום מרבני מגנציא גרמיזא שפירא שהתירו יבמה לשוק ע"פ בחור א' ולא שנא א"א בפ' הערל א) ועוד ההרשאה שעשאוהו אפוטרופוס כתבו שם היתום זבולן בן דן הקדוש אלמא שהאפוטרופוס בודה מלבו והיתום עשיר יותר מת' לטרין שנפלו לו מכח אחי אביו מה שיחדה זקנתו אבל היתומה אין לה כלום גם מהכתובה כמו שמוכיח כשתשבע וספר מימוני פסק מסל"ת משיאין ע"פ ומוציאין כתובה אף ע"פ ע"א ושמעון האפוטרופוס של היתום זבולן בן דן משיב העד העיד בוורמיזא העדים אומרים שבא להתיר ואפי' בא להעיד לפי תומו כבר כתבתי שפסלו אביאסף ואותה יבמה שהותרה במגענצא ע"פ בחור כשר לכל התורה כלה בן בנו של ר' זעלקמן מרוטנברג וראיותיו ממה שהזכירו נשמתו וכתבו בהרשאה דברי תוהו כי סמך הסופר על העדים שפסלתי

וגם מחיים הוא קדוש כי לא המיר כמו שעשו עדיו ומה שהוא אומר שיש ליתום ת' לטרין להד"מ ואפי' הו"ל עד כשר אחר שידוע לכל שאר עמנו שקבל לכל קרוביו שמרדה אפי' מתשמיש ולא הי' שליט בנכסיו כלל א"כ הוא עד א' בקטטה ובעיא היא ולא אפשיטא פ' האשה שלום ב) ולחומרא אזלינן לכן אין להתירה כלל ויש לאוסרה להבא וכן ראוי למורה נחנו ח"מ הוברר נו להיות מקבלי טענות מאלו ב' אריות הנואמים בסערה וסופה את והב בסופה ואנו שולחין הדבר הרמתה לידע תשובתה על אמיתתה למורנו הר' עזריאל ומסעדו הר' ידידי' בן הר' שלמה ואם ישוו דעתם יחזרו לנו השליח עם הפסק ואם לא יקחו להכריע את הר' שלמה או אחר רק יפסק הדין על ב' או ג' כדי שנתלה הדבר בחוט המשולש ותדריכנו מנוחה באורח מפולש חזקי' בשכח ש"י עלוב עלובים יהוסף בר אלקים הלוי ז"ל מאיר בן חעפ"ק הר' יהודה מעין נובע ונא רבותי אל תפנו אל שום כתב אם נשתלח לכם מזה הענין ואם נודע לכם שום דבר כבר אל תפנו אליו כלו הטענות. וזאת התשובה אל החוח הלכו הארזים ואל הסכל חכמי הרזים מאירי נתיב במים עזים הם הרואים הם החוזים רשתי מקור החכמה לאור יוציאו כל תעלומה אשר שלחו ללא מזימה ואני אחור לא נסוגותי פן יאמרו רוחי רמה אסור למשמעתכם ואתם תעבירו קולמוס על שגיונות כחפצכם והנני דן לפני רבותי בקרקע כתלמיד לפני רבו על דבר ראובן שהביא ראי' לדבריו ממה שהזכירו נפש הקדוש עם שאר ההרוגים אין זה דומה ראי' שהרי קורא החזן מה שכתוב לפניו ואיהו לא ידע במלתא וא"ת נסמוך על הסופר שכתב זה ספר הזכרונות הא נמי לא היא דאמר בתוספתא דכתובות יפה כח העד מכח השטר שהעדים שאמרו מת פ' תנשא אשתו כתוב בשטר מת פ' לא תנשא אשתו ובירושלמי פליגא ואפי' מאן דשרי היינה דוקא ממנוין ע"פ ב"ד גם מה שאמר ראובן להשיא בתו ע"פ עצמה מההיא דאשה שאמרה מת בעלי והדר תנו לי כתובתי מתירין אותה לינשא ומגבין אותה כתובתה גם בזה איני רואה דבריו דהיינה דוקא כשאומרת מת בעלי ומעידה שראתו מת וסמכינן עלה מתוך שהחמרת עליה בסופה אבל הכא היאך נסמוך עליה והיא לא היתה שם בשעת הזעם אי הך איתתא שריא לאו אפומה סמכינן אלא אפומא דסהדי מיהו נראה בעיני דאיתתא שריא על סמך העדים דאי נמי לא סמכינן אסהדותא דזעלקמן ששמעון אומר שיביא עדים שאכל נבלות לתאבון והו"ל כגזלן דאורייתא ואמר ר' מנשיא א) גזלן דאורייתא פסול לעדות אשה בהא נמי איכא לפקפק קצת אי נמי נסמוך אדרב יוסף פ' כיצד ב) דאסיק תלמודא דרב יוסף אמר אנא דאמינא כרבנן ושאני עדות אשה דאקילו בה רבנן ואיכא לפרושי הכי ר' יוסף דאמר ג) פ' רבעי לרצונו דשוי נפשי רשע אינו נאמן עם אחר דמשמע דרשע לא הוי בר עדות

היאך יישב דבריו, כרבנן דאמרי הרגתי הוא לא ישא הא לאחר תנשא ומשני קסבר דאפילו רבנן מודו לי' ועדות אשה שאני שיש להכשיר רשע דאמר הרגתיו משום דאקילו בה רבנן דאפי' עבד ושפחה נאמנין והדר מסיק תנשא והא אמר גזלן דאורייתא פסול לעדות אשה ודאי לדידי' לית להו לרבנן אלא כר' יהודה דאמר הרגתיו לא תנשא כלל אית דמפרשי כך איכא ר' יוסף דלא קפיד ברשע אעדות אשה מיהו לא סמכינן אההוא פירושא דאיכא לפירושי בענין אחר דר' יוסף נמי מודה ברשע גמור ע"פ עדים דודאי פסול לכ"ע אף לעדות אשה וה"פ ור' יוסף דפסל פ' רבעי לרצוני ולית לי' פלגינן דבוריה כדי לקיים העדות לומר מה שאמר רבעו אמת ומ"ש לרצוני אינו אמת ולא הוי רשע מ"מ מודה לדברי רבנן דגבי הרגתיו משום עיגונא אקילו למימר דפלגינן דבורא ולא הוי רשע דלא מהימן במאי דאמר הרגתיו אלא דאמר שהוא מת דוקא לפ"ז היכי דאיכא סהדי דהוי רשע לד"ה פסול אפילו לעדות אשה ומיהו האי לישנא לא ניחא כולי האי דמסיק ור' מנשיא דאמר כר' יהודה והוי מ"ל דר' מנשיא כרבנן נמי דע"כ לא שרו רבנן אלא משום דפלגינן דבורא ולא הוי רשע אבל ר' מנשיא דאמר הוי כגזלן גמור ע"פ האי מלתא לא סמכינן להתיר אשה ע"פ רשע מיהו על אותו יונתן שכתב וז"ל ששמעו מפיו שראה דן בן נפתלי בעל בתו הרוג בדרישה וחקירה ושמעון רוצה לפוסלו משום דהוי עד א' במלחמה ובעיא היא ולא אפשיטא לא חזינא דבריו חדא דהא לדידי' שנאנס לא הוי שעת מלחמה והאנוסים נשארו בעיר אחר גלות המלחמה ימים רבים וידעו וראו הדבר על בוריו מי בחרב מי במים בלי ספק ומאי בדדמי איכא הכא ומסתמא דדברי הבעיא דעד א' במלחמה היינה במקום דדברי העד סתומים וקצרים שאמר פ' מת במלחמה מיהו טעמא דמהימן משום דמלתא דעבידא לאגלוי' לא משקרי בה אינשי כלומר יש להאמין על פלוני שמת במלחמה כמו בלא מלחמה דכיון דעבידא מלתא לאיגלוי' שמא יבא הרוג ברגליו מה לו ולצרה לומר שראהו הרוג והוא לא ראהו בשעת יציאת הנפש ודאי איתתא גופה חיישינן דאמרה בדדמי כדי להנשא אבל איהו אמאי מעייל נפשי' לספקא או דלמא טעמא דעד א' שאמר פ' מת בקוצר וסמכינן עלי' בעלמא שלא רצה לומר שהניחו קרוב למות ודומה בענין כאילו מת משום דאתתא דייקא ומנסבא והכא כשאמר לשון זה בקוצר, אין לסמוך עליו דזמנין דסניא לי' ולא דייקא פ' כי הכא שבלא זה היא תולה שרוב הולכי מלחמה קרובים למות לא דייקא והשתא ניחא אמאי לא חיישינן בכל עד דעלמא האי חששא דילמא סניא לי' ולא דייקא אלא כדפרשתי ניחא דהכא סמכא אמלחמה בהאי סהדי כדפ' ומיהו היכא דאיכא עד א' במלחמה כמו ששהה אחר מעשה וראה בוריו של דבר והכיר בו אחר מיתתו בהא לא אבעיא לן דודאי סמכינן

עלה בעת מלחמה כבעת שלום דסמכינן אדבורי' כיון דאמר בירור דבר שהרי שמעון בעצמו כתב שאם אמר בשעת מלחמה עד א' מת וקברתיו ודאי סמכינן אפומי' מטעם דבקל סמכינן אדייקא דידה כיון שיש לה עדות ברור של עד אחר הא' נמי עדות דיהונתן שהגיד למעלה בדרישה וחקירה היינה שראוהו מת גמור דמה לי קברתיו מ"ל מושלך לכלבים הגדה ברורה יש כאן וכי האי לא אבעיא לן ובלשון האלפסי ז"ל שכתב עד א' במלחמה היכא דאמר מת וקברתיו מהימן ואי לא מסהיד כי הכי אפי' תרי סהדי לא סמכינן עלייהו וכ"ש בעד א' או אשה דחיישינן דילמא באומדן דעת קמסהיד וכן הלכתא עכ"ל עתה צא ולמד דוקא היכא דאיכא למיתלי באומדנא כגון שקצר את דבריו ולא חקרו את דעתו שראה סוף המיתה חיישינן הא אם העיד בירור דבר הוי כמו קברתיו ולא מסתבר למימר שכל המתים במלחמה אלפים ורבבות שלא יספדו ולא יקברו ב"מ ואע"פ שיודעין כל העולם כלו בבירור דלא מועיל כיון דלא אמר קברנום ויהיו כולן עגונות ועוד באלפסי עצמו מביא דהני ב' ת"ח א) שטבעו בספינה והתיר רב נשותיהן ע"פ נשים ופריך מים שאין להם סוף אשתו אסורה ומסיק מירי כגון דאמרי אסקוהו קמן וחזנוהו לאלתר ומשמע כיון שהעידו בחיקור ודרישה שראו יציאת הנפש וגמר מיתה כי הא ודאי לא אבעיא לן אע"ג דלא הזכירו קבורה וזה הלשון מ"כ הגהה בספר בתשובת ר' מנחם בר יעקב ור' אלעזר ב"ר יהודה והר' קלונימוס בר גרשום דבמקום שאומר העד אפילו בשעת המלחמה ראיתיו הרוג אח"כ והכרתיו יפה יפה בטביעת עין בהא לא אבעיא לן דפשיטא דמהמן דלא יהא עד א' גרוע מאשה גופה דאי אמרה מת על מטתו נאמנת דלא שייך למימר בדדמי אלא לאומר באומד אבל באמיתת דבר מה לי מלחמה מ"ל עת שלום וכן הסכימו הר' נתן ב"ר שמעון ור' שמחה ב"ר שמואל עכ"ל ההגהה וזה לשון רבנו שמחה ומסתבר נמי אי אמרה אחר שחזרו מן המלחמה מצאתיו חלל נופל בשדה נאמנת להעיד עליו אם מעידה על פרצוף פנים עד החוטם דומיא דההיא מעשה בכ' תלמידים שהיו באים עם אבא יוסף בספינה וכו' ומסיק כגון דאמרי אסקנוהו קמן וחזינוהו לאלתר וקאמרי סימנין עכ"ל ומה שרוצה שמעון לפסול עדותו של זה משום דהוי עד א' בקטטה ובעיא ולא אפשיטא וה"נ קטטה איכא שהרי היתה מורדת בו אפי' מתשמיש שאומר שבעלה הי' קובל ממנה לקרוביו על הדברים האלה לא נראין דבריו דאסקינן התם היכי דמי קטטה בינו לבינה האומרת לבעלה גרשני ופריך כלהו נמי אמרי הכי פ' הרבה נשים אומרות כן משום צעורי בעלמא אף כי לא היו רוצות בפרידה גמורה ומסיק דהיינה דוקא שאמרה גרשתני בפני פ' ופ' ושאלנוהו ואמר לא הד"מ איהי ודאי כיון דבשיקרא אשתכח דבעי לאסתלוקי מתחתיו חזינן דלא דייקא ומנסבא ומסתברא

דלא משתריא בעד א' דהא לא חיישא לקלקולא וזה שרוצה שמעון לפסול אותו העד הב' שהעיד לפני ר' יהודה בר שמחה לפני חצר ביה"כ וז"ל שמעון שאלתי אותם ואמרו לי שלא הכירוהו וידעתי שהוא מאותן שכפרו בעיקר ואוכל נבלות לתיאבון דאי לאו הכי היאך ניצול לא נראין ד דבריו דבשלמא כפירה ואכילה ידעי אבל לתיאבון מנא ידעי והלא בעונותינו אנוס ידוע הי' ואחרי שיצאו יציאתם הוכיחה שעשו מיראה ולא מאהבה והמקום ימציאם סליחה וכפרה וכבר הוא בעצמו כ' שבאסוף רבותינו נמנו וגמרו לסמוך על עדות אותן שהמירו שלא להכעיס ולא לתיאבון ומעתה לא איבעיא היכא דאיכא חד סהדי דתרי נמי איכא יונתן קמא והאי דבתרא ואפילו זעלקמן לא נודע פסולו עדיין שלא באו עדיו עדיין ואי נמי אתו אכתי איכא אחרים שכולם נחקרו כמו שרא בן אומר והעידו על בירור דבר נאמנים אף במלחמה ותו דלדידהו עת שלום ומה שאמר שמעון לפסול אותו העד לפי שלא הכירוהו ולא נדע אם כדאי לסמוך עליו לא נראין דבריו דהא אסקינן פרק בתרא דיבמות ב) תנא דבי ר' ישמעאל בשעת הסכנה כותבין ונותנין אע"פ שאין מכירין דמסיק לי' על מתניתין דקתני מעשה בא' שעמד על ראש ההר ואמר פ' מת הלכו ולא מצאו פ' שכבר הלך המגיד והשיאו את אשתו ופריך בגמ' ודילמא שד הוא שראו לו בביאה דבבואה ודילמא צרה הוא תנא דבי רבי ישמעאל בשעת הסכנה כותבין אע"פ שאין מכירין מהני טעמא זכיא איתתא בדיעבד אף בעדות שלא חקרו היאך ניצול ותו כי בעונותינו הצלה שלו ידועה היא לנו כי לפום ריהטא הוא בחטאו חי או ניסים נעשו כדבעית ליהוי ולפי דעתי האי איתתא שריא לאינסובי וגביא כתובתה דמספר כתובתה נלמוד וכו' אמנם מה שהוציאו על היתום שכר שחייב האב מחיים אי איכא סהדי בזה ולא נשאר מותר על כתובתה כשיעור החוב מוציאין מידה אי נמי גביא דבע"ח קודם לכתובה ולא אמרינן אפי' מאוחר מה שגבה גבה במטלטלין אלא דוקא בע"ח ובע"ח אבל הכא בע"ח קודם דאמרינן בכתובות א) בע"ח יהבינן לכתובה לא יהבינן וכן פ' מורי הר' מאיר זצ"ל והנראה בעיני כתבתי וחתמתי עזריאל בן החסיד ר' יחיאל זצו"ל:

אין דעת תלמיד מכרעת ואף כי נבער מדעת ואין בי כח כי תולעת ומה תולעת בהכריע גם לא ראיתי דברי מורי דודי הר' ידידי' בן מורי זקני הר' שלמה שהי' לי להכריע בינו ובין מורי הר' עזריאל כאשר כתבו הדיינין אכן שלא יאמרו חלק מהם את הגדר אחרי מרי ונראים לי דבריו כנים דאיתתא שריא מכח העד הג' שהעיד לפני בה"כ בוורמיזא וע"פ יהונתן דהא לא פסל שמעון את יהונתן אלא משום דעד א' במלחמה בעיא ולא איפשיטא ופסק האלפסי שעד א' אינו מועיל במלחמה אלא דוקא כשמעיד בבירור

הדבר כמו קברתיו דקברתיו לא דוקא מק"ו דאפי' באשה גופה לא בעיא קברתיו אף במלחמה כדאמר רבא ר"פ האשה שלום ב) על האומרת על מטתו מת מהימנא כ"ש עד א' שדי לו בהעדת בירור המיתה רק שלא ניחוש שלא יאמר בדדמי כי היכא שראה דן בן נפתלי הרוג בדרישה וחקירה מני בהכי וג"כ כתבו רבותינו הגאונים כאשר הביאם מורי במכתבו לעיל ואפי' אם נפשך לומר על דברי רבנו האלפסי ושאר הגאונים המובאים לעיל אם הלכה נקבל ואם לדין יש תשובה ותשובת הרמתה זו היא טעמא דעד א' דילמא משום דהיא גופה דייקא ומנסבא ואי טעמא משום הכי אף כי מעיד על המיתה בבירור לא סמכינן עלי' דהא לא דייקא דקא סמכא אמלחמה ואסהדותא ותדע דהכי הוא מדקא בעיא גבי קטטא בכי האי לישנא גופא והתם לא מסהיד העד בדדמי ובאומר סהדי אין שם מלחמה אלא מעיד שמת ממש ואעפ"כ קאמר אי טעמא בעד משום דקא דייקא ומנסבא כיון דאית לי' קטטה לא דייקא ומנסבא ולא שרא לה מינה שמעינן דכל היכא דאיכא לא דייקא כגון אי משום דסניא לי' או משום מלחמה לא סמכינן אחד כדפרישית מ"מ היכא דאיכא תרי סהדי אותו יהונתן והמעיד לפני בה"כ אפי' אי פסל שמעון את הראשון כמו שטען אכתי איכא תרי סהדי שהעידו בדרישה וחקירה ואע"פ שהעידו זה שלא בפני זה קיי"ל כר' יהושע בן קרחה דמכשר כה"ג דהא אמרינן פ' א' דיני ממונות ג) הלואה בתר הלואה מצטרפין אע"ג דזימנא דקא מסהיד האי לא קמסהיד האי מ"מ תרוייהו אחד גברא קמסהדי ואי משום דלא הכירו הג' מהנך הא תני דבי ר' ישמעאל וכו' כדלעיל ופ' שעת הסכנה שעת הדחק כדפי' רש"י ה"נ כשעת הסכנה דמיא שאם לא תאמין לזה לא תמצא ומזה שרצה שמעון לפסול הג' מטעם דאל"כ איך ניצול לא טעמא דדילמא איתרחיש לי' ניסא או החביא עצמו או בהתירא אחרינא והעד האחד דהיינה זעלקמן ודאי נפסל אם יביא שמעון עדים שהי' אוכל נבלות לתאבון דתחלתו וסופו בכשרות בעינן ונהי דרשע כשר לעדות אשה כרבנן דפליגי אדר' יהודה בפ' כיצד ד) גבי הרגתיו דהכי איתא התם שאני עדות אשה דאקילו בה רבנן ופרש"י הילכך אפי' רשע נאמן נ"ל דה"מ במסל"ת וכן אמר ר' מנשיא גזלן דאורייתא פסול לעדות אשה היינה שמכוין להעיד כי היכי דנוקם ר' משרשיא כרבנן אף כי טעמא דרבנן לאו משום פלגינן דבורא הוא וק"ק דא"כ מי הוזקק לאוקמא דר' מנשיא כר' יהודה מיהו בלא סברא זו פסלו הגאונים רשע המכוון להעיד אף גבי עדות אשה בס' האלפסי אכן מה שהביא שמעון מגוי שנתגייר בפ' ב' דכתובות ה) אדרבה התם משום דנאמן כר"י בן ברוקה דכיון דדעתי' לאגיורי מדקא הוי דייק שמא כמותו קיי"ל ומיהו אין דומה אותו ענין לעדות דכל הני דרבנן נינהו ואחרי שהאשה מותרת לנשא תטול כתובתה כב"ש ריש פ' האשה

שלום ו) דמספר כתובה נלמוד כדאמרינן פ' המקבל ז) דדרשינן לשון הדיוט ולא מטעם ראובן שהביא מפ' האשה שלום ח) האשה שבאה לב"ד ואמרה התירוני לינשא ותנו לי כתובתי מהו כיון דאומרת כתובה אדעתא אתיא וכו' וסליק בתיקו וכל תיקו דממונא לקולא ולא מפקינן כתובה מיד המחזיקין בה ולא הוצרכתי לדחות טענת ראובן כמו שדחה אותה מורי אלא מעיקרא דדינא פרכינן אבל מאחר שהותרה שלא ע"פ תגבה כתובתה וה"ה אם הותר על פיה לבד שתיטול כתובתה רק שלא תשאל הכתובה עם התירה ולא כדברי ראובן והכותב תבונות על השגיונות להעלימם וידעתי כי סכלותי רב על דעתי כמים לים מכסים ומה אעשה שרבותי גזרו עלי לשחק בי ושחוק לרעהו אהי' כאשר תמצא ודי ושלום רבותי יגדל סלה וישגא כנפש שלמה בר אליקים הלוי דש"ן ת"א.

דעו לכם רבותי שנסמכתם על קנה רצוץ כאשר לקחתם אותי למשנה להר' עזריאל ועלי נאמר לדבר הזה יש אחד ואין שני ולכן חליתי פני מרי הר' עזריאל לשלוח אל הר' שלמה בן אחותי קודם שאחתום ולכן המתנתי לתשובתו ואל תוסיפו לשלוח שום דין אלי וסוף דבר נראין בעיני דברי מורי הר' עזריאל וגם דברי בן אחותי בי לא נחלקו ושלום ידידיה בן הר' שלמה זצו"ל.

נחנו ח"מ הוזקקנו לשלוח הטענות של מורי הר' יצחק יקר הכהן אפוטרופוס בתו אלמנת שמעון ובא בהרשאה ונתמנה מורי הר' ידידי' אפוטרופוס של היתום יעקב בן הר' שמעון מכח האפוטרופוס אשר מנה היתום ובהרשאתם וכתבו שניהם טענתם בכתיבת ידם לשלחם אל המורים צדק לזכות את הזכאי וכן עשינו ומה שפסקו והשוו דעת רבותינו הנקובים בפסק להנשא האשה ולטול כתובה מחמת שליחותינו וקבלת הטענות כתבנו וחתמנו חזקי' בשב"ח ש"י מאיר בן הר' יהודה מעין נובע כאשר פסקו ג"כ נראה שתנשא ותטול כתובתה יצחק בן הר' מאיר גב"ע אשר בן הר' יחיאל זצו"ל העלוב יצחק בן הר' יהודה הלוי זלה"ה:

אדון לפני רבותי בקרקע ונא אל יקפידו כי תורה היא וללמוד אני צריך גם צריך לדקדק על דין יתום בן טובים שאין לו אב ואם פן יתגרש מנחלתו מה שכתבתם דאיתתא שריא על סמך העדים דאי נמי לא סמכינן על סהדותא דאותו זעלקמן ששמעון אומר שיביא עדים שאוכל נבלות לתיאבון והוי לי' כגזלן דאורייתא וא"ר מנשיא גזלן דאורייתא פסול לעדות אשה [וכו'] והנה עיניכם רואות שהועד על זעלקמן ועל יהונתן שכל ימי היותם בין הע"א משנשתמדו שלא נמנעו מכל עבירות אשר עבדו בין הע"א בין בצנעא בין בפרהסיא ועבדו ע"ז ואכלו כל טומאתם וג"כ הודו בעצמם ובקשו כפרה ע"ז ויהונתן סיפר לי בעצמו

ששהה בין ע"א יותר מחצי שנה ומה שכ' שיש לפקפק והארכתם בפירוש ההלכה ללא צורך כי רש"י פי' שאני עדות אשה דאקילו בה רבנן הילכך אפילו רשע נאמן ורבה ור' מנשיא פליגי עלי' דגזלן דאורייתא פסול לעדות אשה וסוגיא דתלמוד מיתוקמא שפיר בלא אורך וזה לשון ר' שמחה בספרו מיהו קיי"ל כר' מנשיא דגזלן דאורייתא פסול לעדות אשה חדא דלא שמעינן לר' יוסף דפליג עלי' אלא דתלמודא קא שקיל וטרי במלתייהו דרבנן הא לאחר תנשא נוטה לב' פנים הא' מצי למימר דאדם משים עצמו רשע ורשע דאורייתא כשר לעדות אשה והב' אין אדם משים עצמו רשע להכי תנשא וכיון דקיי"ל כרבה דאין אדם משים עצמו רשע ורמי בר חמא נמי סבר הכי פ"ב דכתובות א) דאין אדם משים עצמו רשע הילכך ליכא למימר ממלתי' דגזלן דדברי תורה כשר לעדות אשה ור' מנשיא דייק מלתא מפ"ק דר"ה ב) וליכא מאן דפליג עלי' התם ותלמודא נמי לא דחי למלתיה הילכך קיי"ל כוותי' ולפי דבריכם שאתם מודים דגזלן דאורייתא פסול לעדות אשה שניהם פסולין זעלקמן ויהונתן אחר שהועד עליהם שהי' ע"א גמורים וכן הודו בעצמם ואין אנו צריכין לכל אותו אורך עד א' במלחמה ותשאר בתיקו וז"ל רבנו שמחה בספרו וקא מבעי' לי עד א' במלחמה כיון דמלתא דעבידא לגלוי' לא קמשקר שמא היום או למחר יבא ההרוג ברגליו ומה לו ולצרה לומר בדדמי שראהו הרוג והוא לא ראהו בשעת יציאת הנפש אלא מאומד הדעת הילכך נאמן או דילמא עיקר טעמא דמהימן עד א' משום דהיא גופא דייקא ומנסבא וכיון דאמר לי' למלחמה הלך ולא חזר תנסיב בדדמי ולא מהימן והא דאמור רבנן מים שאין להם סוף ה"מ לכתחילה אבל אם נסיבת לא מפקינן לה מיני' התם במים שאל"ס אמרינן בבבא בתרא ג) רוב הספינות לאיבוד וכ"ש במקום שראינוהו טובע וסמכינן בדיעבד ארובא להקל אבל רוב אדם במלחמה אינן נהרגין הילכך מוקמינן לי' מספיקא אחזקתו חזקת חי ואם נשאת תצא מיהו בירושלמא שרי לי' בדיעבד ומסתבר נמי אי אמר אחר שחזר מ המלחמה מצאתיו חלל נופל בשדה נאמנת להעיד עליו אי מעידה על פרצוף פנים עם החוטם דומיא דההוא מעשה דב' ת"ח שהיו באים עם אבא יוסי וטבעו הב' והשיאו נשותיהם ע"פ נשים אע"פ דמים שאין להם סוף אשתו אסורה כגון דקאמר אסקונוהו וחזנוהו לאלתר וקאמרי סימנין ירושלמא עד א' מהו שיהא נאמן נשמעינה מן הדא חד בר נש אתא ביומוי דר' אמרין הן ההוא פלן אמר לון מית אמרי לי' הן ההוא פלן אמר לון מית א"ל וכולן מתים אמר לון אילו הוו בחיין לא היו מתיין ר' חנינא א) בשום ר' חנינא מעשה בא לפני רב (ואמר מאן דנשאת נשאת ומאן דלא נשאת לא תנשא אמר ר' איבו בר נגרא בשעת מלחמה היתה הדא אמרה שעד א' נאמן במלחמה סבורני דגרסינן שעד א' אין נאמן במלחמה א"נ נאמר

דברישא היתה מלחמה בצפון ובאת מן הדרום והיא אמרה מן הצפון סבורה להתיר עצמה פי' אומרת מן הצפון באתי שנאמין לה ודאי רגלים לדבר שנהרג היא אומרת על מיטתו מת ואינו אלא במלחמה סבורה להתיר עצמה פי' משנה בדבורה כדי שלא יאריכו אמרה בדדמי וכמדומה דבעי למימר בכל ענין שנודע לנו שבאת ממקום שלום ואילו היתה אומרת הדברים כהווייתן היתה נאמנת עכשיו שאומרת שממקום שלום באת אינה נאמנת דאמרינן מדהא ליתא הא נמי ליתא כך עונשו של בדאי וכ"ש כשאומרת על מטתו מת ונודע לנו שבמלחמה הלך ולא חזר דאינה נאמנת אע"פ דאקילו בי' רבנן בעדות אשה להשיאה ע"פ אשה ועד מפי עד ה"מ כשמעידין עליו עדות ברורה שמת אבל אין מעידין עדות ברורה כיון דהוא בחזקת חי תלינן לחיים בכל מאי דמצינן למיתלי דגרסינן בירושלמי ראוהו מגויד וכו' עד תרומה אעדות קרמית משום דבעינן עדות ברורה להוציא מחזקתי שהי' קודם שיעיד מתי והאי דמקילין בבת קול הב"ק מעיד עדות ברורה ובעדים המעידין מקילין לגבי מלחמה בעולם נמי תלינן לחומרא באלפסי פסק מלחמה בעולם אפי' ב' עדים אמרי בדדמי ומדמי מים שאל"ס למלחמה בעולם ובפ' האשה שלום ב) מוכח דמשל"ס אפי' ראוהו מאה טובע במים אין משיאין את אשתו אך אין הלשון משמע כדבריו דקאמר והא מים דכי מלחמה דמו ומאה נשים כעד א' דמין וקאמר השיא ר' נשותיהן ע"פ נשים ובעי למפשט מהתם עד א' במלחמה נאמן ואי אית לך למימר דלאו דוקא קא בעי עד א' אי אמר בדדמי אלא ה"ה שנים מה לי למידק ומאה נשים כעד א' דמיא אפי' יהיו חשובין כק' עדים אפ"ה פשיט לי' שפיר וקא דחי לי' מסברא משל"ס נינהו ומשל"ס אשתו אסורה אפי' בב' עדים כשרים כלומר ולא דמי מלחמה למים של"ס דמשל"ס אין מעידין על מיתתו אלא על טביעתו אבל מלחמה מעידין על מיתתו איכא למימר דלא אמר בדדמי אבל אמרו ראינוהו חוזר למלחמה ולא חזר הי' דמי למים של"ס ומסתברא דב' עדים נאמנין במלחמה דתרי דבאי להעיד דייקו ומסהדו דאי חד מינהו אמר בדדמי חברי' מחזירו דאפי' אשה קמיבעיא לי' אי מהימנא במקום מה לי לשקר ואין לך מה לי לשקר במקום עדים דעדים מהימני טפי הילכך כל היכא דאיכא תרי סהדי מחזקינן להו בעדות במקום שמעידין שראוהו שמת או הרוג אבל העידו עליו משוקע בים או יוצא להרג אין חילוק בין עד א' לב' עדים וכל היכא דאיכא עדות ברורה דמעידין על מיתתו סמכינן אפי' אעדות ע"א כגמרא דידן יבמות ג) מוקמינן הא דמשיאין ע"פ בת קול שראו לו דמות אדם דחזו לי' בבואה דבבואה וירושלמי א"ר אחא בר חנינא בשם ר' חיננא הדא דתימר בשדה אבל בעיר אפי' לא ראו בבואה של אדם ומפרש א' ד אבין המזיקין מצויין בבורות כדרך שמצוין בשדה ותו פריך התם המסית זה הדיוט

כיצד עושין להעיד עליו מכמינין לו ב' עדים בבית הפנימי ומושיבין אותו בבית החיצון ומדליקין נר על גביו כדי שיהיו רואין אותו ושומעין קולו ובה איתמר אע"פ שאין רואין אותו ומכירין אותו רק שיראו לו דמות אדם ובבואה דבבואה סגי בהכי והכא בעינן שיראו אותו ומכירין אותו ומפרק שנייא היא דאמר אני פ' בן פ' מעיד שאיש פ' בן פ' מת אומר אף הכי אני שלא ילך לו לו ויסית א"ע ויסית אחרים פי' שלא ירגיש בדבר ויברח שמעינן מינה שאין משיאין ע"פ ב"ק אם לא שיאמר אני פ' מעיד שמת פ' קטטה בינו לבינה ושלום בעולם באה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת ומפ' בגמרא ה"ד קטטה ומסיק באומרת גירשתני בפני פ' ופ' ושיילינה ואמרי להד"מ משמע דוקא קטטה שמזכרת גירושין וגלתה בדעתה שאינה חפיפה בו אבל שאר מיני קטטות מסתבר דנאמנת דהרבה נשים בקטטות עם בעליהן ואעפ"כ לא היו חפצת בגירושין כדאמר פ' הבע"י א) ר' חנינא הוי מצערא לי' דביתהו רב הוי מצערא לי' דביתהו אע"ג דא"ל לר' חנינא א"ל אם קביל כך אביך קדושין דאומרת שהיתה חפיצה לעקור הקדושין מפ' התם פ"ק דקדושין משום צער דידי' דאמ' הכי הא לא"ה אע"ג דהיא מצערא לי' בירו' גרסינן רבא בשם ר"ח בר אשי לא קדשתני ולא גרשתני ולא הייתי אשתך מימי אין זו קטטה קדשתני אלא לא נתת לי כתובתי הרי זו קטטה א"ר אבא קומי דר"ח בר בא א"ל לאו הכי אלא אפילו היא תובעת כתובתה להתגרש ומסתבר דגרע קטטה ממלחמה בעולם מדקא בעי עד א' בקטטה מהו ולא בעי עד א' בקטטה בינו לבינה מהו כגון שהלכו למדינת הים והי' שלום בינו לבינה ובאת ואמרה קטטה בינו לבינה ומת בעלה משמע דס"ל דטעמא דקטטה משום דמשקרא בכוונה כיון דהות מצערא לי' ומכוונא למיסר נפשה עלי' פשיטא דלא אמרה מה לי לשקר ודאי משקרא דהא אמרה גרשני בעלי ואשתכח שקרא ולא שנא ארגיל הוא קטטה או ארגלא היא קטטה משקרא כר' חנינא אבל לרב שימי דטעמא דקטטה משום דאמרה בדדמי הוי מצי למיבעי החזיקה היא קטטה וכגון דארגיל הוא צער אחר בקטטה מסקינן נמי בתיקו ועבדינן לחומרי עכ"ל רבנו שמחה ועוד הוסיף אלא שלא הוצרכנו להאריך וששאלת אם עדותן עדות שמא מחמת שהיו אנוסים באותה שעה שאלה זו אני משיב עלי' הכל לפי מה שהם עדים אם הוחזקו העדים בב"ד שהיו נוהגים כדת משה בהצנע ולא נחשדו על עבירות שאנסום ע"א לעבור עליהם מדעתם ובינם לבין עצמם היו יראי השם ובוכים ומצטערים על אונסם ומבקשים מחילה כגון אלו האנשים יש לקבל עדותן ועדותן כשר ואם הוחזקו מופקרים בעבירות שלא אנסום אע"פ שחזרו בהן לאחר זמן תשובה הוגנת בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מאודם אינן נאמנים להעיד עכשיו מה שראו באותן הימים דתניא ב) היו יודע בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ומתה

בתו כשר זה הכלל כל שתחילתו וסופו בכשרות כשר תחילתו או סופו בפסלות פסול והעדים הללו הרי תחילתן בפסלות ע"כ תשובת רבנו שלמה בר יצחק ועתה רבותי שיחי' התבוננו בתשובת רש"י שזעלקמן ויהונתן נפסלו בהעדת עדים ובהודאת עצמם לקבל תשובה ומה שכ' להכשיר אותו העד אע"פ שאין להם מכירין יש להם לרבותי להתבונן בדברי רבנו שמחה דבעי שיאמר אני פ' מעיד שאיש פ' בן פ' מת ואומר אף הכא אני שלא ילך לו ויסית עצמו ויסית אחרים פי' שלא ירגיש בדבר ויברח שמעינן מינה שאין משיאין ע"פ ב"ק [אם לא שיאמר] אני פ' מעיד שמת פ' הרי עיניכם רואות שהוא דבעי שיכירוהו פן יסית א"ע ואחרים עמו ומה שכ' דשריא לאינסובי ונביא כתובתה דמספר כתובתה נלמוד היינה דוקא היכא דלא תבעה כתובתה רק התרה ואפוטרופוס של בתו טען הכתובה בב"ד יותר מזה אז"ל האשה שבאת לב"ד ואמרה התירוני לינשא והדר תנו לי כתובה מתירין אותה לינשא ומגבין כתובתה ע"פ עצמה עכ"ל מעשה ב"ד לא כך אמר רב נחמן פ' האשה שלום ג) באת לב"ד ואמרה מת בעלי התירוני לינשא מתירין אותה לינשא ונותנין לה כתובתה תנו לי כתובתי אף לינשא אין מתירין מ"ט אדעתא דכתובה אתיא ופי' רש"י דאפוקי ממונא סהדי בעי וזהו לשון אביאסף אבעיא להו התירוני לינשא ותנו מהו תנו לי כתובתי והתירוני לאחריני מהו וסלקא בתיקו ואסורה לינשא ואם נשאת לא תצא ולגבי' כתובה לא נביא מספק ועתה אל תזחיחוני ותזניחוני ותזיחוני עם הארץ הדן בקרקע לפני גדולים מרי ורבי הר' עזריאל והר' ידידי' אשר שמי בקרבו והר' שלמה הלוי והתבוננו בכל כתבי הכתובים פנים ואחור על דין יתום בן טובים שלא מצא אביו צדיק וישר קורת רוח כאשתו שלא תשיב נחלתו לזרים נכרים ולא טובים והרבה דברים מה שיש בתשובתי מה שלא נכתב בטענות כי שניתם לנו ב"ז שמביא ראי' סותר את הדין כמתניתין דזה בורר ומתחילה לא ידענו דיהונתן פסול אך עתה שבא לפנינו וראינוהו באמת שהוא בן אחות מה"ר עקיבא מרישבורג הלא אח עשו ליעקב ועבור עד א' במלחמה ועד א' בקטטה נכתוב לכם כל האורך לשון רבנו שמחה לא כן לא הצרכתם אחרי שנפסלו מן התורה והשלישי בעי היכרא כמו שהוכיח רבנו שמחה ועשו כאילו דיוקן עני זקן שטוח לפניכם כמוני ולא מפני קורבה דברתי כי אפילו רביעי אינני עם היתום אכן בבגידת הזמן שנשפכו דמים רבים ויראתי שעונש עוות הדין גדול וחלילה לי לחשוד אתכם כנקב מחט סדקית כי ידעתי שכל ז' מדות שבחר יתרו בכם נתקיימו ושלום וברכה וחיים לרבותי ולתורתם ולקהלם כנפש העלוב ידידי' בן הר' ישראל ז"ל שמואל ביה יהודה הלוי שיחי' נא התבונן בכל התשובות שכתבתי כי רא"י פסל אם אינו בכשרות מתחילה ועד סוף לעדות אשה כאשר תראה בתשובתי ותדקדק בלשון

רבנו שמחה ככל הצורך וגם בלשון המורים סותרים את דבריהם שכתבו פסול מעיד לפי תומו נאמן אח"כ כתבו שדרשו וחקרו עדותו להתיר ואמר פ' בתרא [דיבמות א] דנתכוון להעיד פסול וכל כמינה כל זה אפילו תתירנה לינשא אחרי שתבע כתובתה הפסידה כתובתה כדמוכח פ' האשה שלום ב) ומן האבעיות מלשון האביאסף אסורה לינשא ואם נישאת לא תצא ולגבי כתובה לא גבי' כתובתה מספק ואני מבקש להחזיק יתום בנכסי אביו ולא להוציא ועל דבר זה לא ענו המורים אותי דבר גם לשון ירושלמי שהביא רבנו לא הבינו ואתה תעמוד לימין היתום ותזכור האהבה לעולם ועד ושלום חיים ברכה אתה ותורתך והר' נתן וכל הקהל ידידי תלמידך העלוב בן הר' ישראל ז"ל:

וז"ל הר' אשר ז"ל כבר קיימתי דברי מרי הר' עזריאל ועוד ביהודה ועוד לקרא נ"ל אחר שהמירו שוב לא הי' להם עת מלחמה וידע ידיעת מתון וברורה ולא אמר בדדמי וראי' מפ' האשה שלום ג) אבעיא להו החזיקה היא מלחמה בעולם מהו מי אמרינן מה לה לשקר או דילמא כיון דהוחזקה דאמרה בדדמי לאו מה לי לשקר ומרע לחזקתה ת"ש נפלו עלינו גייס נפלו עלינו ליסטים הוא מת ואני נצלתי נאמנת התם כדר' אידי דא"ר אידי אשה כלי זיינה עלי' אלמא דבמלחמה קטנה דאשה אינה יראה ואינה בורחת לא אמרה בדדמי אלא עומדת שם וממתנת עד שיודעת וכן דינם אחרי שהמירו אינם יראים ואומרים האמת ולא אמרי בדדמי ואף אם העדים נשתהו בין הע"א ואכלו לתיאבן ודאי על מה שראו באותה שעה פסולין להעיד אבל הדבר ידוע שבשעת הזעף ביום הרג רב או אח"כ מיראה ומאונס המירו ועדיין לא פקרו לילך בחוקות ע"א וכשרין להעיד על מה שראו דהוי תחילתן וסופן בכשרות כההיא דפ' יש נוחלין ד) היו יודע לו עדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ומתה בתו דכשר לעדות ועוד העיד עד א' לפי תומו ואף אם הי' פסול לא גרע מע"א מסל"ת דכשר לעדות אשה ומשום ההוא רינון בעי לאפוקי אשה מבעלה ומה שמביא מרי ההיא דר' נחמן ותנו לי כתובתי אף לינשא מתירין אותה אין ענינו לכאן כלל דהתם מיירי דאין לה עד כדמוכח לישנא לגבות כתובתה ולא דייק מפני שבסופה ולהכי לא מהימנא אבל הנשאת בעד א' לא גרע כחה משום תביעת כתובתה ועוד זאת האשה כבר הותרה בב"ד ותחילת בואה לפני ב"ד תבעה ההתרה ולא תבעה כתובה ושוב הלכה לפני ב"ד אחר במקום נכסי בעלה לתבוע כתובתה מכנסיו וזה שמדקדק מורי מתוך ר' שמחה דבעי בעדות אשה שיכירוהו פן יסית עצמו ואחרים נ"ל דאגב שיטפי לא דק דדוקא במסית דבעי הכירא דהא ע"פ ב"ק משיאין והכי איתא בירושלמא ואמר אף תמן אני שלא יברח וילך לו שלא ילך ויסית א"ע ויסית אחרים עמו וכן כ' מורי בעצמו בשם ר' שמחה שמעינן מינה שאין משיאין ע"פ ב"ק אם לא

שיאמר אני פ' מעיד שמת פ' בן פ' עכ"ל אלמא לא בעינן אלא שיזכיר שמו אע"פ שלא הכירוהו וכ"ש בנדון זה שראו אותו אע"פ שלא הכירוהו ומ"ש מרי אחרי שלא הכירוהו שמא הוא מאותם שהמירו ואכלו לתיאבון שאל"כ האיך ניצול הא ליתא דאין לפסלם מספק כי רוב אותם שהמירו לא אכלו נבלות לתיאבון אלא מיראת מות המירו ומאותה יראה הוצרכו לילך בחוקותם שלא יהרגום והכל קרוי אונס כדאיתא בכתובות ב) והא קא ממטיין להו נהמא מחמת יראה והא משלחין להו גירא מחמת יראה ומעט מזעיר מהם שהם בין ע"א בתר דמצו למזיל מנפשיהו אלא שחרב ה' שוטטה וטמאה וליהטה אש השם סביבותיהם ואמרו בגוים לא יוסיף עוד לתת פליטה לארץ אשכנז לשונאינו לכן לא ידעו אנה ואנה עד אשר שמעו אשר פקד ה' את עמו לתת להם שאר כמעט אז חשו ומיהרו ליראת ה' ויש שנשתהו לש"ש להציל זרעם וא' מהם לא נתפקר לאכול נבלות לתיאבון דאי לתיאבון עשו למה חזרו ושבו מתאותם ומרי כ' שיש לו עדים שאכלו נבלות לתאבון ועדיין לא שמענו ולא ראינו ומי יוכל להעיד ע"ז וכי בתוונה דליבי יתבי שיוכלו להעיד שלתיאבון עשו גם אני אע"פ שלא הייתי שמה יכול להעיד שאכלו נבלות ושהלכו בחקות ע"א וזה הוצרכו לעשות מחמת יראה והכל נקרא אונס כמ"ש אבל ליכא אינש שיוכל להעיד שלתיאבון עשו וכל זה אינו צריך כ"א לסתור דברי מורי כי כבר, כתבתי לעיל שביום הרג רב או יומים הדבר ידוע שמחמת יראה עשו ועדיין לא אכלו נבלות לתיאבון נמצא תחילתן וסופן בכשרות וגם ליכא מאן דפליג על מה שכתב מרי ר' עזריאל דהא דבעינן מת וקברתיו בעד א' במלחמה היינה דוקא כשאינו מעיד עדות ברורה אבל הכא דמעיד עדות ברורה ראיתיו מת אחר שפסק המלחמה בעדות הללו שראוהו מת מוטל לפניהם אחרי אשר נהרגו עם ה' ופסקה המלחמה ולהם הי' שלום ליכא מאן דפליג דמהימן כי באלפסי כ' דאפי' בב' עדים בעי דאמר מת וקברתיו וכי תעלה על דעתך דב' עדים המעידין עדות ברורה דלא מהימני אלא ודאי מעידין שראוהו בקשרי המלחמה בתוך השונאים וא' מני אלף לא ניצול וכן משמע מלשון הרמב"ן ז"ל וזה לשונו עד אחד אומר ראיתיו מת במלחמה או ראיתיו שנפלה עליו מפולת או ראיתיו שטבע בים הגדול וכיוצא בדברים אם אמר קברתיו הרי זה נאמן ותנשא ע"פ עכ"ל אלמא מדמה אותו למפולת או לטובע בים הגדול אלמא משמע דאינו מעיד עדות ברורה על מיתתו והאי דקאמר קברתיו מלתא דפסיקא נקט וכ"ש בנדון זה שלא הי' לממירים עת מלחמה רק עת שלום והשקט הי' להם ולבם הי' לשמים וכיוונו להכיר הקדושים כדי להתיר אלמנותיהם וכן מביא מורי לשון ר' שמחה דהיכא דאיכא עדות ברורה דמעידין על מיתתו סמכינן אעדות כל דהוא כללא דמלתא יש כמו ג' עדויות שעל כל א' מהם

יכולה לינשא וליטול כתובתה אלא שמורי ננעץ במחט להוציא אשה מתחת בעלה הנשאת ע"פ עדים בהתיר ואני ננעץ בתריס מגן גבורים חכמי התלמוד והגאונים אשר מאד מאד ביותר הקילו בעדות נשים משום עיגונם והוחזקו להיות משיאין עד מפי עד ומפי אשה ואשה מפי אשה ומפי עבד ומפי שפחה וכל פסולי עדות דרבנן כשרים לעדות אשה ואף פסולי דאורייתא וע"א כשרין אם מסל"ת ואפי' שמע מן התינוקות אומרין אנו הולכין לספוד ולקבור איש פ' משיאין ומעידין לאור הנר ולאור הלבנה ומשיאין ע"פ ב"ק ומעשה ' בא' שעמד על ראש ההר ואמר פ' בן פ' מת והלכו ולא מצאו שום אדם והשיאו את אשתו ושוב מעשה בצלמון בא' שאומר אני פ' בן פ' ממקום פ' נשכני נחש ולא הכירוהו והתירו את אשתו ופריך בגמ' א) ודילמא צרה הואי תנא דבי ר' ישמעאל במקום סכנה כותבין ונותנין אע"פ שאין מכירין ובירושלטא איכא מצאו כתוב בשטר איש פ' מת או נהרג משיאין ין את אשתו ובתשובת רגמ"ה והיא כתובה בס' אבי העזרי כ' שבשעת המלחמה של מלך פראנציעי שאנשי חיל שוללים כל הנמצא בדרך ונהרג יהודי שמה וכ' דאם יש ע"א מסל"ת דאשתו מותרת וכן כ' שם תשובת ר' אליעזר ממיץ שהתיר אשת ר' שלמה מוירונא שנטבע בספינה א' ולא בא שום אדם עדות עליו אך מחמת סברות ואומדות התירה וכתב שהדבר תלוי באומד לפי ראות ת"ח ויראי השם שבכל דור ודור ומצאתי בתשובות הגאונים תשובה א' שהשיב ר' משולם בן קלונימוס ראובן שהי' רגיל לילך בסחורה מהלך יום א' ומעכב שם פעמים חדש ופעמים ג' ופעמים ה' הן חסר הן יתר פעם א' הלך לשם ולא חזר ונשמע שנהרג לשם ולא בא אפי' ע"א מסל"ת אני ראיתיו הרוג או אני הייתי עם הורגיו על שמועה זאת יכולה אשתו לינשא וליטול כתובתה אע"פ שלא בא ע"א ואמר אני ראיתיו הרוג או אני הייתי עם הורגיו כיון ששמעו מפי ע"א שנהרג מכיון שלא נשמע עליו שהוא קיים סומכין על דברי ע"א ומשיאין את אשתו משום תקנת עגונות ושנו חכמים מעידין לאור הנר ולאור הלבנה ומשיאין ע"פ ב"ק ומעשה בא' שעלה על ראש ההר ואמר איש פ' בן פ' ממקום פ' מת והלכו ולא מצאו שום אדם והשיאו את אשתו וכו' כדמפרש בגמ' ומתוך שמותרת לינשא נוטלת כל מה שכתב לה בעלה שכך כתב לה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי עכ"ל התשובה אלמא חזינן לגאון דקול הברה בעלמא שנשמע שנהרג ולא נשמע עליו שהוא קיים ואע"פ שלא בא מעולם אפי' ע"א מסל"ת התירה לינשא וגבתה כתובתה ולא מצינו שהחמירו חכמים בהתרת נשים רק במשל"ס משום הנהו עובדי דר' עקיבא ור' מאיר שטבעה ספינתם בים הגדול וניצולו ובאתרי דשכיחי גלי כמו בים שהאחד עוזר לחבירו עד שמקיאו ליבשה אבל במים הנקוים במקום א' ולא שכיחי גלי אף במים של"ס אשתו מותרת כדאיתא פ'

בתרא דיבמות א) ההוא גברא דטבע באגמי וכו' דמכולם נלמוד אי ליכא גלי דמותרת סוף דבר נ"ל דאיתתא שריא וגביא כתובתה ואע"פ שנשאת כבר מגבין אותה כתובתה אפי' מיתמי דהא דאין ניזקקין לנכסי יתומים היינה דחיישינן לצררי כרב הונא ברי' דרבי יהושע ולא כר"פ דאמר משום פריעת בע"ח מצוה ויתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו וכן פ' תלמודא בפ' גט פשוט ב) שלחו מתם היכא דשמתי' ומית בשמתי' והלכתא כר' הונא ברי' דר' יהושע וכל היכא דאיכא למיחש לצררי לא גבי מיתמי רק לכתובת אשה משום חינא ואף לדברי רמב"ם ז"ל ולפי ספר המצות שפי' טעמא דחינא כדי שיהא לה במה שתנשא ואם קפצה ונשאת דאין נזקקין שיגדילו היתומים היינה דוקא היכא דאיכא למיחש לצררי אבל האידנא שאנו מגבין כתובות לכל האלמנות שקדשו בעליהן לא חיישינן לצררי ואנו סמכינן על תירוץ הר' שמעון מיינבילא שתירץ דהיכא דמת פתאום ולא צוה לביתו לא חיישינן לצררי וכן היה דן רבנא מאיר זצו"ל והי' נותן סעד לדבריו לסמוך על אותו תי' וכיון דלא חיישינן לצררי לא גרע גביית האלמנה מגביית שאר חובות דמגבינן מיתמי כל היכא דליכא למיחש לצררי ועוד שזאת האשה כבר הגבוה ב"ד כתובתה ולא הספיקה לגבוה עד שנישאת הילכך מגבין לה ב"ד את השאר הילכך זאת האשה מותרת לינשא וגבייה כתובתה וזעלקמן עלקמן ויהונתן אינן פסולים אא"כ ידעו עדים כשרים ויעידו שראו שאכלו נבלות לתיאבון כמטמוניות קודם השעה שהעידו עליהם שראו אותו מת ביום הרג רכ ואף אם יפסלו עדיין השלישי מסל"ת וכשר שהרי לא פסלוהו ואף אם יפסול כיון שהגיד לפי תומו כשר להעיד וכן כ' האלפסי וז"ל ומסתבר לן דפסול מדברי תורה מסל"ת משיאין ע"פ דלא גרע מנוי עכ"ל וכ"כ הר"ם ואף אם רפיא ביד ר' אליעזר הלוי הרי כתב ר' יואל אביו זצ"ל בתשובה א' דבכל פלוגתא דהתרת נשים ואחרי שחכמי התלמוד והגאונים הקלו משום תקנת עגונות אתה למד לחכמי הדור השפל הזה לצאת בעקבותיהם כי גלוי ומבואר בידיעה ברורה שלא נותרה פליטה ביום הרג רב מכל אותם שהי' במקום הגזירות וזולתם הממירין ואותן ידועין ולא יורו להוציא מבעליהן נשים שנשאו בעדות ברורה בהתרתנו ושלום לכל רבות כנפש תלמידכם אשר בן הר' יחיאל זצו"ל:

כבר יצא הדבר בהתיר מפי רבותינו והסכמנו על ידיהם כ"ש עתה שמורי הר' אשר הוסיף לכתוב ולהביא כמה ראיות ברורות וצחורות ומחוורות והדבר פשוט דלא גרעו העדים אלו מאשה ועבד וע"א מסל"ת ומאד הקלו חכמים גבי עדות אשה משום חומר שהחמרת עליה בסופה והאשה מותרת לינשא ותגבה כתובתה אפי' מיתמי ואין לפקפק

כי אפי' מורנו הר' עצמו נמנה עמנו להתיר האשה לינשא ע"י עדות בעלי תשובות ושלום על דייני ישראל יצחק בן הר' מאיר נב"ע העלוב יצחק ב"ר יהודה זלה"ה:

אני גרשום ב"ר יהודה החתום למטה נשאלה [שאלה] זו לפני ראובן היה רגיל ללכת למקומות הרבה ולכרכין הרבה קרובין לעיר כרתא מהלך יום או יומים ודרכו למכור ולקנות ולמשכן משל השרים ומשלו ולקנות השלל שהיו שוללים מן האויבים והי' לב האויבים עליו בעבור שהי' מזומן לקנות שללם ופעמים שלקחוהו ושמוהו בשק וניצול ובסכנה היה עד שבא מלך פראנצא וחיילותיו וחיילי כורגוניא עמו לסעייתו וישב במצור קרוב לעירו מהלך חצי יום ורגילין בני עירו ללכת שמה תוך החיל ולמכור להם הוצאה ולקנות מהם השלל וזה ראובן הלך שמה במחוז ההוא קודם לכן כמנהגו ועיכב שמה החיל ג' חדשים ואנשי החיל שוללים ויותר מן השרים האלה השוללים היו שונאים של ראובן וקודם חזרת השרים יצא שם בעיר שראובן מצאוהו אויביו והוליכוהו ויש אומרים כי נשבה למקום רחוק ויש אומרים שנהרג ולאח"כ באין אנשים ואומרים לקרוביו אני ידעתי המקום שנהרג ראובן ברו לכם איש וירד אלי ותנו לי שכר ואני אראהו הרוג ויש אומרים כל מה שזה אומר הוא משקר ואינו אלא להוציא מכם ממון וכמה שלוחים שלחו ע"ז ולא נראה ממנו סימן ועוד ב' אנשים מקרוביו הלכו ובקשוהו ובאו בשמועות האלו כשעור שנה תמימה עד שבא שמעון וקפץ על אשתו וארסה ושם זמן מועט לנשואין ועתה אין ידוע במי נשען מכל שמועות הללו ויש מי שמסופק אם היא מותרת לינשא בענין הזה הואיל ולא נשמע הדבר ברור ולא נראה סימן ממנו בעדים אפי' ע"א מסל"ת ולא נשמע אפי' לראי' בעולם וכך דעתי נוטה ממה שלמדוני רבותי שבדבר הזה הקלו חכמים משום תקנות ושלא תצאנה לתרבות רעה משום דמיתה שכיחא והוחזקו להיות משיאין ע"פ עד א' ועד מפי עד ומפי אשה ואשה מפי אשה ואפי' עבד ואפי' שפחה ואפי' מפי ע"א מסל"ת ולענין מעשה זה אילו ע"א א' מסל"ת אמר איש פ' נהרג תנשא אשתו דתנן א) עד א' אומר מת ונשאת ובא עד א' אומר לא מת לא תצא והוינן בה טעמא דנשאת הא לא נישאת לא תנשא והא אמר עולא כל מקום שהאמינה תורה עד א' הרי כאן שנים ואין דברים של א' במקום ב' ומשנינן עד א' אומר מת והתירוה להנשא ובא אחר ואמר לא מת לא תצא מהתירה הראשון ואם ע"א אמר מסל"ת איש פ' נהרג וב' ע"א אמרו לא נהרג אע"פ שנישאת תצא דתנן ב) עד א' אומר מת וב' אומרים לא מת לא תנשא ואמרינן פשיטא ואמר לא צריכא אלא בפסולי עדות וכדר' נחמי' דתניא ג) ר' נחמי' אומר כל מקום שהאמינה [תורה] עד א' הלך אחר רוב דעות ועשו ב' נשים באשה אחת כב' אנשים באיש א' ואין דבריו של אחד במקום ב' [אבל ב' נשים באיש א' כי פלגא ופלגא

דמו ואם ב' עדים אומרים נהרג איש פ' וא' אומר לא נהרג תנשא לכתחילה ואמרינן מאי קמ"ל בפסולי עדות דאזלינן בתר רוב דעות לחומרא אבל לקולא לא היינה הך דתנן ד) ב' אומרים מת וב' אומרים לא מת ב' אומרים נתגרשה וב' אומרים לא נתגרשה לא תנשא ואם נשאת לא תצא ר' מנחם ב"ר יוסי אומר אם נשאת תצא ואמרינן מכדי תרי ותרי נינהו הבא עלי' באשם תלוי קאי ומשני ר"ש בנשאת לא' מעידיה היא גופא באשם תלוי קאי באומרת ברי לי והכא כיון שהנושא אינו עד והיא אין הדבר בריא לה תרוייהו באשם תלוי קיימא הילכך לא אפשר להנשא עד שיתברר הדבר אבל תוכלו לברור דברי הע"א המסל"ת שאין מכחישין זה את זה כגון שזה אומר שנשבה או נחבש בא בשבת וזה אומר שנהרג בשני בשבת שיש לומר מאחר שנשבה או נחבש התירוה לינשא ובלבד שלא יתכוונו להתיר האשה להנשא ולא להעיד אלא במסל"ת וכן הדין גרשום ב"ר יהודה:

ועוד מצאתי תשובה אחרת וז"ל שלמה יתן שלום ליראיו ולחשבי שמו אשר בנינם ברא רב טובו הצפון לעד עמו והם ראוים לעמוד בהיכל מלך מפני קדושתם וחכמתם שחלק בהם להראות פנים לכל דבר לאסור או להתיר אנשי השם רבותי קהלות הקודש שברינוס ושבקולוניא אני הצעיר עבדכם באתי להראות דברי רבותי לפניכם וזה העתיק הר' אליעזר מוורונא שהוא מרא דעובדא רואה אני מדקאמרינן א) משל"ס אשתו אסורה ולא קאמר לעולם ש"מ דלאו לעולם קאמר והדבר תלוי בעיון יראי השם כי על כל עובדא אתינא הכי הוי עתה ז' שנים בין פסח לעצרת שטבעה ספינה בים סמוך לעיר פיזרו ודיאנני שתי קהלות בפחות ממהלך יום ובערב שבת נסעה הספינה שהי' בה ר' שלמה ויהודי א' מקהל פאנו ובליל שבת בא רוח וכל הספינות שבאותו ים באו ליבשה כי הדיחם הרוח לצד ישוב הקהלות ושמענו כי יותר מס' ספינות נשברו באותו לילה וגם ספינה אחרת שהיו בה יהודים אחרים מאותן מקומות נשברה בשבת וחזרו לביתם, למ"ש הנה חזקה שאם היו בחיים איך הי' עומדים ז' שנים חוץ לביתם בני אותה ספינה שם זמן גדול כזה ואותו ר' שלמה מוורונא ומצאו משברי הספינה והכלים של שמן שהי' בה על הים והכירתם אשתו של אותו ר' שלמה והחזירום לה ע"א שמצאום ואותו ר' שלמה שאנו מסתפקין להתיר אשתו היה בחור ואשתו בחורה והיה לו בן ובת ממנה ואביו בחיים ועשיר ושלח אביו שלוחים לספרד ולא מצאוהו והנה חזקה שאינו עובר על כבוד אביו ועוד חזקה שאין עובר על שאר כסות ועונה ועוד שרחמי האב על בניו הקטנים ועוד שתפס קנין אדעתה דשבועה לחזור שעל כל אלה החזקות יש לומר נסמכם ארובה דספינות שנטבעות למיתה ואפי' לר' מאיר דחייש למיעוטא הו"ל מעוטא דמיעוטא וע"כ לא אמר התלמוד משל"ס אשתו אסורה לעולם כי הכל לפי ראות ת"ח ע"כ הי' נראה

בעיני שאשתו מותרת לינשא לכתחילה וכל ת"ח יש לו לדקדק להתירה וללכת בתר חזקה כי הגוים שהיו באותה הספינה לא נראה א' מהם לעולם ולא הספנים וכל מה שכתבנו למעלה הוא לסמוך חזקה לרובא והי' בדעתי להאריך לפי מיעוט שכלי בראיות ולדון לפני רבותי כי נ"ל שיזכה לשמים כל חכם שיכול להראות פנים להתיר כי האשה הגונה ויושבת עגונה כ"כ שנים רבות והרבה חשו רבותינו בענין בנות ישראל ועתה יראו רבותי והנראה בעיניהם יכתבו להסכים עמי ועם חבירי ושלומכם ושלום תורתכם ירבה לעד אליעזר ב"ר שמואל זלה"ה:

תשובות מהראשונים ז"ל

א"ה מצאתי אלו התשובות בכ"י וראיתי להעתיקם פה ולחברם עם הספר להיות אחד כי איידי דזוטרי מרכסי אשר ע"כ אמרתי להציגם פה.*)

תשובת רש"י ז"ל הנני החתום משיב לשואלני על קדושי העלמה שנתקדשה ושניהם אנוסים היו לעבור על דברי תורה ע"י ע"א וגם העדים היו כיוצא בהם רואה אני שצריכה גט שאף ישראל משומד לדעתו שקדש קדושיו קדושין שנא' חטא ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא וכל האנוסים לבם לשמים והרי אלו הוכיח סופן על תחילתן שיצאו וחזרו כשמצאו הצלה ואף אם העדים נהנו הפקר בעצמם בעודם בין הע"א ליחשד בעבירות בני אל נכר אין עדותן בטלה בכך דקיי"ל החשוד על העריות כשר לעדות ומודה רב נחמן לעדות אשה שהוא פסול וה"מ לאפוקה אבל לעיולא מהימני ושלום שלמה ב"ר יצחק זלה"ה:

כתבו בשם הר' יצחק מקורביל ז"ל שאם לא הוסר הקרום שעל דק החזה ונמלח הבשר שא"צ אלא קליפה אחר שהוסר כל חלב הדבוק עליו:

אמרו חז"ל כי א"א ע"ה קיים כל התורה וסמכו דבר זה דכתיב עקב אשר שמע אברהם בקולי ואמרו בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו כמנין עקב ודרשו במלת תורותי תורה שבכתב ותורה שבעל פה א"כ למה לא קיים מצות מילה עד שנצטוה עלי' ומתרצים כי אברהם נביא הי' דכתיב השב אשת האיש כי נביא הוא וידע שהקב"ה עתיד לצוות על המילה ובעבור זה לא רצה למול א"ע עד שציוהו השם כי גדול המצווה ועושה יותר מן העושה ואינו מצווה כי יצר הרע מקטרג יותר למצווה ממי שאינו מצווה ויש מתרצים כי שאר המצות שלא היו משנים ממעשה השם בבריאת האדם הי' מקיים אבל המילה שהי' כאילו מתקן מעשה ה' כדרך כי כל אשר יעשה האלהים עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע לא רצה לעשותה עד שנצטווה עליה:

כתב הר' דוד כהן שכל מי שבא על הפנויה אם היא נדה חייב כרת אם אינה נדה ובא עליה עובר על גזירת חכמים שאסרו להתייחד עם הפנויה וכן הוא אומר נואף אשה חסר לב משחית נפשו הוא יעשנה ואם בא על ע"א או ישמעאלית או אחת משאר אומות ה"ז מטמא עצמו ומחלל בריתו של הקב"ה שנאמר כי חלל יהודה קדש השם אשר אהב ובעל בת אל נכר וענשו גדול מאד ויורד לגיהנם ואינו עולה אם אינו חוזר בתשובה כי אין לך דבר שעומד בפני התשובה שנא' ושב ורפא לו:

עוד ראיתי שכ' על מי שבא על הפנוי' אמר הקב"ה לא"א ע"ה ואתה את בריתי תשמור כלומר הברית הזה שנתתי לך קדוש הוא והוא שתקנו חז"ל בברית המילה וצאצאיו חתם באות ברית קודש א"כ תשמור אותו ולא תחללהו ולא תשתמש בו אלא במקום קדוש והוא באשה כשרה שנשאת בקדושין ובחופה ובז' ברכות ובכתובה נלמוד מזה שאין אדם מותר באשה אחרת אלא באשתו בלבד כשהיא טהורה הנה למדנו שהאשה אסורה לאיש אם לא נשאת כדת וכהלכה:

עוד ראיתי כתוב על שמו אסור להסתכל בעריות כגון א"א או אחותו או בתו או כלתו וה"ה ע"א או ישמעאלית והמסתכל בהן ענשו גדול והוא מן הדברים המעכבין את התשובה ואפי' באשה פנויה אסור להסתכל וכן הוא אומר ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה:

שאלה להרא"ש ז"ל אם לענוש על ענין עברות בעד א' אם לאו הדבר פשוט כי מדין תורה אין להם חטא מות אבל מ"מ כיון שהשעה צריכה לכך מכין ועונשין שלא מן הדין ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סיג לתורה וכ"ש אם האשה שאמרת יצא עלי' קול זנות קודם לכן שיש להעניש אותה בקלא דלא פסיק ולא הוציאוהו אויבים וכ"ש כשיש עד א' שמסייע לקול ההוא והרי מצינו שקול ברור כעד א' א"כ הרי כאן שנים ומן הדין הוא להלקות עד שתצא נפשה אולי מתוך כך יתבררו דברי העד ועאכו"ב שמזמן רב נוהגין בטוליטולה להלקות ולהכות שלא מן הדין לעשות סיג לתורה לבער הרע והדין והמשפט אחד לנואף ולנואפת ליסר בגופם בקלא דאיתחזק כ"ש כשעד אחד מסייע לקול ההוא שיש מן הדין לבער הרע מקרבך כמו שכתבתי לך בתשובה האחרת:

מה"ה הרב ר' אברהם אבוהב ז"ל מענין קניית הלואת חבירו בפירות אם אפשר אם לא תוספתא הלוקח מקח מחבירו ע"מ ליתן לו דמים מכאן ועד י"ב חודש רשאי שיאמר לו תן לי מיד בפחות ואינו חושש משום רבית ירושלמי לוקח אדם שטרו של חבירו והלואת חבירו בפחות ואינו חושש משום רבית אף כי נראה כמו רבית:

המלוה לחבירו לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור הימנו בפחות מפני שהוא רבית וכו' וכיון דחזינן דאפי' דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר אסור המלוה לדור בחצר הלוה א"כ המלוה צריך ליזהר הרבה שלא יקבל שום טובת הנאה מן הלוה אפי' דברים שהי' עושה לו בלא הלואה ואפי' בדבר שאין הלוה חסר כלום וי"ל דלא אמר הכא אלא דברים של פרהסי' לדור בחצרו ולהשתמש בעבדו דאוושא מלתא טובא אבל להשאילו כליו ובהמתו מותר כיון דבלא"ה הי' משאילו ודיקא נמי דנקט חצרו ולא נקט לא ישכיר לו כליו או בהמתו בפחות אי נמי היכא דידוע דקודם ההלואה היו אוהבין זה לזה כ"כ שהיו משאילין חצר זה לזה אם היו צריכין מותר להשאיל גם אחר ההלואה ומתניתין בסתם בני אדם שאין רגילות שעושה לוה למלוה אותה הנאה בלא הלואה דומיא דהקדמת שלום למי שאינו רגיל להקדים לו תחילה ומיהו בעושה שלא מדעת חבירו אסור בלא שכר אפי' בדבר שלא הי' מתחייב ליתן לו שכר אם לא הי' חייב לו כגון המשתמש בחצרו ובעבדיו דלא קיימא לאגרא דכיון, דשלא ברשות עושה נראה כעושה בשביל מלוה שלו שסומך עלי' שבשבילה יסבלו הבעלים:

אמר רבא א) שרי לי' לאינש למימר לחברי' הילך ד' זוזי ואימא לי' לפלניא דלוזפן זוזי מ"ט שכר אמירה הוא דשקיל ר' אבא מר ברי' דר' פפא הוי שקיל אגרא דקירא מן קיראי [וא"ל] לאבוה אופינהו זוזי פ' חלות שעוה מן תגרי שעוה י"מ דוקא בנו גדול שאינו סמוך על שולחנו אבל בנו קטן המוטל עליו לפרנסו לא כדחזינן לקמן בפ' הפועלים ב) גבי סירוס דבנו קטן כגופו דמי וכ"נ דאל"כ כל אדם יערים וילוה מעותיו כדי ליתן לבני ביתו רבית כללא דרבית נ"ל כדרב נחמן כל אגר נטר לי' אסור:

תשובה להר' נחמיה זלה"ה כאשר טלטלני הזמן טלטלה גבר שאלוני רבותי הר' יעקב ואחיו הר' יהודה בני הרב הגדול מורי הר' אשר ז"ל קהל שעושים תקנה ביניהם בחרם ובאלה לפרוע כ"א מהם דבר קצוב מן היין ומן הבשר ומשאר דברים שישא ויתן בהם כמו שנהגו במלכות ספרד עיר ועיר כמנהגה והוא נקרא אלביאלה אם יכולין הקהל לחייב הת"ח בענייניים הנזכרים וכן אם המלך הטיל מס על הקהל אם הת"ח בכלל ואת"ל שאין הת"ח בכלל לפום דינא דאורייתא אם הטילו הקהל חרם על הענינים הנז' וכללו הת"ח בחרם ולא הוציאום בפירוש אם הת"ח נכללים בכלל החרם וכן את"ל שאין כח ביד הקהל לחייבם על הדברים הנז' מן הדין אם בא שום אדם לננוש אותם ולמשכנם על זה אם הוא בר נדוי ושמתא אחר דעבר אדאורייתא ואדנביאי ואדכתובי ועוד דמבזי רבנן ונקרא אפיקורוס ומאן דמכוי רבנן בר נדוי הוא וצורבא מרבנן עביד דינא לנפשי'

במאי דפסיקא לי' ע"כ השאלה ואני השבתי להם לפי ענ"ד מה שנראה לי ואם הם רבותי וקטנם עבה ממתני העותי פני והשבתי כי שערי תשובה לא ננעלו:

תחילה מה ששאלוני אם הם חייבים לפרוע משלהם במכס הנקרא אלקעבלא א"א מאחר שלא תקנו לפרוע המכס אלא לפרוע מס המלך וארנוניות אין הת"ח חייבין דרבנן לא יהבי כרגא כדאמר בפ' השותפין א) רב נחמן בר חסדא רמא כרגא ארבנן א"ל רנב"י עבר מר אדאורייתא ואדנביאי ואדכתובי וכו' וכ"ש שהם פטורין כשהמלך מטיל מס על הקהל וזה פשוט בכמה מקומות בתלמוד אספרם מחול ירביון וכן אמרינן בנדרים ב) שרי לי' לצורבא מרבנן לומר עבדא דבי נורא אנא לא יהיבנא אכרגא אלמא מידי דאית לי' למעביד עביד על דלא יהיב אכרגא ועוד אפי' פי' המלך ואמר שת"ח יפרעו חלקם במס יש מן הדין על הקהל אשר הת"ח שוכן בתוכו לפרוע חלקו דהא כסף גולגלתא אקרקפתא דגברי מונח אפ"ה אמרינן בפ' השותפין שהם פטורין ואם [פני] הדור כפני הכלב ויעיזו פניהם ולא ירצו להבריח מידי דמלכא יכול הת"ח לנדותם ולשמתם על זה וא"ת דינא דמלכותא דינא ומלכא אמר דליפרע צורבא מרבנן הא ליתא שכבר כתבו הראשונים דכל מידי דלאו דינא ומלכא אמר דליעבדו דלא מתקרי דינא דמלכותא אלא חמסונתא דמלכא שלא אמרו דינא דמלכא אלא דינא דמלכותא ואפי' דינא דמלכותא לא אמרו אלא בחוקי מלכות כדאיתא בפ' הגוזל ג) דוק ותשכח ואפי' בחוקים נמי דוקא שיעשה בהורמנא דכולא מלכותא ושיהי' שוים לכל כדאיתא בנדרים ד) גבי נודרין לחרמים ולמוכסין וכו' ואפי' אם יאמר המלך לכל הקהלות שבמלכותו תנו לי כך וכך או תצאו מן המלכות ועמדו הקהלות ופדו עצמם בממון רב הת"ח פטורין לפי שאין פורעניות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ כדאמרינן בבתרא ה) גבי ההיא דמי כלילא וכ"ש כשפדו עצמן על ענינים אחרים כגון על עניני שטרות שהת"ח פטורין שאין זה אלא כמבריח ארי מנכסי חבירו דפטור ואין צריך לומר כשהמלך מטיל מס סתם שהם פטורין ואפי' החרימו סתם וכללו התלמידים בכלל החרם אין החרם חל דאמר בו שבועה ואין נשבעין לבטל את המצוה והרי זה כאותה ששנינו גבי שבועה שלא אתן נשבע לבטל את המצות ואפילו הכריחוהו לקבל את החרם הרי זה כנודרין לחרמין וכמעשה דר' עקיבא גבי ההיא מטרניתא וא"ת אחר שהתנו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר יכולין להסיע על קצתן דהפקר ב"ד הפקר הא ליתא שלא אמרו זה אלא גבי מצות אינמי בשב ואל תעשה בזמן הזה אבל לאפוקי ממונא שלא כדין לאו כל כמיני' וכן מוכח בגיטין פ' השולח ו) ואם תק' לדברינו מההיא דפ' זה בורר ז) קם בר חמי נשקי' לכרעי' וקבל עלי' כרגא דכולי' שניא אלמא צורבא מרבנן יהבי כרגא תי' רבנו מאיר ז"ל דהתם שלא כדין היו

מטילין וכעובדא דבעי ע"ה למירמא דמי כלילא ארבנן כשקבל ההוא מרבנן כרגא דבר חמא ולא חש לשחדא דאינו אלא כמבריח ארי מנכסי חבירו ואפילו הת"ח מלוה ברבית אין מחייבין אותו בשום דבר שלא הותר הרבית אלא לצורבא מרבנן כדאיתא פ' א"נ ח) ולע"ה כדי חייו דכל זמן שתורתו עיקר אע"פ שיש לו מלאכה אחרת הוא פטור שהרי רבותינו שבתלמוד רובם היו בעלי מלאכה אלא שהיתה טפילה לתורתם כ"ש כשאין לו שום מלאכה אלא שהוא מלוה לע"א מעותיו ברבית שהוא פטור כמ"ש שהוא האומנות הנאה לת"ח והמעמיד תורתו מיהא בענין שיהיה הת"ח בעל מעשים וחסיד כדכתיב כל קדושיו בידך אבל אם הוא צורבא מרבנן וסאני שומעני' הרי הוא כע"ה וגרוע ממנו כדאיתא ביומא דוק ותשכח אבל כ"ז שהוא בעל מעשים ותורתו עיקר הרי הוא פטור כמ"ש וכן הי' דן ר"י הזקן והר' יוסף הלוי תלמידו וכן הר"מ הלוי ז"ל וכן כל הגאונים ואנשי מעשה ואם בדורות הראשונים שהיו הת"ח מצוים לאלפים ולרבבות כ"ש עתה שנתמעטה תורה דלומדיה הם פטורין ע"כ נחמיה בר יצחק ב"ר נחמיה ז"ל:

שאלה להרמ"ה ז"ל ודשאלתין צבורא דגזרי גזירתא דמאן דלא יהיב מאי דפסקו עליהן דליהוי פתו פת כותי ויינו יין נסך ואיכא חד דעבר על האי גזירתא מי שרי למזבון מחמרי' או לא הכי חזינן דכל גזירה דגזרי רוב צבור ברשות אדם חשוב דאית בהון לית בה מידי שלא כדין אלא דקנסי לי' למאן דלא עביד ולא יהיב מאי דמחייב מדינא למעבד או למיהב מיחייב צבורא לקייומא ואי לא מקיימי לי' עליהם הכתוב אומר במארה נארים וכו' אבל ודאי כי גזרו על אינש למיהב מאי דלא מחייב בגיני' או טפי ממאי דמחייב בגיני' לא חיישינן לגזירה דידהו ועליהם הכתוב אומר לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר וכו' ולא עוד אלא שהוא בכלל קללת חנם. שבח לאל: